

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KRİMİNOLOJİ VE CEZA ADALETİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMU VE KADIN
SUÇLULUĞU

Yağmur BİRDAL

2501181362

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Sercan GÜRLER

İSTANBUL-2022

ÖZ

ÖRSELENMİŞ KADIN SENDROMU VE KADIN SUÇLULUĞU

Yağmur BİRDAL

Bu çalışmada istismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınları temsil eden avukatların, örselenmiş kadın sendromunun kısmen tartışıldığı davalara ilişkin deneyimleri, kadına şiddete ilişkin görüşleri ile birlikte değerlendirilerek anlaşılmaya çalışılmıştır. Uzun süreli sistematik şiddete maruz bırakılan kadınların istismar edildikleri ilişkiden ayrılamama sebepleri, toplumsal, bireysel, psikolojik boyutları ile incelenmiş ve ceza adalet sisteminin bu kadınlara yaklaşımı ele alınmıştır. İstismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların suç davranışının anlaşılması amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında görüntülü görüşme yöntemi ile toplam 12 derinlemesine mülakat yapılmıştır.

Bu kapsamda öncelikle kadın suçluluğuna ilişkin tanımlar ve geleneksel kriminoloji ve modern kriminolojinin kadın suçluluğuna yaklaşımı ele alınmıştır. Ardından feminist kriminolojinin kadın suçluluğu bakımından geleneksel kriminoloji ve modern kriminolojiye getirmiş olduğu eleştiriler incelenmiş, feminist kriminologların kadın suçluluğunun özgül koşullarını gözeterek geliştirdiği “kadınları suça sürükleyen izlekler teorisi” ele alınmıştır. Kadınları suça sürükleyen izleklerden biri olan örselenmiş kadın izleğine ilişkin genel bilgiler verilerek bir travma sonrası stres bozukluğu olan örselenmiş kadın sendromu ve suç davranışı ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Ardından örselenmiş kadın sendromundan mustarip kadınların ceza adalet sisteminde hukuk tekniği bakımından nasıl değerlendirildiği incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise alan çalışmasından elde edilen veriler değerlendirilerek, istismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların suç davranışının ardındaki dinamikler ve ceza adalet sisteminin bu kadınlara yaklaşımları açıklanmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise bu kapsamda elde edilen bilgiler yorumlanarak cinsiyete duyarlı mekanizmaların kullanıldığı disiplinlerle iş birliği yapılarak eşit ve adil bir yargılamanın tesisi ve kadına şiddete yönelik yapılacak düzenlemelere ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: kadına şiddet, örselenmiş kadın sendromu, feminist kriminoloji, şiddet döngüsü, meşru savunma, mazeret nedeni, haksız tahrik

ABSTRACT

In this paper, the experiences of lawyers representing women who killed or seriously injured their abusive spouses/intimate partners in litigations where the battered woman syndrome was partially discussed were evaluated together with their views on violence against women. The reasons why women who have been subjected to long-term systematic violence cannot leave the relationship in which they are abused are examined in terms of social, individual, and psychological dimensions, and the approach of the criminal justice system to these women is discussed. In this study, which was conducted to understand the criminal behavior of women who killed or seriously injured their abusive spouses/partners in-depth interview technique, one of the qualitative research methods, was used. Within the scope of the paper, a total of 12 in-depth interviews were conducted with the video interview method.

Within the scope, first, definitions of female delinquency, approaches of traditional criminology and modern criminology to female delinquency are evaluated. Feminist criminology's criticisms against traditional criminology and modern criminology have been examined in terms of female delinquency, Feminist Pathways Theory developed by feminist criminologists considering women's specific conditions have been evaluated. By giving general information about the situational offender which is one of the themes in the feminist pathways theory, its relationship with the battered woman syndrome, which is a post-traumatic stress disorder, and criminal behaviour has been evaluated. Then, how women afflicted with battered woman syndrome are evaluated in the criminal justice system is examined.

In the third chapter, by evaluating the data obtained from the field study, the dynamics behind the criminal behavior of women who killed or seriously injured their abusive spouses/partners and the approaches of the criminal justice system to these women were tried to be explained.

In the conclusion part, by interpreting the data obtained, suggestions are presented regarding cooperation with disciplines where gender-sensitive mechanisms

are used, the establishment of an equal and fair trial, and arrangements to be made against violence against women.

Keywords: violence against women, battered woman syndrome, feminist criminology, the cycle of violence, self-defence, matter in extenuation, excuse, unjust provocation

ÖNSÖZ

Tarih boyunca özel alana ve sözlü tarihe sıkıştırılmış kadın, insanlığının imha edildiği, kendisi dışında herkesin varoluşuna dair söz söylediği bir özne olmuştur. Bazı cüretkâr yazar ve siyasetçiler tarafından çirkin bir dürüstlikle özne olarak kabul edilemeyeceği dahi söylenmiştir. Feminizm beni ya da ben feminizmi bulmadan önce kadınlara dair yapılan genellemelerin ve ön kabullerin gerçeği yansıtmadığına dair dile getiremediğim kuşkuvarım hep olmuştur. Feminizm bana objektif ve mutlak gerçek olarak kabul edilen birçok kavramı sorgulamayı öğretmiştir. Kamusal alandaki kadın mücadelesinin tek başına kadınların kurtuluşu için yeterli olmayacağını belletmiştir. Özel alana sıkıştırılmış kadın, güvenli alan kabul edilen “ev”de o kadar da güvende değildir, kendini var etmesi sinmiş bir ataerki kurguda hiç de kolay değildir. Feminizm, vatandaşının güvenliğinden sorumlu devletin, onu büyüten ailenin konu ataerki sözleşme olunca kadını nasıl yalnızlaştırdığını gözler önüne serer. Sara Ahmed’in deyişiyse feminizmi evlere getirmediyse ataerki kadınları öldürmeye ve yok etmeye devam edecektir. Bu çalışma benim açımdan özel alanın deşifresinden ibarettir ve bu deşifre suç ve suçluluk alanında çok da ciddiye alınmayan kadın öznenin yargılanırken neden özgül koşullarını gözetmek zorunda olduğumuzun bir çağrısıdır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında her daim bana destek olan akademiye ilişkin umutlarımı yeşerten tez danışmanım Doç. Dr. Sercan Gürler’e, Doç. Dr. Murat Şentürk’e ve Doç. Dr. Abdullah Batuhan Baytaz’a, Arş. Gör. Muhammed Oğuzhan Güner’e; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde okur iken yolumun kesiştiği ve tez aşamasında da kıymetli fikirlerini ve desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Eylem Ümit Atılğan’a bu vesileyle teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca her daim beni maddi ve manevi olarak destekleyen, canım annem ve babama;

Bu çalışmanın hazırlanmasında her türlü stres ve gerginliğime katlanan başta Selin olmak üzere kardeşlerim Zehra ve Gürkan’a;

Kadın olmanın anlamını ve zorluğunu daha derinden kavradığım bu çalışmada hayatıma dokunan ve her daim içten ve samimi sevgilerini hissettiğim başta teyzelerim olmak üzere ailemdeki tüm kadınlara ve kadın yoldaşılarıma sonsuz teşekkürler.

Yağmur Birdal

İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

A. Kadın Suçluluğunun Anlamı	3
1. Genel Olarak.....	3
a. Suç-Sapma Davranışı İlişkisi	3
b. Kadın Suçluluğu	5
2. Feminizm ve Kadın Suçluluğu	6
a. Feminizmin Genel Özellikleri.....	6
b. Feminizm Türleri	7
c. Feminist Yöntem.....	11
d. Feminist Hukuk Kuramı	13
B. Kadın Suçluluğunu Açıklayan Teoriler ve Yaklaşımlar.....	15
1. Genel Olarak.....	15
2. Geleneksel Kriminoloji	16
a. Lombroso ve Ferrero	16
b. Sigmund Freud.....	17
c. William Isaac Thomas	18
d. Otto Pollak	20
e. Avrupa Geleneği	21
3. Modern Kriminoloji.....	23
a. Modern Amerikan Sapkınlık Sosyolojisi.....	24
4. Feminist Kriminoloji	32

a. Genel Olarak	32
b. Feminist Kriminoloji Çalışmaları ve Yöntem	35
c. Kadınları Suça Sürükleyen İzlekler Teorisi (Feminist Pathways Theory)	36
C. Suça Sürüklenen Örselenmiş Kadın İzleği	42
1. Genel Olarak.....	42
2. Örselenmiş Kadın Sendromu.....	44
a. Tanım	44
b. Şiddet Döngüsü.....	45
c. Kadının İstismar Edildiği İlişkiden Ayrılmasının Önündeki Engeller ve Davranış Modelleri	47
d. Örselenmiş Kadın Sendromu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu İlişkisi ...	49
e. Örselenmiş Kadın Sendromuna Yönelik Eleştiriler.....	54
3. Örselenmiş Kadın Sendromunun Amerikan Hukuk Sistemine Girişi.....	57
a. Tarihsel Süreç	57
b. Örselenmiş Kadın Savunma Stratejisi	62
c. Örselenmiş Kadın Sendromunun Amerikan İçtihat Hukuku Doktrininde Yarattığı Tartışmalar.....	64
4. Türk Ceza Hukukunda Örselenmiş Kadın Sendromu	79
a. Örselenmiş Kadın Sendromunu Kusurluluğu Etkileyen Neden Olarak Değerlendiren Görüşler	80
b. Örselenmiş Kadın Sendromunu Meşru Savunma Kapsamında Değerlendiren Görüşler	90
c. Örselenmiş Kadın Sendromunu Mazeret Nedeni Olarak Değerlendiren Görüş	107

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

A. Araştırmanın Problemi	116
B. Araştırmanın Amacı.....	117
C. Araştırmanın Önemi	118
D. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	118
E. Araştırmanın Yöntemi.....	119
F. Çalışma Grubu	121

G. Veri Toplama Aracı	121
H. Verilerin Toplanması	122
I. Verilerin Analizi	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YÖNTEM

A. Görüşmecilerin Kadına Şiddete Yönelik Görüşleri	126
1. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Algılar	126
2. Şiddet Mağduru Kadının İlişkiden Ayrılmasının Önündeki Engeller	129
a. Şiddetin Farkında Olmamak	129
b. Aile Desteğinden Yoksunluk	131
c. Ekonomik Destekten Yoksunluk	134
d. İntikam Korkusu	136
e. Yardım Mekanizmalarının Yetersizliği	138
f. Toplumsal Baskı	141
3. Şiddet Mağduru Kadının Çevresinin Tepkileri	142
a. Şiddeti İlk Kiminle Paylaşıyorlar?	142
b. Her Kadın Benzer Şeyler Yaşıyor, Sabret!	143
c. Çevrenin Tutumu Ne Zaman Değişiyor?	145
4. Şiddete Resmî Kurumların Tepkileri	147
a. Kırsal-Kent Ayrımı	147
b. Resmi Kurum Personelinin Sağduyulu Olmayan Yaklaşımları	148
c. Resmî Kurumlarda Erkek Personel Çokluğu	149
B. Katılımcıların Örselenmiş Kadın Sendromunun Tartışıldığı Davalara İlişkin Deneyimleri	150
1. Şiddet Mağduru Kadınlar Neden Şiddet Eylemi Gerçekleştiriyorlar?	151
2. İstismarcısını Öldüren veya Ağır Yaralayan Kadınlar Eylemin Akabinde Ne Yapıyorlar?	158
3. Ölmeyip Yaralanan İstismarcıların Tepkileri	161
4. Öldürmekten Başka Çareleri Yok Muydu?	163
5. Kadınlar Uğradıkları Şiddetin Yargıya veya Kamuya Yansımalarını Ne Kadar İstiyor?	166

6. Yargı Mensuplarının Yaklaşımlarına İlişkin Deneyimler	167
7. Örselenmiş Kadın Sendromu Nedir?	171
8. Örselenmiş Kadın Sendromu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu	175
9. Meşru Savunma mı Değil mi?	176
a. Meşru Savunma Koşulları Geniş Yorumlanmalıdır.	177
b. Kadınların Eylemleri Haksız Tahrik Olarak Değerlendirilmemeli.....	179
c. Kadınların Eylemlerine Meşru Savunma Diyelim de Herkes Herkesi Öldürsün Mü?	180
SONUÇ	182
KAYNAKÇA	190

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. TSSB Semptomları ve Örselenmiş Kadın Sendromu Semptomları

Tablo 2. Katılımcıların Genel Özellikleri

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
akt.	: Aktaran
ark.	: Arkadaşları
bs.	: Bası
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	: Çeviren
DSM	: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
E.T.	: Erişim Tarihi
m.	: Madde
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
vd.	: Ve diğerleri
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Tarih boyunca ataerkil sistemin karmaşık bir yapı olan şiddet ile iş birliğinden en çok etkilenen öznelere biri kadınlar olmuştur. İkinci sınıf insan muamelesi gören kadınların kamusal alanda yer almaması nedeniyle özel alana sıkıştırılmış tarihi, 20.yy'a kadar kadına yönelik şiddetin etkilerinin de görünürlüğünü engellemiştir. Kriminoloji alanında da yeterince ilgi çekmeyen kadın suçluluğu kavramının şiddetle olan ilişkisi feminist kriminolojinin gelişimine kadar tam olarak incelenmemiştir.

ABD'de 1960'lı yılların ortalarından itibaren kadına yönelik şiddet feminist hareketle birlikte gündeme getirilerek birçok düzenlemenin ve uygulamanın geliştirilmesine yol açmıştır. ABD gibi ülkelerdeki düzenleme ve uygulamaların 60'lı yılların ortalarından itibaren geliştirildiği düşünüldüğünde, Türkiye'de ancak 80'li yıllardan itibaren kadına şiddete yönelik kamusal ve örgütsel talepler net bir şekilde ortaya konulabilmiş ve 2011 yılından sonra Kadına Karşı Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Avrupa Konseyi Sözleşmesi: İstanbul Sözleşmesi ile yasal anlamda güçlü bir araç elde edilebilmiştir. Koruma ve tedbir mahiyetindeki bu sözleşmeye ilişkin tartışmaların devam ediyor oluşu ve uygulamada yaşanan sorunlar, Türkiye için kadına şiddetin geç kalınmış ve tam anlamıyla anlaşılamamış bir olgu olduğunu ortaya koyar niteliktedir.

Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri basın ve medya aracılığıyla sıkça gündeme gelen bir konu olsa da kadına şiddetin psikolojik, sosyolojik, hukuki ve kriminolojik etkileri bakımından bilimsel düzeyde yeterince ele alındığını söylemek zordur. Uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan bir kadının daha büyük bir şiddeti ve suç eylemini meydana getirmesinin ardındaki dinamiklerin analizi bakımından Türkçe literatürde çok az kaynak bulunmaktadır.

Bu çalışma; kriminolojik ve hukuki anlamda yeterince anlaşılmamış, üzerine yeterli sayılabilecek düzeyde söz söylenmemiş ve kadına yönelik şiddetin bir sonucu olan örselenmiş kadın sendromu ve kadın suçluluğu ile ilgili literatür boşluğunun doldurulması noktasında mütevazı bir katkı sunmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda

eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan sistematik şiddet mağduru kadınların savunmalarını üstlenen avukatların kadına yönelik şiddet ile ilgili algıları ve deneyimleri irdelenmiş ve yorumlanmıştır.

Uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan ve istismarcıya yönelik şiddet eylemi gerçekleştiren kadınların savunmalarını üstlenen avukatların, sanık kadınlarla ve yargılama sürecine ilişkin deneyimleri pek çok sosyolojik, psikolojik ve hukuki noktaya temas etmeyi mümkün kıldığından kadın suçluluğuna dair söz söyleme imkânı veren bir perspektif sunmaktadır. Bu kapsamda istismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların suç davranışının ardındaki dinamikler ve ceza adalet sisteminin sanık kadınlara yaklaşımı ve eylemin hukuk tekniği bakımından nasıl değerlendirildiği bütünsel olarak anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada; eşleri veya partnerleri tarafından uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış kadınların eşleri veya partnerlerine yönelik öldürme veya ağır yaralamayla sonuçlanan suç davranışları, kadınları suça sürükleyen izlekler teorisi ve örselenmiş kadın sendromu bakımından kuramsal olarak ele alınmıştır. Türkiye’de son zamanlarda sık sık gündeme gelen benzer vakalardaki kadınların suç davranışları, bu davalarda kadınların vekilliğini üstlenen vekiller ile derinlemesine mülakat yapılarak kadına yönelik şiddet ve kadının şiddet içeren ilişkiden ayrılamamasının önündeki engeller ve hukuki değerlendirme süreçleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. KURAMSAL ÇERÇEVE

A. Kadın Suçluluğunun Anlamı

1. Genel Olarak

a. Suç-Sapma Davranışı İlişkisi

Sapma ve suç her ne kadar birbiriyle ilişkili olan iki kavram olsa da sapma daha genel ve belirsiz bir kavramdır. Sapma, toplumun ahlâki normlarına, beklentilerine, standartlarına aykırı davranış ve tutumlardır (Sumner, 2001, akt. Özbay, 2018:11). Giddens’a göre sapma toplumun büyük çoğunluğu bakımından kabul edilen belirli normlar kümesine uyum göstermeme halidir (Giddens, 2005:203). Tittle ise sapmayı, “Belirli bir grubun çoğunluğunun kabul edilemez olarak gördüğü veya tipik olarak olumsuz bir şekilde kolektif bir tepki uyandıran davranışlar” şeklinde tanımlar (Tittle, 2018:124). Bir eylemin suç olabilmesi ise objektif kriterlerle değil, hukuk sisteminin ve toplumun o davranışa getirdiği yargılarla belirlenmektedir (Picca, 1992:17). Özetle, suçu tanımlayan hukuk sistemidir ve suçu sapmadan ayıran, yaptırıma bağlanan bir yapısının olmasıdır.

Toplumsal norm ve değerlere aykırı her türlü davranış sapma olarak değerlendirilirken bu davranışlar her zaman suç niteliği taşımaz. Her suç, sapma olmayacağı gibi her sapma da suç olarak kabul edilmemektedir. Örneğin kasten insan öldürme hem sapma davranışı hem de suç davranışı iken, park yasağını ihlal etmek toplumsal olarak ciddi bir sapma davranışı olarak görülmemektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016:27).

Durkheim’a göre, “bir toplumu oluşturan üyelerin ortalamasında yaşayan inanç ve duyguların tümü” olan kolektif bilinç suçu belirleyen unsurdur (Durkheim, 2005:109). Bir eylem suç olduğu için değil, kolektif bilinci incittiği için cezalandırılır. Bu nedenle de evrensel/değişmez bir suç ölçütü bulunmamaktadır. Bir eylemin suç kabul edilebilmesi için kolektif bilinci incitmesi gerekir. Kolektif bilincin niteliği değişince, toplumun suç saydığı şeyler de değişir. Suç, yalnızca

çıklarının zarar görmesinin değil, aşkın bir manevi güç olan topluma saldırının ifadesidir. Bireyin üzerindeki tek manevi güç toplumdur (Özyurt, 2007:101-102). Burada, incinme potansiyeli olan kolektif bilincin kimler tarafından oluşturulduğu sorusu akla gelmektedir. Kolektif bilince kadınların dahil olup olmadığı, incinen tarafta mı yoksa kolektif bilince yönelik bir tehdit pozisyonunda mı olduğu cevap verilmesi gereken bir sorudur (Canay, 2004:17).

Suç kavramı, açık ve bütünlüklü bir kavram olmaması nedeniyle tarihsel olarak görecelidir ve sürekli tartışılmaktadır. Daha çok hukuk terminolojisinde karşımıza çıksa da birçok disiplin bakımından incelenmekte, farklı tanımlarla ifade edilmektedir. Bu nedenle suçun ne olduğunun tanımlanması suçu oluşturan çoklu öğelerin hangisinin vurgulandığına ve suçu tanımlayan kişilerin teorik pozisyonlarına bağlıdır (Henry, 2001:59, akt. Özbay, 2018:2).

Tarih boyunca suç kavramı irdelenmiş, nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu süreçte suç ve cezalandırmaya ilişkin hususların amaç ve yöntemlerini ele alan ceza okulları ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri olan Klasik Okul, 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkarak doğaüstü güçleri suçun esas sebebi olarak gören Orta Çağ düşüncesinin aksine suçu hukuki bir kavram ve fikri bir yapı olarak kabul etmiştir (Hafizoğulları ve Özen, 2010:127). Klasik okul, suç davranışlarını bireylerin özgür iradesi ile verdikleri rasyonel kararlar olduğunu yani işleyenin irade serbestisinin varlığını savunmuştur (Dönmezer, 1949:20-21). Bu okula göre özgür iradeye ve temyiz kudretine sahip kişilerce gerçekleştirilen suç davranışından suçu işleyen kişi manen sorumludur (Sancar ve Köprülü, 2014:23).

19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan pozitivist okul ise klasik okulun özgür irade görüşüne ağır eleştiriler getirmiştir. Pozitivist okul, özgür iradeyi reddederek özgür iradenin yerini bilimsel determinizmle değiştirmiştir. Suç davranışının, biyolojik ve psikolojik özellikler gibi bireye özgü faktörlerden kaynaklandığını iddia etmiştir (Miller, 2009:4-5). Bu yeni teori, suçun rasyonel bir karar sonucu oluşan bir eylem olmadığını daha çok kalıtsal anormalliklerin miras kalmasının sonucu olduğunu ileri sürmüştür (Akers ve Sellers, 2004, akt. Özbay 2018:44). Suç davranışını gerçekleştiren kişinin bu nedenle manevi sorumluluğu olmadığını iddia

etmiştir. Ancak gerçekleştirilen eylem, topluma zarar verdiği için kişinin toplumsal, kanuni sorumluluğu vardır. Antropolojik esaslara dayanan ve kişilerin doğuştan suçlu olduğunu kabul eden bu görüş isnadiyet yerine sosyal tehlikeliliği esas almıştır (Sancar ve Köprülü, 2014:24).

20. yüzyıla gelindiğinde ise suçun nedensel açıklamasına yönelim olmuştur. Bir gruba göre suç bireyin ruhsal yapısının dışavurumuyken bir başka gruba göre ise bireyin yaşadığı toplumsal yapının sonucu olarak nitelendirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde özellikle Amerika'da suçun sosyolojik yapısı üzerine odaklanılmış ve 1960'lı yıllardan sonra suç sosyolojisi yerini sapma sosyolojisine bırakmıştır (Dönmezer, 1994:5-6).

b. Kadın Suçluluğu

Suç ve sapma tanımının ardından toplumsal cinsiyetin bu çalışma açısından önemini belirtmekte fayda vardır. Kadın suçluluğu toplumun genel yargıları ve genel yargıların oluşturduğu hukuk sistemiyle oldukça ilişkilidir. Toplumun genel yargıları ve hukuk sisteminin ortaya koyduğu suç ve sapma ile toplumu oluşturan bireylerin kimler olduğu, baskın yapının önyargıları feministlerce değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur. Kadın ve erkek özneler birbirinden farklı sosyalizasyon süreçlerinden geçtiklerinden suç ve sapma davranışlarındaki farklılıkların cinsiyete dayalı bir yapıya sahip olduğu ortaya konmuştur (Morris, 1987:46 akt. İlbars, 2007:10).

1980 öncesi kadın suçluluğunu açıklayıcı görüşler olarak literatürde yer alan biyolojik, fizyolojik ve psikolojik yaklaşımlar, feminist hareketin de etkisiyle toplumsal bir içerik kazanmıştır (Balcıoğlu, 2001:50). Kadın suçluluğu, 20.yy. sonlarında kriminoloji alanında yer bulmaya başlamış ve ataerkil yapının, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın açısından farklı tezahürleri ve suç davranışına etkisi fark edilmiştir. Kadınların suç işleme motivasyonlarının ardında uzun süredir şiddete maruz kalma sonucunda gelişen psikolojik reaksiyonların varlığı tespit edilmiştir (İçli ve Öğün, 2000, Akgün, 2018, Saygılı ve Aliustaoğlu, 2009:29). En geniş ifadeyle erkeklere kıyasla suç davranışlarının ardında benzer sosyo-kültürel baskıdan ziyade farklılaşmış sosyalizasyon süreci ve dezavantajlı şartların varlığı

bulunmaktadır. Bu durum da kadın ve erkek suçluluğunun farklılaştığı temel unsuru ortaya koymaktadır.

2. Feminizm ve Kadın Suçluluğu

a. Feminizmin Genel Özellikleri

Feminizm, kadın hareketinin yüzyıllar içindeki değişimi ve gelişimi ile farklı anlamlar kazanmıştır. Bell Hooks(2016)'un korkuya ve fanteziye dayanmayan bir tanım olarak belirttiği üzere: "Feminizm cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir harekettir." Feminizm kadınların ezildiği, sömürüldüğü ve erkeklere kıyasla dezavantajlı, ikincil bir konumda olduğunun tespitiyle toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin varlığını ortaya koyar (Hooks, 2016:9). Bu hiyerarşinin değişmesi gerektiğini vurgulayan feminizm, nitekim kadın suçluluğuna dair daha öncesinde yapılan çalışmaların ataerkil önyargılar içeren ve kadının özgül koşullarını yok sayan yaklaşımını da ortaya koymuş ve eleştirmiştir. Dolayısıyla kadın suçluluğuna ilişkin feminist hareketin tespitleri bu çalışma bakımından önem arz etmektedir.

Kadınların tarihsel süreçte ötekileştirilen, ezilen ve ikincilleştirilen konumlarından duyulan rahatsızlık, 17. ve 18. yy'larda kapitalizmin ortaya çıktığı, burjuva devrimlerinin yaşandığı ve üretimin aileden kamusal alana taşındığı bir zeminde bilinçli bir başkaldırı ile kendini göstermiştir. Ev ile işin birbirinden ayrıldığı ve burjuva sınıfına mensup erkeklerin üretime katıldığı bu süreçte ev ile özdeşleştirilen kadınlar üretimin dışında kalmıştır. Bir sınıf olarak burjuvazi varlığını ortaya koyarken eşitlik ve özgürlük fikirleri ortaya çıkmıştır. İnsan hakları kuramı gelişmeye başlamış, ancak soyut ve genel farklılıkları göz ardı eden eşitlik anlayışı kadınları kapsamamıştır. Değişen toplumsal yapının adalet, eşitlik, özgürlük gibi arzularının dışında kaldıklarını ve bu kavramlar temelinde gelişen birçok haktan mahrum edildiklerini fark eden kadınların rahatsızlıkları 19. yy'da toplumsal bir harekete dönüşmüştür (Çakır, 2007:416-417).

Feminizm, kökleri 19. yy'da bulunmakla birlikte daha çok 1960'lı yıllarda gelişme kaydeden bir hareket olmuştur. Erkeklerin kadınlar üzerindeki cinsel

farklılıklardan kaynaklanan tahakküm ve sömürsünün oldukça uzun bir tarihinin olduğunu dile getiren feminizm, özellikle ikinci kuşağıyla birlikte daha felsefi unsurlar kazandıkça kadınlar tarafından algılanan sosyal eşitsizlikleri sorgulamanın ötesine geçerek daha kapsamlı bir teorik çerçeve kazanmaya başlamıştır. Bu çerçeve içinde feminizm, kadınları erkeklerle ilişki içinde, kaçınılmaz olarak oldukça dezavantajlı bir konuma yerleştiren hayli derinlere kök salmış ideolojik yapılara yönelmektedir. Örneğin, Batı'nın politik kurumlarını haklılaştırma da oldukça önemli bir yer işgal eden “toplumsal sözleşme” öğretisi bu tür ideolojik yapılardan biridir. Bu noktada, bilinç veya benin, özneliliğin merkezi olmadığını gösteren Lacancı psikanalizden ilham alan feminizm, dil, felsefe ve hukuktaki toplumsal cinsiyet eğilim ve yönelimlerini sorgular. Bu bağlamda ilk aşamada eşitlik talebiyle yola çıkan feminizm, kadınların sadece erkekler gibi olmayı amaçlamamaları gerektiğini ortaya koyar. Kadınları bekleyen görev, özü itibariyle dişil olan yeni bir dil, hukuk ve felsefe geliştirme mücadelesi içinde olmaktır. Kadını, erkeğin sözde eksik ve aşağı ötekisi olarak tanımlayan bir düşünce geleneğine meydan okuyan feminizm, o halde daha radikal bir düzeyde, dil, toplum ve kültürün erkeğin perspektifinden, eril çıkar ve arzuların evrenselleştirilmesi temeli üzerinde inşa edildiğine ve kadının tam ve gerçek temsile yeni bir toplumsal inşa temeli üzerinde ulaşabileceğine inandığı için toplumsal dokunun yeni baştan inşasını istemektedir (Cevizci,1999:340-341).

Feminizm, kadınların sadece kadın oldukları için karşı karşıya kaldıkları geleneksel siyasal ideolojinin kadını kamusal yaşamdan dışlayan, ötekileştiren ve bunu içselleştirerek kabul ettiren cinsiyetçi tutumuna karşı çıkan ve kadınların karşılaştıkları sorunların ortadan kaldırılması için mücadele eden bir yaklaşımdır.

b. Feminizm Türleri

Feminist teori barındırdığı farklı sesler ve gereksinimlerden kaynaklı olarak kendi içinde farklı eğilimlerdeki feminist yaklaşımları doğurmuştur. Düzenin algılanışı ve karşı çıkma şekilleri ile oluşturulmak istenen toplum modelleri bakımından her feminist yaklaşım da farklılıklar arz etmiştir (Taş, 2016:173). Bu

farklı yaklaşımlar içerisinde en dikkat çeken teoriler ise liberal feminizm, kültürel feminizm, sosyalist feminizm, radikal feminizm, postmodern feminizm teorileridir.

Liberalizm, bireysel özgürlüğün ve bireysel hakların gözetilerek egemenin birey üzerindeki iktidarının sınırlandırılmasını isteyen siyasi bir felsefedir (McLean ve McMillan). Liberal feminizm, liberalizmin bireyi ön plana çıkaran temel ilkelerini gözeterek kadının da erkek gibi bir “insan” olmasından yola çıkmıştır. Dolayısıyla bireysel haklar geliştikçe, kadınların içinde bulunduğu koşulların da iyileşeceğini ileri sürmektedir (Altınbaş, 2006:24).

Liberal feminist teorinin en önemli isimlerinden biri Mary Wollstonecraft’tır. *A Vindication of Rights of Woman* (1792) [Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi] adlı eserinde, Fransız Devrimi’ni özgürlük ve eşitlik, insan hakları gibi kavramlara vurgu yapmasına rağmen kadınları ikincilleştirip kapsamına almayarak cinsiyetçi bir tutum sergilediği için eleştirmiştir. Kadınların köleleştirilmesinin esas nedenini de topluma bağlayan yazar, bu yapının kadının eğitim hakkının önüne geçerek, zekasını ve yeteneğini baskılayarak, refahı için aile hapisanesine mahkûm ederek kadını ikincilleştirdiğini ileri sürmüştür (Wollstonecraft, 2012:1-6).

Liberal feminizme göre kadın ve erkek eşittir ancak tarihsel süreçte erkekler daha baskın bir şekilde konumlanarak kadınlar üzerinde hegemonya kurmuştur. Liberal feminizmin esas amacı kadınları, erkeklere ait kabul edilen kamusal alana girmesini önleyen ve onları eve hapseden yasaları ve uygulamaları ortadan kaldırmak olmuştur. Eşitlik talebinde bulunan liberal feminizm özellikle oy hakkı ve eğitim hakkı üzerinde durarak fırsat eşitliğinin biçimsel düzeyde kalmadan kamusal alanda gerçek anlamıyla uygulanmasını talep etmiştir (Berktaş, 2003:42-43). Temelinde reformist olmasına ve hukuki değişikliklerin önünü açmasına rağmen liberal feminizm özel alana ve ev içi alana ilişkin eleştiri getirmeyerek kamusal alanın dönüşümüne odaklanmıştır (Heywood, 2019:87).

Kültürel feminizmin başat eseri Margaret Fuller’in *Woman in the Nineteenth Century* [19. Yüzyılda Kadın] adlı eseridir. Fuller, eril ve dişil niteliklerin birbirini tamamlayarak karşıtlıkların diyalektiğini oluşturup dış dünyaya yansıdığını ileri

sürmüştür. Bu farklılıkların uyumlu bir şekilde bir arada olması halinde kadınların özgürleşeceğini ve özgürleşme ile birlikte her alanda şiddetin sona ereceğini iddia etmiştir (Donovan, 2001:81).

Kültürel feministler, aydınlanmacı liberal teorinin mekanik bakışının bir adım ötesine geçerek bilginin duygusal, sezgisel yönünü vurgulamışlardır (Donovan,2001:75). Geniş kültürel değişimleri amaçlayarak siyasal değişimi merkeze koymamışlardır. Kendini geliştirme ve eleştirel düşünmenin gerekliliğini yok saymadan hayatın akıl dışı, sezgisel ve genellikle kolektif yönü üzerine odaklanmışlardır. Kültürel feministlere göre kadın ve erkeklerin farklı hayat deneyimleri ve kendini ifade şekilleri vardır. Erkeklerin kendini ifade şekilleri daha agresif, bencilken kadınlar daha barışçıl ve ihtimam sahibidirler. Kadını “farklı” ve “barışçıl” olarak tanımlayarak benzerlikler üzerinde durmamışlardır. “Kadınlığı” kuvvet, gurur ve kamusal yenilenme kaynağı olarak görmüşlerdir. Kültürel feminist teori anaerkil bir bakış ile kadınlığın gelişmesi ile paralel olarak toplumun da radikal olarak değişeceğini ileri sürmüştür (Donovan, 2001:69-70).

Sosyalist feminizm, 60’ların sonu ve 70’lerin başında kadınların kamusal alandaki ikincil pozisyonunun yalnızca ataerkiyle değil “ataerkil kapitalist sistem”le açıklanabileceğinin ileri sürülmesiyle ortaya çıkmıştır. Kadın sorununun temelinin radikal feministlerin işaret ettiği üzere yalnızca ataerkil sistem olmadığı eleştirisini getirirken Marksistlerin yalnızca sınıflı toplumu işaret etmesine de karşı çıkmışlardır. Sosyalist feministler, cinsiyet ve sınıf kavramlarının her ikisini de ön plana çıkarmışlardır. Sosyalist feminizm, ikili sistem kuramı ve birleşik sistemler kuramı olarak iki başlıkta ele alınabilir. İkili sistem kuramını savunanlara göre kapitalizm ve ataerki birbirinden ayrı şekilde incelendiğinde kadının sosyal pozisyonu anlaşılabilir. Kapitalizmin maddi ve ataerkinin manevi tarafı kadın sorununun anlaşılması için anahtar niteliğindedir. Birleşik kuramını savunanlar ise iki yapıyı birleştirmeyi hedeflemişlerdir. Ataerki gibi kapitalizm de kadını değersiz iş gücü olarak gördüğünden kadınların ikincil konumu her iki kavramın birbiriyle olan ilişkisi doğru analiz edildiğinde anlaşılacaktır. Birleşik sistemler kuramını savunan Alison M. Jaggar’a göre işçi emeğine yabancılaştığı gibi kadın da sadece sevgisinin

karşılığımışçasına gördüğü ev içi emeğine yabancılaşır (Özçelik, 2003:34). Marksizmin kadın sorunu için getirdiği eleştirilerin kadın emeği bakımından yetersiz kaldığını iddia eden sosyalist feministler, Marksizmin temel kavramlarını kadınlara uygulayarak yeniden tanımlamaya çalışmışlardır. Tarihsel materyalizmi ve feminist öncülleri dikkate alarak yeni formülasyonlar üretmişlerdir (Çakır, 2007:459-460).

Radikal feminizm ise, feminist kadınların 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında yeni bir bilinçlenmeyle tanışması neticesinde ortaya çıkmıştır. Sol ve radikal örgütlerde erkekler tarafından ötekileştirildiklerini ve öznel sorunlarının arka plana atıldığını gözlemleyen feministler, bu örgütlerin kuramlarına ve kişisel üsluplarına eleştiri getirmişlerdir (Çakır, 2007:447). Radikal feministler, kadınların ötekileştirilmesi ve ayrımcılığa uğramasının asıl nedeninin ataerki olduğunu savunmuşlardır. Sistematik olarak kadının ezilip baskı altında tutulduğu patriyarka veya erkek egemen düzende toplumsal ilişkiyi, ezen ve sömürenin erkek, ezilen ve sömürülenin ise kadın olduğu iki toplumsal özne üzerinden açıklamışlardır (Çakır,2007:448). Toplumsal yapının kapitalistleşmesi patriyarkayı doğurmamıştır; erkeğin kadın üzerinde baskı kurmasının kökenleri çok daha köklüdür. Patriyarkal sistem, toplumsal ve kültürel yapıya o kadar gömülüdür ki yapılan hukuki ve siyasi reformlar ile değişemeyecek kadar köklüdür. Radikal feministlere göre temel çatışma, cinsiyetler arasındaki çatışmadır. Bu nedenle patriyarka tüm sonuçları ile ortadan kaldırılmalıdır (Özdemir, 2017:404-406).

“Kişisel olan politiktir.” radikal feministlerin en önemli ilkesidir. Özel alanın aslında toplumsal cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığına dikkat çeken radikal feministler, mahrem kabul edilen cinsellik, üreme, şiddet, kadın bedeni gibi konuların politikanın konusu olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Çakır, 2007:452). Ev içi emeğin görünür kılınması, ev işinde cinsel iş bölümü, cinsel şiddet, kadın açısından ailenin ifade ettikleri bu bakış açısı ile sorgulanmaya başlanmıştır (Çağlar, 2014:34).

Radikal bir feminist olan Mackinnon'a göre, feminizmin liberal feminizm, radikal feminizm ve sosyalist feminizm yönelimlerini içerdiği düşünülmektedir. Ancak sosyalist feminizm, nasıl Marksizmin kadınlara uygulanmış bir haliyse liberal

feminizm de liberalizmin kadınlara uygulanmış halidir. Oysa radikal feminizm, gerçek feminizmdir. Radikal feminizm, metodolojik olarak post-Marksisttir. Bu metot, Marksist-feminist problemi yöntem düzeyinde çözmek için yardımcı olur. Çünkü bir cins olarak tüm kadınların yaşamış olduğu somut koşullardan meydana gelen feminist metot, liberalizmin bireyci, doğal, idealist ve ahlâkçı yapısının dağılmasını sağlar (Mackinnon, 2015:140).

Mimaride ortaya çıkan ve edebiyat, sanat ve diğer alanlara hızla yayılan kültürel bir olgu olan postmodernizm, dekonstrüktivizm ve Fransız feminizmiyle birlikte feminist düşünce ve uygulamaları teşvik edip dönüştürmüştür (Berlin, 1990; Jones, 1990; Tice, 1990, akt. Sands ve Nuccio, 1992:489). Postmodern filozoflar ikili kategorizasyona itiraz ederek çeşitliliğe ve çoğulculuğa vurgu yapmışlardır. Cinsiyet, ırk ve sınıf gibi kategorileri indirgeyici olarak görmüşlerdir. Postmodern feminizm, postmodernizm ile eleştirel özcülük ve kategorik bilginin farklı karakterini tanımlama arzusunu paylaşır. Buna göre, postmodern feministler “kadın” kategorisinin, sadece bazı kadınların tanımlandığı kültürel bir yapı olduğunu ileri sürerek yapı sökülümünü gerçekleştirirler. Postmodernizm büyük anlatıların farklılıkları göz ardı ederek herkesi aynılaştırdığını iddia etmektedir. Postmodern feminizm ise bu bağlamda bireyin özgünlüğünü yok sayarak kadın ve erkek kategorizasyonu yapan feminist yaklaşımları eleştirmiştir. Kategorize etmek sınıfsal, kültürel, etnik, ekonomik vb. farklılıkların görülmesini engeller. Kategorize edilip tanımlanan bu kadın kategorisi postmodern feministlere göre orta sınıf kadının özelliklerini barındırmakta ve diğer kadınlara dair farklılıkları yok saymaktadır. Tek bir kadın tipi olmadığı için kadınların sorunlarının da tek olduğu düşünülemez. Postmodern feminizm, farklı çıkarları temsil eden çok sayıda kadın ve kadın hareketi olduğunu kabul eder (Nuccio, Sands, 1992:491-492).

c. Feminist Yöntem

Geleneksel olarak sosyal bilimlerde bilimsel araştırmanın kurgulanışı ve mantığı, orta sınıf beyaz erkekler tarafından inşa edilmiş ve belirlenmiştir. Erkeklerin merak ettikleri ve sorunlu bulduğu alanlar araştırma konusu yapılmış ve değerlendirmeler de erkek merkezli bir temelden ilerlemiştir (İliç ve Yıldırım,

2018:206). Feminizm, sosyal bilimlerin “insanı” temsil ettiği iddia edilen sonuçlarını, kadının özgül koşullarını göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirmiştir. Objektif olarak yansıtılan “insan” kategorisi, aksine kadın öznenin deneyimini yansıtmayan eril bir kategoridir. Bu nedenle kadın öznenin deneyimine dair içeriye bir bakışla feminist çalışmaların yürütülmesi ihtiyacı duyulmuştur (Doğrusöz, 2012).

Feminist araştırma sosyal yaşam, politika, ceza adalet sistemi ile iç içe geçmiş ve sosyal yapıyı değiştirmeye yönelik politikaları kapsar. Bu amaç ve doğrultuda yapılan çalışmalara da “kadın için araştırma” denir. Eleştirel olan feminist araştırma, geleneksel sosyal bilimlerin metodolojisinde araştırma ile araştırmacının birbirinden ayrılmadığını ve kadın deneyimlerinin çarpıtılarak yok edildiğini savunur (Güçlü, 2012:116).

Sandra Harding’e göre, geleneksel sosyal bilim metodolojisi ile feminist bir araştırma yapılması mümkün değildir. Erkek bakış açısıyla yürütülen geleneksel araştırmalar kadınların ihtiyaç duydukları açıklamalara müsait değildir. Bu nedenle feminist bir araştırma öncelikle pozitivizmdeki bilen özne ve nesnellik fikrine karşı çıkmalıdır (Harding, 1987 akt. İliç ve Yıldırım, 2018:206).

Feminist araştırmacılar pozitivist araştırmanın yerleşik paradigmalarına karşı çıkmışlardır. Değer-yansız bilim insanı mitini eleştirerek araştırmacının konumunun bilginin üretimi ve sonuçları bakımından etkililiğine vurgu yapmışlardır. Bu nedenle araştırma önermesinin değerden arınmış olup olmadığı, somut arzuları ve ilgileri olan araştırmacının konumunun etkili olup olmadığı, araştırmacı ile araştırılanlar arasındaki ilişkinin dikey, hiyerarşik ve mesafeli bir ilişki olup olmadığı gibi birçok konu tartışmalı hale gelmiştir. Feminist araştırmacılar için kadınlara yönelik bir araştırma yapmak kadının egemen sosyal yapı içindeki konumunu da incelemeyi ve sorgulamayı içerir. Bu nedenle araştırma önermesi değerden arınmış olmalıdır. Araştırma nesnelere yönelik kayıtsızlık ve tarafsızlık ilkesi yerini, kısmi özdeşleştirmeyle gerçekleştirilen bilinçli taraflılığa bırakmalıdır (Wolf, 1996: 13-14; Mies, 1995: 50-51; Harding, 1995: 41 akt. Durakbaşı, 2008:19). Araştırmacı ile araştırılanlar arasındaki dikey, hiyerarşik ve mesafeli ilişki aşağıdan bakışa dönüşmelidir. Katılımsız, sadece gözlem ve düşünceye dayalı yapı yerini mücadele

içinde aktif katılıma bırakmalıdır. Araştırma süreçleri sadece bir seyir, gözlem ve tespit olmaktan çıkarak hem araştırmacı hem de araştırmacının konusu (yani kadınlar) için bir bilinçlenme süreci olarak yaşanmalıdır. Kadınların problem-formülasyonu metodolojisi, kolektif bir iç sorgulama, aynı zamanda kadınların bireysel ve sosyal tarihlerinin analizi birlikte ilerlemelidir. Kadınlar kendi deneyimlerini kolektifleştirmelidir (Mies, 1995, akt. Güçlü, 2012:116).

Feminizm, kadın deneyimini algılayabilmek ve sadece zihinsel değil, tarihsel olarak ikincilleştirilmiş ve soyutlanmış duygusal süreci de dahil edebilmek amacıyla tek bir disipliner yaklaşımı benimsemez. Disiplinlerarası eklektik bir metodolojiyi benimser (Jaggar,1989, akt. Doğrusöz, 2012). Feminizmin geleneksel sosyal bilimlerin metodolojisine getirdiği eleştirilerle birlikte tek bir metodolojisi yoktur. Belirli özelliklere sahip ve feminist olarak nitelendirilen bazı metotlar söz konusudur. Bunlara feminist mülakat metodu, feminist içerik analizi, feminist sözlü tarih, feminist vaka çalışması örnek verilebilir (Şahin, 2006:101).

Feminist araştırmada, geleneksel sosyal bilimlerde sadece erkeğin bilen özne olarak kabul edilmesinin aksine kadınlar da “bilen özne” ve özne olarak kabul edilir. Kadınlar ihtiyaç duydukları açıklamaları kendi deneyimlerinden hareketle formüle ederler. Bu nedenle de araştırmak istedikleri konuyu kendileri belirler ve kendileri için araştırma yaparlar (İliç ve Yıldırım, 2018:206).

Feminist metodolojinin hukuka uygulanabilirliği bakımından ise sorun yoktur. Hukuku oluşturan yapının ataerkil ve erkek temelli bir bakış açısıyla oluşturulduğu düşünüldüğünde objektif olduğu iddia edilen argümanlarına feminist metodoloji gerekli cevapları verebilir. Şahin’e göre ataerkinin en güçlü kurumu olan hukukun kadın deneyimlerine, sezgilerine yer vermesi yönettiği ve düzenlediği her yapının da göz ardı ettiği kadın deneyimlerine, sezgilerine alan açması anlamına gelecektir (Şahin, 2006:219).

d. Feminist Hukuk Kuramı

Suç kavramı daha çok hukuk terminolojisinde yer aldığından ve suçun erkek deneyimi olarak görülen bir alan olması nedeniyle suça ilişkin hukuki yaptırımlar da

kadın özneyi göz ardı ederek düzenlenmiştir. Biz çalışmamızda geleneksel hukuki anlayışa getirilen feminist eleştiriyi ve feminist hukuk kuramını konumuzun bütünlüğü açısından önemli buluyoruz.

Feminist hukuk kuramının ilk örneği 1978 yılında Ann Scales'in "Towards a Feminist Jurisprudence" ["Feminist Hukuk Bilimine Doğru"] adlı makalesinde karşımıza çıkmaktadır. Ann Scales ilgili makalesinde kadına özgü konuları hukuk alanına taşımayı amaçlamıştır (Yükselbaba, 2016:123-124).

Feminist hukuk teorisi, hukuk söyleminde çoğaltılma ve inşa edilme şekillerini vurgulayarak cinsiyetin hukuk teorisi ve pratiğinde nasıl göz ardı edildiğini ve kutsallaştırıldığını göstermeye çalışır. Hukuk ve toplumsal cinsiyet ilişkisinden kaynaklanan kuramsal sorunların deşifre edilerek eleştirilmesi ve feminist bakış açısıyla hukuki reformların yapılması feminist hukuk kuramının iki ana ögesini oluşturur. Ceza hukuku, aile hukuku, iş hukuku vb. alanlarda feminist analizin ve bakışın göz ardı edilmediği reform ve dönüşümlerin yapılması amaçlanır (Arat, 2006: 56).

Feminist hukuk kuramı açısından ataerkil sistemin eleştirisi önemli bir yere sahiptir. Hukuk, toplumsal iktidarın güçlü bir aracı olduğundan ataerki ile ilişkisi açıklığa kavuşturulmalıdır. Ataerkil sistem erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan cinsiyet hiyerarşisine dayalı ve maddi temeli olan bir sistemdir. Ataerkil sistem, erkeklerin baskı uyguladığı, sömürdüğü kadınları sosyal alanda ikincilleştirir ve erkeği egemen kılar (Hartman, 2006). Mevcut hukuk sistemlerinde de nesnel ölçüt erkek görüşüdür. Toplumsal iktidar olguları, devlet tarafından yasalarla hukuk içinde düzenlenir. Hukuk meşruiyet kazanırken toplumsal egemenlik görünmez kılınır (Mackinnon, 2015:271).

Feminist hukuk kuramcılarına göre hukuk her ne kadar tarafsız bir görünüm sunsa da aslında erkek egemen ve taraflıdır. Hukuk kuramları, yaptırımları ve söylemleri temel erkek önyargıları taşımakta ve erkeği öncelemektedir. Geleneksel hukuk anlayışı erkekler tarafından geliştirildiğinden kadının sosyalizasyon sürecini, özgül koşullarını göz ardı etmekte ve kadının mevcut koşullarını izah etme

bakımından yetersiz kalmaktadır. Erkekler hem kamusal alanda hem de özel alanda egemen olduğundan hukuka içkin olan kamusal alan ve özel alan ayrımı yapı sökümüne uğratılmalıdır (Fineman, 2005:20, akt. Yükselbaba, 2016:129). Kamusal alanda kadını sınırlandırmak için başka kurumsal engellerle de birleşen kadın dışlayıcı yasalar, özel alanda da eril niteliğini göstermiştir. Özel alana müdahalesi yok denilebilecek kadar az olan geleneksel hukuki anlayış, özellikle kutsiyet atfettiği aile kurumuna içkin sorunlarda kadınları resmi çarelerden yoksun bırakmış ve dezavantajlı pozisyonlarını güçlendirmiştir (Arat, 2006:60). Feminist hukuk kuramının kaynağı bu nedenle kadınların hayat deneyimleridir. Geleneksel hukukun müdahale etmekten imtina ettiği özel alan da feministlerin deşifre ettiği bir alandır. Hukukun her türlü alanı feminist analize ihtiyaç duymaktadır çünkü ataerki sistem toplumsal ilişkilere açık bir şekilde sızmıştır. Bu nedenle de hukukun kuramına, uygulamasına ve normlarına ataerki yerleşmiştir. Feminist hukuk teorisyenlerinin amacı, hukukun içine yerleşmiş cinsiyete dayalı kadın dışlayıcı anlayışı ortaya çıkarmaktır (Code, 2002:200).

Feminist hukuk kuramı geleneksel hukuka yerleşik cinsiyetçi ayrımcılığı, eşitsizliği antropoloji, felsefe, tarih, sosyoloji gibi alanlardan faydalanarak ortadan kaldırmayı amaçlar. Toplumsal dönüşümü hedefleyen kuram, cinsiyet hiyerarşisini ve kadınların özgül koşullarına ilişkin reformların gerekliliğini radikal bir biçimde tartışmaya açar (Arat, 2006:61).

B. Kadın Suçluluğunu Açıklayan Teoriler ve Yaklaşımlar

1. Genel Olarak

Tarihsel süreçte suç kavramı yapısı gereği sürekli tartışılmıştır. Bunun sonucu olarak da suçu oluşturan çoklu öğelerin hangisinin vurgulandığına bağlı olarak tanımın kapsamı değişmiştir (Henry, 2001, akt. Özbay, 2018:2). Suç tanımının değişkenliğinin gündeme gelmesi ile süreç içerisinde kadın suçluluğunun nicel ve nedensel incelemesi yapılmıştır. Kadın suçluluğuna ilişkin ilk çalışmalar biyolojik, psikolojik, ekonomik temelli bir çeşitlilik göstermişse de feminist hareketin de etkisiyle toplumsal bir yapı kazanarak suç kapsamının ne olduğu, suç davranışının gerçekleşme şekli ve yaptırım süreçlerine odaklanılmıştır (Canay, 2004:34).

Tarihsel süreçte kadın suçluluğunu açıklamak için, değişik ayrımlara gidilmiştir. Heidensohn tarafından geleneksel kriminoloji, modern kriminoloji ve feminist kriminoloji olarak üç başlık altında toplandığı gibi biyolojik cinsiyet (sex)-toplumsal cinsiyet (gender) olarak iki başlık altında da suçluluğu açıklayan teoriler incelenmiştir. Biz çalışmamızda Heidensohn'un ayrımını kullanmayı uygun bulduk (Heidensohn, 1996:110).

2. Geleneksel Kriminoloji

Kadın suçluluğu alanında ilk çalışmalar 19. yy. sonları ile 20. yy.'ın ortaları arasında yürütülmüştür. Bu dönemde öne çıkan araştırmacılar, Cesare Lombroso ve William Ferrero (1895), W.I. Thomas (1923, 1967), Sigmund Freud (1933) ve Otto Pollak (1950, 1961)'tır. Bu çalışmalar kadın suçluluğunun “biyolojik determinizm” ile açıklanabileceği inancına dayanmaktadır. Bu inanca göre erkekler mantıklarıyla, kadınlar ise biyolojik yapılarıyla hareket ederler (Belknap, 2007: 32 akt. Saruç, 2013: 20).

Kadın suçluluğunu açıklamaya çalışan klasik teorisyenler, kadınların erkeklerden aşağı seviyede insanlar oldukları ön kabulüyle kadının suç davranışını, yanlış yola sapma, biyolojik kaderine başkaldırı şeklinde yorumladıkları çalışmalar yürütmüşlerdir (Belknap, 2007:33 akt. Saruç, 2013:20). Kadınlara yönelik çalışmalar yapmak bakımından ilk olsalar da dönemin kalıplaşmış yaklaşımlarından uzak kalamamışlardır. Kadın, klasik teorisyenlere göre duygusuz, akılsız sadece ev işleri için yeterli özelliklere sahip bir varlıktır (Heidensohn, 1996:117).

a. Lombroso ve Ferrero

Cesare Lombroso, *The Female Offender* [Kadın Suçlu] adlı kitabında kadın suçluluğuna dair ilk önemli araştırmayı yapan teorisyendir. Kadın suçluluğunu “soyaçekim” ile açıklamıştır. Bazı sapkın davranışların erken insan gelişimindeki soya çekim ile geldiğini ve bu gizli suçluların kafatası, beyin ve yüzdeki şekil bozuklukları, erkeksi bir görünüm gibi fiziksel özellikleri ile tespit edilebileceği fikrini ileri sürmüştür (Deming, 1977 akt. Gwynn, 1993:95).

Lombroso, kadın suçluların iskelet yapılarını incelemiştir. Kalıtsal özelliklerini araştırmıştır. Kadın suçluların normal kadınlara göre belirli ayırt edici özelliklerinin olduğunu bu nedenle de belli anomaliler sergilediklerini iddia etmiştir (Flowers, 1987:94 akt. Canay, 2004: 45).

Lombroso'ya göre kadınlar erkeklerden daha ahlâksız bir yapıya sahiptir ve fahişelik bunun kanıtıdır. Kadınlar kıskanç, merhametsiz ve intikamcı bir yapıya sahip olduğundan bu kadınsı duyguların önüne annelik ve az gelişmiş zekâ yapısı ile geçilebilmektedir. Fahişelik de annelik duygularının eksikliği ile ortaya çıkmaktadır (Burkhead, 2006:51 akt. Saruç, 2013:21).

Lombroso ve Ferrero'ya göre erkek doğuştan bir güce sahipken kadın pasiftir. Suçluluk bir enerji seviyesi gerektirdiğinden erkeklerden ziyade kadınlar suç işlemek için belirli bir enerji düzeyine ihtiyaç duyar. Bu argümanı da sperm hücresinin yumurta hücresinden daha enerjik ve hareketli olmasına dayandırır (Wilson, Herrnstein, 1985:122 akt. Canay 46).

Lombroso ve Ferrero, biyolojik özellikleri kadın ve erkek suçlular için belirleyici saymıştır, ancak kadın suçluluğunu açıklarken kadın biyolojisini baz almış, erkek suçluluğunda erkek biyolojisinin etkisini dikkate almamışlardır. Hapishanelerdeki kovuşturmaya uğramış suçluları çalışmalarında denek olarak kullanmışlardır. Lombroso ve Ferrero'nun çalışmalarına getirilen eleştiriler ise çalışmanın örnekleminin dışında kalan çoğunluğun bu çalışmalarda dikkate alınmadığını ileri sürer (Heidensohn, 1995: 80 akt. Canay, 2004: 47).

Heidensohn'a göre, Lombroso ve Ferrero'nun çalışmaları kadın suçluluğunu anlamlandırmaktan ziyade mevcut durumu akla uygun hale getiren ve dönemin ahlâk anlayışının çifte standardından ibarettir (Heidensohn, 1996:114).

b. Sigmund Freud

Sigmund Freud kadın suçluluğunu psikolojik açıdan değerlendirmiştir. Freud'a göre kadınlar toplumsal yapı içerisinde ikincil konumdadırlar ve erkeklere kıyasla sınırlı yeteneklere sahiptirler. Kadın suçlular da erkeklere benzeyen veya

erkeklere benzemek isteyen kadınlardır (Flowers, 1987, akt. İlbars, 2007:8). Sigmund Freud, kadın suçunun varlığını 'penis kıskançlığına' dayandırmıştır. Bu yaklaşıma göre, kız çocukları penise sahip olmadıklarını fark ettiklerinde, kıskanç ve aşağılık hissederler. Kurama göre psiko-seksüel gelişimin fallik evresinde kız çocuğu, penise sahip olmadığı gerçeğini öğrenir ve bu yüzden annesini suçlar, aynı zamanda babasına sahip olmak ister. Kadınlar bu travmayı asla aşamaz, sadece bilinçaltında bu travma geri plana çekilir. 'Normal' kadınlar, kendilerini erkeklere çekici hale getirerek veya erkeklerin yapamayacağı faaliyetlere (doğum yapmak gibi) katılarak kayıplarını telafi etmeye çalışırlar. Suç işlediklerinde ise erkek gibi davranmış olurlar (Deming, 1977 akt. Gwynn, 1993:96).

Feminist yazarlar tarafından Freud'un teorisi kadını eksik bir varlık olarak nitelediği için eleştirilmiştir. Feminist yazarlara göre Freud eril bir önyargıyla hareket etmiştir. Freud'un erkekleri kadınlara değer biçmek için ölçü olarak kabul etmesi ve bu bağlamda kadınları az gelişmiş küçük erkekler olarak nitelendirmesi en büyük itirazlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Flowers, 1987:94 akt. Canay, 2004:42).

c. William Isaac Thomas

William Isaac Thomas, sosyal araştırmalarda örnek vaka materyali kullanımının öncülerinden biridir. Bir sosyolog olan Thomas, Lombroso'nun takipçisi olduğunu belirtmiştir. Suçluluğu ise biyolojik anormallikten ziyade sosyal olarak etki altındaki patoloji olarak tanımlamıştır (Belknap, 2007:34 akt. Saruç,2013:21). Toplumun ve ailenin kadın davranışlarını kontrol etme ve bastırmadaki gücüne dikkat çekerek sosyolojik düşünceye doğru evrilişin yolunu açmıştır.

Thomas, Lombroso ve Ferrero'dan açıkça etkilendiği gözlemlenen aktif ve pasif durumlara karşılık gelen "doğal" erkek-kadın ikilemiyle paralel *Sex and Society* [Cinsiyet ve Toplum] (1907) adlı kitabı yazmıştır. Her ne kadar cinsiyetler arasındaki farkın sosyolojik faktörlerden kaynaklandığını iddia edip biyolojik farklılıkları baz alan ve kadının daha az gelişmiş bir canlı olduğunu iddia eden antropologları

eleştirse de kendisi de kadın ve erkekleri kabolik ve anabolik olarak sınıflandırmıştır. Thomas'a göre kadınlar anaboliktirler, erkeklere göre daha sakin bir mizaca sahiptirler. Erkekler enerjilerini dışa vurmaya daha meyilli aktif bir yapıya sahip kaboliklerdir. Kadınlar bu durağan, edilgen yapıları sayesinde erkeklerin yıkıcı davranışlarından korunmaktadır (Flowers, 1987:94 akt. Canay, 2004:43).

Thomas'ın *The Unadjusted Girl* [Uyumsuz Kız] (1923) adlı eseri, insan davranışındaki dört anahtar 'arzunun' baskınlığını göstermek için tasarlanmış bir dizi 'vaka' araştırmasıdır. Bu eserinde sadece biyolojik faktörlerin değil, sosyolojik faktörlerin de suçluluk konusunda etkili olduğunu iddia etmiştir. Thomas'a göre herkesin yeni deneyimler edinme, güvenlik, karşılık görme ve kabul edilme şeklinde dört arzusu vardır. Bu arzuların bireylerdeki baskın yapısı suç işlemek için tetikleyici faktör olmaktadır. Örneğin, fahişeliği yeni deneyim edinme duygusu ve karşılık görme arzusu baskın olan ve herhangi bir işi olmayan kadınların işlediği bir suç olarak tanımlamaktadır. Thomas'a göre kadınlar toplumsal alanda çok daha fazla ıstırap çekmekte, sömürülmektedir. Zamanla cinsiyet temelli mağduriyetlerinin farkına varan kadınlar uyumsuz olmaya daha meyilli hale gelirler. İşte bu uyumsuzluk kadınların suç davranışının artmasına sebep olmaktadır (Heidensohn,1996:117).

Thomas'a göre suç ve fahişeliğin meslek haline gelmesi, toplum ve aile bakımından kayıp niteliğindedir. Heidensohn'a göre Thomas'ın kadın suçluluğunu cinsel suçluluğa eşitlediği açıktır. Carol Smart (1977) da Heidensohn'a katılarak Thomas'ın kadın suçluluğunu cinsel suçluluğa eşitleyen sosyal patologlar gibi kadın suçluluğunun çözümünü kadının rolünü kabul etmesine, toplumla uyumlanmasına dayandırıldığını belirtmiştir. Bu nedenle Thomas, 'uyumsuz kızların' hayatlarından anekdot paylaşıırken, toplumun ve ailenin kadınların davranışlarını kontrol etme ve bastırmadaki gücüne dikkat çekmişse de teorileştirmekten ve gerçekten analiz edip genişletmekten kaçınmıştır. Kadınların makul kabul edilmeyen cinsel davranışları toplumsal alanda damgalanırken erkeklerin neden damgalanmadığı gibi konularla ilgilenmemiştir (Heidensohn, 1996:117-118.).

d. Otto Pollak

Kadın suçluluğuna yönelik başka bir erkek yaklaşımını ortaya koyanlardan biri de 1950 yılında yayımlanan *The Criminality of Women* [Kadın Suçluluğu] kitabının yazarı Otto Pollak'tır. İkinci dünya savaşının ardından kriminolojiye olan ilgi artmıştır. Özellikle ABD'de kriminoloji tartışmalarının yükseldiği bir dönemde Pollak'ın çalışmaları yayınlanmış olsa da döneminin genel özelliklerini barındırmamaktadır. Verileri istatistiksel olarak karmaşık bir şekilde ele almayan ve ülke dışındaki verilerden de faydalanan Pollak, Hermann Manheim gibi Avrupa geleneğine daha yakındır. Pollak'ın kadın suçluluğu analizinin iki ana hattı vardır. Pollak, başlangıçta birçok farklı ülkede zaman içinde kaydedilmiş suçlarla ilgili verileri incelemiştir. Kadın suçluluğunun “eksik değerlendirildiğini” ve belki de keşfedilmemiş bir alan olduğunu göstermeye çalışmıştır. Kadın suçluluğunun erkek suçluluğu ile olan ilişkisinin fazlasıyla hafife alındığına dikkat çekmiştir (Heidensohn, 1996: 118). İkinci ana hat ise Pollak'ın maskelenen kadın suçluluğunu açıklamak için ortaya koyduğu teoridir. Bu teoriye göre kadın ve erkek suçluluk oranları benzerdir, ancak kadın suçlular ceza adalet sistemi içerisinde daha fazla yardım almaktadır. Erkeklerin suç davranışı gerçekleştiren bir kadın karşısındaki şaşkınlığı, kadınlara daha fazla yardım etmelerine sebep olmaktadır. Erkeklerle kıyasla kadınlar suçlarını gizlemekte daha iyidir. Her ne kadar verilere genel olarak hırsızlık ve yasadışı kürtaj suçları ile yansımış olsalar da diğer suçlar bakımından kadınlar bu tip suçların genelde faili değil azmettiricisidir, suçları zekice tasarlarlar (Belknap, 2007:36 akt. Saruç, 2013:21).

Pollak'a göre kadınlar, işledikleri suçları perdelemek için sosyal ve ev içi rollerini kullanırlar. Akrabalarını zehirleyebilir veya çocukları istismar edebilirler, mağdur ettikleri kişiler güçsüzdür ve faili ihbar etme yahut polisle iş birliği yapma olasılıkları düşüktür. Erkekler gibi cesur olmadıklarından yargılanmayacakları bir kurguyla suçları işlerler (Heidensohn, 1996:118-120). Kadınların içlerinde kötülük daha derin bir şekilde saklanmıştır. Suç eylemlerini bu nedenle çok daha kolay gizleme eğilimindedirler. Pollak, bu durumu da kadın biyolojisine dayandırmaktadır.

Kadının suç davranışını cinsel bir motivasyon olarak değerlendirmektedir (Deming, 1977 akt. Gwynn, 1993:96).

Feminist yazar Carol Smart'a göre Pollak'ın maskelenmiş suçlar bakımından işaret ettiği failin sadece kadın olduğu durumlar değil failin erkek olduğu durumlar da dikkatten kaçmamalıdır. Kadına, çocuğa yönelik şiddet, aile içi şiddet bu bakımdan önemli örneklerdir, bu şiddet türlerinde suç büyük oranda gizli kalmakta ve bildirilmemektedir. Pollak'ın biyolojik ve sosyolojik nedenlerle kadınların daha hilebaz, güvenilmez ve yalancı olduğuna ilişkin iddiası ise Pollak'ın hem kendi görüşleriyle çeliştiğini hem de cinsiyetçi bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir (Flowers, 1987:98 akt. Canay, 2004:49).

e. Avrupa Geleneği

Yaklaşım ve yöntemlerde bazı ortak temaları paylaşan bu yazar grubunu Heidensohn, Avrupa geleneği yazarları olarak kategorize eder. Yazarların her biri geleneksel kriminolojik düşüncelerde kırılmalar yaşatacak açıklayıcı çalışmalar ortaya koymuştur. Ortak noktaları ise kadınların erkeklerden farklı bir yapıya ve farklı motivasyonlara sahip olduğu varsayımıdır. Hepsi kadınların sosyal rolleri ve ahlâki durumları ile ilgili dualiteyle karşı karşıya kalmışlardır. Geleneksel kriminolojik yaklaşımlarda kadınlar ya bir 'cadı' ya da iyi bir eş olarak görülmüşlerdir. Örneğin Pollak ve Lombroso, kadınların erkeklerden daha kötü ve fena olduğu ön kabulüyle çalışmalarını yürütmüşlerdir.

Geleneksel kriminoloji teorisyenlerinin çalışmalarını incelemek uzun zamandır gömülü ve yerleşik fikirleri yerinden oynatmaya çalışmak demektir. Geleneğin fikirleri güçlü ve uzun ömürlüdür. Kalıplaşmış ve değiştirilemez olduğu kabulüyle bu fikirlere entelektüel saygı atfedilmiştir. Bu fikirler Avrupa geleneği yazarlarının çalışmalarında da maalesef sorgulanmamış ve yakın zamana kadar eleştirilmemiştir. Pollak'ın çalışması kriminoloji alanında çekincesiz kabul görmüştür. Pollak, standart kriminoloji ders kitaplarında “kadınların erkeklerden daha az yasalara uydukları ile ilgili genel kanının tersini savunan biri” olarak

zikredilir. Her iki metin de ayrıca Lombrosso'nun kadın suçları ile ilgili detaylı çalışmalarından alıntılar içerir.

Hermann Mannheim, Pollak'ı ilk eleştirenlerden biridir. Mannheim'a göre Pollak'ın işaret ettiği hususların birçoğu geçerli olsa da cinsiyetler arasındaki suç oranı farkını ortaya koyarken aşırıya kaçmıştır. Suç oranlarındaki farkın sanıldığından çok daha küçük olduğunu gösterme çabasına girmiştir. Kadınların suçlarının gizlendiğini iddia ederken, erkeklerin gizlenen suçlarına dikkat etmemiştir. Mannheim'a göre erkek bakış açısıyla oluşturulduğu için Pollak'ın çalışmasında resmi verilere yansıyan kadın suç oranı verileri de gerçeklikten uzaktır (Heidensohn, 1996:121-122).

Avrupa geleneği, kriminologları nesiller boyu etkilemiştir. Shacklady Smith, 1960'lı yıllarda kadın suçluluğunun doğasına ilişkin yaygın olan ampirik araştırma şeklinin klasik çalışmaların cinsiyetçi varsayımlarına çok şey borçlu olduğunu belirtmiştir (Shacklady Smith, 1978:75 akt. Heidehnson, 1996:122).

Cinsiyetçi varsayımlara dayanan klasik çalışmalar Lombrosso'nun suçlu kadın tipine benzeyen kaba, hantal ve çirkin olarak addedilen kadınları suça yatkın olarak belirtmişlerdir. Bu çalışmalardan biri Cowie ve arkadaşlarının 1968 yılında yapmış oldukları çalışmadır. Ancak Smart'a göre bu çalışmada kadınları suçluluğa götüren, biyolojik doğaları ve özellikle de (kromozom özellikleriyle ilişkilendirdikleri) 'belirgin şekilde erkeksi' özellikleridir. Smart, bu çalışmanın kültür, cinsiyet ve cinsiyetle ilgili varsayımları sorgulamadaki başarısızlıkları üzerine kapsamlı bir şekilde yorum yapmıştır. Çalışmada gözlemlenen şişman, çirkin ve suçlu addedilen kadınların ağır bir diyetten yahut daha farklı çevresel, ekonomik, psikolojik faktörlerden mustarip olup olmadıklarını düşünmediklerini belirtmiştir (Smart, 1977:54-60 akt. Heidehnson, 1996:123).

Richardson, yine Lombrosso'yu referans alarak suçlu genç kızlarla ilgili daha kapsamlı ve çok daha açıklayıcı bir yorum yaparak suçluların görünüşlerine ve fiziksel özelliklerine geniş bölümler ayırmıştır. Suçlu kadınların cilt hastalıkları,

görme bozuklukları, dış görünüşüne dair kusurlar gibi detaylara yer vermiştir (Richardson, 1969:56-71 akt. Heidensohn, 1996 123).

Gisela Konopka ise suçlu kızlarla ilgili çalışmasının önsözünde, Thomas'ın çalışmasıyla oldukça açık bağlantılar kurmuştur. Konopka, Thomas'ın liberal kavrayışını paylaşmakla birlikte Thomas'ın betimlediği suçlu tipine yakın kadınların duygusal ihtiyaçlarına ilişkin bir analiz yapmıştır. Ayrıca istatistiksel analizden kaçınarak vaka geçmişlerine ve kişisel beyanlara yönelik benzer bir yöntem kullanmıştır. Konopka teoriden kaçındığını belirterek katılımcı kadınların kendileri adına konuşmasına izin verdiğini iddia ederken, aslında biyolojinin kadınların hayatındaki rolü, cinselliğin ve üremenin kültürel önemi hakkında Thomas'inkine benzer varsayımlara sahiptir. Smart'a göre; Konopka'nın aynı Thomas gibi, kadın cinsiyetiyle ilgili varsayımları çocuk suçluluğunun bir açıklaması haline getirme çabasıyla meşgul olduğu görülebilir (Smart, 1977:66 akt. Heidensohn, 1996:124).

Kadın suçluluğuyla ilgili geleneksel ve eski fikirler alanda dikkate değer bir şekilde hüküm sürmüştür. Kesin delilleri görmezden gelen ve araştırılmamış herhangi bir temeli olmayan önyargılara dayanan geleneksel düşünceler, kadın suçluluğunu açıklamada büyük ölçüde başarısız olmuşlardır. Kadın suçluluğu, yukarıda aktarılan birkaç çalışma ile incelenmesine rağmen, geleneksel kriminolojinin sınırlarından çıkamamıştır (Heidensohn, 1996:124).

3. Modern Kriminoloji

Bu bölümde modern suç teorilerini inceleyeceğiz. Modern suç teorilerine ilişkin çalışmalarda kadınların nasıl görmezden gelindiğini ve bu teorilerin kadınlara uygun bir yaklaşımı neden kendi çerçevesi dahilinde birleştiremediğini/birleştiremeyeceğini ve bu nedenle feminist bir kriminolojinin önemini ortaya koyacağız. Kadının kriminoloji alanında neden göz ardı edildiğine ilişkin sunulan gerekçelerin yetersizliğini incelemenin çalışmamız bakımından önemli olduğu kanaatindeyiz.

a. Modern Amerikan Sapkınlık Sosyolojisi

20. yüzyıldaki klasik çalışmalar ortodoks kriminolojik çalışmaların tek ve en önemli simgesidir. Bu klasik çalışmaların gölgesinde kalmış birçok küçük eser, klinik araştırma bulunmaktadır. Aynı zamanda bu dönem ABD'de büyük bir kriminolojik atılımın gerçekleştiği bir dönem olarak da kabul edilmiştir (Heidensohn,1996:125-126).

1920'lerde Chicago Üniversitesi, modern sosyolojideki en büyük sıçrayışa tanıklık etmiştir. Chicago, şehir nüfusunun hızla artması ve kentsel alanlarda post-endüstriyel nüfus yoğunlaşmasına önemli bir örnek teşkil etmekle birlikte insan davranışlarını ve belirgin sapma biçimlerini inceleyen bir dizi öğrencinin laboratuvarı haline gelmiştir (Miller, 2009:5). Chicago Okulu'nu karakterize eden özellik ise kenti sistematik olarak gözlemleyen bir grup sosyologun, bir grup sapkın türünün özelliklerini yakından ve dikkatli bir açıklamasını yapmasıdır (Carrabine, 2004:18).

Biz bu çalışmada Chicago Okulu'nun suç sosyolojisi alanındaki daha sonraki çalışmaları karakterize eden ve kadınların dışlanma sebeplerini içinde barındıran Thrasher'ın klasikleşmiş çalışması olan *The Gang* [Çete] (1963) çalışmasını incelemeyi uygun gördük.

Frederic Thrasher, Chicago çetelerinin özgün yaşam şekilleri olduğu fikrini ilk formüle eden kişidir. Chicago'nun yoksul bölgelerindeki ana akım kültürü reddeden genç üyelere sahip çeteleri incelediği araştırmasında farklı ritüeller, semboller ve kodların çeteler tarafından geliştirildiğini tespit etmiştir. Thrasher, çeteleri diğer sosyal gruplar gibi incelenmesi gereken anormal olmayan fenomenler olarak ele almıştır. Thrasher'a göre çeteler, diğer pek çok sosyal grup için tipik olan koşullar altında ortaya çıkar (Thrasher, 2013:4). Çeteler doğal bir organizasyon olmakla birlikte doğal liderleri olan ve geleneksel bir yapıyla varolan gruplardır (Thrasher, 2013:34). Thrasher'ın yaklaşımının bir diğer önemli yanı, çete üyelerinin davranışlarının iyi bir şekilde analizini yapmış olması ve çetenin kabul edeceği bir oyun ile çete üyelerinin dünyasına dahil olmasıdır (Thrasher, 2013:96).

Thrasher, çalışmasında kadınların grubun girişimlerine müdahale ettiğini, üyelerin sadakatini zayıflattığını ve üyelerden zaman ve dikkat talep ederek çetenin etkili bir çatışma grubu olmasında güç kaybına sebep olduğunu belirtmiştir. Kadınların çetelerde etkinliğinin negatif bir durum olarak görüldüğü ve bu nedenle de erkek çete üyelerinin bu katılıma olumlu bakmadığını vurgulamıştır. Kadınların çetelerde yer alabilmeleri için sosyolojik olarak erkek rolü üstlenmeleri gerekmektedir. Toplumsal olarak kabul edilmiş kadınsı rollerden uzak duran bu kadınlar, erkek çete üyeleriyle eşit şartlara tâbi olarak çeteye kabul edilirler (Thrasher, 2013:224-225). Çalışma bu yönleriyle kadınların, çete kavramına yönelik tartışmalardan dışlanmasına yol açmıştır. Aynı zamanda suçluluğun normal ve takdire şayan bir fenomen olarak ele alınması kadın suçluluğunu problemli bir hale getirmiştir. İstatistiksel olarak olağan bulunmayan kadınlar, çalışmada üzerinde durulan role de uygun görülmemiştir. Thrasher, çetelerdeki kadın üyelerine araştırmasında fazla yer vermemiştir. Bu nedenle çete üyesi erkeklerin kızları üye olarak kabul etmediğini düşünmemizi sağlar (Heidensohn, 1996:129-130).

Kadınların araştırmalardan nasıl dışlandığını gösteren en iyi örneklerden biri de W.F. Whyte'in 1943'te yayımlanan *Street Corner Society* [Köşe Başı Toplumu] adlı kitabıdır. Whyte bu çalışmasında Amerika'nın doğu kıyısındaki tehlikeli kabul edilen İtalyan bir gecekondu mahallesinde genç bir çeteye üç yıl boyunca yaşadıklarını anlatmaktadır. Kitabında köşebaşı çocukları ile eğitilmiş üniversiteli çocuklar arasında ayırım yapmıştır. Köşebaşlarındaki çocukların hayatları sokakta köşe başlarında geçerken üniversiteli çocukların hayatları statü atlama kaygısıyla geçer. Whyte'in kitabının 'kahramanı', bir köşebaşı çetesinin lideri olan 'Doc'tur. Whyte, Doc'a ve çetesine olan sadakatine açıkça hayran kalmış ve kendini arayan iyi eğitilmiş üniversiteli bir genç olan Chick Morelli'yi ise küçümsemiştir (Whyte, 2012). Whyte, çalışmasında da açıkça belirttiği üzere köşebaşlarında takılmayan kadınları inceleyememiştir. Kadınlar sadece çetenin gözünden incelenebilmiş ve aile bağlarından etkilenebilen bağımlı öznelerdir (Whyte, 2012:208). Whyte'in kullandığı katılımcı gözleme dayanan yöntem yalnızca erkekleri inceleyebilmesini sağlamıştır. Çalışmasını ilgilendiren noktalara odaklandığından en geniş perspektifi çizmekten

ziyade sadece erkek katılımcıların analizi ile sınırlı kalmıştır (Heidensohn, 1996:132).

Thrasher ve Whyte gibi şehirli antropologların neden erkek suçluları incelemekle sınırlı kaldıkları anlaşılırdır. Orta sınıfa mensup, eğitilmiş ve sempatik sosyal gözlemciler olarak, gerçek suçlulara hayranlık duymak için çok fazla özelliğe sahiplerdir. Ancak daha karmaşık olan, genç suçluların halk kahramanı olarak idealleştirilmesinin nasıl devam ettiği ve geliştiğidir. Genç erkek suçluyu idealize etmek, savaş sonrası sapkınlık sosyolojisinde tutarlı bir tema haline gelmiştir. Rastgele seçilmiş örneklerde dahi suçlu erkektir, davranışları romantize edilmiştir. Baskın bir erkek temasının olduğu çalışmalarda kadınlar olay örgüsünde figürandan öteye geçememişlerdir (Heidensohn, 1996:132).

1960'larda ve 1970'lerde suçlulukla ilgilenen İngiliz sosyologlar, suçlu erkekleri Amerikalı meslektaşlarından daha da yüksek bir statüye taşımışlardır. Sapkınlık kavramının siyasi yönlerinin varlığını ön plana çıkaran tartışmaların şüphesiz böyle bir yükselişte etkisi vardır. Daha öncesinde suçlu bir kahramanken artık suçlu sisteme başkaldıran asi bir kahramandır. Suçluluk, patolojik bir durumdan normalleştirilen suç açıklamalarına, ardından da kahramana tapınmaya geçiş yaşamıştır. Her ne kadar bu çalışmalarda kısa başlıklarla kadınlara yer verilmiş olsa da toplumsal cinsiyete ilişkin çalışmalar yapılmamıştır (Heidensohn, 1996:134).

1960'lardan itibaren ilk kez sapkın bir davranış örüntüsünün ortaya çıkma sürecini irdeleyen, suçun istikrarsız çevreye ve anormal yaşam koşullarına bir tepki olduğunu vurgulayan farklı perspektifler ortaya çıkmıştır. Merton ve Chicago Okulu'nun ortaya koyduğu çalışmalarla sosyal yapının etkisi gözlemlenebilmiştir (Treadwell, 2013:47).

Suç davranışını ele alan sosyal yapı teorileri, toplumsal düzene ve sosyal yapıya odaklanır. Toplumsal yapının özelliklerine bağlı olarak suç davranışının geliştiği ve değiştiğini esas alır. Sosyal yapı çerçevesinde suçu ele alan teoriler fonksiyonalist, gerilim, alt kültür ve sosyal ekoloji teorileridir (Burkay, 2008:8).

Gerilim teorisi, suç davranışını kuralları ve yasaları ihlal eden kişilerin anormal olan toplumsal koşullara verdiği tepki şeklinde açıklamaktadır (Henry S., Milavanovic, 1996:139 akt. Burkay ,2008:9). Merton (1938)'a atfedilen gerilim kuramı, “alt sınıfa mensup olan bireylerin, meşru amaçlara yasal yollardan ulaşma imkânlarının bloke edilmiş olduğuna, özellikle, ekonomik açıdan dezavantajlı olan veya alt sınıf mensubu bireylerin, varlıklı veya statülü kesimlerle eşit imkânlarla sahip olamamalarından dolayı, üst sınıfa yükselebileme gayretleri önemli ölçüde gayri meşru yollarının denenmesi ile gerçekleştiği” düşüncesine dayanmaktadır (Kızmaz, 2005: 154).

Merton'un teorisi kadınlar için eşit derecede geçerli değildir. Kadınlar, erkeklerden daha fazla ekonomik engellerle karşılaşmalarına rağmen, çok daha az suç işlemektedirler. Bu nedenle Merton'un teorisi cinsiyet farklılığına duyarsız bir teoridir (Belknap ve Holsinger, 2006, akt. Sharp 2009:248). Agnew ise teoriyi cinsiyete duyarlı hale getirmeye çalışmış ve daha geniş bir yelpazedeki gerilim faktörlerini ekleyerek kadın suçluluğunu açıklamaya çalışmıştır. Teorisinde, kadın suçluluğunun önemli belirleyicilerinden biri olan kötü yaşam deneyimlerine de odaklanmıştır. Ayrıca, erkeklerin ve kadınların farklı başa çıkma becerilerine ve kaynaklarına sahip olduklarına ve farklı suç tiplerine maruz kaldıklarına dikkat çekmiştir (Broidy ve Agnew, 1997 akt. Sharp, 2009:248). Agnew'in teorisi gerçekten de birçok geleneksel teoriye göre cinsiyet temelli bir bakış açısına sahiptir (Sharp, 2009:248).

Fonksiyonalist teoriler, sosyal yapı içerisinde suçun fonksiyonel ve normal olduğu esasına dayanır. Fonksiyonalist teori bakımından önemli bir isim olan Durkheim'a göre suçun olmadığı bir toplum düşünülemez. Toplum için suç normal, fonksiyonel ve zorunludur. Suç toplumun değişimi için bir hazırlık olmakla birlikte toplumun evrimi için önem arz etmektedir (Durkheim, 1994:112,119).

Fonksiyonalist yaklaşım, düşük sosyo-ekonomik gruplar ve azınlıkların belirli toplumsal hedeflere ulaşmak için gerekli araç ve koşullardan yoksunluğunun sapma davranışına etkisine odaklanmıştır. Bu tarz bir eksikliğin suç ve sapma davranışlarına neden olacağını iddia etmiştir. Bu koşullarda büyüyen ergen erkek çocuklarının

yaşamlarının odak noktasını mesleki ve ekonomik sendrom olarak kabul etmiş ve davranışlarının bu çerçevede yorumlandığında anlaşılabilirliğini ileri sürmüştür. Örneğin Cohen ve Parsons gibi sosyologlar kız çocuklarının esas kaygılarının cinsellik ve evlilik olduğunu bu sebeple kadın suçluluğunun farklı çizgileri izlediğini iddia etmiştir. Toplumun kadından beklentisinin ekonomik olmadığını, o nedenle kadının ilgi ve tecrübe kazandığı alanın cinsellik ve cinselliğe ilişkin pazarlık yapmak olduğunu ileri sürmüşlerdir (Heidensohn, 1968:167).

Kingsley Davis'e göre toplumsal statüleri için kadınlar, erkeklerden çok daha fazla biyolojik cinsiyetleri ile iş birliği yapmak zorundadırlar. Sonuç olarak kadınların suç davranışından çok cinsellikle alakalı toplumsal kuralları ihlal etme olasılığı daha yüksektir. Bu görüşün tam olarak ele alındığı çalışma George Herbert Grosser'a aittir. Bir sosyolog olan George Herbert Grosser, *Juvenile Delinquency ve Contemporary American Sex Roles* (1951) [Çocuk Suçluluğu ve Çağdaş Amerikan Cinsiyet Roller] adlı yayımlanmamış tezinde dönemindeki meslektaşlarının aksine erkek ve kadın suçluluğunu eşit bir şekilde ele almıştır. Birçok yazarın sonrasında Grosser'ın teorik formülasyonlarını önemseydiği ve onun ampirik verilerine dayandığı açıktır (Heidensohn, 1996:136).

Grosser'a göre erkek suçluluğu ve erkek cinsiyet rolü piyasaya doğrudan katılımıla bağlantılıyken, kadınlar için suç, birincil olarak cinsel doğalarının bir işlevidir. Kadınların işlediği cinsel suçlar erkeklerin işlediği hırsızlık, vandalizm ve çete davranışlarının işlevsel olarak eşdeğeridir. Kadın ve erkek cinsiyetine ilişkin farklılıkların tek bir düzlemde birleştirilmeye çalışılması bazı önemli noktaların dikkatten kaçmasına sebep olabilmektedir. Cinsiyet rolü ve suçlulukla ilgili hipotezlerde başarıya en yakın açıklamaları yapan Grosser, yine de cinsellik ve kadın rolü hakkında karışıklığa sebep olmuştur. Farklı cinsel suçları açıklarken cinsel suç davranışlarının fail açısından farklı davranış türlerini temsil etme ihtimalini göz ardı etmiştir. Örneğin fuhşun toplumsal ve öznel etkilerini görmede başarısızdır. Suç davranışını cinsel sapkınlığın reaksiyonları ve eşcinsellikle eşitlenmesine yol açacak bir temelden yaklaşmıştır (Heidensohn, 2010:168).

Grosser'ın çalışması başka bir kriminolog neslinin kadın suçluluğu ile uğraşmaktan kaçınmasına yol açmıştır. Yalnızca elit bir azınlığın Grosser'ın çalışmasını okumak için çaba sarf etmesine rağmen, sorunun gerçekten çözüldüğüne kadın suçluluğunun anlaşıldığına inanmak pek de mümkün değildir (Heidensohn,1996:136).

Sosyal yapı teorilerinden biri de alt kültür teorisidir. Alt kültür teorileri toplum içerisinde alt sınıfta yer alan genç erkekler arasında özellikle de ergenlik dönemi çetelerinin oluşmasına yönelik açıklamalar getirmeye yönelik teorilerdir. Alt kültür teorisyenlerinden Albert K. Cohen, 1955'te yayınladığı *Delinquent Boys* [Suçlu Çocuklar] kitabıyla, suç davranışının sosyal yapının hangi özelliklerinden kaynaklandığını açıklamaya çalışmıştır. Cohen'e göre suçlu alt kültürü egemen kültüre ters düşmektedir. Cohen'e göre, çocuğun ailesinin toplumsal pozisyonu çocuğun hayatı boyunca karşılaşacağı sorunları belirlemektedir. Aynı zamanda ailenin çocuktan beklentisi de bulunduğu sosyo-ekonomik sınıfa göre değişmektedir. Cohen'e göre genel olarak alt sınıfa dahil gençler orta sınıfın değerlerine sahip olmak istemektedir fakat bunları elde etmekteki yetersizlikleri hayal kırıklığı ile suça yönelik davranışlar gerçekleştirmelerine sebep olur. Örneğin alt sınıfa mensup bir aile çocuğuna kaliteli bir eğitim imkânı sunamadığı için çocuğun yasal yollardan iyi bir ekonomik statüye sahip olması zorlaşır. Bu nedenle de çocuk ekonomik statü için yasal olmayan yollara daha hızlı yönelir (İçli, 2021:110-112).

Albert K. Cohen, aynı zamanda yukarıda aktarılan Grosser'ın araştırmalarını da ciddiye alan sosyologlardan biridir. Cohen tıpkı Grosser gibi kadın suçluluğunda odak kaygıların, cinsellik ve evlilikle ilgili olduğunu bu nedenle de kadın suçluluğunun farklı çizgileri olduğunu iddia etmektedir. Cohen'in suçlu alt kültürü teorisine yönelik birçok önemli eleştiri, metodolojisini, ampirik ve teorik yaklaşımlarını kapsamaktadır. Ancak hiçbirisi onun neden cinsiyet farklılıklarını önemli şekilde ele aldığını sorgulamamıştır. Cohen'in çalışması ve ona yönelik eleştirel tepki, büyük ölçüde yeni nesil kriminolojik çalışmaların çerçevesini belirlemiştir. 1972'de yayınlanan standart bir ders kitabında, seçilen okumaların büyük bir kısmı, Cohen'in tezinin eleştirileri veya yanıtlarından oluşmaktadır.

Heidensohn'a göre aslında cinsiyet farklılığına dayanan Cohen'inki gibi bir teori, temelinden kolayca çürütülebilmektedir. Kız çocuklarının genel olarak cinsel suçlu olduğu net bir şekilde doğru değildir. Erkek kardeşleri gibi onlar da ağırlıklı olarak mala zarar suçlarına karışmaktadırlar. Cohen'in hipotezi, kadın suçluluğunun görülme sıklığını da büyük ölçüde abartmaktadır (Heidensohn, 1996:136).

1960'lı yıllardan 70'li yılların başına kadar sosyal süreç teorileri kriminoloji alanına egemen olmuştur. Sosyal süreç teorileri sosyal öğrenme teorisi, kontrol teorileri ve etiketleme teorileri olarak sıralanabilir. Sosyal süreç teorileri, sapkın davranışın gerçekleşmesi bakımından faile değil, toplumsal kuralları/kanunları ortaya koyanlara, toplumun suçluya verdiği reaksiyona odaklanmıştır (Heidensohn,1996:137).

Sosyal süreç teorilerinden sosyal öğrenme teorisi, suç davranışının diğer tüm davranışlar gibi öğrenildiğini iddia etmektedir. Kişiler suç davranışını, utanç duygusunu nötralize etmeyi diğer kişilerden öğrenir ve suç davranışı sosyal çevre tarafından meydana getirilir (İçli,2021:132). Sosyal öğrenme teorisyenlerinden Sutherland'ın ayırıcı birleştirme teorisine göre, suç davranışı iletişimin yoğun ve devamlı olduğu ve bireye yakın gruplar içinde öğrenilir. Suç bireysel özellikler veya sosyal statüden ziyade herhangi bir kültürde kişileri etkileyebilecek bir öğrenme sürecinin fonksiyonudur. Suç davranışı çocuklukta öğrenilir ve uygun ortam oluştuğunda bireyin suçlu gruplarla görüşme sıklığına bağlı olarak meydana gelir (İçli, 2021:133-134). Sosyal öğrenme ve ayırıcı birleştirme teorileri, akran ilişkilerinin toplumsal cinsiyet temelli yapısını dikkate almamışlardır. Erkek suçluluğu, suç davranışları ve tutumları olan akranları ile güçlü bir şekilde bağlantılı olsa da bu bağlantı kız çocukları için çok da geçerli değildir. Sharp'a göre aslında, kendilerinden yaşça büyük suçlu erkeklerle yakın ilişki kuran kız çocukları, akranları yerine bu yakın ilişki kurduğu kişiler tarafından suç ve suçluluğa itilebilmektedir (Sharp, 2009:248).

Sosyal süreç teorilerinden Howard Becker'a atfedilen damgalama teorisi ise kısa süre içinde ön plana çıkan bir kuram olmuştur. Damgalama teorisi toplumda suçlu veya sapkın gibi etiketlerin nasıl uyguladığını ele alır. Toplumda baskın statüye

sahip kişiler ve onların adına faaliyet gösteren merciler tarafından suç ve sapma kavramları oluşturulur. Bu kavramlar da toplumda baskın olmayan gruplara dayatılır. Teoriye göre damgalamanın uygulandığı kişiler bu damgayı zamanla içselleştirir ve davranışlarını ona göre yeniden yapılandırır. Aynı zamanda toplum, damgalanan kişiye damgalanmayan bir kişiye kıyasla farklı şekilde davranır ve onu dışlar. Teorinin alana katkısı sapmanın sosyolojik olarak belirli gruplar ve bireyler bakımından analizini yapma imkânı sağlamasıdır. Ekonomik koşullardan, güç ve statüden yoksun grupların sapkın olarak damgalanmaya açıklığı bu teorinin kadınlara da uygulanabileceği anlamına gelmektedir. Çünkü toplumda baskın statüye sahip olan orta sınıf erkektir ve kadınların davranışları onlar tarafından etiketlenmeye açıktır (Gwynn, 1993:98).

Becker, teoriyi kadın suçluluğuna doğrudan uygulamamış olsa da suç ve suçlu tanımlarının zaman ve kültüre göre değişiklik gösterdiğine dikkat çekmiştir. Kadınların sosyalizasyon süreçlerinde farklılık kadınları yasalar ve kurallar karşısında uyumlu bir şekilde damgalanmaya maruz bırakmıştır. Bu nedenle örneğin topluma aykırı cinsellikle ilgili bir suç davranışı ancak kadının bir hastalıktan mustarip olduğu kanaatini uyandırır. Damgalama teorisinin kadın suçluluğu bakımından uygulama alanı bulması yasa veya kural koyucunun tanımladığı şekliyle önyargılı ve bilimsel temele dayanmayan suç kalıplarının ortaya çıkacağını göstermektedir. Damgalama teorisi bu nedenle fuhuş gibi sosyal yapının dikkat çektiği sapma davranışlarını ve başlangıç kabul edilen sapma davranışını açıklamak bakımından yetersiz kalmıştır (Gwynn, 1993:99).

Kadın suçluluğu bakımından eleştirilen ve eksik kaldığı iddia edilen ana akım teorilerin kapsamlı bir listesi olmasa da cinsiyet temelli olmayan teorilerin erkek egemen yaklaşımı hakkında fikir vermektedir (Sharp, 2009:248). Çalışmamız kapsamında kadın suçluluğunu da açıklamakta yetkin olduğu iddia edilen modern suç teorilerinin bir kısmından da anlaşılabileceği üzere kadın suçluluğunun alandan dışlanmasında kadın suçluluğunun hem teori de hem de pratikte sadece erkekler tarafından ataerkil bir üstünlükle ele alınmış olması yatmaktadır (Mannheim, 1965: 691, akt. Heidensohn, 1996:136). Bu, kriminolojinin kadın suçunun varlığını büyük

ölçüde görmezden geldiği anlamına gelmektedir. Feministlere göre modern suç teorileri kadın suçluluğunu açıklayabilen teoriler değil, cinsiyetçi ideolojileri sürdürmek için tasarlanmış stereotiplerdir (Gwynn, 1993:99). Teorik olarak bu yaklaşımların belli yönlerini dahil edip belli yönlerini kapsam dışı bırakarak kadın suçluluğuyla ilişkilendirmek mümkün gibi görünse de ilişkilendirilememesinin ardında, bu teorilerin geliştikleri toplumsal ve kültürel yapının ataerkil doğası ve bununla birlikte bu teorilerdeki feminist eleştirinin eksikliği bulunmaktadır (Sharp,2009:248).

Feminist kriminoloji, kadınların göz ardı edildiği, yok sayıldığı bu çıkmazdan kurtulabilmenin tek yolu haline gelmiştir.

4. Feminist Kriminoloji

a. Genel Olarak

Kriminoloji, sosyal bilimlerde en erkek merkezli çalışma alanlarından biri olmuştur. Erkek suçlular ve ceza adalet sisteminin erkek suçlulara yönelik uygulamalarının incelenmesine dayanan araştırma ve teorinin büyük bir kısmı kadın söz konusu olduğunda W. I. Thomas'ın (1923) kadınlara yönelik paternalistik yaklaşımında olduğu gibi önyargılardan ve basmakalıp tasvirlerden öteye gidememiştir. Sonuç olarak kriminoloji, erkek ve kadının suça sürüklenme şekillerinde suç türlerindeki ve mağduriyet şekillerindeki önemli farklılıkları dikkate almada başarısız olmuştur. Feminist kriminoloji ise kadın ve erkek suçluğu konusundaki bu dar anlayışı geliştirmeyi ve çözümlemeyi amaçlamıştır. Cinsiyetin söylemin merkezine yerleştirilmesi ve suç, suçluluk ve ceza adalet sisteminin müdahalelerinin sistematize edilmesi için uğraşmıştır (Sharp, 2009:245).

Feminist kriminologlar, cinsiyetin tarih, kültür ve sosyo-politik yapı tarafından inşa edildiğini varsaymışlardır. Kişinin cinsiyeti, imkânlarını, sosyal katılımını ve birçok yaşamsal faktörünü sınırlayabilir veya genişletebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri temelini kültürden alarak her topluma özgü kadın ve erkek davranışlarının “olması” gereken şeklini üretir. En başından beri kadın suçluluğuna ilişkin araştırmaların azlığına değinen feminist akademisyenler erkek suçluluğunda

da cinsiyet faktörünün büyük bir öneme sahip olduğuna dikkat çekmiş ve erkek suçlarının belirli formlarında cinsiyetçi beklentilerin oynadığı rolün araştırılması gerekliliğini ileri sürmüşlerdir (Chesney-Lind ve Davidson, 2009:77).

Kriminoloji için önem arz eden suçları işleyen erkeklerin, kadınlardan çok daha fazla sayıda olduğu açıktır. Kriminolojinin temel odağının erkek suçluluğu olması kısmen yasama ve suç önlemeyle de ilişkilidir. Kriminoloji, bir yönüyle insanların neden suç işlediğini daha iyi anlamak ve suç önleyici politikalar ortaya koyabilmek için geliştirilmiştir. Kadınların istatistiksel olarak daha az ve kamu güvenliğini sağlayanların daha az dikkatini çeken suçları işlemesi, 1970'li yıllara kadar kadınların kriminolojide göz ardı edilmesine sebep olmuştur (Sharp, 2009:245). Feminist akademisyenlerce kullanılan görünmez suçlu kavramı da kriminoloji alanında kadın suçlulara ait bilgilerin eksikliği ve yetersizliğini ortaya koymak için kullanılan bir kavramdır. Alanda yapılan çalışmalarda kadınlar ya örneklemiden elenmiştir ya da veriler, suçu açıklamak yahut ceza adalet sisteminin etkinliğini anlamlandırmak isteyen analizlerden çıkarılmıştır. Erkek egemen bakış açısı ile geliştirilen suç ve adalet teorileri bu nedenle, eril suç ve adalet teorilerine dönüşmüştür (Chesney-Lind ve Davidson, 2009:77).

Kadın suçlulara ilişkin 1970'li yıllarda farklı bir bakış açısının geliştirilmesi büyük ölçüde feminist kriminologlar sayesinde başlamıştır. 1970'li yıllardan itibaren feminist kriminologların sayısı artmış, cinsiyet ve suç konusunun araştırma alanı genişlemiştir (Chesney-Lind ve Davidson, 2009:77). Daha eski tarihli araştırmalar kadın suçluluğunu kötü ve önyargılı kalıplarla yargılama eğilimindeydiler. Çalışmaların birçoğu bazı akademisyenlerce araştırmacıların ataerkil tavrıyla açıklanabilir olan fuhuş suçuyla ilgiliydi. Feminist akademisyenler ise peşin hükümlü bu tutumu kabul etmeyerek kadın ve erkeklerin farklı nedenlerle suç işleyip işlemediklerini keşfetmeye çalışmışlardır. Sadece fuhşa değil, daha geniş bir suç yelpazesine odaklanmışlardır. Erkek temelli ve erkek odaklı kriminolojik bilgiyi sorgulayarak kadın odaklı bir kriminoloji inşa etmişlerdir. Kadınların ceza adalet sistemindeki deneyimlerini, özellikle de hükümlü deneyimlerini araştırmaya başlamışlardır (Chesney-Lind, Davidson, 2009:77). Kadın ve erkeklerin işlemiş

oldukları suçların ve işleme şekillerinin farklı olduğunu fark etmişlerdir. Kadınların tarihsel süreçte suç işleme biçimlerindeki dönüşümü de ortaya koymuşlardır (Adler,1975; Simon, 1975).

Feminist kriminologların bir başka katkısı ise kadın suçluluğunu hormonal dengesizlikler, akıl hastalığı ve cinsel işlev bozukluğu gibi nedenlerle açıklamaya çalışan geleneksel yaklaşımların arkasındaki kadın düşmanlığının deşifre edilmesidir. Feminist kriminologlar, açık bir şekilde ortaya koydukları bu kadın düşmanlığına meydan okumuşlardır. Geleneksel teorilerde kadın suçluluğunu açıklarken kullanılan “Kadını ekle ve karıştır.” yaklaşımının kadın suçluluğuna ilişkin açıklamaları çarpıttığını belirterek kadın deneyimlerini erkek temelli suç teorilerine empoze eden kriminologları eleştirmişlerdir (Sharp, 2009:247).

Feminist akademisyenler, kadını yok sayan geleneksel teorilere karşılık, kendi açıklamalarını ileri sürmüşlerdir. Toplumsal cinsiyet, ırksal eşitsizlik, dışlanmışlık düzeyleri, gayri resmi / resmi sosyal kontrol biçimleri, sosyalleşme modelleri, cinsiyet normları ve fırsat eşitsizlikleri gibi bir dizi açıklayıcı faktörün kadın suçluluğu bakımından önemine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, ceza adalet sisteminde kadınlara ve erkeklere cinsiyet temelli bir ayrımcılıkla müdahale edilip farklı davranış modellerinin geliştirilip geliştirilmediğini anlamaya çalışmışlardır. (Sharp, 2009:248).

Her ne kadar bazı teorisyenlerce aksi iddia edilse de feminist kriminolojinin ana akım kriminolojiye dahil edilmesi oldukça zordur. Feminist eleştiriyi geliştirmede ve yerleştirmede oldukça başarılı olan feminist kriminologların çalışmaları, kadın mağduriyetinin boyutlarının anlaşılmasını sağlamıştır. Kamu politikaları üzerinde kadının suç davranışının ve suça sürüklenme nedenlerinin anlaşılması bakımından önemli bir etki yaratmıştır. Bu çalışmaların nihayetinde elde edilen kazanım feminist kadınların, suç ve adaletle ilgili en somut başarısıdır (Chesney-Lind, 2006:7).

b. Feminist Kriminoloji Çalışmaları ve Yöntem

On yıllar boyunca çoğu ıslah sistemi suça neden olan faktörlerin her iki cinsiyet için de aynı derecede geçerli olduğunu varsaymıştır. Bu nedenle de hem erkekler hem de kadınlar için aynı değerlendirme araçları kullanılmıştır. Suç ve anti-sosyal davranışın nedensel dinamiklerinde cinsiyet farklılıklarının önemine dair kanıtlara rağmen bu uygulama yaygınlığını sürdürmektedir (Brennan ve ark., 2010:35). Aynı değerlendirme veya sınıflandırma sistemlerinin hem erkek hem de kadın suçluluğunda uygulanıyor olması kadın suçlular bakımından içerik geçerliliği sorununu ortaya çıkarmaktadır. Kullanılan sistemler, analiz edilen kişiler hakkındaki tüm ilgili faktörleri içermelidir. Ancak geleneksel risk faktörleri sadece erkek temelli faktörleri, objektif faktörler gibi yansıtmaktadır. Bu sebeple de geleneksel risk faktörlerine kadınların cinsiyete özgü faktörlerinin eklenip eklenmemesi önemli bir tartışma konusudur (Van Voorhis ve ark. 2008; Blanchette ve Brown, 2006).

Feministler, son birkaç on yılda ceza adalet sistemine giren kadınların sayısının artmasıyla aynı faktörlerin hem erkek hem de kadın suçluluğunu açıklayabileceği varsayımını reddetmişlerdir. Araştırmacıların ve uygulayıcıların, kadınların suç işlemesine neden olabilecek faktörleri anlaması gerektiğini ve ancak bu faktörler doğru analiz edilirse kadın suçluluğuna ilişkin doğru müdahaleler ve iyileştirmelerin yapılabileceğini söylemişlerdir (Brennan ve ark., 2010:35-36).

Van Voorhis ve meslektaşları, kadınları etkilediği düşünülen ve uzun süredir önerilmekte olan risk ve faktörleri inceleyebilmek için cinsiyete duyarlı (*gender responsive*) değerlendirme araçları tasarlamışlardır. Daha önce elde edilen yaşam öyküleri, vaka çalışmaları ve kadın suçluların cinsiyete dayalı izlekleri temel alınarak cinsiyete duyarlı değerlendirme araçlarındaki faktörler belirlenmiştir. Cinsiyete duyarlı değerlendirme araçlarının geliştirilmesi ve geçerliliğinin onaylanması feminist kriminoloji alanındaki kritik gelişmelerden biridir. Cinsiyete duyarlı değerlendirme araçları, kadın suçluluğunu daha net bir şekilde inceleyebilmek ve kategorize edebilmek, yaygınlığını ve genellenebilirliğini anlayabilmek için geniş örneklem çalışmalarının da yolunu açmıştır (Brennan ve ark., 2010:37).

Kadın suçluluğunun özgün yapısına dair incelemeler erken bir aşamada olmakla birlikte bazı kilit noktalarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu gelişmeler, nispeten az entegrasyonla çeşitli kriminolojik disiplinlere ve ilgili alt disiplinlere dağılmıştır. Bu farklı araştırma alanları, feminist kriminolojide nitel çalışmaları, Moffitt, Caspi, Rutter ve Silva (2001) ve diğerleri tarafından gelişimsel psikopatolojide teorik taksonomik çalışmaları ve gelişimsel psikolojiden ortaya çıkan nicel yöntemlerdeki ilerlemeleri içermektedir (Bergman ve ark., 2000).

Feminist kriminologlar, kadın suçluluğundaki farklı risk faktörlerini ortaya koyarak alandaki göz ardı edilmişliği deşifre etmişlerdir. Feminist kriminolog Kathleen Daly, 1980'lerin sonunda, çok sayıda makale ve kitapta ataerkil bir yapıya sahip olan çocuk adalet sistemini eleştirmiştir. Çocuğun istismar geçmişine sahip olmasının, kız çocuklarının yaşamını ve imkânlarını nasıl etkilediğini ve onları suça sürükleyen bir hayat şekline nasıl zorladığını ortaya koymuştur (Sharp, 2009:248). Böylece farklı sosyalizasyon süreçlerinden geçen kız ve oğlan çocuklarının objektif olduğu varsayılan adalet sistemindeki konumunun hiç de adil olmadığını göstermiştir.

Feministler bu ilk çalışmalarla birlikte farklı risk faktörlerini belirlemiş daha sonrasında da kadınları suça sürükleyen tipikleşmiş bazı izleklerin varlığını ileri sürmüşlerdir. Biz çalışmamız kapsamında alanda etkili bir formülasyon olarak kabul edilen kadınları suça sürükleyen izlekler teorisini inceleyeceğiz.

c. Kadınları Suça Sürükleyen İzlekler Teorisi (Feminist Pathways Theory)

Feminist kriminolojik teori ve araştırmanın belki de en büyük atılımı “Kadınları Suça Sürükleyen İzlekler Teorisi” (Feminist Pathways Theory) sayesinde olmuştur(Sharp, 2009:248). Biz bu kavramı hem teorinin içeriği ile bütünlük sağladığı, hem de teorinin işaret ettiği konuyu daha iyi şekilde ifade ettiği için “Kadınları Suça Sürükleyen İzlekler Teorisi” olarak çevirmeyi uygun gördük.

Kadınları suça sürükleyen izlekler teorisine göre, erkekler ve kadınlar ceza adaleti sistemine farklı şekilde dahil olurlar. Bu nedenle teori kadınların ceza adalet

sistemine dahil olmadan önceki yaşam deneyimlerinin incelenmesinin ve hangi faktörlerin onları suça sürüklediğini belirlemenin önemli olduğunu iddia etmektedir. Kadınları suça sürükleyen izlekler teorisi temel olarak, çocukluk ve bazen yetişkinlik dönemindeki travmaların suç ve sapma davranışıyla olan ilişkisinin ortaya konulmasını amaçlar. Ceza adalet sisteminde kadınlara yönelik daha kapsamlı ve etkin programların geliştirilmesini talep eder (Gehring, 2018:116).

Kadınların kamusal alana katılımı ataerkil sistem tarafından açık bir şekilde sınırlanmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerine uymayan kadınlar “kötü” olarak damgalanmıştır. Parçalanmış aile öyküleri, fiziksel ve zihinsel rahatsızlıklar, yükümlülüklerini paylaşacağı bir eşi olmamasına rağmen sorumluluğunu yüklediği küçük bir çocuk, daha kısıtlı mesleki beceri gibi faktörler kadınların suça sürüklenmesini anlamak için etken faktörlerdir. Bu faktörler erkeklerin hayatında kadınlara kıyasla daha az rastlanmakta ve özellikle sosyo-ekonomik durumu düşük olan kadınlar için ceza adalet sistemine dahil olma olasılığını arttırmaktadır (Chesney-Lind ve Davidson, 2009:79).

Kadınlar, tarihsel süreçte erkekler tarafından gerçekleştirildiğinde toplum tarafından en fazla bir kaş çatmayla karşılanacak davranışlarda bulunduklarında akıl hastanesine yatırılmayla karşı karşıya kalmışlardır. Kadınları ceza adalet sistemi ile temasa iten, kadınların davranışlarının sosyal kontrolünü yapmaya çalışan ataerkil yapıdır. Bir kız çocuğunun erken yaşlarda cinsel davranışlarda bulunmasının veya evden kaçmasının ardında çoğunlukla ev içi istismarın olduğunu dahi bu yapı fark edememiştir. Ataerkil toplum, bu kız çocuklarını anlamak ve uğradıkları istismara müdahale etmek yerine “ahlâksız” olarak damgalamıştır. Uğradıkları istismar veya kötü muameleden kendilerini koruyabilmek için gerçekleştirdiği evden kaçma gibi eylemlerini suç olarak tanımlamış ve cezalandırmıştır. Böylece kadınların ve kız çocuklarının yeni bir hayat inşa etmek için var olan imkânlarını da sınırlandırmıştır (Sharp, 2009:249).

Kadınları suça sürükleyen izlekler teorisi, kadın suçluluğunun, erkeklerde genellikle görülmeyen ya da erkeklerde genel olarak görülen ancak kadınlarda daha

sık görülen yahut nispeten eşit sıklıkta görülen ancak kadınlar için farklı kişisel ve sosyal etkilere sebep olan faktörlere dayandığını iddia etmektedir (Sharp, 2009).

Kadınları suça sürükleyen izlekler teorisi, kadınların kendilerini sıklıkla suç davranışına yol açan bir mağduriyet döngüsünde nasıl bulunduğunu açıklamaya çalışır. Teori, kadın suçluluğunun, kadınların ve kız çocuklarının yaşam deneyimleriyle ayrılmaz bir şekilde nasıl bağlantılı olduğunu gösterme çabasıdır. Kadınların toplumsal pozisyonlarının suça sürükleyen izleklere nasıl yönlendirdiğine odaklanmaktadır (Sharp, 2009:248). Teori, kadınların suça sürüklenmesinde, kadınların özgün yaşam koşullarının etkisini fark etmiştir. Mevcut araştırmalar, toplumsal alanda kadın olmanın güçlüklerinin, kadınları ceza adalet sistemine dahil eden esas faktör olduğunu ortaya koymuştur. Kadınlar, erkek suçlulara göre daha fazla travma, bağımlılık, ilişki zorbalığı, istismar ve ekonomik mağduriyet öykülerine sahiptir (Chesney-Lind ve Davidson, 2009:78-79). Ancak erkekler de kadınlar gibi istismar yahut farklı mağduriyet şekilleri ile karşı karşıya kalabilseler de kadınlar aynı koşullardan farklı şekilde etkilenmektedir.

Teori, genel olarak nitel metodolojiler kullanılarak keşfedilmiş ve geliştirilmiştir (Blanchette ve Brown, 2006:36). Birçok feminist kriminolog kadın suçlular ve mahkûmlarla, yaşam öyküleri hakkında kesitsel görüşmeler yapmıştır. Kadınlar tarafından çoğunlukla dile getirilen ve onların suça sürüklenmesinde etkin olan izlekleri, çeşitli çalışmalar ve ceza adalet sistemlerini kullanarak derlemişlerdir. (Wattanaporn ve Holtfreter, 2014). Kadın suçlular ile yapılan nitel ve nicel araştırmalar suçlu kadınların fiziksel ve cinsel taciz, yoksulluk, sağlıksız ilişkiler, çocuğunu tek başına büyütmek gibi ağır sorumluluklar, uyuşturucu madde bağımlılığı, depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik sorunlar ile boğuşan yaşam deneyimlerine sahip olduğunu göstermiştir. Elde edilen veriler ile kadın deneyimlerine özgü çeşitli biyolojik, psikolojik ve sosyal gerçeklikler fark edilmiş ve kadın suçluluğuyla ilişkisi olan kilit faktörleri tasvir eden önemli teorik yollarla sentezlenmiştir (Salisbury ve ark., 2018:130).

Kadınları suça sürükleyen izlekler teorisi, kadınların özgün durumlarını ortaya koyduğu için kadın suçluluğunu anlamlandırma ve ifade etme yönüyle sağlam

bir teori sunmaktadır. Bu teorik bakış açısı, kadın suçluluğuna neden olduğu düşünülen toplumsal cinsiyete ilişkin tüm risk faktörlerini dahil ederek kadın suçluluğuna ilişkin bütünsel bir bakış açısı getirmektedir (Gehring, 2018:116).

Çalışmamız bakımından feminist kriminolog Kathleen Daly'nin 1992'de yaptığı çalışma önem arz etmektedir. Daly'nin çalışması kadınların yargılamaya giden sürecini anlamak için anlatsal bir yaklaşım benimsemiştir. New Haven Yüksek Mahkemesi'nin yardımcı hakimliğinden temin ettiği, benzer suçlamalarla karşı karşıya olan 40 kadın ve 40 erkeğin toplam 80 soruşturma dosyasını ve karar zabıtlarını kullanan Daly, yaşam öyküleri oluşturmuştur. Nitel özelliklere sahip 80 biyografiyi analiz eden Daly, suçla ilk kez karıştıklarında kadınların erkeklerden farklı olarak kullanmış olduğu beş izleği ortaya koymuştur (Wattanaorn ve Holtfreter, 2014:193).

a. Sokak Kadını- Kaçış ve Hayatta Kalma İzleği (Street Woman)

Bu izlek, istismar ve şiddetten kaçarak sokakta yaşamaya başlayan, hayatta kalmak için fuhuş, uyuşturucu ticareti veya hırsızlık yapan ve uyuşturucu bağımlısı olan kadınları ve kız çocuklarını içermektedir. Bu kadınlar farklı bir ifadeyle sokakta hayatta kalabilmek için çeşitli suç davranışlarında bulunurlar. Bu alt grupta yer alan kadınlar, diğer izlekleri seçen kadınlar ile karşılaştırıldığında ceza adalet sistemine daha erken dahil olurlar ve sayıca daha fazladırlar (Wattanaorn ve Holtfreter, 2014:193-197).

b. Kötü Muamele Gören ve Kötü Muamele Uygulayan Kadın İzleği (Harmed and Harming Women)

Bu izlek, ergenlik döneminde ciddi fiziksel veya cinsel istismar ve ihmal geçmişi olan, okul, aile ve ergenlik problemleri yaşamış akabinde de saldırgan veya çekingen, şüpheli bir tutum ile nihayetinde kronik yetişkin suçluluğu geliştirmiş kadınları ve kız çocuklarını içerir (Wattanaorn ve Holtfreter, 2014:193-197).

c. Örselenmiş Kadın İzleği (Battered Woman)

Bu izlek, eşi veya partneri tarafından şiddete maruz bırakılan kadınları içermektedir. Bu kadınlar şiddet uygulayan partner veya eşlerle birlikte olmamış olsalardı, suç davranışında bulunması pek olası olmayan kadınlardır. Partneri tarafından şiddete maruz kalan kadınlar kaçabilir ve/veya misilleyici bir şiddet davranışında bulunabilirler. Kadınların sonraki suç davranışı temel olarak başa çıkma ve hayatta kalma ile bağlantılıdır. Daly'nin örselenmiş kadın izleği şiddet içeren suçlardan hüküm giymiş kadınları da kapsamaktadır, ancak bu şiddete başvurma davranışı kadınların yaşamının ilerleyen dönemlerinde başlamış ve sadece yakın ilişki kurduğu partneriyle sınırlı kalmıştır (Wattanaorn ve Holtfreter, 2014:193-197).

d. Uyuşturucu Bağımlısı Kadınlar İzleği (Drug-connected Women)

Bu izlek, yakın partnerler veya aile üyeleri ile iş birliği yaparken uyuşturucu kullanma ve uyuşturucu ticareti örüntüsünde yer alan kadınları içerir (Wattanaorn ve Holtfreter, 2014:193-197).

e. Ekonomik Sebeplerle Motive Olmuş Kadınlar İzleği (Economically Motivated Woman)

Daly'in beşinci yol olarak bahsettiği izlek esas olarak kapıldığı hırs veya yaşadığı yoksulluk koşullarını hafifletmek için mali suçlar işleyen kadınları içerir (Wattanaorn ve Holtfreter, 2014:193-197).

İlk dört yol çeşitli cinsiyete dayalı risk faktörlerini içermekle birlikte, ekonomik olarak motive olmuş kadınlar istismar ve şiddet geçmişlerinin olmaması ve uyuşturucu madde kullanımı gibi ciddi sorunlara sahip olmamaları nedeniyle diğer gruplardan farklıdır.

Daly'nin (1992) çalışması, kadın suçluluğunun ve mağduriyetinin cinsiyetçi bağlamlarını anlamak için teorik olarak aydınlatılmış metodolojik bir yaklaşım sağlamıştır. Bu çalışma sonrasında suça sürükleyen izleklere ilişkin araştırmalara, cinsiyete duyarlı politika ve uygulamalara da katkıda bulunmuştur (Wattanaorn ve Holtfreter, 2014:198).

Kadınları suça sürükleyen izleklerin belirginleşmesinden sonra, bu gelenek içerisindeki akademisyenler, feminist kriminolojiye belirgin teorik ve ampirik katkılar yapmaya devam etmişlerdir. Örneğin, Daly'nin (1992) çalışmasının sınırlılığı, suçlu biyografileri oluşturmak ve başvuru yolları tanımlamak için tek ve genellikle öznel bir veri kaynağına dayanmasıdır. Sonraki araştırmalar, Daly'nin yaklaşımını, kadın yaşam öykülerinin ve karma yöntemlerin inşasına birden fazla veri kaynağı ekleyerek ilerletmiştir. Reisig ve arkadaşları (2006), Salisbury ve Van Voorhis (2009) de kadınları suça sürükleyen tipikleşmiş yolların ampirik analizini gerçekleştirirken çalışmalarını Daly'nin (1992, 1994) oluşturmuş olduğu çerçeve üzerine inşa etmişlerdir (Wattanaporn ve Holtfreter, 2014:194).

Salisbury ve Van Voorhis (2009), denetimli serbestlik yükümlüsü 313 yetişkin kadından oluşan bir örneklem kullanarak Kadınların Risk / İhtiyaç Değerlendirmesi analizindeki verileri deşifre etmiştir. Üç farklı cinsiyete dayalı izleğin (çocukluk mağduriyeti modeli, ilişkisel model ve sosyal sermaye modeli) tekröre sebep olduğunu ortaya koymuştur. Mevcut araştırmadaki özel ilgi alanı olan çocukluk mağduriyet modeli, kadınların çocukluk dönemine ait istismar geçmişinin, akıl sağlığının ve madde kullanımının suç davranışındaki birbirine bağlı zarar verici etkilerini göstermiştir (Wattanaporn ve Holtfreter, 2014:197).

Jones vd. (2014) ise önceki araştırmaların aksine araştırmalarına erkek kontrol grubunu dahil eden ilk kişiler olmuşlardır. Hapsetmek dışındaki alternatif tedbirlerin uygulandığı 663 kadın ve 1175 erkek çocuk suçluyu içeren bir örneklemin arka planının tematik yapılarını ve soruna sebep olan belirleyicileri ortaya koymaya çalışmışlardır. Değerlendirmeler sonucunda diğer faktörlerin yanı sıra sadece kadınlarda istismar, akıl hastalığı ve madde bağımlılığı unsurlarını içeren cinsiyete dayalı bir izleğin ortaya çıktığı görülmüştür. Erkeklerden farklı olarak kadınlar bağlamında cinsiyet ayrımı gözetmeyen literatürde dürtüsellik, suçlu tutumlar ile tasvir edilen ve suçlu akranlar gibi faktörleri içeren daha geleneksel bir yola benzeyen farklı bir izlek saptanmıştır. Elde edilen sonuçlar, kadın suçluların ihtiyaçlarını tam olarak ele almak için hem cinsiyet ayrımı gözetmeyen ıslah

literatürünün hem de kadınları suça sürükleyen izlekler teorisinin entegrasyonunun gerekli olduğunu göstermektedir (Gehring, 2018:120).

Kadınları suça sürükleyen izlek teorisi, son yıllarda kadınların suç işleme ve ceza adalet sistemine dahil olma sürecini anlamak için kullanılan en iyi yöntemdir (Chesney-Lind, 2009:78).

C. Suça Sürüklenen Örselenmiş Kadın İzleği

Feminist kriminologların çalışmaları kadın suçluluğunda belirleyici risk- ihtiyaç faktörlerini ortaya koyarken kadınları suça sürükleyen izlekleri de tanımlamışlardır. Biz bu çalışmamızda suça sürükleyen izleklerden biri olan örselenmiş kadın izleğini daha yakından inceleyeceğiz.

1. Genel Olarak

Aile içi şiddet, eşler ve aile bireyleri arasında çoğunlukla ev içerisinde yaşanan şiddet olarak tanımlanmaktadır. (Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 2021). Aile içi şiddet, mağdurlara yönelik fiziksel, cinsel ve psikolojik olarak istismar edici veya istismar edilme tehlikesini uyandıran davranışlarla sağlanan zorlayıcı bir kontrol modelidir. Bu kontrol mekanizması çocuklara, evcil hayvanlara ve ailenin diğer üyelerine karşı yöneltilebilir (State Justice Institute, 1996:5).

20. yy'ın sonlarına kadar aile içi şiddet, özel olduğu düşünülen, tartışılmayan ve resmî kurumların da önemsemediği bir konu olmuştur. Amerika ve birçok Avrupa ülkesinde ataerkil yapı, kadının kocasının malı olduğunu, evlilik ile kadının maddi varlıkları ve bedeninin kocasına tâbi olduğunu kabul ediyordu. Birçok hukuk sistemi, kadının şiddet görmesini, dövülmesini, erkeğin eşi üzerindeki yetkisinden kaynaklanan geçerli bir uygulama olarak görüyordu (Smith, 2008:94). Birkaç örnek verecek olursak, Roma döneminde, bir erkeğin eşini disipline etmek için kadının gözlerini morartmasının veya burnunu kırmasının makul güç sınırlarında değerlendirildiği, İngiliz Hukuku'nda bir erkeğin eşini uyarmak için "başparmağından daha kalın olmayan bir çubuk" kullanabileceğine izin veren "başparmak kuralı" gibi kültürel dinamiklerin yasallaştığı ve meşrulaştığı bir yapı vardı (Delahunta, 1995:74-76).

1970’li yıllarda kadın hareketinin güçlenmesiyle aile içi şiddet konusu tartışılmaya başlamıştır. Lenore Walker (1979) ve Mildred Daley Pagelow (1981) gibi savunucular, şiddet mağduru kadınların bu muameleyi hak etmedikleri ve bu muameleyi hiçbir kültürel mirasın meşrulaştırmayacağını ortaya koymuştur. Kadına yönelik şiddetin tanınmasının, aile içi şiddetin engellenmesinin ve mağdurların güçlendirilmesinin zamanının geldiğini savunmuşlardır. O güne kadar yok sayılan şiddet mağduru kadınlar, kamusal alanda politika değişikliğine sebep olacak bir tartışma konusu haline gelmiştir (Tierney 1982:215 akt. Rothenberg, 2003:772-773).

Kamusal alanda bu gelişmeler yaşanırken mağdur kadınların neden bu istimara rağmen ilişkide kalmaya devam ettiğinin anlamlı bir sebebinin olup olmadığının açıklığa kavuşturulması feministlerden istenmiştir. Bir kadının istismarı önemsememesi veya büyük bir sorun olarak görmemesi yahut herhangi bir nedenle ilişkide kalmayı seçmesi halinde bu durumun neden bir kamusal müdahaleye ihtiyaç duyduğu tartışmaya açılmıştır. Gelles, böyle bir sorunun savunuculara yöneltilmesinin, şiddete uğramış makul bir kişinin tehlikenin devam ettiği bir ortamda barınmak istemeyeceği şeklindeki temel varsayımdan kaynaklandığını düşünmektedir (Gelles,1987, akt., Rothenberg, 2003:773-774).

Feministler, aile içi şiddetin sadece şiddete uğrayan kadınların ilişkiyi devam ettirme meselesi olmadığını, toplumun kadına yönelik şiddete açık ve örtülü nasıl izin verdiğini ortaya koymuşlardır. Toplumsal cinsiyet rollerinin ve kültürel yapının kadını şiddete göz yummaya nasıl zorladığını deşifre etmişlerdir. Mağdur kadınlara yardım edebilecek potansiyel kurumların -kolluk kuvvetleri, devlet kurumları, ceza adalet sistemi, doktorlar, ruh sağlığı çalışanları, sığınma evi çalışanları ve din adamları dahil birçok kişinin- ve sistemin bu istikrarlı şiddeti görmezden geldiğini ileri sürmüşlerdir. Savunuculara göre profesyonellerden gerekli yardım ve desteği alamayan şiddet mağduru kadınlar sistem tarafından istismar edildikleri ilişkilerde kalmaya itilmişlerdir. Kadının gündelik yaşamda dezavantajlı duruma düşürülmekle birlikte mali olarak erkeklere bağımlı kılınması ve çocuk bakımının sadece kadınlara bırakılması gibi toplumun ataerkil yapısının sonuçları kadınların dezavantajlı durumunun sürekliliğini perçinlemiştir (Rothenberg, 2003: 774-775).

Feministler, mağduriyetin arkasındaki nedenleri daha açık bir şekilde dile getirdiklerinden toplumsal düzeyde değişim için daha büyük bir çabanın gerekliliğini ortaya koymuşlardır. Nihayetinde feministler, kamuoyunda şiddet mağduru kadınların istismar içeren bu ilişkileri neden devam ettirdiklerini etkili bir şekilde tartışmaya başlamış ve yürüttükleri çalışmalarla kamusal müdahalenin bir ihtiyaç olduğunu kamuoyuna kabul ettirmişlerdir (Rothenberg, 2003:774).

2. Örselenmiş Kadın Sendromu

a. Tanım

Feministler şiddet mağduru kadınların deneyimlerinin psikolojik problemlere yol açtığını ileri sürmüşlerdir. Onlara göre şiddet gördüğü ilişkiyi sürdüren kadınlar istismara uğramaya veya sapkın bir davranış modelini benimsemeye doğuştan meyilli değildir. Kadınların yaşamış olduğu psikolojik sorunlar daha çok dış etkenlerin ve kötü yaşam deneyimlerinin bir sonucudur. Psikolojik sorunların feministler aracılığıyla görünürlük kazanması daha büyük yapısal sorunların kabul edilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda bilinç yükseltme ile kişisel alanın onarılabileceği kültürel bir uzlaşının da kapısını açmıştır. Feminist adli ve klinik psikolog Lenore Walker'ın örselenmiş kadın sendromu olarak adlandırdığı tanımlama da bu uzlaşımı en iyi şekilde somutlaştırmıştır (Rothenberg, 2003:775).

Walker, 1970'li yıllarda aile içi şiddete maruz kalmış 400 kadınla mülakatlar yapmıştır. Walker bu araştırmasında aile içi şiddetin etkilerini incelerken şiddet mağduru kadınların öğrenilmiş çaresizlik ile istismarcılardan kaçmalarını neredeyse imkânsız kılan bir “şiddet döngüsü”nde hapsediğini fark etmiştir. Şiddet mağduru kadınların, ilişkiyi terk etme girişimlerinin gereksiz bir çaba olduğunu keşfettiklerinde pasifize olmaya başladıklarını depresyon, korku, düşük özgüven ve travma gibi psikolojik sorunlar geliştirdiğini saptamıştır (Walker, 2009).

Lenore Walker, çalışmasının temel konusunu oluşturan örselenmiş kadını, eşleri veya partnerleri tarafından istikrarlı bir şekilde psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalan kadın olarak tanımlamıştır. Mary Ann Douglas ise örselenmiş kadını eşi veya partneri tarafından fiziksel, cinsel ve/veya psikolojik şiddete uğramış herhangi

bir kadın olarak tanımlar. Douglas’a göre fiziksel şiddet, bir tokattan cinayete kadar uzanabilecek çerçevede değişen bir saldırı türüdür (Mahoney, 1991:30).

b. Şiddet Döngüsü

Walker'ın teorisi, kadınların istismara maruz kaldığı ilişkilerde yardım istemelerini engelleyen üç aşamalı bir “şiddet döngüsü”ne nasıl hapsediklerini açıklamaktadır.

Birinci aşamaya gerginlik inşa süreci adı verilmektedir. Bu evrede kadın daha hafif düzeyde psikolojik ve/veya fiziksel şiddete maruz kalmakta ve şiddet uygulayanı engellemeye çalışmaktadır. Mağdur kadın şiddete maruz kaldığını ve dahası ilişkisinde sorun olduğunu kabul etmek istemeyip şiddeti kazara yapılmış bir eylem olarak gerekçelendirmeye çalışmaktadır (Walker, 2009:91).

İkinci evre şiddet evresi olarak adlandırılır. İkinci evrede, ilk aşamada oluşturulan gerginlik kontrol edilemediğinden şiddet yoğunlaşmakta ve buna öfke patlamaları eşlik etmektedir. Bu evrede, kadın ağır fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete maruz kalmakta ve şiddetin boyutu kadın tarafından engellenemeyecek düzeye varmaktadır. Şiddetin dozunun yükselmesi kadında yaralanma ve ölüm korkusunu da getirmektedir (Walker, 2009:94).

Üçüncü evre balayı evresi olarak adlandırılır. Bu evrede, özürle birlikte sevgi dolu pişmanlıklar dile getirilir. Fail, mağdurun polisi arayacağından veya onu terk edeceğinden korkmaya başlar. Kurbanın sempatisini kazanmak için davranışlarının değişeceğine ve tekrarlanmayacağına dair sözler verir. Hatta kurbanı ilişkide tutmak için kendine zarar verebilmekte, intihar tehdidinde bile bulunabilmektedir (Newman ve Newman, 2010). Ancak Walker’ın sonraki araştırmaları üçüncü aşamanın, gözle görülür bir sevgi-pişmanlık davranışı olmaksızın gerginlik veya şiddetin yokluğu ile karakterize edilebileceğini göstermiştir. Başka bir ifadeyle erkek bu dönemde herhangi bir pişmanlık ve sevgi davranışı göstermez ancak şiddet de uygulamaz. Çünkü şiddet öyle bir boyuta gelmiştir ki sevgi gösterilerinden oluşan pişmanlık seviyesine dönüşmez. Bu aslında döngünün doğasıdır, kadının şiddet uygulayan istismarcısıyla birlikteliğini sürdürmesine ve uzaklaşmamasına sebep olmaktadır. Bu

evre bittikten sonraysa döngü, her seferinde şiddet düzeyi ve sıklık derecesi artarak yinelenir (Walker, 2009:94-95).

Şiddet mağduru kadın, bu döngüden çıkma ihtimali olmasına rağmen bu durumdan kurtulma girişiminde bulunmamaktadır. İstismar durumundan çıkma ihtimali olmadığını hisseden kadın direnç göstermemeye başlar ve daha fazla istismara uğrayarak şiddet döngüsüne hapsolür (Walker, 2009: 97).

Walker'ın daha sonra da kabul ettiğı üzere, şiddet döngüleri bu üç aşamadan farklı bir seyir izleyebilir. Ancak önemli olan kurbanaya yönelik şiddetin sürekliliğidir (Slobogin, 2010:111).

Walker teorisinin kökenlerini Martin Seligman'ın öğrenilmiş çaresizlik kavramına ilişkin araştırmalarına dayandırmaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik, bir organizmanın davranışlarıyla kontrol edemediğı olumsuz bir durumdan sonra, bu olumsuzluğun etkisinde kalarak, kontrol edebileceğı durumlar karşısında bile tepkisiz kalması halidir. Şiddete maruz kalan kadın bir süre sonra şartları değiştiremeyeceğine olan inançla birlikte pasifize olur. Uzun yıllar süren istismar, suçluluk ve utanç gibi duygusal ve psikolojik tepkilere sebep olur. İstismarcıya karşı artan öfkenin de etkisiyle hipervijilans meydana gelir. Hipervijilans, potansiyel tehlike veya tehdide karşı aşırı veya anormal şekilde uyanık ve dikkat kesilme halidir. İstismarcının potansiyel her saldırısı için, mağdurun istismarcıya ait hafif şiddet göstergelerini dahi tanımasına izin verir (Walker, 2009).

Walker'a göre bu döngüde zamanla şiddet, kadının hayatının parçası olmaktadır. Sorun şiddet uygulayanın şiddeti uygulayıp uygulamamasından ziyade ne zaman ve ne oranda şiddete maruz bırakacağı yönünde şekillenmektedir. İstismarcı tarafından manipüle edildiğı için şiddete maruz kalan kadında suçluluk hissi artar ve bireysel güçlenme gerçekleşmez. Şiddetten kendini sorumlu tutan ve bu şiddeti engellemede çaresiz olan kadının depresyonuna ve pasifliğine neden olan süreç, kadının bu sorunlu ilişkiden ayrılmak için gerekli kaynakları ve destek sistemini organize etmekte zorlanmasına da sebep olur (Walker, 2016: 49–54).

c. Kadının İstismar Edildiği İlişkiden Ayrılmasının Önündeki Engeller ve Davranış Modelleri

Ceza yargılamasına ve şiddet döngüsüne ilişkin eleştirilerde sıkça gündeme getirilen soru, şiddet mağduru bir kadının neden istismarın olduğu bu ilişkiyi sürdürmeye devam ettiği yahut ayrıldıysa neden istismarcı ile tekrar bir ilişkiye başladığıdır. Şiddetin olumsuz psikolojik ve sosyal sonuçlarından biri mağdurun davranışlarının şiddet ilişkisi bağlamında değerlendirilmezse yanlış yorumlanabilecek nitelikte olmasıdır. Mağdurun davranış kalıpları, istismar mağduru kadının istismardan birincil ya da kısmen sorumlu olduğuna ilişkin yanlış bir yorumlamaya sebep olabilir, yargılamada ve kamusal alanda önyargılara yol açabilir. Bu tür davranış kalıplarına örnek olarak istismara rağmen ilişkiye devam etme, istismarcının ceza adalet sisteminde yargılanmaması için istismarcı ile iş birliği yapma, adli kolluğu yanıltma, istismarcıya yönelik saldırganca tavır gösterme gibi davranış kalıpları verilebilir (State Justice Institute, 1996: 13).

1. Ekonomik Sebepler

Örselenmiş kadın için ekonomik olarak özellikle eşe bağımlılık önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ayrılık sonrası çocuk bakımı, barınma, para, ulaşım gibi ekonomik kaynakların eksikliğini tek başına karşılaması imkânsızdır. Bu nedenle istismar ilişkisinden uzaklaşmak da zorlaşmaktadır. Ekonomik kaynakların olmadığı aksi bir durumda çocukların velayetinin istismarcıya ve başka bir aile üyesine verilme tehlikesi doğabilir (State Justice Institute, 1996:14). Örneğin eşin annesi çocukların bakımını üstlenebilir ve anne ile çocukların görüşmesini engelleyebilir. Bu durum da kadının gördüğü şiddete rağmen ilişkiyi sürdürmesine sebep olabilir.

2. İntikam Korkusu

Şiddet mağduru kadınlar için ekonomik kaynaklar birçok ülkede sınırlıdır. Ekonomik kaynakların sağlanmış olduğu durumlarda dahi mağdur kadına yönelik istismarcı eşin veya partnerin muhtemel ayrılık istismarının sonucunun nereye varabileceği tahmin edilemez durumdadır. İstismarcı, ayrılık halinde sadece mağdura

değil, çevresindekilere de zarar verme potansiyeline sahip olabilir. Örselenmiş kadın, ayrılma kararını karşı tarafa aktardığında, şiddet ve öldürölme tehlikesi ile karşı karşıya kalacağını hisseder. Bir başka husus ise saldırganın, ortak çocukları kadından kaçırabilir veya kaçıracağına ilişkin tehditlerde bulunabilir olmasıdır (State Justice Institute, 1996:14). Hatta istismarcı eş sırf mağdur kadından intikam almak için ortak çocukları öldürebilir.¹

3. Duygusal Bağımlılık

İstismar mağduru kadınların döngüde kalmasına sebep olan faktörlerden biri de duygusal bağımlılıktır. Failin pişmanlığını dile getirdiğı, özür dilediğı, vaatlerde bulunduğu şiddet döngüsünün üçüncü evresinde istismarcının düzeleceğine ilişkin umudun oluşumu, örselenmiş kadının ilişkide kalmasına neden olur. Duygusal bağımlılığa ilişkin benzer bir başka açıklama da savaş esirleri yahut mahkûmların yaşamış olduğı travmatik bir bağlanmanın istismarcı ile mağdur arasında yaşandığıdır. Travmatik bağlanmada şiddet mağduru kadın istismarcısını karşı konulamayacak kadar güçlü görebilirken, onsuz yaşayamayacağına ilişkin bir duyguya da kapılabilir (State Justice Institute, 1996:15).

4. İstismarcının Yargılanmasında İş Birliğı Eksikliği

Tehlike veya şiddet seviyesini en aza indirmek için saldırgan ile iletişimi sürdürmek ironik olsa da bazı örselenmiş kadınların kullandığı bir stratejidir. Bu stratejik davranış aslında örselenmiş kadının olası tehlikeyi ölçmeye veya engellemeye çalışması için geliştirdiğı bir yöntemdir. İstismarcının ceza adalet sisteminde yargılanması için mağdurun kolluk ve yargı birimleri ile iş birliğı yapmaması yani saldırgana ilişkin ifadelerini, darp raporlarını geri çekmesi de mağdurun geliştirdiğı stratejilerden biridir. Mağdur kadın şiddetin hemen ardından polise suç bildiriminde bulunsa dahi soruşturmanın ve yargılamaların diğer aşamalarında şikâyetinden vazgeçebilir. Mağdurun böyle bir strateji geliştirmesinde

¹ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/maltepede-baba-dehseti-2-kizini-oldurup-intihar-etti-40697930>
Ali Yardım (29), boşanma aşamasında olduğı ve uzun süredir öldürmekle tehdit ettiğı eşinden 2-4 yaşlarında kızlarını aldıktan sonra pompalı tüfekte ateş ederek her iki kız çocuğunu da öldürmüştür.

birçok faktör etkili olabilir. Saldırgandan korkması, yaptırımla karşılaşan saldırganın misilleme yapma ihtimalinden çekinmesi yahut travma sonrası stres bozukluğu ile ilgili kaçınma tepkileriyle açıklanabilir. Mağdur kadın yaşadığı olumsuzlukları geride bırakmak, yargılama esnasında bahsetmek zorunda kalacağı detaylardan bahsetmemek ve hatırlamamak isteyebilir (State Justice Institute, 1996:16-17).

5. Mağdur Kadının İstismarcı Eş veya Partnere Saldırgan Tavrılarda Bulunması

Şiddet mağduru kadınlara yönelik istismar herhangi bir şikâyet yahut bildirim durumunda artma ihtimaline sahiptir. Şiddet mağduru kadınların her ne kadar herhangi bir tepki göstermediği düşünülse de genellikle aileyle, bir din adamıyla, arkadaşlarla durum paylaşmakta ve haberdar edilmektedir. Şiddet mağduru kadınların başvurduğu bazı yöntemlere örnek olarak sığınma evi aramak, yasal olarak ayrılmak veya boşanmak, saldırgandan kaçmak, saldırgana fiziki veya sözlü olarak tepki vermek, saldırganın isteklerine uymak gibi başlıklar sayılabilir. 1988 yılında Gondolf ve Fisher yaptıkları araştırmada, şiddetin yoğunlaşmasıyla birlikte yardım arama davranışının arttığını ancak mağdur kadının ailesinin şiddete tepkisizliği ve sosyal hizmetlerin tutumu ile mağdur kadınların girişimlerinin sonuçsuz kaldığını ortaya koymuştur (Gondolf ve Fisher, 1988).

Örselenmiş kadınlarla alakalı yaygın kanaat genelde bu kadınların tepkisiz kaldığına ilişkindir. Yapılan çalışmalar ise aksine hem sosyal hem de yasal destek aradıklarını sözlü ve/veya fiziki olarak saldırgana tepki verdiklerini ortaya koymuştur (State Justice Institute, 1996:16-17).

d. Örselenmiş Kadın Sendromu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu İlişkisi

Psikoloji, şiddet mağdurunun yaşadığı süreçleri ve sonraki davranışlarını anlayabilmemiz için bize önemli bir rehber sunar. Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-IV)'da travma; travmatik stres, yaralanma, ölüm gibi ciddi nedenler sonucunda kişinin yaşamış olduğu tehditten dolayı oluşan çaresizlik ve korku durumudur. Kişinin veya başkalarının fiziksel bütünlüğüne yönelik

gerçekleşen veya tehdit aşamasında kalan ölüm veya yaralama durumları literatürde travmatik olarak tanımlanır.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu, bir kişinin cinsel saldırı, savaş, trafik kazaları, çocuk istismarı veya bir kişinin hayatına yönelik diğer tehditler gibi travmatik bir olaya maruz kalmasından sonra ortaya çıkabilen bir zihinsel bozukluktur. TSSB'nin temel klinik özellikleri, üç grupta toplanmaktadır. Bunlar aşırı uyarılmışlık hali, yeniden yaşantılama ve travma hatırlatıcılarından kaçınmadır. Aşırı uyarılmışlık hali; kişide travmaya bağlı âni irkilme tepkisi gösterme, uyku düzensizliği şeklinde açıklanmaktadır. Yeniden yaşantılama; travmatik olayı hatırlama, kâbuslar görme, tekrar tekrar yaşama (flashback) şeklinde açıklanmaktadır. Kaçınma; olayı hatırlatacak durum veya duygudan uzak kalmaya çalışma şeklinde açıklanabilir (Aydın ve Özgen, 1999:34-41).

Örselenmiş kadın sendromu terimi, DSM-III'de tanısal kategori olan TSSB'ye eklenmeden önce kullanılmıştır. Örselenmiş kadın sendromu, travma sonrası stres bozukluğunu teorik bakımdan temel alarak geliştirilmiştir. Zaman içinde örselenmiş kadın sendromu psikolojik literatürde TSSB'nin bir alt kategorisi olarak kullanılmıştır. Ancak Walker'ın 2009'da genişleterek yayınladığı Örselenmiş Kadın Sendromu adlı kitabına kadar deneysel olarak aynı veya benzer kriterlere sahip olduğu gösterilmemiştir. Walker, bu çalışmasıyla birlikte sendromu bilimsel analize tâbi tutmuştur. Araştırma, örselenmiş kadın sendromunun bilimsel olarak test edilmiş altı kriter grubuna sahip olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda sendromun tanımlanabileceğini göstermiştir. İlk üç semptom grubu TSSB ile aynı iken, diğer üç semptom grubu partner veya eş şiddetinden mustarip kadınlara özgüdür. Bu ek kriterler şu şekildedir: Sosyal ilişkilerde bozulma, vücut algısında bozulma ve/veya somatik, fiziksel şikâyetler en son olarak da cinsellikle ilgili sorunlardır (Walker,2009: 41-42).

Tablo 1: TSSB Semptomları ve Örselenmiş Kadın Sendromu Semptomları

Semptomlar	TSSB	Örselenmiş Kadın Sendromu
Travmanın anılarından kurtulamamak	+	+
Travmayı hatırlatan durumlardan kaçınmak	+	+
Aşırı derecede tetikte olma belirtileri	+	+
Sosyal İlişkilerde Bozulma		+
Vücut algısında bozulma ve/veya somatik, fiziksel şikâyetler		+
Cinsel sorunları		+

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nın 2017 yılındaki global verilerine göre, dünya genelinde bir ilişki içinde olan kadınların neredeyse üçte biri (%30), yaşamları boyunca partnerleri tarafından bir tür fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını bildirmektedir. Şiddete uğrayan kişilerde en sık görülen bozuklukların başında TSSB gelmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2021).

Walker'a göre örselenmiş kadın sendromu eş veya partner şiddetine bağlı olarak ortaya çıkan karmaşık TSSB semptomlarının sonucudur. Literatürde aile içi şiddetin çok farklı şekillerdeki travmatik psikolojik reaksiyonlarla ilişkili olduğu

ortaya konmuştur. Akut ve kronik travmalar üzerine yapılan araştırmalar ciddi travmatik olaylara maruz kalmanın travma esnasında ve sonrasında olağandışı zihinsel durumlara yol açabileceğini göstermiştir. Bu tip zihinsel durumlar travmanın hatırlanamaması, olaylar hakkında hiçbir farkındalığın olmadığı çözülme anlarını, olaylara karşı duygusal tepkilerin olmamasını, düşmanca veya öfkeli tepkileri, olayların sırasının karıştırılmasını, mağdur tarafından saldırgana karşı gerçekleştirilmiş bir şiddet davranışı varsa bu davranış için cezalandırılmayı istediğini belli eden suçluluk davranışlarını, patolojik utanç ve hayatta kalan suçluluğunu da içerebilmektedir. Travmaya maruz kalmaya bağlı bu tür istisnai zihinsel durumlarla ilgili psikolojik tepkiler örselenmiş kadının ruh halini ve şaşırtıcı davranışlarını açıklayabilir. Bir kadının ona şiddet uygulayan istismarcısına yönelik gerçekleştirdiği saldırı esnasındaki zihinsel durumu, tehlikeyi algıladığı andaki yoğun tepkisi veya öncesinde maruz kaldığı travmatik olaya ilişkin travma sonrasındaki tepkileriyle belirlenebilir.

Travmatik olaylar esnasındaki travmatik stres tepkileri arasında korku veya dehşet, dissosiyasyon ve hafıza kaybı olabilir. Travma anında yaşanan bu zihinsel değişiklikler kişide travma sonrasında da devam edebilir. Şiddet gören bazı kadınlar saldırganlarının gelecekte bir aşamada kendilerini öldüreceğini, sakatlayacağını yahut ciddi bir şekilde yaralayacaklarını düşünmektedir. Bu korkuların bazıları kadının ayrılma girişimleri ile ilişkilidir. Ayrılık suistimali denilen bu durumda kuluçka/beklenti dönemi korkuyu arttırır. Tehditten sonra geçen her süre korkuyu yoğunlaştırır, örselenmiş kadın bu korkuyla başa çıkmaya çalışsa da saldırganın en ufak tehdidi yahut tehdit göstergesi korkuyu daha büyük bir şiddetle tetikleyebilmektedir. Örselenmiş kadının tehdide ilişkin değerlendirmesi daha evvel ne süreyle şiddet gördüğü, o anki ruh hali, çocukluğunda şiddete tanıklık edip etmediği yahut şiddete maruz kalıp kalmadığı gibi birçok etkene bağlıdır. Özetlemek gerekirse saldırganın tehditlerine ve göstermiş olduğu şiddet davranışına ilişkin değerlendirmesi ve başa çıkma yöntemi mağdurun saldırganla olan özgün geçmişi açısından bakıldığında anlaşılabilir (State Justice Institute, 1996:8-10).

Bir kadının istismarcısına karşı gerçekleştirdiği saldırı davranışı nedeniyle yargılandığı ceza davalarında travma sonrası psikolojik ve davranışsal tepkiler kadının tutum ve davranışlarını, isnat edildiği suça ilişkin bakış açısını ve savunmasını etkileyebilmektedir. Psikolojik ve davranışsal tepkiler arasında kâbuslar, flashbackler, travma ile ilişkili düşünce ve duygulardan kaçınma, konsantrasyon veya hafıza ile ilgili zorluklar, uyku bozukluğu, depresyon, özgüven eksikliği, intihar düşünceleri, anksiyete, dissosiyasyon, öfke veya sinirlilik, sosyal izolasyon ve madde bağımlılığı gibi sorunlar gözlemlenebilir. Bu nedenler ışığında travma sonrası stres bozukluğunun varlığının örselenmiş kadının savunma veya tanıklık yaparken veyahut şiddete ilişkin deneyiminden bahsederken görünürdeki duygu eksikliğini ya da atipik duygu durumunu açıklayabileceği öngörülebilir.

Bazı durumlarda örselenmiş kadın yaşamış olduğu travmatik olayı bir ekrandan okuyormuşçasına herhangi bir duygu durumundan yoksun olarak ifade edebilir. Travmatik olaydan sonra olay ânına ilişkin bilgilerin, düşüncelerin, duyguların geçici olarak bir kenara konulması travma sonrası dissosiyasyon psikolojik tepkisi ile açıklanabilir. Başka durumlarda ise örselenmiş kadının sabit duygu durumu, travmatik deneyimini düşünmekten ve hatırlamaktan kaçınma ile açıklanabilir veya kadın bu deneyimi öfke ve saldırganlıkla anlatabilir. Öfke ve saldırganca ifade edilen tepkiler ise örselenmiş kadının mağdur olmaktan ziyade bir saldırgan olduğu şeklinde yanlış yorumlanabilir. Bazı örselenmiş kadınlar ise şiddetten kaynaklanan baş darbeleri yüzünden nörolojik hasara maruz kalmanın neden olduğu dissosiyatif bir amneziden ötürü, istese bile travmanın travmatik yönlerini veya eylemlerini hatırlayamaz. Isnat edilen suçlama karşısında hafızaları bir savunma hattı oluşturamaz. Bazı durumlarda ise travma sonrası yoğun suçluluk, utanç veya depresyon örselenmiş kadının saldırı için cezalandırılmaktan kaçınma arzusunu ciddi şekilde zayıflatabilmektedir. Şiddete maruz kalmanın psikolojik sonuçlarını ve travmatik stres bozukluklarına odaklanan çerçeve, özellikle uzun süreli şiddet mağduru olmuş kadınların davranışsal ve psikolojik tepkilerinin birçoğunu açıklamakla birlikte çok çeşitli olabileceğinin de göstermektedir.

Travma sonrası stres bozukluklarını veya diğer akıl sağlığı sorunları veya rahatsızlıklarının göstergelerini örselenmiş kadının tepkileri veya davranışları için bir açıklama olarak sunmak, elbette, nitelikli bir uzman tarafından bireysel, yüz yüze değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Elbette mental rahatsızlıklar travma öncesi de var olabilir ancak travmatik şiddet deneyimi önceden var olan rahatsızlıkları daha da kötüleştirebilir (State Justice Institute, 1996:12-13).

Walker'ın, teorisini psikolojik olarak temellendirmesi kamusal alanda hem iddiasını güçlendirmiş hem de mağduriyet argümanının kabulünü kolaylaştırmıştır

e. Örselenmiş Kadın Sendromuna Yönelik Eleştiriler

1980'lerden itibaren kadına yönelik şiddet karşıtı birçok savunucu, yaygın olarak kabul görmesine rağmen aile içi şiddeti anlamak için örselenmiş kadın sendromu tanımının kullanılmasını eleştirmiştir. Teoriye eleştirenler kadınların neden istismar edildiği ilişkiyi devam ettirdiğine değil, istismarcıların neden şiddet uyguladığına odaklanılması gerektiğini vurgulamıştır. Walker'ı eleştirenlerin bir kısmı ise Walker'ın örselenmiş kadın tanımını kısıtlayıcı buldukları için itiraz etmiştir. Bu eleştirmenlere göre Walker'ın kısıtlayıcı tanımının kullanılması, mağdur kadınların farklı şekillerde mağduriyet yaşadıkları durumlarda işlevsiz kalabilme potansiyeline sahiptir. Sendrom söylemi de oldukça patolojiktir. Yapılan bazı araştırmalar, mağdur kadının bir akıl hastalığı olduğuna inanmaya iten kavramın jüri üyelerinin kafasını karıştırdığını göstermiştir (Bauman, 2018:5-6).

Eleştirmenlere göre tanım, örselenmiş kadınların istismar edildikleri ilişkiyi sürdürmemek için gösterdikleri çabaları ve tepkileri içeren büyük bir çerçeve sunmaktan da yoksundur. Ayrıca şiddet mağduru kadınların psikolojik bir rahatsızlıkla teşhis edilmesi, odağı istismarcının psikolojik sorunlarından ve daha acil olan yapısal eşitsizliklere değinmekten uzaklaştırmaktadır. Böyle bir odaklanma şekli, mağdur suçlayıcılığı ile eşdeğer görülmüştür (Williams, 1992:117).

ABD'de örselenmiş kadın sendromuna ilişkin en önemli sonuçlara sebep olan eleştiri ise federal hükümetten gelmiştir. Kongre, 1994 yılında Kadına Yönelik Şiddet Yasası'nın (*The Violence against Women Act of 1994*) bir parçası olarak

örselenmiş kadın sendromunun yargılamalardaki rolü üzerine bir raporun hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. Rapor, özellikle “psikolojik bir durum olarak örselenmiş kadın sendromunun geçerliliğine ilişkin tıbbi ve psikolojik tanıklığı” içermelidir. İlgili raporda Amerika Birleşik Devletleri'nde istismarcılarına zarar veren veya onları öldüren örselenmiş kadınlara karşı yürütülen ceza davalarında sendromun kabulü ve üzerindeki etkilerine ilişkin delillerin derlenmesi de amaçlanmıştır.

Suç Yargılamasına İlişkin Delillerin Geçerliliği ve Kullanımı ve Ceza Mahkemelerinde Etkileri (*The Validity and Use of Evidence Concerning Battering and Its Effects in Criminal Trials*) başlıklı raporda, kasıtlı olarak başlıkta veya metinde örselenmiş kadın sendromu terim kullanılmamıştır. İlgili rapor örselenmiş kadın sendromundan önemli ölçüde uzaklaşmıştır. Kadınlara Yönelik Şiddet Bürosu yöneticisi ve federal raporun giriş yazarı Bonnie Campbell (1996) değerlendirme için görüşülen hakimler, savcılar ve avukatlar arasında terim, şiddet ve etkileri ile ilgili mevcut olan bilimsel bilginin temelini oluşturan doğasını yeterince yansıtmadığına ve “sendrom” kelimesinin bir hastalık veya psikolojik bozukluğun imalarını taşıdığına dair endişeler konusunda fikir birliğinde olduklarını belirtmiştir. Federal rapor nihayetinde örselenmiş kadın sendromuyla ilgili tüm terminolojiyi (örneğin, öğrenilmiş çaresizlik, şiddet döngüsü teorisi) reddetmiştir. Sendroma ilişkin terimlerin “artık yararlı veya uygun olmadığını” belirtmiştir.

Campbell (1996), sendromla ilgili endişeleri ve eleştirilerinde, Walker'ın argümanına itiraz eden birçok kişiyi hatırlatarak "örselenmiş kadın sendromu" ifadesinin, yanlış bir indirgemeye yol açtığını belirtmiştir. Walker'ın tek bir etkinin veya bir dizi etkinin, tüm şiddet gören kadınların tepkilerini karakterize ettiğini ima ettiğini belirtmiştir. Ayrıca sendromun araştırma bulguları veya klinik deneyimin desteklemediği bir tanımlama olduğunu ifade etmiştir. Rapor, “sendrom” terminolojisini kullanmak yerine, kavramdan tamamen uzaklaşarak yalnızca “şiddet ve etkileri” konusunda uzman ifadesinin kabul edilebilirliğine ilişkin kararlara atıfta bulunmuştur. Nihayetinde örselenmiş kadın sendromunun başarısına ve

uygulanabilirliğine ilişkin en önemli engellerden ve darbelerden biri olmuştur (Rothenberg, 2003:781-782).

Başlangıçta, örselenmiş kadın tanımı, yalnızca Walker tarafından değil, aynı zamanda birçok erken dönem çoklu mağduriyet (multiple victimization) savunucuları tarafından da oldukça kısıtlayıcı terimlerle kavramsallaştırılmıştır. Örselenmiş kadın kategorisine alınmayan ancak mağdur edilmiş, hareketin başında göz ardı edilen göçmen, yoksul, özellikle beyaz olmayan birçok kadın vardır. Savunucular, örselenmiş kadını tanımlarken kavrama karşı toplumsal bir sempati kazandırılması adına orta sınıf, beyaz ve heteroseksüel kadınların mağduriyetlerini vurgulayan yaşam öyküleri seçmiştir (Rothenberg, 2003:782-784).

1990'ların ortalarından itibaren daha öncesinde göz ardı edilmiş aile içi şiddet mağdurlarının çeşitli hikâyelerini ele almak için ortak bir çaba geliştirilmiştir. Irk, etnik köken, cinsiyet eşitsizliği, engellilik, cinsel yönelim, sınıf gibi kesişen noktalara dikkat çekilmiştir. Böylelikle örselenmiş kadın sendromunun tanımlanması için kullanılan birçok başlık eleştirilmeye başlanmıştır. Rothenberg'e göre özellikle fiziksel bir saldırıya tepki vermiş, kavga çıkarmış, herhangi bir saldırı olmaksızın şiddet uygulamış olan kadınlara karşı sempati otomatik olarak yitirilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Örselenmiş kadın kategorisine mağdur kadınların dahil edilmesindeki bu tanım sorunu, birçok aile içi şiddet mağduru bakımından çok ciddi sonuçlara sebep olabilmektedir. Başlangıçtaki aşırı basitleştirilmiş ve dışlayıcı tanımın en ciddi sonuçları, istismarcılarına zarar vermekten yargılanan aile içi şiddet mağdurları bakımından önem arz etmektedir. Uzman görüşünün bir ceza davasında delil olarak kabul edilebilmesi için, sanıkların örselenmiş kadın sendromundan mustarip olduklarını kanıtlayabilmeleri gerekir. Bir kadın örselenmiş kadın sendromundan mustarip olduğunu gösteremezse savunma argümanları zayıflayabilir ve bu da yıkıcı sonuçlara yol açabilir. Örselenmiş kadın sendromu tanımında birçok mağdur kadının dışlandığının kabul edilmesi aile içi şiddetin karmaşıklıklarını daha iyi ele alan daha detaylı bir analizle tanımın değiştirilmesine olan ilgiyi arttırmıştır.

Walker'ın çalışması aynı zamanda metodolojik olarak da kusurlu bulunmuştur. Ancak metodolojik olarak ne kadar kusurlu olursa olsun Walker'ın

büyük sosyal sorunların sebep olduğu mağduriyetleri tanıyan ve çoklu mağduriyet argümanlarıyla uyumlu yönleri göz ardı edilmemelidir. 1980’li yıllardan itibaren aile içi şiddete yönelik açıklamaların olduğu en önemli çalışmalar şiddet mağduru kadınların psikolojik sorunlarına odaklanmıştır. Çalışmaların odağı bu olmasına rağmen feministler ve aile içi şiddet karşıtları daha geniş çaplı iyileştirmelerin yollarını bulmuştur (Rothenberg, 2003:782-784).

Bazı feministler, aile içi şiddetin eksiksiz bir açıklamasının, meydana geldiği sosyo-tarihsel bağlamda bir grup olarak erkeklerin, kadınlar üzerinde önemli bir kontrole sahip olduğu sistemin eleştirisine dikkat çekmiştir. Örselenmiş kadınlara karşı başta duyulan sempatinin kaybedilmesinin tehlikesi, aile içi dinamiklerin karışık ve evin, tehlikeli dünyada korunaklı bir yer olarak temsil edilişi ile ilgili ön kabulü güçlendirmesidir. Erkek perspektifi, genel olarak şiddet içeren suç korkusunun güvenli olmayan evin dışına, sokaklara atfedilebileceği fikrini desteklese de bu bakış açısı kadın deneyimini görmezden gelmiştir. Kadın deneyimini yok sayan erkek perspektifine ve bir sığınak olarak ev efsanesine feministler meydan okumuş ve “güvenli olmayan evler” üzerine daha fazla vurgu yapmaya başlamışlardır (Williams, 1992:116).

Sonuç olarak Rothenberg’e göre Walker’ın, istismarcısını öldüren kadınlar için savunma pratiği ve desteğini talep ettiği 1977 yılında, toplumsal dönüşüm için gerekli şartlar henüz olgunlaşmamış olsa da tanımın ortaya atılmasıyla kadına yönelik şiddet için gerekli toplumsal dönüşümün kapısı da aralanmıştır (Rothenberg, 2003:783).

3. Örselenmiş Kadın Sendromunun Amerikan Hukuk Sistemine Girişi

a. Tarihsel Süreç

1970’li yıllarda ABD’deki mahkemeler şiddet gören kadınların yargılandığı ceza davalarında uzman görüşünün alınmasına izin veriyorlardı. Uzmanların görevleri şiddet mağduru kadınların istismar deneyimlerini ve süregelen şiddet

eylemlerinin mağdur kadın üzerindeki etkisini açıklamaktan ibaretti. Uzman görüşünün alınmasındaki amaç mağdurun istismar edildiği ilişkiyi sürdürme kararına yönelik yanlış kanaatleri gidermek ve şiddet mağdurunun maruz kaldığı şiddetin kalıcı ve zararlı etkilerini önyargılardan uzak bir şekilde ortaya koymaktır (Rivers-Schutte, 2013:7).

1977'de Washington Yüksek Mahkemesi'nde görülen State v. Wanrow davası örselenmiş kadınların meşru savunma kapsamındaki savunmalarının temelini oluşturmuştur. Davaya konu olay kısaca şöyle cereyan etmiştir: Yvonne Wanrow (doğum 1943) Amerikalı yerli bir kadındır. Doktor randevusuna gidebilmek için iki çocuğunu arkadaşı Shirley Hooper'a bırakmıştır. Hooper'ın komşusu William Wesler, Wanrow'un oğlunu darp ederek kendi evine sokmaya çalışmış ve Wanrow'un oğlu Darren, Wesler'in elinden kaçıp Hooper'ın evine sığınmıştır. Wesler ise Darren'ın arkasından koşarak Hooper'ın evine gelmiş ve çocuğa dokunmadığını söylemiştir. Hooper ise Wesler'ı gördüğünde birkaç gün önce evinin bahçesinde dolaşan ve eve girmeye çalışan kişinin Wesler olduğunu anlamıştır. Birkaç ay önce cinsel istismara uğrayan ve bu nedenle zührevi bir hastalığa yakalanan Hooper'ın kızı ise Wesler'ı gördüğünde istismarcının Wesler olduğunu Hooper'a söylemiştir. Birkaç komşusu tarafından da Wesler'ın geçmişte benzer şekilde çocuklara yönelik istismar teşebbüsü olduğunu öğrenen Hooper, polisten yardım istemiştir. Polisler ifade almalarına rağmen Wesler'ı tutuklamamış ve Hooper'a pazartesi günü yani hafta sonundan sonra savcılığa şikâyet etmesini söylemişlerdir. Olayları öğrenen Wanrow, Hooper'a her ne kadar çocukları alıp yanına gelmesi için ısrar etse de Hooper kendi evinde kalmak için diretmiştir. Wanrow da eşyalarını ve silahını alarak Hooper'ın evine gitmiştir. Birkaç yetişkin tanıdıklarını da çağıran Wanrow ve Hooper gün ağarana kadar evin çevresinde nöbet tutmaya başlamıştır. Gün ağarmaya başladığında Wanrow ve Hooper, arka verandada bir süredir tek başına oturan arkadaşları Chuck Michel'in orada olmadığını ve ön bahçede tanımadıkları iki erkekle birlikte olduğunu görmüşlerdir. Daha sonra bu erkeklerden birinin Wesler olduğunu anlayan Hooper, Wesler'a gitmesini söylemiştir. İri bir adam olan ve o sırada gözle görülür şekilde sarhoş olan Wesler, Hooper'ı görmezden gelerek eve girmiş ve Angie Michel'in oğlunun uyuduğu

kanepeye doğru ilerlemiştir. Hooper'ın bağırışlarını duyan çocuk uyanmıştır. Wesler, çocuğun ne kadar tatlı olduğunu söyleyerek uyarılara kulak asmadan çocuğa yaklaşmaya devam etmiştir. Wanrow, ön verandaya koşup arkadaşı Michel'e seslense de cevap alamayınca pantolonundan çıkardığı silahıyla Wesler'ı ve arkadaşını vurmuştur. Olay yerinde Wesler ölmüş, arkadaşı ise ağır yaralanmıştır. Hooper doğruca polisi aramış ve arkadaşının iki kişiyi öldürdüğünü ihbar etmiştir. Tutuklanan Wanrow başta suçu kabul ettiğine ilişkin bir savunma yapmış ancak sonrasında savunmasını değiştirerek cezai ehliyet yokluğuna dayanarak suçsuz olduğunu dile getirmiştir. Savcılığa göre Wanrow, oğlunu istismar etmeye çalışan ve Hooper'ın kızını istismar eden Wesler'dan intikamını almak istemiş ve bu nedenle Wesler'ı, Hooper'ın evine sokarak öldürmüştür. Yargılama esnasında her iki tarafın da kapanış konuşmaları bittikten sonra hâkim tarafından jüri talimatları verilmiştir².

Wanrow'un davasına bakan hâkimin vermiş olduğu jüri talimatlarında meşru savunma hükümlerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Washington yasalarında, bir kişinin ciddi bedensel yaralanma veya ölüm tehlikesi altında olduğuna ve bu tehlikeden kaçınmak için bu tür bir güç kullanımının gerekli olduğuna makul bir şekilde inanması halinde, başka bir kişiye karşı ölümcül güç kullanabileceği düzenlenmiştir. Ancak Wanrow'un davasındaki hâkim, algılanan bir tehdide verilen yanıtın tehditle orantılı olmasını gerektiren standart Amerikan hukuk doktrinini daha dar yorumlamış ve talimatta, jüriyi yalnızca cinayetten hemen önce meydana gelen eylemleri ve koşulları dikkate almaya yönlendirmiştir (Coker ve Harrison, 2013:226-233).

Wanrow ilk derece mahkemesinde cinayet suçuyla mahkûm edilmiştir. Temyiz başvurusunda bulunan Wanrow'un avukatları, Wanrow'un durumunu cinsiyet temelli bir bakış açısıyla açıklamışlardır. Kadınların cinsiyet rolleri

² Jüri talimatı, hâkim tarafından jüri müzakeresi için jüriye verilen kılavuz talimatlardır. Jüri talimatları, jürinin müzakere sırasında dikkate alması gereken tek rehberdir. Jüriyi müzakerenin temel prosedürü ve kararının dayandığı yasanın özü konusunda bilgilendirir (Legal Information Institute,2020). Yargılama kurallarına ilişkin konularda (delillerin geçerliliği, usule ilişkin kurallar, süreler vs.) jüri yetkili değildir ve ilgili konulara ilişkin değerlendirmeyi hâkim yapar. Yargılama ve ceza hukuku kuralları hakkında hâkim, jüriyi bilmesi gerektiği kadar bilgilendirir (Erdem, 2020:117-118).

nedeniyle bedensel ve fiziksel gelişimini sağlayacak öz savunmaya yönelik fırsatlardan mahrum edildiğini ifade etmişlerdir. Kadınların ciddi bir saldırı tehlikesi altındayken erkeklere kıyasla daha fazla endişe ve özgüven kaybı yaşadıklarını ortaya koyan cinsel saldırı araştırmalarına atıfta bulunmuşlardır. Polis tarafından gerekli korumanın sağlanmadığı ve fiziksel güç asimetrisi bulunan iki kişinin durumunun toplumsal cinsiyet rolleri dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Küçük ve çelimsiz bir kadın olan Wanrow'un alçılı ayağıyla iri ve sarhoş bir çocuk istismarcısının karşısında nasıl bir dehşete düştüğünün makul bir değerlendirilme yapılmadığı için anlaşılamadığını iddia etmişlerdir (Coker ve Harrison, 2013:237-238).

Wanrow'un mahkûmiyet kararı Washington Yüksek Mahkemesi tarafından bozulmuştur. Yüksek Mahkeme, ilk derece mahkemesinin talimatlarının jüri üyelerini, kendisinden daha iri bir erkekle karşı karşıya kalan ve fiziksel güç kullanma konusunda eğitim almamış bir kadın için uygun bir standart uygulamak yerine "iki erkek arasındaki bir tartışmaya uygulanabilir" meşru savunma standardını uygulamaya teşvik ettiği sonucuna varmıştır. Ayrıca mahkemenin, jürinin yalnızca olay esnasında ve hemen öncesindeki eylemleri veya koşulları dikkate alması yönündeki talimatı, jürinin olaya ilişkin tüm koşulları göz önünde bulundurmasını gerektiren, sanığın mağdur olduğuna inanmak için makul gerekçelere sahip olup olmadığını belirleme hususunda Washington yasalarına aykırı bulunmuştur. Yapılan bu hatanın, Yvonne Wanrow'un yasalar önünde eşit korunma hakkını ihlal ettiği tespit edilmiştir.³

Washington Yüksek Mahkemesi, Washington yasaları kapsamında kadınların meşru savunması konusunu incelemiş ve geleneksel meşru savunma kurallarının uygulanmasının kadın sanıklara yönelik önyargılı muamele ile sonuçlandığına karar vermiştir. Karar, Amerika'da kendilerini veya çocuklarını erkek saldırganlara karşı savunan kadınların belirli hukuki sorunlarını tanıyan ilk karar olmuştur. Yvonne Wanrow örselenmiş bir kadın değildir, ancak meşru savunma doktrininin analizine sebep olmuş ve davasında ortaya çıkan savunma stratejileri, örselenmiş kadınlar için

³ State v. Wanrow 88 Wash. 2d 221, 559 P. 2d 548 (1977).

birçok meşru savunma davasının temelini oluşturmuştur (Coker ve Harrison,2013:226).

Wanrow'un davasının sebep olduğu aktivizm ve gündem, çok daha büyük bir etkiye yol açmıştır. Dava sadece tartışma açmakla kalmayıp kadınların sanık olarak yargılandığı davalarda savunmaya farklı bir bakış açısı da kazandırmıştır. Wanrow'dan önce meşru savunma, istismarcılarını öldüren kadınlar için etkili bir savunma stratejisi olarak görülmemiştir. Wanrow'un davası, meşru savunma bakımından kadınların toplumsal ve bedensel koşullarının farklılığı, istismar edilenin kadın olmasının cinsiyet açısından farklı bir anlam taşıyıp taşımadığı gibi soruları gündeme getirmiştir. Kadın sanıkların deneyimlerinin yargılamada dışlanmasına sebep olan engellere ve toplumsal koşullara dikkati çekerek yeni bir politikanın temelini atmıştır. Wanrow'un meşru savunma doktrinde önemli değişikliklere sebep olan davası birçok eyalet mahkemesinin kararlarında yer almaya başlamıştır (Coker ve Harrison, 2013:247). Wanrow'un davasının görüldüğü yıllarda psikolog Lenore Walker bir önceki bölümde aktarılan "örselenmiş kadın sendromu" ifadesini ortaya atmıştır.

Walker'ın sorunun kökenine işaret ettiği farklı yaklaşımları, teorisinin birçok kişiye ulaşmasına sebep olmuştur. Şiddet mağduru kadınların istismarcılarını yaralama veya öldürme isnadıyla yargılandıkları davalarda, mağdur savunmaları ile Walker'ın teorisinin argümanları arasındaki benzerlik, teoriyi işlevsel kılmıştır. Walker teorisinde, dış faktörlerin istismar mağduru kadınlarda öngörülemez psikolojik rahatsızlıklara nasıl yol açtığını deşifre etmiştir. Sendrom hem mağdur hem de fail olan kadının şiddet döngüsü içerisinde kalarak nasıl bir sapma davranışı gerçekleştirdiğini ve patolojik hale nasıl geldiğini ortaya koyarak ceza yargılamasında pratik bir işlev görmüştür (Rothberg, 2003:779). Bu nedenle de son yıllarda örselenmiş kadın sendromu, örselenmiş kadınların meşru savunma iddialarını hukuki olarak anlaşılabilir kılmak için en yaygın kullanılan mekanizmadır (Wallace, 2004:1749).

b. Örselenmiş Kadın Savunma Stratejisi

Örselenmiş kadınların yargılandığı ilk davalarda avukatlar, meşru savunma doktrini dar anlamda yorumlandığı için savunma stratejilerini meşru savunma üzerinden değil, geçici akıl zayıflığı nedeniyle cezai ehliyet yokluğu üzerinden kurmuşlardır. Meşru savunma doktrininin dar yorumlandığı bir yargılamadansa şiddet mağduru kadınların olay esnasında cezai ehliyetini ortadan kaldıracak geçici akıl zayıflığının yaşandığı psikolojik durumunun ortaya konması tercih edilmiştir.

1977 yılında uzun yıllardır eşinin şiddet eylemlerine maruz kalan Francine Hughes davası geçici akıl zayıflığının öne sürüldüğü davalardan biri olmuştur. Hughes, kendine ve çocuklarına uzun yıllardır şiddet uygulayan eşinin eve sarhoş döndüğü bir gece yatağına benzin dökmek suretiyle eşini yakarak öldüren bir kadındır. Savunmanın geçici akıl zayıflığı iddiası ve klinik psikoloğun Hughes'un psikolojik durumunu anlattığı uzman tanıklığı jüri tarafından kabul edilmiş ve Hughes beraat etmiştir. Ancak mahkemenin verdiği mesaj Hughes'un eylemlerinin mazur görülmesiyle eyleminin haklı olduğu anlamına gelmiyor şeklindedir.

Washington Yüksek Mahkemesi'nin Wanrow'un davasında meşru savunma doktrininin geniş yorumlanması örselenmiş kadınların yargılandığı davalarda savunma stratejisinin değişmesinin temelini oluşturmuştur. Örselenmiş kadınların geçici akıl zayıflığı veya delilik gibi küçük düşürücü ifadelerle anılması yerine eylemlerinin meşru savunma kapsamında kaldığına ilişkin yeni bir savunma stratejisi oluşturulmuştur (Dressler, 2006:462).

Savunma stratejisinin oluşturulduğu bu dönemde Lenore Walker'ın örselenmiş kadın sendromu kavramı avukatlar tarafından kullanılmaya başlamıştır. Bu kavramla örselenmiş kadınların deneyimlerini yorumlamak için uygun ve varsayılan bir çerçeve olarak jüri ve mahkemeye sunulması amaçlanmıştır (Schneider, 2002:244). Örselenmiş kadının savunmasına yönelik strateji üç aşamalı bir yapıya sahiptir.

İlk aşama sanık kadın bakımından örselenmiş kadın sendromunun varlığının jüri ve mahkemeye kanıt olarak sunulmasıdır. Şiddet döngüsünün içindeki bir

kadının şiddet iddialarının gerçekliği ile birlikte neden istismar edildiği bir ilişkiden ayrılmadığının gerekçeleri sunulur. Ekonomik yoksunluk, duygusal bağımlılık, intikam korkusu ve sosyal izolasyon gibi nedenlerin sebep olduğu öğrenilmiş çaresizlik ve psikolojik olarak kapana kısıtılmışlık hissinin kadının yaşamı üzerindeki etkisi ortaya konulur. Kısacası dışarıdan bakıldığında jüri ve mahkeme açısından anlaşılması zor olan istismarcıdan ayrılmama durumunun anlaşılması sağlanır.

İkinci aşama ise biraz daha tartışmalı olarak sanık kadının zihninde, istismarcısının temsil ettiği durumu ortaya koymakla ilgilidir. Herhangi bir saldırının olmadığı durumlarda dahi sanık kadının zihninde istismarcısının onda nasıl bir şiddet tehdidi yarattığı ortaya konmaktadır. Örselenmiş kadın sendromunun travma sonrası stres bozukluğu ile ilişkisini incelediğimiz başlıkta detaylı aktarıldığı gibi şiddet döngüsünün sebep olduğu travmatik süreçler, örselenmiş kadında dışarıdan bakıldığında anlaşılması güç travmatik psikolojik reaksiyonlara sebep olur. Şiddet mağduru kadının saldırganın tehditlerine ve şiddet davranışına ilişkin değerlendirmesi, mağdurun saldırganla olan özgün geçmişi açısından bakıldığında anlaşılabilirliğinden bu aşamada saldırganın uyurken bile nasıl bir tehdidi temsil ettiği bir uzman aracılığıyla ortaya konur.

Üçüncü aşama ise en tartışmalı olan aşamadır. Savunucular, meşru savunma doktrininin erkek temelli yapısının objektif bir hale gelebilmesi için örselenmiş kadın sendromunun kullanılması gerektiğini savunur. Mağdur kadının bir saldırının olmadığı hallerde dahi içinde bulunduğu ilişki düşünüldüğünde öldürülme veya ciddi yaralanma tehdidi altında olduğu ve bu koşullar altında mağdur kadının eyleminin yaşamsal bir tehlikeye yönelik meşru savunma olduğu iddia edilir (Dressler,2006:463).

Örselenmiş kadın sendromu savunma stratejisindeki üçüncü aşama birçok ülkede doktriner tartışmalara sebep olmuştur. Walker'ın teorisine yönelik eleştirilere bir önceki bölümde yer verdiğimizden bu bölümde örselenmiş kadın sendromu savunmasına ilişkin ceza yargılamasındaki eleştirileri ve tartışmaları inceleyeceğiz.

c. Örselenmiş Kadın Sendromunun Amerikan İçtihat Hukuku Doktrinde Yarattığı Tartışmalar

Ceza hukuku alanında birçok tartışmaya sebep olan örselenmiş kadın sendromunun içtihat hukuku doktrinde, sendromun ceza sorumluluğunu arttıran ve azaltan nedenler içinde hangi kategoriye dahil edileceği bakımından kesin bir kanaate varılamamıştır.

1.Geleneksel Meşru Savunma Doktrini Yeniden Tartışılıyor

Şiddet mağduru kadınların kendilerini savunma amacıyla partnerlerini öldürdükleri davalar tipik olarak iki kategoriye ayrılır. Şiddet mağduru kadın, istismarcısını (1) ya saldırı esnasında (2) ya da şiddete ara verdiği ve başka bir şekilde tehdit oluşturmadığı anda öldürmekte veya ağır şekilde yaralamaktadır. Bugün, ABD’de ve birçok ülkede ilk kategorideki örselenmiş kadın sendromuna ilişkin uzman tanıklığının kabulü pek az tartışma konusudur. İlk kategorideki eylem geleneksel meşru savunma doktrinine uygun olduğundan şiddete tanık olmuş kişilerin dinlenilmesi, uzman görüşü gibi deliller kolayca kabul edilmektedir. Diğer kategorideki davalar ise mahkemeler ve hukukçular tarafından meşru savunma kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunda tartışma yaratmıştır.

Amerikan Ceza Kanunu’nun meşru savunma hükümlerinde “kişinin ölümle, ciddi bir yaralama tehlikesiyle, kaçırılması veya cinsel saldırıya uğrayacağı tehdidiyle karşılaşması halinde, gerekli olmak kaydıyla kendisini savunması için öldürücü güç kullanabileceği” düzenlenmiştir.

Meşru savunma hükümlerinde saldırı ve savunmaya ilişkin şu koşullar mevcuttur:

1. Failin kendisine yönelmiş haksız saldırıdan (ölüm veya ağır yaralama) kurtulabilmek için öldürmenin zorunlu olduğu inancıyla hareket etmesi (sübjektif unsur) ve

2. Fiilin işlendiği sırada haklı görünmesi (objektif unsur) ve

3. Failin ilk saldırıyı gerçekleştiren olmaması ve

4. Savunmanın mevcut saldırı ile orantılı ve zorunlu olması (Cutler, 1989: 269).

Bu koşulları sıralamak gerekirse saldırıya ilişkin koşullar: saldırının varlığı, saldırının haksız olması, saldırının bir hakka yönelik olması, yakın tehlikenin varlığıdır. Savunmaya ilişkin koşullar: gereklilik, saldırının yönü, haklılık, orantılılıktır (Dilber, 2014).

Bu koşullar, istismarcının herhangi bir tehdit oluşturmadığı anlarda gerçekleşen vakaların geleneksel meşru savunma doktrinine uymasını zorlaştırmaktadır. Geleneksel meşru savunma doktrini yalnızca fiil esnasında veya hemen öncesindeki koşullara odaklanarak bir kerelik bir karşılaşmayı tasarlar. Kişi, öldürme veya öldürülme veyahut ağır yaralanma arasında anlık bir seçimle karşı karşıya kalmalıdır. Bu noktada başlıca engellerden biri failin kendisine yönelmiş haksız saldırıdan kurtulabilmek için öldürmenin zorunlu olduğu inancıyla hareket etmesi gerektiğidir (Dore, 1995:685).

Feministlere göre meşru savunma doktrininin erken gelişiminde formülasyon, potansiyel ölümcül çatışmaları ele alarak yapılmış ve uzun süreli ilişkilerde karşılaşılan tehditleri hiçbir şekilde gözetmemiştir. Bu kavramsal boşluk meşru savunmada yakın bir tehlikenin varlığının öneminin göz ardı edilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Yakın bir tehlikenin mutlak olmayışı meşru savunma için kesinlik arz etmemektedir (Wallace, 2004:1752).

Meşru savunma doktrinindeki bu koşullar örselenmiş kadınların özgün koşulları değerlendirildiğinde yakın tehlikenin ne olduğuna, öznel ve nesnel olarak makul olmanın ne anlama geldiğine ilişkin on yıllarca süren tartışmalara neden olmuştur. Feministlerce meşru savunma doktrini, kadının özgün koşullarını göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Şiddet görmüş kadınların meşru savunma iddiaları şiddet geçmişleri ve toplumsal yapı dikkate alınmadığından adil yargılanmadan yoksun bir şekilde değerlendirilmiştir. Feministlerin haklı eleştirilerinin katkısıyla

yakın tehlike ve diğer kavramlar daha titiz bir incelemeye tâbi tutulmaya başlanmıştır (Wallace, 2004:1760).

i.Geleneksel Meşru Savunma Doktrininin Oluşturduğu Engeller

Yakın Tehlike

Yakın tehlike kavramı geleneksel doktrinde fiil esnasında veya hemen öncesindeki tehlike anlamına gelmektedir. Şiddet mağduru bir kadının yakın bir tehlikenin olmadığı bir anda gerçekleştirdiği şiddet eyleminin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesindeki başlıca engel istismarcı eşin veya partnerin olay ânında sanığa yönelik yakın bir ölüm tehdidi veya ciddi bedensel yaralanma tehlikesi oluşturmamasıdır. Ölümcül tehdit öldürme eylemi ile eş zamanlı olarak meydana gelmelidir, kişi ölme veya öldürülme veyahut ağır yaralanma arasında anlık bir seçim yapmak zorunda kalmalıdır. Geleneksel doktrine göre muhtemel bir gelecekteki ölüm ve ağır yaralanma tehdidi yakın bir tehlike oluşturmaz. Bu nedenle yakın tehlike kavramı örselenmiş kadınların meşru savunma iddiası bakımından önemli engellere sebep olur (Dore, 1995:685). Yakın tehlike kavramına ilişkin feminist ceza hukukçuların eleştirilerine detaylı bir şekilde aşağıda yer verdiğimizden burada yer vermemeyi uygun bulduk.

Gereklilik

Fiilin işlendiği esnada haklı ve gerekli görünmesi koşulu meşru savunma kapsamındaki objektif unsuru ifade eder (Taşkın, 2012:111). Bir kişinin saldırının gerçekleştiği anda zarardan kaçınmak için hukuka aykırı ölümcül bir gücün kullanılmasının gerekli olduğuna makul bir şekilde inanması gerekir. Eğer saldırıdan kaçınması için makul bir fırsatı varsa gerçekleştirdiği eylem gereksiz olur ve eylem haklı değildir. Dolayısıyla saldırı altındaki kişi, kullandığı gücün gerekliliğini mevcut koşullara göre değerlendirecektir. Mutlaka kullanılması gerektiğine karar vermiş ise gerekli ve haklı bir güç kullandığı varsayılacaktır (Dilber, 2014:76). Amerikan Ceza Kanunu hükümlerine göre, savunmanın gerekliliği hem zaman açısından hem de kullanılan kuvvetin ölçüsü bakımından aranmaktadır. Saldırı ile

savunma arasındaki zaman unsurunu da içinde barındıran bir özelliktir (Oleson ve Darley, 1999:630 akt. Dilber, 2014:68).

Birçok mahkeme ve jüriye göre fail kadının geleneksel doktrindeki yakın tehlikeyle karşı karşıya kalmamış olması, kadının öldürmek dışındaki birçok olanağını varlığının göstergesidir. Polise müracaat veya bir sığınma evine gitmek gibi olanakları varken kadının öldürme eyleminde bulunması gereksiz olarak nitelendirilmektedir (Rosen, 1993:392). Geleneksel meşru savunma doktrinindeki bu kıstas kadının geçmişinin ve özgü koşullarının değerlendirilmesini geri plana itecek bir önyargı yaratmaktadır. Gereklik hususu bu nedenle feminist ceza hukukçuları tarafından eleştirilmiş ve feminist bir bakış açısıyla meşru savunmadaki reform talebinin başat faktörü olmuştur.

Makullük

Bir kişinin yakın tehlike altında olduğuna ve mutlaka ölümcül güç kullanılması gerekliliğine olan inancı da "makul" olmalıdır. Makul bir insanın benzer bir muameleyle karşı karşıya kaldığı durumda savunmanın zorunlu olduğuna ilişkin inancın oluşması gerekmektedir. Birçok ceza yargılamasında jüri, sanığın "durumunda" makul bir kişinin benzer şekilde öldürülme veya ağır yaralanmaya ilişkin bir tehdidi algılayıp algılamayacağını değerlendirir. Araştırmalar, jüri üyelerinin çoğunun, aile içi şiddet ve istismar içeren ilişkilerde kalan kadınlarla ilgili çeşitli "mitlere", "yanlış anlamalara" ve "klişelere" bağlı kaldığını göstermektedir. Bu yanlış anlamalar göz ardı edilmedikçe, jüri üyeleri ve yargı mensupları sanık kadının davranışını "mantıksız" bulur ve meşru savunma iddiasını reddedilme tehlikesiyle karşı karşıya kalır (Dore, 1995:687).

(2) Örselenmiş Kadın Sendromunun Meşru Savunma Kapsamında Ele Alınmasına Yönelik Görüşler

Şiddet mağduru kadının eyleminin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunan görüşe göre şiddet eyleminin sebep olduğu örselenmiş kadın sendromu ve psikolojik reaksiyonları dikkate alınmalıdır (Dore,1995:693). Şiddet mağduru kadının eylemini algılayabilmek için Walker'ın

sistematize ettiği örselenmiş kadın sendromu, kadının şiddet döngüsü içerisinde kalarak nasıl bir sapma davranışı gerçekleştirdiğini ve patolojik hale nasıl geldiğini ortaya koyduğundan işlevsel bir hal almaktadır.

i. Hak Kaybı Teorisi (Forfeiture Theory)

Şiddet mağduru kadının eyleminin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunanların bir kısmı hak kaybı teorisini (*forfeiture theory*) esas almaktadır. Teoriye göre bir kişi süregelen kasıtlı ve zalimane davranışları sebebiyle yaşama hakkını kaybedebilir ve böyle bir kişinin ölümü kamusal alanda sorun teşkil etmez (Dressler, 2006:465). Yaşama hakkının kaybı bir ikame olarak görülmektedir. Bu teorinin savunucularına yönelik eleştirilerin başında yaşama hakkının kaybedilmesi noktasında güçlü bir gerekçe sunamadıkları iddia edilmektedir (Wellman, 2012:393). Teorinin çok az destekçisi olmasına rağmen örselenmiş kadınların yargılandığı bazı davalarda ona zulmeden partnerini öldürmesi ve yaşam hakkına son vermesi kadının içinde bulunduğu şiddet döngüsünün psikolojik sonuçlarından kaynaklanmaktan ziyade, şiddet uygulayan eşin öldürülmeyi hak etmiş olması nedeniyle hukuka uygundur savunması yapılmıştır. Kuzey Carolina Yüksek Mahkemesi Yargıci Harry Martin'in⁴ uzun süre eşi tarafından şiddete maruz kalan Norman'ın davasındaki muhalefet şerhi de Dressler tarafından hak kaybı teorisini destekleyen bir bakış açısı olarak kabul edilmiştir (Dressler,2006:465).

ii. Özerklik Hakkı (Right of Autonomy)

Şiddet mağduru kadının eyleminin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunanların bir kısmı da özerklik hakkı (*right of autonomy*) yaklaşımını esas almaktadır. Özerklik hakkı yaklaşımına göre özerkliğe yönelik dolaylı bir tehdide karşı meşru savunma, özerklik hakkının olmamasının yaratacağı korku ve istikrarsızlıktan kaynaklanan tehdide direnmede önemli bir yere sahiptir. Bir toplumun koruma mekanizması ve kuralları ne kadar güçlü olursa olsun

⁴ J.T. Norman yirmi yıl boyunca barbarca davranışlarıyla sanığın yaşam kalitesini öyle berbat bir duruma indirmiştir ki trajik yaşamını korumak için sanığa bu eylemi yapma fırsatı verildiğinde, jüri sanığın kendini savunmada haklı olduğunu görebilirdi.

topluma başvurulamayacak durumlar her zaman olacaktır. İnsan yaşamının özerklikle doğrudan bağlantılı olduğu dikkate alındığında bir kişinin hayatını yakın bir haksız tehdide karşı savunması, bir özerklik savunması olarak değerlendirilir (Wallerstein, 2005:1028). Bu nedenle şiddet mağduru kadının cezasız kalmasını sağlamak gerekmektedir. Şiddet mağduru kadının şiddet uygulayan eşine karşı özerkliği söz konusudur ve şiddet uygulayan eş, fiziksel saldırı ile kadının bireysel bağımsızlığını koruma hakkını ihlal etmiştir. Bu yaklaşımda merkeze şiddet mağduru kadın alınmakta ve şiddet uygulayan eşin hayatı değersiz kılınmamaktadır. Kadının gerçekleştirdiği eylem kendi yaşamını ve geleceğini tayin etme hakkı kapsamında değerlendirilmelidir (Taşkın, 2012:113).

Dressler'a göre özerklik hakkı teorisi dar bir şekilde sınırlandırıldığında meşru savunma için en iyi gerekçelendirmelerden biridir. Geleneksel bakışın orantılılık ve gereklilik sınırları, özerklik ihlalinin engellenmenin tek yolu öldürme eylemi dahi olsa tehdit altındaki kişinin öldürmek gibi bir cevabı vermeyebileceğini kabul etmiştir. Dressler'a göre Norman davasında olduğu gibi aşırı uç bir tehdit ancak öldürme eylemini meşrulaştırabilir. Dressler, bu nedenle Norman davasını örnek göstererek özerklik hakkı teorisinin dar yorumunun sınırını tespit etmiştir (Dressler, 2006:466).

Şiddet mağduru kadının eyleminin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunanların bir kısmı da uluslararası hukuktaki askeri gücün önleyici kullanımını temel alırlar. Bir devletin kendisine karşı gerçekleşme ihtimali olan bir tehdide karşı göstermiş olduğu tepkiye önleyici meşru savunma denir. Önleyici meşru savunma hakkının kullanılması için fiilin orantılı ve meşru olması gerekmektedir. Bunun için de saldırının başlamış veya çok yakın zamanda başlayacak olması gerekmektedir; saldırının mevcut olması ise meşru savunmanın zorunluluk unsurunun varlığının tespitini kolaylaştırır (Değdaş, 2018:30). Saldırının varlığı, dogmatik ceza hukuku koşulu olmaktan ziyade bir ahlâki koşuldur. Muhtemel saldırıdan korunmak veya onu hafifletmek için herhangi bir alternatifin olmadığı durumlarda savunmaya geçmek bir zorunluluk halini alır. Örnek verecek olursak, şiddet mağduru kadının evden kaçtığı ancak yerinin istismarcı eş tarafından her defasında tespit edildiği ve kolluk kuvvetlerinin ilgili şikâyetleri önemsemeyerek

yetersiz kaldığı durumlarda savunma için zorunluluk koşulunun gerçekleştiği söylenebilir (Kaufman, 2007:350).

iii. Geleneksel Meşru Savunma Doktrininin Değiştirilmesi Gerektiğini Savunan Görüş

Feminist hukukçu Catharine MacKinnon, kadınların hukuku sosyal değişim için bir araç olarak kullanmadaki sorunlarından birinin, bir kadının şikâyet, yaralanma veya zarar görme anlayışını mevcut yasal tanımlara uydurmak zorunda kalması olduğunu belirtmektedir (Mackinnon, 2015).

Feminist ceza hukukçularına göre meşru savunma kavramı bir erkeğin eşinin ve çocuklarının koruyucusu olması gereken bir dönemde gelişmiştir. Bu nedenle, meşru savunma hukuku, geliştiği dönemde neredeyse her zaman evde veya kocasının yanında bulunan bir kadının bir erkek saldırganına karşı güç kullanmaya ihtiyaç duyabileceği bir senaryoyu akıl edememiştir. Meşru savunma hukukunu geliştiren erkek yargıçlar sonuç olarak yargılanan kadınsa tarafların doğası gereği eşit olmayan durumlarından kaynaklanan sorunları dikkate almamışlardır (Dressler, 2010:6-7). Bu nedenle kadınlar geleneksel meşru savunma koşullarının varlığının incelendiği davalarda oldukça dezavantajlı pozisyonadadır. Çünkü bir kadının fiziksel şiddet karşısındaki “makul tepkisi” sosyal ve ekonomik olarak dezavantajlı pozisyonda olması, fiziksel güç asimetrisine sahip olması gibi birçok nedenle farklı olabilmektedir. Daha da sorunlu olan ise geleneksel olarak erkek pratiği gözetilerek tasarlanan meşru savunmadaki gereklilik kavramının, kadınların şiddet ilişkisi bağlamında karşılaştıkları koşulları içermemesidir. Kadınlar, geleneksel meşru savunma modelinin öngördüğünden nitel ve nicel olarak farklı şiddet türlerine maruz kalmaktadır. Bu nedenle, makul tepkilerinin her zaman tam olarak mevcut modelin sınırlandırılmış sınırları içine girmemesi şaşırtıcı değildir (Kochan,1989).

1977'de Wanrow davası ile birlikte, feministlerin meşru savunma konusundaki çalışmaları, makullük, yakın tehlike gibi geleneksel meşru savunma koşullarının cinsiyetçi olduğu perspektifini geliştirmiştir. Washington Yüksek Mahkemesi'nin Wanrow kararı da geleneksel meşru savunma içtihadının kadınlara özgü koşulları gözetmediğini ortaya koymuştur. Lenore Walker'ın örselenmiş

kadınlara ilişkin araştırması ise kadınların geleneksel meşru savunma doktrinindeki makullük beklentisini neden karşılayamadığını birçok yönüyle ortaya koymuştur. Çünkü kadınlar, “makul erkekler” gibi şiddet gördükleri yerden kolayca uzaklaşmıyor, şiddetin dozu arttıkça yardım mekanizmalarının işlerliğine ilişkin algıları değişiyor, psikolojileri bozuluyor ve toplumsal olarak destek bulamıyorlardır. Örselenmiş kadın sendromuna ilişkin uzman tanıklığının amacı ise yargıçları, jüriyi, kamuoyunu örselenmiş kadının eylemlerine ve hareketinin bağlamına ilişkin eğitmektir (Dore,1995:688).

Başından beri "örselenmiş kadın sendromu" ifadesi, hırpalanmış kadınların ortak psikolojik ve sosyal özelliklerini basitçe tanımlamayı amaçlamıştır. Ancak örselenmiş kadınların hepsinin aynı olduğu, psikolojik bir sakatlıktan mustarip oldukları ve bu sakatlığın onları "normal" davranmaktan alıkoyduğuna dair üstü kapalı ama güçlü bir görüşün dile getirilmesi ise çalışmanın kendisini değil, yasadaki uzlaşmaz ve tartışmasız, temel varsayımları yansıtmıştır. Örselenmiş kadınların durum tespitinin yapılması bu kadınların makul davranmamalarına ilişkin bir gerekçelendirme olarak yansıtılarak eylemlerinin mazeret nedeninin, akıl hastalığı gibi istisnai durumlar içerisinde değerlendirilmesine sebep olmuştur. Oysa ki bu durum tespiti, her şeyin ölçüsünü erkek olarak kabul eden hukuk düzenine dünya nüfusunun yarısının başka bir gerçeklikte yaşadığını göstermeyi amaçlamıştır.

Kochan'ın Elizabeth Schneider'in sorusuna verdiği cevap bu noktada önem arz etmektedir. Schneider, eğer örselenmiş kadınların deneyimleri farklıysa bunlar geleneksel standarda gerçekten dahil edilebilir ve eşit derecede makul olarak anlaşılabilir mi? Bu farklı deneyimler kaçınılmaz ve korkunç "engeller" olarak algılanıyorsa, geleneksel standardı değiştirmek gerekli midir, diye sormaktadır. Bu soruya Kochan, kesinlikle evet yanıtını verir. Kochan'a göre örselenmiş kadın sendromuna ilişkin uzman tanıklığı, kadınların deneyimlerini geleneksel meşru savunma standardına yerleştirmeye çalıştığında başarısız olur çünkü ahlâki muhakemenin altında yatan modele hiçbir zaman gerçekten meydan okumaz, yani oluşturulmuş modelin değiştirilmesinden ziyade ona eklenir ve meşru savunmanın temel unsurları, kadınların aleyhine çalışmaya devam eder. Geleneksel

meşru savunma doktrininin öngöremediği durumlarda kadınların kendilerini savunması bir anlam ifade etmez. Kadınların maruz kaldığı uzun süreli sistematik şiddetin haksız ve tekrarı muhakkak bir saldırı olduğuna ilişkin iddiaları sadece saldırı ânına ilişkin bir değerlendirmede yerini bulamaz (Kochan, 1989:99-102).

Geleneksel etik anlayış, meşru savunma doktrinin unsurları tarafından sınırlandırılmıştır. Aşırı gerekliliğin bulunduğu haller dışında mücbir sebepler, savaş durumları gibi, bir başkasını öldürmenin ahlâki olarak yanlış olduğunu belirtir. Yapısı gereği etik ilkeler öznel değerlendirmelere izin vermez. İlke önce gelir ve öznelliğe yalnızca ilkeye uyduğu ölçüde izin verilir. Geleneksel meşru savunma senaryosu, ikisinden birinin ölmesi gereken bir durumda, saldırganın öldürülmesinin mi yoksa mağdur/fail kadının öldürülmesinin mi ahlâki açıdan daha kabul edilebilir olduğunu seçmemizi gerektirir. Bu seçim de bizi olay esnasındaki saldırı ile sınırlı kalan bir anlayışa götürecektir. Çünkü bunun aksi bir tahayyül erkek deneyimini yansıtmamaktadır. Mağdur/fail kadının eylemleri geleneksel etik anlayışın çizdiği sınırlar bakımından kabul edilebilir olduğunda yani meşru savunmanın unsurlarına sıkı sıkıya bağlı kalındığında kabul edilebilecektir.

Mağdur/fail kadın yanmış, kesilmiş, düşük yapmış, çenesi, bacakları ve kolları kırılmış ve asla tamamen iyileşmeyecek kadar kötü ve morarmış olabilir. Polisi birçok kez aramış ve daha sonra onları saldırganın gerçekten tutuklanmasını istediğine ikna etmek zorunda kalmış ve sonunda şiddetten korunmak için koruma tedbiri almış olabilir. Saldırganın onu takip edip tacizine devam etmemesi için tekrar tekrar taşınmış olabilir. Yine de meşru savunma ilkesi, kadının istismarcısını öldürdüğü esnada istismarcının ölümle veya buna çok yakın bir şeyle kadını tehdit etmedikçe, kadının eyleminde haklı olmadığını ileri sürer. Peki mağdur/fail kadın, tacizcinin gelecek hafta kendisine yine bulacağını ve bu sefer sadece çenesini kıracağını ve yüzüne on beş dikiş attıracağını biliyorsa? Peki bu adamdan kaçış olmadığını ve daha fazla suistimalden kaçınmanın tek yolunun onu öldürmek olduğunu biliyorsa? Bu gereklilik olarak kabul edilmeyecek midir? Kadının önceki şiddet deneyimleri ve bu deneyimlerin etkisi anlamlı olmayacak mıdır? (Kochan,1989:102-103).

Bu noktada Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin 1992 Tarihli 19 No'lu Genel Tavsiyesi'nin 25 yıl sonra güncellenmiş halindeki önemli bir değişikliğe göz atmakta fayda vardır. 14 Temmuz 2017'de 35 No'lu "Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet" konulu Genel Tavsiye metninde kabul edilen değişiklikler 25 yıllık kadına şiddete ilişkin saha ve uygulama birikiminin bir yansımasıdır. İlgili tavsiye metninde kadınlara yönelik şiddetin bazı durumlarda işkence olarak kabul edilmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Komite kadınların maruz kaldığı şiddetin acı ve ıstırapının derecesini anlamak için toplumsal cinsiyet hassasiyetinin gözetilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, 2017). Feminist ceza hukukçularının da işaret ettiği üzere kadına şiddet ve sistematik şiddet maalesef bir kadın deneyimidir. Bu nedenle de insan öldürme/yaralama gibi bir eylem istisna olarak görüldüğünde kadına şiddete ilişkin birçok mağduriyetin maskelenmesine sebep olmaktadır.

Cinsiyet, ancak aynı standardın uygulanabilmesi için kadınların deneyimlerini erkeklerinkiyle uyumlu hale getirmeye hizmet ettiği ölçüde izin verilen öznel bir faktördür. Geleneksel unsurların nasıl adil bir şekilde uygulanamayacağını göstermek ve açıklamak amacıyla öznel faktörlere izin verilmez. Bu nedenle, "makul erkek" terimi "makul insan" veya "makul kadın" ile değiştirilse de erkeklerin tasarladığı gereklilik kavramı hâlâ meşru savunma doktrinde kontrol edici faktördür. Modern "makul insan" ve hatta "makul kadın" standardı, basitçe, tamamen cinsiyete dayalı bir standardı maskeleyemeye hizmet eder. Makul insan şiddete uğradığı bir ilişki içinde kalmaya devam etmez, makul insan boşanır ve evlilik birliğini sürdürmez (Kochan,1989:105). Bu makul insan kadınların pratiğini ne kadar yansıtıyor? İlk tokattan sonra o evlilik birliği sürdürülmeseydi yahut kamusal müdahale gerçekleşseydi, kanunlar kâğıt üzerinde kalmasaydı kadına şiddet bu kadar yaygın olabilir miydi?

Feministlere göre hukuk bilminde, erkekler her şeyin ölçüsüdür ve erkek bakış açısı nesnel gerçek olarak kabul edilir. Kadınların öznel bir standarttan yararlanması ise kadınların meşru savunma gerektiren bir durumda daha az makul

oldukları fikrini pekiştirmekte, makullük yine bir erkek standardı olarak kalmaya devam etmekte. Erkek hukuk standartlarını korumaya devam ederek kadınlara daha "özel" bir standardın korumasını veriyoruz ve böylece onların "engellerini" ortadan kaldırıyoruz demek ise bu özel standardın özel bir fayda veya özel korumanın başka bir örneği veyahut sadece basit bir çifte standart olduğu algısına katkıda bulunan bir çözüm yoludur. Eklemlenmenin bir çözüm yolu olarak görülmesi de sayıca neredeyse eşit kadın deneyimini azımsamak olacaktır. Sadece kadın olmaktan kaynaklanan mağduriyetlerin bir istisna olarak düzenlenmesi yine kadınları erkeklerin insafına ve pratiğine teslim edecektir. Burada kastedilen, meşru savunma gibi tarihsel bir kavramın geleneksel kalıplarının bir erkek deneyimi olduğunun kabulüyle birlikte kadın deneyiminin farklı olduğu ve bu deneyimlerin meşru savunma doktrinde eşit derecede makul olarak kabul edilmesi talebidir (Kochan,1989:106).

Meşru savunmanın geleneksel unsurlarının adil bir şekilde uygulanabileceği bir durum göz önüne alındığında yani koşullar, geleneksel meşru savunma senaryosunun öngördüğü türden olduğunda, yine de meşru savunma unsurları içinde çelişkili tanımların ortaya çıkması olasılığı ile karşı karşıya kalırız. Örneğin, "zararı" kim tanımlayacak, der Kochan. Mağdur/fail kadının istismar geçmişinin, yalnızca kadının öldürme ânında yakın bir "zarar" algısının makullüğüyle "ilgili" görüldüğü ölçüde kabul edilmesi gerektiği fikrini kabul edebiliriz. Bunu kabul ettiğimizde "ilgili" ibaresini kim tanımlayacak? Kim istismar geçmişinin olay esnası ile bağlantısını ortaya koyacak ve değerlendirecek? Kochan'a göre kadınların zarar ve ilgi algılarını içermeyen tanımlara güvenmeye devam edersek, 'adalet'e asla yaklaşmayacağız. Kadın deneyiminin zarar, tehdit, istismar tanımlarının farklılığı ile ilgili şöyle klişe bir örnek vermek doğru olacaktır (Kochan,1989:106-107). Akşam vakti ıssız bir sokakta standart ölçülere sahip beş erkeğe denk gelen bir kadının hissettiği tehdidin büyüklüğü ile bir erkeğin hissettiği tehdit aynı olmayacaktır. Kadın cinsel saldırı, fuhşa zorlanma gibi cinsiyetinden kaynaklı birçok korkuyu aynı anda yaşayabilecekken, bir erkeğin makul korkusu cinsiyetinden kaynaklı bir korkudan ibaret olmayacaktır.

Öznel standart, bir kadının göreceli büyüklüğü, gücü ve kendini savunma konusunda eğitim eksikliği gibi faktörleri kabul eder. Aynı zamanda, kadının yakın bir ölümle veya ciddi bedensel zararlar karşısında kalacağı korkusunun makul olduğunu gösterdiği ölçüde, istismarın geçmişine ilişkin tanıklık yapılmasına da izin verir. Bununla birlikte, bu öznel faktörlere, yalnızca geleneksel meşru savunma unsurlarıyla ilgili oldukları ölçüde izin verilir.

Örselenmiş kadın sendromuna ilişkin uzman tanıklığının kabul edilebilirliği yoluyla kadınların deneyimlerini meşru savunma içtihadına yerleştirme girişimi, işyerinde kadınlara doğum izni hakkı verilmesi girişimiyle aynı ölümcül kusurdan mustarıptır. Erkek deneyimi ya da bakış açısı, norm ya da nesnel gerçek olarak sunulduğundan, kadınlar erkeklerin sahip olduklarını, onlar gibi oldukları ölçüde elde ederler. Ancak, kadınlar farklıdır ve örneğin çocuk doğurabilirler. Erkekler hamile kalmadıkları için doğum izni sisteme uzun süre dahil edilmemiştir. Benzer şekilde, erkekler günlük yaşamlarında şiddete maruz kalmadıkları için, kanunda bu bağlamda meşru savunma ihtiyacını öngören standartlar da bulunmamaktadır. Kadınlar meşru savunmadan da ancak eylemleri geleneksel modele uygun olduğu ölçüde yararlanırlar. Kadınlar gelecekteki acı ve ıstırapı önlemek için savunmaya geçerlerse (diğer seçenekleri tükettikten sonra bile) ve hayatlarının yakın tehlikede olduğuna “makul” bir şekilde inandıklarını iddia edemez ve kanıtlayamazlarsa, meşru savunma hükümlerinden faydalanamazlar. (Kochan, 1989:108-109)

Feministlerce meşru savunmayla ilgili düzenlemeden, erkek tanımlı gereklilik kavramına sıkı sıkıya bağlı kalmadan meşru savunma kapsamında öldürme "ihtiyacını" tanımasını istemek, sanki özel bir standart veya kural istiyormuş gibi muameleye maruz bırakılmaktadır. Bu durumu ise hamileliğe ilişkin kanuni taleplerin bir hastalık veya engellilik olarak ele alınarak kadınlara doğum izni tanınmaya çalışılmasıyla benzerlik gösterdiğini vurgularlar. Hamileliği bir engellilik veya hastalık olarak ele almak, hamile bir kadının yalnızca engellilik veya hastalık yardımlarının karşılamadığı ihtiyaçlarını gölgelemekle kalmayıp, aynı zamanda kadınların iş hayatındaki sorunlarının derinleşmesine de katkıda bulunur. Benzer şekilde, kadınların deneyimlerini meşru savunma hükümlerine yerleştirme

girişimleri, nihayetinde kadınları geleneksel zorunluluk tanımına eklemlemeye çalışmakla sonuçlanmıştır. Bu, kadınların hareket ettiği bağlamı yani kadınların gerçek özgül koşullarını -onları erkek pratiğinin tanımladığı zorunluluk kavramı alanından çıkaran koşulları- gayri meşrulaştırmaya veya gizlemeye çalışır. Uzman tanıklığının yapıldığı davalar, "farklılıklar" yaklaşımının doğal bir sonucudur, çünkü uzman tanıklığının amacı, örselenmiş kadınların farklı deneyimlerini ve algılarını açıklamaktır, böylece jüriler aynı yasal standartları onlara adil bir şekilde uygulayabilir. Ancak sonrasında bu durumlarda yapılan şey, bir kez daha, kadınların kendi deneyimlerinin erkeklerin deneyimlerine benzediği ölçüde makul olduğunu iddia etmelerine izin vermektir. Örselenmiş kadın sendromu, kadınların deneyimlerini erkeklerinkiyle daha uyumlu olacak şekilde yeniden paketlemeye hizmet edecek şekilde uygulanmamalı ve algılanmamalıdır. Çünkü böyle bir durumda bu farklı deneyimler kaçınılmaz olarak daha aşağı, ikincil veya sadece "engeller" olarak algılanacaktır. Üstelik, durumu farklı kılan ve kadının eyleminin makullüğünü açıklamaya yardımcı olan etkenlerin kendisi kaybolacaktır.

Eski çağlardan beri süregelen gereklilik kavramı, uzun süredir sistematik şiddete uğrayan bir kadının eşini şiddet esnasında değil de başka bir zamanda öldürdüğü bir duruma meşru savunma yasasını uygulamayı çıkmaza sokacaktır. Geleneksel meşru savunma doktrini, kadının durumunun bir savaş esirinin gardiyanıyla arasındaki şiddet ilişkisinden kaynaklanan kendini savunma ihtiyacıyla benzerlik gösterdiğini göremez. Kochan, tutsağı kilitli tutan parmaklıkları açıkça görebildiğimizi ve kaçma fırsatına sahip olmak için bir dış gücün tutsak adına müdahale etmesini ummaktan daha iyisini de bildiğimizi, ancak bu bilgiye dışardan bakabildiğimiz için vâkıf olduğumuzu vurgulamıştır. Bu, kuşkusuz uç bir örnek olsa da temelde birçok kadının örselenme ilişkilerindeki deneyimine benzediğini ve bu nedenle eylemlerinin makul olup olmadığını açıklamaya yönelik çok daha ileri gittiğini kabul eder. Kochan'a göre genellikle bir kadını şiddet döngüsünde tutan hiçbir parmaklık olmamasına rağmen kadının ekonomik ve duygusal desteğinden yoksun olması onu çoğu zaman o kadar izole ve güçsüz kılmaktadır ki fiilen parmaklıklar ardında kalmıştır.

Kadınların göreceli büyüklüğü, gücü ve istismar geçmişi gibi öznel faktörlerin dikkate alınmasına kabul etmek, bu deneyimin bir istisna gibi görülmesine sebep olmakla birlikte kadınları ve erkekleri meşru savunma doktrinine göre "eşit temele" koyacaktır. Makul kadınlar ve erkekler değil, makul insan temelinde yasa, sözde, ikisini de eşit olarak koruyabilir. Bununla birlikte, bu yaklaşımın yüzleşmeyi başaramadığı şey, meşru savunma yasasının altında yatan etiğin, kadınların gerçekliğini görmezden gelirken, erkeklerin gerçeklik perspektifini güçlendirmeye hizmet etmesidir. Bu nedenle meşru savunma feminist ceza hukukçularına göre kadınların eşit ve adil yargılanma hakkı kapsamında cinsiyet temelli değerlendirilmelidir. Kadınların deneyimleri istisna değildir, mazur görülecek veya akıl hastalığı ile tanımlanacak bir husus değildir. Bu maalesef kadınların deneyimidir (Kochan, 109-114). Bu deneyim erkek pratiğinin içine hapsolursa klişelere, yargıç ve jürilerin önyargılarına, sübjektif değerlendirmelere açık hale gelecektir.

(3) Örselenmiş Kadının Eyleminin Mazeret Nedeni Kapsamında Ele Alınmasına Yönelik Görüşler

Örselenmiş kadının eyleminin mazeret nedeni kapsamında ele alınmasına yönelik görüşlere göre örselenmiş kadın sendromunun meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi hem zorlama bir gerekçelendirme hem de sakıncalı bir yapıya sahiptir. ABD hukukuna göre meşru savunma kapsamında bir eylemin değerlendirilmesi, failin saldırıdan kurtulabilmek için öldürmenin zorunlu olduğu inancına sahip olması ve benzer koşullarda makul bir insanın benzer bir tepkiyi verebileceği kanaatinin oluşmasını gerektirir. Kişinin saldırıdan kurtulabilmek için öldürmenin zorunlu olduğu inancıyla hareket etmesini ifade eden sübjektif unsur aslında meşru savunma kapsamında istisnai bir yoldur. Yargılamada, genel olarak makul bir insanın benzer koşullar altındaki saldırıya karşı olay ânında savunma eyleminin makul görünmesini ifade eden objektif unsur belirlenmeye çalışılır. Cutler'a göre bu ölçüt bakımından yargı, sadece mevcut koşullara bağlı olarak meydana gelen eyleme odaklanır ve makul bir insanın benzer durumda yani uzun süreli şiddete maruz kaldığı durumlarda nasıl bir tepki vereceği gibi cevabının

kesinliği olanaksız bir soruyla karşı karşıya kalır. Bir kadının uyuyan eşini her an saldırabilir olarak algılaması kadının psikolojisinde makul olmayan ve gerçekte bağın kesildiği bir durumun varlığını ortaya koyar. Kadının bu durumda gerçekleştirdiği eylemin mazeret nedeni kapsamında değerlendirilmesine yönelik görüşler eylemin bu noktada meşru savunma değil, mazeret nedeni oluşturduğu kanaatindedir. Psikolojik olarak sağlıklı olmayan bir kişinin makul kabul edilmesi imkânsızdır, bu nedenle mazeret nedeni olarak akıl sağlığı sorunu kapsamında somut olay değerlendirilmelidir (Taşkın, 2012:110). Meşru savunma, failin herhangi bir engellilik veya cezai ehliyet eksikliği iddiasından ziyade mevcut koşullar sonucunda eyleminin kabul edilebilir olduğuna dayanır. Mazeret nedeni ise failin içinde bulunduğu şartlar bakımından hukuk kurallarına uygun davranmasının beklenmesinin mümkün olmaması ilkesine dayanmaktadır (Dölger, 2014:168).

Dressler'a göre şiddet mağduru kadını korumak için örselenmiş kadın sendromunun varlığını tespit etmeye ve bir uzmana ihtiyaç yoktur. Mazeret nedeni olarak eylemin ele alınması durumunda hem uyurken veya yemek yerken öldürülen istismarcının yaşam hakkını hem de şiddet mağduru fail kadını koruyacak bir yol bulunabilir. Bir saldırının bulunmaması, meşru savunmanın varlığı ihtimalini ortadan kaldırırken mazeret nedeni failin hukuka aykırı davranışına rağmen sorumlu tutulmaması gerektiği inancını temel alır.

Hukuka aykırı davranışı gerçekleştiren kişilerin belirli durumlarda sorumlu tutulmaması gerektiğine ilişkin yaklaşımlardan sonucu esas almayan faydacı yaklaşıma göre; bir kişinin davranışlarını serbestçe seçemediği ve adil fırsat olanağına sahip olmadığı hallerde gerçekleştirdiği ihlal davranışından sorumlu tutulmaması gerekir. Bu tespitten hareketle hukuka aykırı eylemi gerçekleştiren kişi davranışlarına bağlı fiilleri anlama, davranışının toplum düzenini bozabileceğini idrak etme yetisinden yoksundur ve yasanın emirlerine uygun davrandığı inancındadır. Bütün mazeret nedenlerinin temeli de ilgili tespite dayanır. Dressler bu aşamada önemli bir başlıklandırma yapar. Bu başlıklardan birincisi akıl sağlığından kaynaklanan mazeret nedenleriyken ikincisi adil seçim olanağının yoksunluğundan kaynaklanan mazeret nedenleridir. Akıl sağlığından kaynaklanan mazeret nedenleri

birçok nedene bağlıdır ve insanın psikolojisiyle ilgilidir. Şiddet mağduru kadın konusunda getirilecek çözüm ikinci başlık olan adil seçim olanağından yoksunluk mazeretinin, genel mazeret teorisine uygulanması ile gerçekleştirilebilir. Aksi takdirde şiddet mağduru kadına akıl hastası yaftası yapıştırılarak kamusal alanda rencide edilmesine sebep olunur. Bu bakımdan kişinin davranışı dışsal etkenlerden etkilenirse ve bu durum eylemi gerçekleştirenin davranışının hukuka uygunluğunu idrak edebilmek bakımından adil seçim olanağından yoksunluğa sebep olursa fail açısından mazeret nedeninin varlığının kabulü gerekir. Dressler’a göre alkolik eşinden uzun süre eziyet gören ve insanlık dışı muameleye maruz kalan Judy Norman Davası’nda⁵, Judy’ye niçin evi terk etmediği, çocuklarını kocasına bırakıp neden gitmediği, Judy’nin evi terk etmesi durumunda eşinin ona neler yapabileceğini düşündüğü, hiç polisi arayıp aramadığı, adli makamların onu korumak için herhangi bir tedbir alıp almadığı gibi sorular sorularak fail kadının eylem esnasında adil seçim olanağının olup olmadığı değerlendirilebilmelidir. Bu sorulara verilecek cevaplar kadının içinde bulunduğu durumu çok net bir şekilde ortaya koyacağından, herhangi bir sendromun varlığını tespiti yahut bir uzmana başvurmaya gerek kalmaksızın fail kadının eşini öldürme eyleminin mazeret nedeni kapsamında olup olmadığı anlaşılabilir (Dressler, 2006:468-470).

Şiddet mağduru kadınların eylemlerinin mazeret nedeni olarak görülmesi kamuoyunda “deli”, “akıl hastası”, “mazoşist” gibi sıfatlarla yaftalanmaları sonucunu doğuracağı ve kötü yaşam deneyimi olan kadını bir kez daha mağdur edeceği gerekçesiyle Amerikan kadın örgütleri tarafından eleştirilmiştir (Taşkın, 2012:111).

4. Türk Ceza Hukukunda Örselenmiş Kadın Sendromu

ABD hukukunda olduğu gibi Türk Ceza Kanunu’nda da örselenmiş kadın sendromu yargıya yansımış ve hukuka uygunluk nedenlerinden biri olan meşru savunma kurumunun kapsamını genişletip genişletmeyeceği, kusurluluğu etkileyen veya kaldıran bir neden olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Biz bu bölümde

⁵ State of North Carolina v. Judy Ann Laws Norman. (Kararın özeti için bkz. <https://law.justia.com/cases/north-carolina/supreme-court/1989/161pa88-0.html> ErişimTarihi:23.02.2022)

örselenmiş kadın sendromunun tespit edildiği davalarda, mağdur/fail kadının eylemini Türk Ceza Hukuku doktrindeki görüşlerle birlikte feminist hukuk pratiği bağlamındaki değerlendirme ve eleştirileri de kapsayacak şekilde incelemeyi uygun bulduk.

a. Örselenmiş Kadın Sendromunu Kusurluluğu Etkileyen Neden Olarak Değerlendiren Görüşler

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Birinci Kitap, İkinci Kısım, İkinci Bölümü’nde “Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Nedenler” düzenlenmiştir. Bu nedenler, Kanunun Hükmü ve Amirin Emri (TCK m. 24), Meşru Savunma ve Zorunluluk Hali (TCK m. 25), Hakkın Kullanılması ve İlgilinin Rızası (TCK m. 26), Sınırın Aşılması (TCK m. 27), Cebir ve Şiddet, Korkutma ve Tehdit (TCK m. 28), Haksız Tahrik (TCK m. 29), Hata (TCK m. 30), Yaş Küçüklüğü (TCK m. 31), Akıl Hastalığı (TCK m. 32) Sağır ve Dilsizlik (TCK m. 33), Geçici Nedenler, Alkol veya Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma (TCK m. 34) olarak sıralanabilir. Bu başlık altında “kusurluluk ve kusurluluğu etkileyen haller” ve “hukuka uygunluk” sebepleri bulunmaktadır. Bazı yazarlara göre, hukuka aykırı ancak bağlayıcı emrin yerine getirilmesi, zorunluluk hali, hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılması, meşru savunmada heyecan, korku ve telaş nedeniyle sınırın aşılması, cebir ve tehdit etkisi altında suç işlenmesi mazeret nedenleridir (Sözüer, 2006). Biz çalışmamız bakımından doktrindeki bu ayrımı gözetererek meşru savunmada heyecan korku ve telaş nedeniyle sınırın aşılması hususunu bu başlık altında işlememeyi uygun bulduk.

1. Kusur ve Kusurluluk Kavramı

Kusur/kusurluluk kavramı 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda tam olarak tanımlanmamıştır. Öğretide de kusur kavramı farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kavramın tanımlanmasına ilişkin sorun ise kavramın fiil ile fail arasındaki psişik bağın mı yoksa tipik olan bir fiilin faile isnat edilebilirliğini mi ifade ettiğidir (Düzenli, 2017:15-16).

Kusurluluk konusunda başlıca iki anlayış bulunmaktadır. Psikolojik anlayışa göre kusurluluk fail ile dış dünyada meydana gelen fiil arasındaki bağdan ibarettir.

Normatif anlayışa göre ise kusurluluk, süjenin iradesi ile norm arasındaki çatışmadan ibaret olmakla birlikte kusurluluk kınanabilir olarak görülmektedir. Psikolojik anlayış kastı açıklayıp taksiri açıklayamadığı gibi her iki anlayış da kusurluluğu açıklamakta eksik kalmaktadır (Sancar ve Köprülü, 2014:244).

Öğretide bir kısım yazar kusur kavramını manevi unsur ifade etmek için kullanmaktadır. Alman hukuk doktrinine yakın olan bir kısım yazara göre hukuka aykırılığın dışında ve ondan sonra incelenen bir konu olan kusur, “bir kişinin eyleminden dolayı cezayı hak edip etmediği konusundaki normatif-hukuki değer yargısı” şeklinde tanımlanmaktadır (Artuk-Gökçen-Alşahin,Çakır, 2019:570).

Kusurluluğu kaldıran ve azaltan sebepler failin kusurluluğunu etkileyerek eyleminin ona isnat edilebilmesi ve cezalandırılması bakımından önemli bir etkiye sahiptir. Bu sebeplerin bulunduğu durumda fail hukuka aykırı hareket etmiştir ancak kusurlu sayılmadığından cezalandırılmaz veya kusuru azaldığı için cezası indirilir. Failin eylemi hukuk düzeni bakımından onaylanmasa da hoş görülür. Bu husus ise kusur kavramını manevi unsur ifade etmek için kullanan bir kısım yazarın benimsediği isnat yeteneği kavramına tekabül etmektedir (Düzenli, 2017:16). Toroslu isnat yeteneğini, “ceza müeyyidesinin uygulanması amacıyla, fiilin bireye yüklenebilmesi soyut ihtimalini sübjektif açıdan ortaya koyan minimum fizyo-psişik şartların bütünü” şeklinde, Artuk-Gökçen-alşahin-Çakır ise idrak kabiliyeti ve buna göre davranabilme yeteneği şeklinde tanımlamaktadır (Toroslu, 2015:5; Artuk ve ark., 2019:572).

Öğretide bir kısım yazar tarafından kusurluluğu kaldıran ve etkileyen sebepler dışında failin kusurunun tamamen ortadan kalkmadığı ancak faile ceza verilmeyen bazı durumların bulunduğu kabul edilmektedir. Bu durumlara mazeret nedenleri adı verilmektedir. Mazeret nedeninin varlığı durumunda fiilin haksız içeriği azalmakla birlikte failin içinde bulunduğu şartlarda hukuk kurallarına uygun davranması beklenemeyeceğinden ceza verilmez ve tipik olan haksız fiile ilişkin failin eylemi mazur görülür. Dülger, hukuka uygunluk sebeplerinden sınırın aşılmasını mazeret nedenlerine örnek olarak göstermektedir (Dülger, 2014:124-129).

Biz sonraki bölümlerde mazeret nedenlerini detaylı olarak tartıştığımızdan bu bölümde yer vermemeyi uygun bulduk.

Kusurluluğu etkileyen haller Türk Ceza Kanunu'nda şu şekilde ifade edilmiştir: Hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılması (TCK m. 27), Yaş küçüklüğü (TCK m. 31), Akıl hastalığı (TCK m. 32), Sağır ve dilsizlik (TCK m. 33), Geçici nedenler, alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma (TCK m. 34), Cebir ve tehdit dolayısıyla kişinin irade yeteneğinin etkilenmesi (TCK m. 28), Mücbir sebep, kaza ve tesadüf, zorunluluk hali dolayısıyla kişinin irade yeteneğinin etkilenmesi (TCK m. 25/2), Hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi (TCK m. 24/2/4), Haksız tahrik (TCK m. 29), ve Çeşitli hata halleri (TCK m. 30/3-4). Bizim konumuz bakımından örselenmiş kadın sendromunun varolduğu düşünülen davalarda tartışılan kusurluluğu etkileyen hallerden akıl hastalığı ve haksız tahrik hükümleri önem arz ettiğinden bu iki başlığı incelemeyi uygun bulduk. Hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılması hususunu ise sonraki bölümlerde işleyeceğimizden burada yer vermemeyi uygun bulduk.

2. Akıl Hastalığı (TCK Madde 32)

Türk Ceza Kanunu'nun 32. maddesi “(1) Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur. (2) Birinci fıkrada yazılı derecede olmamakla birlikte işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişiye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi beş yıl, müebbet hapis cezası yerine yirmi yıl hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek ceza, altıda birden fazla olmamak üzere indirilebilir. Mahkûm olunan ceza, süresi aynı olmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabilir.” hükmünü haizdir.

Kusurluluğun unsurları algılama yani idrak ve iradedir. Algılama (perception) uyarıların duyu organları vasıtasıyla beyne iletilmesi iken idrak algılanan şeyin ne olduğunun bilinmesidir. TCK'nın 32. maddesinde işaret edilen algılama

yeteneğinden kasıt idraktır. Çünkü terminolojik olarak idrak ve algılama birbirinden farklı kavramlardır. Kusur değerlendirmesi ceza hukuku kapsamında algılama değil idraktır. Kişide var olan akıl hastalığı idrakini zayıflatıyorsa ceza sorumluluğu etkilenir. Algılama yeteneğinin ortadan kalkması beş duyu organının uyaranlarının işlevini yitirmesi/zarar görmesi olup akıl hastalığı ile ilgisi olmasa da çalışmamızda yaygın kullanım olan algılama yeteneği kavramını kullanacağız. Bu bağlamda algılama yeteneği bir kişinin gerçekleştirdiği davranışın toplumsal düzenin kurallarını ihlal ettiğini ve eyleminin haksızlık içerdiğini bilmesidir.

Her akıl hastalığı algılama yeteneğini ortadan kaldırmaz, algılama yeteneği kişinin psikolojik gelişimi ile birlikte sosyo-kültürel koşulları ile de ilintilidir. Bazı durumlarda kişinin algılama yeteneği olmasına rağmen kişi irade yeteneğine sahip olamayabilmektedir. Örneğin kleptomani ve sosyopatide kişi davranışının sonuçlarını bilmesine rağmen irade yeteneğinden yoksunluğu nedeniyle suç işleyebilmektedir (Bayındır, 2016:9-10).

İrade yeteneği, bir kişinin somut olay esnasında hareketlerini serbestçe tayin edebilme ve hareketlerini hukukun gereklerine göre yönlendirebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Kişi eyleminin sonuçlarının hukuken meşru olmadığını bilse de hareketini bu haksızlık teşkil eden eylemi gerçekleştirmek için tayin etmektedir (Artuk ve ark., 2019:572, Sancar ve Köprülü, 2014:246). Eğer bir kişi eylemi gerçekleştirip gerçekleştirmeme konusunda karşı koyamadığı veya koyması mümkün olmayan etkiler altında hareket ediyorsa irade yeteneğinin olduğundan söz edilememektedir. Akıl hastasında dahi az da olsa irade bulunduğu iradenin her zaman mutlak olarak ortadan kalktığından bahsetmek de mümkün değildir. Algılama yeteneğinin aksine irade yeteneği derecelendirmeye tâbi tutulabildiğinden tıp kaynaklarında belirtilen iradi bir fiilin aşamalarını incelemekte fayda bulunmaktadır. İradi bir fiil öncelikle kişinin şuurunda kararlaştırılır (tasarlama), gerçekleştirilecek eylemin iyi ve kötü sonuçları değerlendirilir (ayıklama), eyleme ilişkin ret veya kabulü belirten mutlak bir karar verilir (karar verme), kararın ardından tasarlanan eylem gerçekleştirilir (yapma). Kişinin kusurundan bahsedebilmek için kişinin fiili işlediği esnada algılama ve irade yeteneği birlikte olmalıdır (Bayındır, 2016:11).

Türk Ceza Kanunu'nun 32. maddesince akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan failin algılama ve irade yeteneklerinden birinin azalması veya ortadan kalkması yeterli bulunmuş ve akıl hastalığı ile suç arasında nedenselliğin arandığı ortaya konulmuştur.

Türk Ceza Kanunu'ndaki ilgili düzenlemelerle birlikte akıl hastalığı kavramının tanımı yapılmadığından tıbbi veriler ve esaslar doğrultusunda bu hususun değerlendirileceğine işaret edilmiştir. Maddenin birinci fıkrasında algılama yeteneğine açıkça yer verilirken ikinci fıkrada kanun koyucu algılama yeteneği ile irade yeteneği arasında bir ayrıma giderek farklı sonuçlar tesis etmiştir. Algılama yeteneğinin varlığı halinde ancak irade yeteneğinin azaldığı veya zayıfladığı bir durumda failin cezasında indirim uygulamıştır. Türk Ceza Kanunu'nda akıl hastalıklarına tek tek yer vermek yerine failin hem psikolojik ve patolojik durumu hem de biyolojik durumu incelendiği ve irade yeteneğinin etkilenip etkilenmediğinin gözetildiği karma sistem benimsenmiştir. TCK m. 32/1'e göre kişide bir akıl hastalığı bulunması şartı aranmaktadır. Psikiyatrik olarak akılla ilgili nörolojik bozukluğu ifade eden akıl hastalığının TCK bakımından devamlı/geçici veya tedavi edilebilir ya da edilemez olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Algılama ve irade yeteneği zarar görmüş veya ortadan kalkmış kişilerin cezalandırılmasının önüne geçmeye bu başlık altında çalışılsa da kişinin algılama ve irade yeteneğini azaltan veya ortadan kaldıran birçok ruhsal bozukluk da bulunmaktadır. İlgili kavramların topluma ve zamana göre farklılık arz ettiği düşünüldüğünde kapsamı tam olarak tespit etmek de zorlaşmaktadır. Bir diğer şart ise suçun işlendiği esnada akıl hastalığının bulunması şartıdır. Failin kusur yeteneğinin suçun işlendiği esnada mevcut olması gerekmektedir. Kanun koyucu failin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli derecede azalmış olması şartı ile de irade yeteneğinin önemli ölçüde azalması veya algılama yeteneğinin ortadan kalkması durumlarından en az birinin gerçekleşmesini aramaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 32. maddesinin ikinci fıkrasında ise failin akıl hastalığının düzeyi ve olay ânındaki etkililiği değerlendirilerek azaltılmış ceza sorumluluğundan bahsedilmiştir. Failin algılama ve irade yeteneğinin azalması sonucunda cezada indirimle gidilecektir. Doktrinde epilepsi, hafif derecede zekâ geriliği, kısmen düzelmiş psikotik bozukluklar, duygu durum bozuklukları, TCK 32/2 kapsamında değerlendirilmektedir (Bayındır, 2016:86-92).

3. Örselenmiş Kadın Sendromunun Türk Ceza Kanunu Kapsamında Akıl Hastalığı Olarak Değerlendirilebilmesi

Örselenmiş kadın sendromu ve TSSB ile ilişkisinin işlendiği başlık gözetildiğinde bir travma sonrası stres bozukluğu olan örselenmiş kadın sendromu tespitinin Türk Ceza Kanunu'nun 32. maddesi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği düşünülebilir. Türk Ceza Kanunu'nun işaret ettiği üzere akıl hastalığının tespiti tıbbi bir husustur. Bu bağlamda Alman Federal Mahkemesi'nin de uzmanlara ve esas hakimlerine benzer davalarda değerlendirilmesini salık verdiği iki tasnif sistemine bakmak gerekecektir. DSM-IV ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2019 yılında oluşturulan *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, (ICD-10) (2019)* [Hastalıkların ve İlgili Sağlık Problemlerinin Uluslararası İstatistiksel Sınıflandırılması] listesine çalışmamız bağlamında bakmakta yarar vardır. İlgili listenin Akıl Hastalıkları ve Davranış Bozuklukları başlıklı beşinci bölümüne göre, kabul edilen hastalıklar şunlardır: semptomatik olanlar dahil tüm organik akıl hastalıkları (alzheimer, demans, amnezi, deliryum, beyin hasarı ve fiziksel hastalık kaynaklı oluşan diğer ruhsal bozukluklar ile davranış ve kişilik değişiklikleri); psikoaktif madde kullanımı nedeniyle oluşan ruhsal ve davranışsal bozukluklar; şizofreni, şizotipal kişilik bozukluğu ve sanrısız bozukluklar; duygudurum bozukluğu; nörotik, stresle ilgili ve somatoform bozuklukları; fizyolojik bozukluklar ve fiziksel faktörlerle ilişkili davranışsal sendromlar; yetişkin kişilik ve davranış bozuklukları; mental retardasyon (zeka geriliği); genellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ortaya çıkan davranışsal ve duygusal bozukluklar ile son olarak, belirsiz diğer akıl hastalıkları. (Dünya Sağlık Örgütü, 2019).

Örselenmiş Kadın Sendromu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu ilişkisi başlıklı bölümde değinildiği üzere örselenmiş kadın sendromu travma sonrası stres bozukluğu olarak kabul edilmektedir. İlgili listede travma sonrası stres bozuklukları yer almamış olduğundan kanaatimizce örselenmiş kadın sendromu da bu kapsama girmeyecektir. Bu nedenle örselenmiş kadın sendromu tespiti bir akıl hastalığı olmadığından TCK m. 32/1 kapsamında değerlendirilmesi doğru olmayacaktır. TCK m. 32/2’de birinci fıkrada yazılı derecede olmamakla birlikte işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişi diyerek bahsedilen kişiler doktrinde epilepsi, hafif zekâ geriliği, kısmen düzelmiş psikotik bozukluklar, duygu durum bozuklukları hastalığından mustarip kişiler olarak kabul edilmektedir. Travma sonrası stres bozuklukları ise bu kapsama alınmamıştır.

4. Haksız Tahrik (TCK Madde 29)

Ceza hukuku öğretisinde haksız tahrik, failin kendi kusuru olmaksızın başkalarının haksız hareketleri sonucunda kapıldığı hiddet veya elemnin tesiriyle suç işlemesi halidir (Sancar ve Köprülü, 2014:313). TCK m. 29’a göre, bir kişi “haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemnin etkisi altında” bir tepki suçu işlediğinde cezası bir miktar indirilir. Bu bağlamda kanunun neden cezayı azaltıcı bir etki olarak haksız tahriki tanıdığı konusunda doktrinde sübjektif (psikolojik) ve objektif (hukuki) nedenler olarak iki görüş bulunmaktadır. Sübjektif görüşe göre psikolojik bir gerçeklik olan hiddet veya şiddetli elem halinde kişinin irade yeteneği zayıfladığından/zaafa uğradığından sorumluluğu azalmıştır. Objektif teoriye göre tahrik eden ve tahrik edildiği için suç işleyen olarak iki suçlu vardır ve her ikisinin de kusuru söz konusudur. Bu nedenle mağdur/tahrik eden kendi haksız davranışıyla suçun işlenmesine sebebiyet verdiği için adaleti sağlamak adına mağdurun kusurunun failin kusurundan indirilmesi gerekmektedir (Artuk ve ark., 2019:593-594).

Yargıtay Ceza Genel Kurulu⁶ ve Yargıtay Ceza Daireleri⁷ “*sanığın haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddetli elemnin etkisi altında eylemini gerçekleştirdiği*

⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 08.07.1991, 8-196/225 Erişim Tarihi: 03.02.2022. (Kazancı)

kanaati oluşmakla maktulden kaynaklanan ve haksız tahrik oluşturan davranışların ulaştığı boyut dikkate alındığında, sanık hakkında TCK'nin 29. maddesi uyarınca makul oranda haksız tahrik indirimi yapılması gerektiğinin” diyerek sübjektif görüşü benimsediğini ortaya koymuştur.

Konumuz kapsamında haksız tahrik ile meşru savunma ilişkisini incelemek doğru olacaktır. Meşru savunmada hakka yönelik başlamış ve henüz sona ermemiş veya tekrarı muhakkak bir saldırıya karşı başka türlü saldırının bertaraf edilmesinin mümkün olmadığı bir durumda saldırıyı defetme zorunluluğu bulunurken haksız tahrikte sona ermiş veya devam etmekte olan haksız bir fiile karşı zorunlu olmamakla birlikte karşılık verme durumu söz konusudur. Meşru savunma ve haksız tahrik müesseselerinin hakka yönelik bir saldırının varlığı hususunda ortaklaştıkları görülmektedir. Fakat haksız tahrikte saldırının mevcut olması aranmaz iken meşru savunmada aranır (Artuk ve ark., 2019:603-604). Nitekim Yargıtay tarafından da fail saldırının devam ettiği esnada saldırıyı defetmek amacıyla meşru savunmada bulunmayıp sonrasında suç işler ise eylemi meşru savunma kapsamında değil de haksız tahrik hükümleri kapsamında değerlendirilmektedir (Dönmez, 2013:273).

5. Örselenmiş Kadın Sendromunun Türk Ceza Kanunu Kapsamında Haksız Tahrik Olarak Değerlendirilebilmesi

Haksız tahrikte saldırı tamamlanmış ve fail buna karşılık vermek zorunda değilken, meşru savunmada failin saldırıdan başka bir şekilde kurtulma imkânı bulunmamaktadır. Meşru savunmada kişi bir saldırıyı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Kısaca haksız tahrik müessesesi ile meşru savunma arasında sadece bir yoğunluk farkı bulunmaktadır (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020:1415-1416). Bu nedenle örselenmiş kadın sendromunun söz konusu olduğu örneğin eşini uyurken, televizyon seyredirken öldürme veya kasten yaralama eylemini gerçekleştiren kadının bu eyleminin, kendisine yönelik saldırı tamamlandıktan sonra gerçekleştiği

⁷ Yargıtay 1.Ceza Dairesi 2019/1240 Esas 2019/2549 Karar Sayılı İlam Erişim Tarihi: 03.02.2022. (Kazancı)

düşünüldüğünden mahkemeler somut olayı haksız tahrik kurumu kapsamında değerlendirmektedir (Smith, 1999:454 akt., Küçüktaşdemir, 2015:571-572).

Örselenmiş kadın sendromunu haksız tahrik kapsamında değerlendiren görüşe göre kadının gerçekleştirdiği eylem hukuka aykırıdır ve cezalandırılması gerekir ancak gerçekleştirilen eylemde haksız tahrikin varlığı nedeniyle cezada indirimle gidilmelidir. Meşru savunmanın “mevcut bir saldırı bulunması” ve “savunmada zorunluluk bulunması” koşulları geniş yorumlanmamalıdır. Somut olayda kadının uzun süredir şiddete maruz kalması, kötü muameleyi ortaya koysa da ancak 0haksız tahrik kurumu içinde ele alınabilir, mevcut bir saldırı ve savunmada zorunluluk koşullarının tespit edilemediği hallerde de meşru savunma kapsamında değerlendirilmemelidir. Yargıtay’ın da uzun süreli şiddetten mustarip kadınların istismarcılarını öldürdüğü hallerde haksız tahrik hükümlerini uyguladığı benzer kararları bulunmaktadır⁸ (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020:1414).

Örselenmiş kadın sendromunun haksız tahrik kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunan görüş meşru savunma kapsamının genişlemesinin, intikam saikiyle gerçekleştirilen öldürme eylemlerinin de bu kapsama sokulacağı endişesini taşımaktadır. Eroğlu ve Özeroğlu’na göre öç alma saikiyle gerçekleştirilen kasten öldürme ile örselenmiş kadın sendromu birbirinden farklı iki olgudur. Şiddet döngüsünden mustarip sanık kadının faile yönelik saldırısı uzun süreli şiddetin bir sonucudur. Şiddet döngüsünün inşa edildiği ve kadının bu döngüden çıkmasını engelleyen bireysel ve toplumsal koşulların öğrenilmiş çaresizliğe dönüşmesi, kadının zihninde döngüden çıkabilmek için şiddet uygulayan partneri öldürmekten başka bir çözüm yolu bırakmamıştır. Kadının gerçekleştirdiği eylem hiddet ve elemin tesirinden ziyade bir saldırıyı bertaraf etmeyi amaçlamaktadır (Eroğlu ve Özeroğlu,2020:1415).

Kanunun lafzına bakıldığında haksız tahrikin şartları tahrik teşkil eden bir fiil, failin bu sebeple öfke veya şiddetli elem içinde bulunması, failin suç davranışı ve bu psikolojik durumun yarattığı tepkidir. Tahrik fiilinin haksız olması koşulu, tahrike

⁸ Bkz. 1.CD. 31.01.2011 E.2010/7379, K.2011/279 (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020:1414).

sebebiyet veren fiilin haksız ve hukuka aykırı olmasını ifade etmektedir. Bu bakımdan fiilin suç teşkil etmesi gerekmez fakat hukuk düzenince tasvip edilmeyen bir fiil olması gerekir, sosyal değerlere, geleneklere, toplumun değer yargılarına, örf ve âdetlere aykırı davranışlar faile yönelik tahrik teşkil etse de haksız tahrik indirimi yapılmaz. Çünkü bir fiilin haksızlığının tespiti, hukuk düzenini korumayı amaçladığından hukukla çatışan değer yargılarına ilişkin tahrik teşkil eden eylem haksız kabul edilmez (Aksakal, 2017:33-35). Doktrinde her ne kadar hukuk düzeniyle çatışan değer yargılarına ilişkin tahrik teşkil eden eylemlerin haksız fiil olarak değerlendirilemeyeceği belirtilse de kapıda bekletilmek, çayının sıcak getirilmemesi gibi birçok ataerkil beklentinin karşılanmadığı eylem, Yargıtay Kararlarında erkekler için haksız tahrik olarak nitelendirilmiştir⁹.

Kanaatimizce mağdur/fail kadının eylemi haksız tahrik kapsamında kabul edildiğinde uygulanacak indirimin içeriği kadına yönelik şiddet ve benzeri suçlar bakımından mizojinist skandal kararlara sebep olmuş bir kuruma teslim edilmiş olacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı, kadına şiddetin yaygın ve yardım mekanizmalarının da açıkça iyi kullanılmadığı bir toplumun hukukun kaynağı olduğu ve bu hukukun uygulayıcısı olan yargıçları aynı toplumun yetiştirdiği unutulmamalıdır. Kadınların yaşadıkları uzun süreli sistematik şiddetin ve şiddet döngüsünden çıkartmayan engellerin, adil bir bakış açısı ile idrak edilebilmesi, uygulayıcıların maktul erkeğin eylemlerini ne kadar haksız fiil olarak kabul edeceğine bağlı olmamalıdır. Kanaatimizce örselenmiş kadın sendromundan mustarip kadınların eylemleri, feministlerce erkekler lehine işlediği deşifre edilmiş bir toplumun toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamındaki gelişmişliği ile bağlantılı olan haksız tahrik kurumu kapsamında değerlendirilmemelidir.

⁹ Bkz. Eylem Ümit Atılgan, 2015. Türkiye'deki İç Hukuk Kültürü Üzerine Sosyo-Hukuki Bir Araştırma, Haksız Tahrik Kararlarında Eril Tahakküm Kodları, Turhan Kitabevi, Ankara.

b. Örselenmiş Kadın Sendromunu Meşru Savunma Kapsamında Değerlendiren Görüşler

1. Hukuka Uygunluk Sebepleri

Hukuka uygunluk sebepleri, bir fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldıran ve hukuk düzeni tarafından işlenmesine izin veren sebepler olarak tanımlanmaktadır (Koca ve Üzülmüş, 2007:39). Hukuka uygunluk sebepleri; Kanun hükmünü (görevi) yerine getirme (TCK m. 24/1), Meşru savunma (TCK m. 25), Hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) ve İlgilinin rızası (TCK m. 26/2) olarak dört ana grupta toplanmıştır. Biz konumuz bakımından hukuka uygunluk sebeplerinden meşru savunma müessesesini incelemeyi uygun bulduk.

2. Meşru Savunma

Meşru savunma 5237 sayılı TCK'nın 25'inci maddesinin ilk fıkrasında “Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez.” şeklinde düzenlemiştir. İlgili maddenin gerekçesi ise; “...her türlü hakka yönelik haksız bir saldırıya karşı meşru savunmanın söz konusu olduğu belirtilmiş ve böylece kurumun, bazen anlamsız ve sosyal gereklere aykırı düşecek derecede dar tutulmasının önüne geçilmesi istenilmiştir. Esasen, kanunlarımızda mala karşı saldırılarda da meşru savunmayı kabul eden hükümlere yer verilmiş olması kurumun bu şekilde düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca, şu husus da belirtilmelidir ki kişileri suç işlemekten caydıracak en etkin araçlardan birisi, suç işlediklerinde karşılık görebilecekleri endişesi olduğundan, meşru savunma hakkının böylece genişletilmesi, kriminolojik yönden caydırıcı etki de yapabilecektir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Meşru savunma tüm ceza kanunlarınca kabul edilen bir hukuka uygunluk sebebidir (Sancar ve Köprülü, 2014:189). Meşru savunmanın koşulları savunmaya ve saldırıya ilişkin koşullar olmak üzere iki ana başlıkta incelenir. Saldırıya ilişkin koşullar; saldırının haksız olması, saldırının bir hakka yöneltilmiş olması ve halen

mevcut, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırının olmasıdır. Savunmaya ilişkin koşullar ise savunma ile saldırının orantılı olması, savunmanın zorunlu olması, savunmanın saldırana karşı gerçekleştirilmesidir.

i. Saldırıya İlişkin Koşullar

Saldırının Bulunması

Meşru savunmadan bahsedilebilmesi için öncelikle gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırının bulunması koşulu aranmaktadır. Artuk-Gökçen ve Yenidünya'ya göre bir saldırının varlığından söz edebilmek için icra hareketleri başlamış olmalıdır. Türk Ceza Kanunu'nda "doğrudan doğruya icraya başlama ölçütü"nın benimsendiğini belirten Artuk-Gökçen ve Yenidünya, tipiklikte unsur veya nitelikte unsur olarak gösterilmiş eylemlerin gerçekleştirilmesinin icrai hareketi başlattığını belirtmiştir. Bu bağlamda serbest hareketli suçlarda, hayatın olağan akışında eylemin kanun çerçevesinde suç teşkil eden neticeyi gerçekleştirmeye elverişli olup olmadığına bakılmalıdır. Yargıtay'ın kararlarında da bu noktaya dikkat edildiği görülmektedir. Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 31.01.2007 tarih ve 12482/489 sayılı kararında sanığın mağdura yönelik cinsel istismar suçunu doğrudan doğruya icraya başladığı esnada mağdurun bağırıp direnmesi ve babasının da gelmesi ile birlikte eylemini tamamlayamadığı bir olayda, sanığın eylemini icrai harekete başladığı şeklinde değerlendirmiştir (Artuk ve ark., 2011). Türk Ceza Kanunu bakımından başlamamış ancak gerçekleşmesi muhakkak olan veya gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılan saldırı da bitmiş olmasına rağmen saldırının bulunduğu şekilde değerlendirilmektedir. Bu noktada da gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan saldırıya ilişkin savunma araçlarının daha evvel hazırlanması meşru savunma kapsamında değerlendirilmektedir (Zafer, 2012:270).

Saldırının Haksızlığı

Meşru savunmada saldırıya ilişkin koşullardan bir diğeri ise saldırının haksız olmasıdır. Haksızlık kavramından fiilin hukuka aykırı olması kastedilmektedir. Saldırının haksızlık içermesi yeterli olurken suç niteliği taşıması gerekmez.

Saldırının suç niteliği de taşınması halinde icra hareketlerine başlanmış olması gerekmektedir (Artuk ve ark., 2011:504-505).

Saldırının Bir Hakka Yönelmiş Olması

Meşru savunmada saldırıya ilişkin koşullardan birisi de saldırının, herhangi bir hakka yönelmiş olmasıdır. TCK m. 25, “Gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelik saldırı” diyerek meşru savunmanın uygulama alanını genişletmiş ve ayırım yapmayarak haksız saldırıya uğramış her hakkın korunmasına imkân vermiştir (Sancar, Köprülü, 2014:190-191).

Saldırının Halen Mevcut Olması

Saldırıya ilişkin koşullardan biri de saldırının halen mevcut olmasıdır. Bir saldırının gerçekleşmesinin yanı sıra bu saldırının halen mevcut olması gerekmektedir. Saldırı güncelliğini korumalı, saldırı ve savunma aynı anda bulunmalıdır. Saldırı doğrudan doğruya başlamış ve henüz sona ermemiş olmalıdır (Artuk ve ark., 2019:507-509). Diğer bir deyişle saldırı meydana geldikten bir süre sonra gerçekleştirilen savunma eylemi zaruret ve mecburiyet hali ortadan kalktığı için meşru savunma kapsamında değerlendirilmez. Yapılan bu savunma eylemi hiddet ve öfkenin etkisiyle öç alma saiki ve karşılık verme mahiyetindedir. Bu nedenle meşru savunma değil, haksız tahrik müessesesi söz konusu olur. İleride bir saldırının gerçekleştirilebilme tehlikesi yeterli değildir (Ermeydan, 2014:141). Bununla birlikte saldırının başlamamış ancak başlaması kesin, tekrarı muhakkak ve saldırı gerçekleştiği esnada bertaraf edilmesi imkânsız veya çok zor olacağı açık ise bu durumda gerçekleştirilen savunma eylemi meşru savunma kapsamındadır. Bunun için ise doktrinde çokça gösterilen şu örneğe değinmekte fayda vardır. Yolcu uçağını kaçırarak hava korsanlarının başka bir havaalanına iniş gerçekleştirdikten sonra yetkililerle pazarlık yapmaya başladığı bir durumda yolcuların hava korsanlarını öldürmeleri meşru savunma kapsamındadır. Çünkü uçak kaçırıldığı andan itibaren yolcular haksız bir saldırı altındadır. Pazarlık sonuç vermezse bu saldırının devam edeceği muhakkaktır. Bu nedenle yolcuların eylemi meşru savunma kapsamındadır (Artuk ve ark., 2011:420).

Ersan, saldırının halen mevcut olmasına ilişkin değerlendirmenin suç türlerine göre değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ani suçlarda saldırı eylem anında gerçekleşir ve tamamlanır. Mütemadi (kesintisiz) suçlarda ise eylemin devam ettiği süre zarfında saldırı bulunmaktadır. Ersan'ın verdiği şu örnek ise çalışmamız bakımından önemlidir. Evlenmek maksadıyla kaçırılıp hürriyetinden iki gün boyunca yoksun bırakılan kadının serbest kaldığı âna kadar faile yönelik eylemleri meşru savunma kapsamında nitelendirilmelidir (Ersan, 2013:30-31).

Artuk-Gökçen-Yenidünya ise Yargıtay'ın 28.01.2011 tarih ve 579/1043 sayılı içtihadının saldırının halen mevcut ve güncel olup olmadığına ilişkin yol gösterici nitelikte olduğunu belirtmektedir. İlgili karar: “Sanık Aziz’in kızı Nuray’ın olay tarihinden yaklaşık iki gün kadar önce aralarındaki problemler nedeni ile maktul eşi Erdoğan tarafından babasının evine bırakıldığı, eşi Nuray’ı tekrar evine götürmek isteyen maktulün olay tarihinde gece saat 00:00–00:30 sıralarında sanığın evine geldiği, eşini geri götürme isteğine olumsuz cevap aldığı, kendisini geçirmek amacıyla avluya çıkan kayınvalidesi Hasibe’yi arabasından aldığı av tüfeği ile ateş ederek öldürdüğü, sonrasında eve doğru yönelen maktulün evin kilitli kapısını tekmeleyerek açmaya çalıştığı ve av tüfeği ile ateş ederek sanığı sol el ve sağ diz bölgesinden yaraladığı, maktulün ateş etmesi üzerine sanığın evinde bulundurduğu av tüfeği ile kapıda meydana gelen açıklığa doğru ateş ederek maktulü öldürdüğü olayda; sanığın, kendisine yönelmiş gerçekleşen ve tekrarı muhakkak olan haksız saldırıyı o andaki hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde def etme zorunluluğu ile eylemini meşru savunma koşulları altında gerçekleştirdiği ve sanığın kapıyı açtıktan sonra evinden çıkarak dışarıda bulunan maktule ateş ettiğinin de somut delilinin bulunmadığı böylelikle meşru savunmada aşırıya kaçırılmadığı anlaşılan 5237 sayılı TCK’nın 25 ve CMK’nın 223 maddeleri uyarınca sanığın beraatına karar verilmesi yerine, delillerin takdirinde hata ile yazılı şekilde cezalandırılmasına karar verilmesi... yasaya aykırıdır.” şeklindedir.

Yargıtay birçok kararında saldırının güncelliğini tartışmaktadır. Uzun süredir ısrarlı takip ve tacize uğrayan bir kadının gece vakti kapısına dayanan ve cinsel ilişki talebinde bulunan ve eve giren erkeği av tüfeği ile öldüren kadının eylemini meşru

savunma kapsamında değerlendirmezken¹⁰, uzun süredir babasının cinsel saldırısına maruz bırakılan bir kadının annesiyle birlikte çalıştığı dükkândan eve her çağırıldığında aynı saldırıya sanık tarafından maruz bırakılması nedeniyle telefonla dükkândan eve gelmesini söyleyen babasını eve gelip öldüren kadının eylemini meşru savunma kapsamında değerlendirmiştir.¹¹

ii. Savunmaya İlişkin Koşullar

Savunmada Zorunluluk Bulunması

Meşru savunma halinde gerçekleştirilen savunma fiilinin hukuka uygun hale gelmesinin koşullarından biri savunmada zorunluluk/gereklilik bulunmasıdır. Savunma için gerçekleştirilen eylem bakımından saldırıyı bertaraf edecek birden fazla savunma imkânına rağmen saldırıda bulunan kişiye en az zarar verecek veya en az tehlikeye sokacak yeterli savunma imkânının tercih edilmesi gerekir (Artuk ve ark., 2019:511-512).

Saldırıda bulunana zarar vermeden saldırının bertaraf edilmesinin mümkün olmadığının değerlendirilmesi her somut olaya göre farklılık arz etmektedir. Saldırının gerçekleştiği ortam (kapalı alan, nehir kenarı, çıkmaz sokak), saldırının hangi hakka yönelik olduğu, saldırganın ve saldırıya maruz kalanın kişisel özellikleri (yaşlı, engelli, hasta) ve saldırının gerçekleşme şekli, saldırıda kullanılan araç ve kullanım şekli, saldırının ağırlığı, her somut olay bakımından dikkate alınmalıdır (Toroslu, 2012 :160).

Yargıtay da savunmanın zorunluluğu unsurunu somut olayın koşullarına göre değerlendirmektedir. Her ne kadar kanun kimseye hiçbir durumda kaçma yükümlülüğü yüklemese de saldırıdan kurtulmanın kaçarak mümkün olduğu durumlarda kişinin kaçmasının beklenip beklenemeyeceği hususunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Toroslu ve bir kısım yazara göre saldırıya maruz kalan haklarından fedakârlık yapmadan, savunma yerine başka bir yola başvurduğunda

¹⁰ Yargıtay 1.Ceza Dairesi 01.03.2004 Tarih ve 565 Sayılı Kararı Erişim Tarihi: 03.02.2022. (Kazancı)

¹¹ Bkz. Yargıtay 1.Ceza Dairesi, 13.07.2011 tarihli 2011/1267 Esas Sayılı, 2011/4491 Karar Sayılı Kararı. Erişim Tarihi: 03.02.2022. (Kazancı)

saldırıdan kurtulması mümkün ise savunmada zorunluluk koşulu gerçekleşmemiştir. Başka bir deyişle fail kolluk kuvvetlerine haber verme imkânına sahipse ikna etmek mümkünse farklı bir yolu kullanmak veya kenara çekilmek gibi eylemlerle kişi saldırıyı defedebilecekse gerçekleştirdiği savunma eylemi zorunluluk hususunun kapsamına giremeyeceğinden meşru savunma değildir (Toroslu, 2005:160). Centel, Zafer, Çakmut ve bir kısım yazara göre ise haksız bir saldırıya maruz kalan kişinin savunma eylemi aynı zamanda hukuk düzenine de ilişkin bir savunmadır. Bu nedenle kaçma imkânı olmasına rağmen kaçmayıp savunma eylemi gerçekleştiren kişinin eylemi meşru savunma kapsamındadır (Centel, Zafer, Çakmut, 2010:309; Artuk ve ark., 2019:511-512).

Koca-Üzülmez'e göre ise defetme zorunluluğu yerine defetme gerekliliğinden bahsedilmesi daha uygun olacaktır. Çünkü defetme zorunluluğunda haksız saldırıya maruz kalan kişi savunmada bulunup bulunmamaya yetkili kılınmıştır. Böyle bir durumda savunma eyleminin saldırıyı defetmek için uygun ve gerekli olup olmadığı tartışılabilir bir hal almaktadır. Savunmada zorunluluğun bulunmaması halen mevcut bir saldırının olmadığını göstermektedir. Savunma, saldırıyı derhal bitirecek nitelikte ise gerekli olduğundan zorunlu bir eylem olup olmadığını araştırmaya lüzum yoktur. Bu durumda eylemin saldırıyı bertaraf edecek ölçüde olup olmadığına bakılabilir. Bu nedenle, savunma eyleminde bulunan kişinin kaçma imkânının olup olmasına bakılmamalı ve hareketi meşru savunma kapsamında değerlendirilmelidir (Koca ve Üzülmez, 2012: 249-250).

Saldırı ile Savunma Arasında Orantı Bulunması

Savunmaya ilişkin koşullardan bir diğeri ise savunma ve saldırı arasında orantı olması hususudur. Saldırının olay ânındaki koşullara göre orantılı biçimde defedilmesi olarak ifade edilebilecek bu şart savunmanın zorunlu olması koşuluyla paralel niteliktedir (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020:1419). Orantılılığın tespitinde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Araçların mutlak olarak birbirine eşitliği aranmamakla birlikte bir dengenin olması gerektiğini kabul eden görüşe göre yumrukla saldıran bir kişiye silahla saldırılamaz. Araçlar arasında orantısızlık söz konusu olduğunda meşru savunmada sınırın aşılması meydana gelmektedir. Savunma ile saldırı bakımından

orantı, araç, aracın kullanılması ve konu bakımından mevcut olmalıdır. Savunma ile saldırı arasındaki orantı hususu somut olaya göre değerlendirilmelidir (Artuk ve ark.,2019:513-514). Yargıtay’ın da aynı yönde içtihatları söz konusudur.¹²

Feda edilen hukuksal menfaat ile korunan hukuksal menfaat arasında bir dengenin olması gerektiğini kabul eden görüş ise mutlak bir eşitlik aramamaktadır. Yaşam hakkı, cinsel özgürlükten çok daha değerli sayılmakla birlikte cinsel saldırı eyleminde bulunan bir saldırganın öldürülmesi meşru savunma kapsamında değerlendirilmektedir (Köprülü ve Sancar, 2014:191-192).

Saldırı ile savunma arasında araçlar bakımından ve korunan hukuki menfaat ile feda edilen hukuksal menfaat bakımından iki hususta denge aranmaktadır. Bu iki hususa ilişkin dengenin hangi durumlarda söz konusu olacağına ilişkin soyut bir kural koymanın mümkün olmaması nedeniyle somut durumun koşullarına göre değerlendirme yapılmalıdır (Artuk ve ark., 2019:514).

Savunmanın Saldırıya ve Saldırgana Karşı Yapılması

Savunmaya ilişkin koşullardan biri savunmanın saldırıya ve saldırgana karşı gerçekleşmesidir. Savunma, bu nedenle saldırının bir sonucu olduğunu da göstermelidir. Savunma, saldırıyı yapan kişiye karşı gerçekleştirildiğinden, başka birine yönelik gerçekleştirilen eylemler meşru savunma kapsamında değerlendirilmemelidir (Artuk ve ark., 2019:453).

3. Örselenmiş Kadın Sendromunun Türk Ceza Kanunu Kapsamında Meşru Savunma Olarak Değerlendirilebilmesi

Örselenmiş kadın sendromu bakımından Türk Ceza Kanunu’ndaki meşru savunmaya ilişkin koşulların tartışmalı olduğu hususlar, gerçekleşmesi veya tekrarı

¹² Bkz. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 10.03.1998 tarih ve 75 sayılı kararı: “Sanık elinde bulunan bıçak ile müştekinin kalçasına tek darbe vurmuştur. Saldıran kişinin güçlü bir erkek, sanığın ise kadın olduğu gözetildiğinde saldırı ile savunma arasında oran vardır. Çünkü bıçak darbesinin hayati önem taşıyan organlara yönelik olmaması nedeni ile savunmada aşırılığa kaçılmadığı açıktır” (Ermeydan,2014:15).

muhakkak bir saldırının bulunması, saldırının halen mevcut olması ve savunmada zorunluluk olması ve savunmanın orantılı olması şeklinde özetlenebilir.

Meşru savunmada saldırıya ilişkin koşullardan biri ve konumuz bakımından da en önemli olan koşul mevcut, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırının bulunmasıdır. Bu durumda devam eden, başlamamış ancak başlaması muhakkak olan, aynı şekilde bitmiş olmasına rağmen tekrarı muhakkak olan saldırı mevcut bir saldırı sayılırken, doktrinde muhtemel bir gelecekte saldırıda bulunacaktı düşüncesiyle saldırıya geçme eylemlerinin hukuka uygun kabul edilemeyeceği belirtilmiştir. Saldırı sona erdikten sonra saldırıya maruz kalan kişinin eylemleri meşru savunmanın dışında kalarak haksız tahrik hükümleri kapsamında değerlendirilmektedir. Uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış bir kadının istismarcıya yönelik eylemlerinin meşru savunma kapsamında kalması için saldırının halen mevcut olması veya gerçekleşmesi veya tekrarının muhakkak olması gereklidir (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020:1416-1420).

Uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan bir kadın açısından saldırı eyleminin varlığının tespiti önemlidir. “Örselenmiş Kadın Sendromu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu ile İlişkisi” adlı başlıkta da detaylı olarak incelediğimiz üzere örselenmiş kadın sendromu, şiddet eyleminin sürekliliğinin yaratmış olduğu psikolojik reaksiyonlarla birlikte mağdur kadında her an tekrarlanabilir bir saldırının algılandığına işaret etmektedir. Çalışmamızda kadınların ilişkiden ayrılmalarının önündeki engellere, kadınların suça sürüklenme izleklerinin farklılığına ve sendromun psikolojik sonuçlarına yönelik Walker’ın ve diğer araştırmacıların tespitlerine örselenmiş kadın sendromu başlığı altında detaylıca yer verilmiştir. Bu çalışmalarla şiddet mağduru kadının her ne kadar pasifize olduğu yaygın kanaati olsa da kadınların kolluktan, ailelerinden, çevrelerinden yardım istediği ortaya konmuştur. Ancak bu döngüden çıkmak için gösterilen çabaya rağmen kadınların karşılaştıkları duygusal, sosyal, ekonomik vb. engeller ilişki içinde kalmalarına neden olmaktadır. Şehir değişiklikleri, sığınma evleri, koruma tedbirleri dahi saldırganlara karşı kadını koruyamayabilmekte ve hatta şiddetin boyutunu arttırabilmektedir. Kadınların hapsedildikleri şiddet döngüsü düşünüldüğünde ve

hiçbir koşulda kurtulamadıkları şiddetin gölgesinde sürdürülen bir yaşam dikkate alındığında, o an için mevcut bir saldırı bulunmasa dahi, tekrarlanması muhakkak bir saldırı söz konusudur. Uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış bir kadının sessizlik sürecini veya saldırının sonlanmasını şiddet davranışlarına verilen bir ara olarak nitelendirmesi bu koşullar halinde kuvvetle muhtemeldir (Tütüncü, 2019: 76).

Örselenmiş kadın sendromu, bir defa maruz kalınan bir şiddetin sonucu değildir. Walker'ın da tespit ettiği üzere şiddet döngüsünden mustarip ve bu döngüden çıkmak için psikolojik, toplumsal ve bireysel güçlenmenin neredeyse imkânsız olduğu koşullarda ortaya çıkan ve psikolojik olarak tespit edilebilen bir sendromdur. Uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış bir kadının saldırıyı anlama ve savunma eylemi, sendromun tespiti olmadan klasik ve dar bir yorumlama ile kalacaktır. Çünkü kadının şiddet döngüsü içerisinde geçirdiği süre ve öğrenilmiş çaresizliğe sebep olan koşullarda, kadının “makul insan”ın algılama ve anlayışına sahip olduğunu düşünmek bizi kadının özgül koşullarını anlamaktan ve adil bir yargılamadan uzaklaştıracaktır.

Geleneksel meşru savunma anlayışı, âni bir saldırı karşısında kişinin kendini savunması olarak tasvir edilse de feministlerce bu tasvir barda kavgaya eden iki erkeğin tasvir edilişi olarak nitelendirilmiştir. Erkek performansının saldırı ve savunma pratiklerinin ceza hukukunda yer almasından ibaret olarak görülmüştür. Ancak, örselenmiş kadın sendromunun tartışıldığı olaylarda, kadın şiddet geçmişinden kaynaklanan ağır bir saldırı tehdidi altında olmakla birlikte savunma eylemini gerçekleştirdiği esnada saldırı halen mevcut olmayabilir. Saldırgan uyuyor, televizyon izliyor veya bahçede çiçekleri suluyor olabilir veyahut olay esnasında saldırının mevcut olup olmadığını sorgulatacak uzun bir zaman aralığı olabilir (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020:1420). Bu durumda savunmada zaman bakımından sınırın aşılmış olduğu veya gerçekte saldırının sona ermiş olmasına rağmen saldırının devam ettiği yönünde kadının hataya düştüğü düşünülebilir. Tütüncü'ye göre saldırının gerçekte sona ermiş olması her iki görüşün hareket noktası olsa da örselenmiş kadın sendromundan mustarip kadın için durum oldukça farklıdır (Tütüncü, 2019: 76-77).

Küçüktaşdemir'e göre ise şiddet mağduru kadındaki korku hissi, muhtemel gelecekteki saldırı tehlikesi ve saldırının muhakkak oluşu birbirlerine karıştırılarak meşru savunmanın şartlarını genişleten zorlama bir yorum yapılmaktadır (Küçüktaşdemir, 2015:566).

Taşkın'ın da ifade ettiği gibi şiddet mağduru kadın, şiddet eylemi esnasında uğramış olduğu yoğun şiddet nedeniyle güç asimetrisi de düşünüldüğünde bir bakıma cevap verecek durumda değildir. Saldırı karşısında hareketsiz ve tepkisiz kalmış olabilir. Sanık kadın maruz kaldığı saldırı bittikten sonra korkusunun üstesinden gelmeye başlar. Bu süreç saldırı ile savunma arasında geçen sürenin tüm koşullar değerlendirildiğinde standart meşru savunma tasarımı beklenen savunma davranışının, neden saldırıdan belirli bir süre sonra gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Şiddet uygulayan partnerin uyuma, televizyon seyretme, yemek yeme gibi davranışları saldırı bakımından anlık ara olarak kabul edilmelidir (Taşkın, 2012:113).

Türkiye'deki yargı kararlarında da eşlerine yönelik öldürme suçu işlemiş kadınlarda karşımıza çıkan ortak özellik sistematik şiddetten mustarip oluşlarıdır.¹³ Yargıtay, bazı olaylarda saldırının mevcut olmadığı bir anda öldürme eylemini gerçekleştiren kadının beyanından veya ilgili delillerden tekrarı muhakkak saldırının varlığının tespiti halinde, meşru savunma hükümlerini uygulamaktadır. Yargıtay benzer kararlarında saldırının gerçekleşmesinin muhakkak olup olmadığını değerlendirmekte ve bu değerlendirmeyi yaparken dikkate aldığı ölçütlerden biri de failin olay öncesindeki söz ve davranışları olmaktadır. Ayrıca Yargıtay, olayı daha geniş bir zaman diliminde ele almaktadır. Sadece saldırıdan hemen önce saldırı ânındaki koşulları değil, uzun süredir tekrarlanan bir saldırının varlığını da dikkate almaktadır. Emsal niteliğinde bir karar olduğu düşünülen Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin, 13.07.2011 tarihli (2011/1267 Esas Sayılı, 2011/4491 Karar Sayılı Kararı), kararına konu olay şu şekildedir: Biyolojik babası tarafından cinsel saldırıya maruz kalan genç bir kadın evlenerek aile evinden uzaklaşmasına rağmen babası tarafından bir şekilde evliliği sonlandırılmıştır. Aile evine dönen kadına karşı

¹³ Bkz. Çilem Doğan Davası, Aylin Işık Davası, Melek İpek Davası, Nimet Akgün Davası.

babasının cinsel saldırı eylemleri devam etmiştir. Hatta bitmek bilmeyen cinsel saldırı eylemlerinde ısrarcı olan babasından hamile kalan kadının kürtaj yaptırdığı mahkemece ispatlanmıştır. Cinsel saldırı eyleminde ısrarcı olan babanın cinsel saldırıya tekrar teşebbüs edeceği korkusuyla babasını odasına girdiği bir anda öldüren kadının eylemi Yargıtay tarafından tekrarı muhakkak bir saldırı olarak değerlendirilmiş ve meşru savunma kapsamında kabul edilmiştir.¹⁴ Ancak Yargıtay

¹⁴ Babası Osman'ı öldürmekten sanık Banu'nun yapılan yargılanması sonunda; hükümlülüğüne ilişkin (Kahramanmaraş Birinci Ağır Ceza Mahkemesi)'nden verilen 24.12.2008 gün ve 330/499 sayılı hüküm resen temyize tabi olmakla beraber duruşmalı olarak Yargıtay'ca incelenmesi sanık müdafî tarafından da istenilmiş olduğundan dava dosyası C. Başsavcılığı'ndan tebliğname ile Dairemize gönderilmekle duruşmalı olarak incelendi ve aşağıdaki karar tespit edildi.

Dosya içeriğine göre; sanık Banu'nun maktulün öz kızı olduğu, sanığın, D. Mehmet ile 24.08.2004 tarihinde evlendiği; maktulün, 23.09.2004 tarihinde damadına karşı yaralama, sövme ve tehdit suçlarını, 09.11.2005 tarihinde yaralama ve tehdit suçlarını, 14.11.2005'te kendi evini kasıtlı olarak yakma suçunu işlediği iddiası ile Afşin Asliye Ceza Mahkemesi'nde kamu davaları açıldığı, davaların suç tarihinde derdest olduğu; maktulün, kızı olan sanığa evliliği süresince "10 tane çocuğun da olsa seni bu kişiden ayırıp yanıma alacağım, isteyen olursa da vermeyeceğim" şeklinde sözler söylediği, tüm bu olaylardan sonra sanığın, Afşin Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 25.01.2006 tarih, 2006/19 Esas, 2006/16 Karar sayılı olup, aynı gün kesinleşen kararı ile eşinden boşandığı ve baba evine döndüğü; maktulün, olay tarihinden önceki 6 ay boyunca, evlilik geçirmiş ve 22 yaşında olan sanık kızını diğer aile bireyleri içinde dahi kucağına almak, kalçasına ve göğsüne dokunmak sureti ile taciz ettiği, aynı odada kalan 14 yaşındaki diğer kızı Bahar'ın uyuduğundan emin olduğunda odaya girip Banu'nun kalçalarına ve göğsüne dokunarak taciz ettiği, tabancayı sanığın kafasına dayamak sureti ile tehdit ederek, onunla birden çok kez ve rızası dışında cinsel ilişkide bulunduğu; yaşanan bu ilişkiler sonucu sanığın hamile kaldığı; kadın doğum uzmanı Dr. Sermin'in özel muayenhanesinde 16.04.2008 tarihinde kürtaj yaptırdığı; maktulün, 27.06.2008 günü eve geç geldiklerini bahane ederek sanığı, eşini ve diğer kızı Bahar'ı evden kovduğu, sanığın, annesi ve küçük kız kardeşi ile beraber İşletmekte oldukları bazlama dükkanında geceledikleri; maktulün, ertesi gün işyerine giderek diğerlerini eve gelmemeleri konusunda tehdit ederek, Banu'yu kolundan tutup eve götürdüğü ve evde silah zoru ile tekrar cinsel ilişkiye girdiği; sanığın, o gün evde kalıp ertesi gün işe gittiği, olaydan bir gün önce 29.06.2008 tarihinde saat 20.00 sıralarında annesi Cezvenur ve kardeşi ile beraber eve girdikleri, maktulün, eve gelmelerine ses çıkarmadığı, televizyon izlemekte olan maktulün, eşinin uyumasından sonra arada mutfığa girip çıkmak sureti ile kızlarının odasını gözetleyerek küçük Bahar'ın uyumasını kolladığı, Bahar'ın ve sanığın uyumasından sonra saat 24.00 sıralarında kızı Banu'nun yanına gidip eli ile kalçasına ve göğüslerine dokunmak sureti ile tacizde bulunduğu ve uyanan sanığa "salona gel" dediği, sanığın "Ben senin kanındanım canındanım" demesi üzerine "seni istiyorum, kaçışın yok, sen benim olacaksın, tersten bir kere birlikte olalım" diyerek eli ile gerçekleştirdiği tacizlerini devam ettirdiği, sanığın bağıracığını ve annesini çağıracağını söylemesi üzerine "Tamam ben sabrederim, bugün olmazsa yarın seni mutlaka elde edeceğim ve seninle birlikte olacağım" diyerek odadan çıktığı; maktulün, her zaman yaptığı gibi, gece tekrar taciz ve tecavüz için gelebileceği ve ertesi gün annesini ve kız kardeşini evden uzaklaştırdıktan sonra kendisine silah tehdidi ile tecavüz edeceği endişesiyle korkuya kapılan sanığın, maktule ait silahı yerinden alıp yastığının altına koyduğu, sabah saat 07.30 sıralarında annesinin mutfakta olması nedeni ile babasının yalnız olarak uyumakta olduğu odaya girip, çaresizlikten kaynaklanan korku ve panikle ona ikisi enseye ve bir adedi sırt bölgesine olmak üzere 3 el ateş etmek suretiyle öldürdüğü olayda; açıklanan olaylar zinciri içinde ırzına yönelik ısrarlı saldırılardan maktulün vazgeçmeyeceği ve o an için son verilen saldırıların tekrarının muhakkak olduğu inancına kapılarak, meşru savunma koşulları içinde, ancak mazur görülebilecek bir heyecan, korku ve telaş ile sınırı aşarak maktulü öldüren sanık hakkında TCK'nın 27/2 ve CMK'nın 223/2-c

benzer bazı olaylarda ise haksız tahrik hükümlerini uygulayarak çelişkili kararlar vermektedir.^{15 16}

Yerel mahkemeler de bazı kararlarında uzun süredir şiddete uğrayan kadının istismarcı eşinin herhangi bir saldırısının olmadığı bir zamanda gerçekleştirdiği eylemin meşru savunma kapsamında olduğuna karar vermektedir.¹⁷

Eroğlu ve Özeroğlu'na göre saldırganın o an için bir saldırıda bulunmuyor oluşu önceki saldırıları ortadan kaldıracak bir yapıya sahip değildir. Örselenmiş kadın sendromundan mustarip kadının savunma eylemi, saldırının daha sonra da süreceğine inanmakta ve önceki şiddet deneyimleri de bu algısını doğrular niteliktedir. Yine Eroğlu ve Özeroğlu'na göre Yargıtay'ın da işaret ettiği üzere olaydan hemen önce gerçekleştirilen söz ve davranışlar ile sistematik bir şiddetin ve şiddet döngüsünün ve örselenmiş kadın sendromunun varlığının tespiti halinde olay ânında mevcut bir saldırı bulunmasa dahi, tekrarı muhakkak bir saldırının varlığı kabul edilerek kadının eylemi meşru savunma kapsamında değerlendirilmelidir (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020:1421-1424).

Konumuz bakımından önem teşkil eden ve savunmaya ilişkin koşullardan bir diğeri ise savunmanın zorunlu olması koşuludur. Bir kişinin saldırgana zarar vermeden maruz kaldığı saldırıyı bertaraf etmesinin veya kurtulmasının mümkün olmadığı durumlarda savunmada zorunluluk şartı gerçekleşmiş olur. Savunma zorunlu ve gerekli hale gelmiştir. Bu zorunluluk her somut olayın şartlarına göre değerlendirilmektedir. Yaygın kanaat ve Yargıtay'ın genellikle ifade ettiği üzere saldırıya maruz kalan bir kişinin kaçma yükümlülüğü bulunmamaktadır (Köprülü ve

maddeleri uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi yerine delillerin takdirinde yanılğıya düşülerek TCK'nın 82/1-d, 29, 62 maddeleri ile hüküm kurulması (...)" 1.CD, 13.07.2011, 2011/1267 E., 2011/4491 K.), www.kararara.com, Erişim tarih:05.12.2021.

¹⁵ Bkz.Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin, 13.07.2011 tarihli (2011/1267 Esas Sayılı, 2011/4491 Karar Sayılı Kararı ve Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 05.02.2018 tarih, 2017/90 Esas ve 2018/284 Karar sayılı Kararı

¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. Ergüne E., Demirel, M.“Müteaddit Defa Cinsel Saldırı Suçunun Mağduru Olan Kadının ‘Muhtemel Cinsel Saldırıya’ Binaen Faili Öldürmesine İlişkin ‘Birbiriyle Çelişen’ İki Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Türkan Rado'nun Anısına Armağan, İstanbul, Oniki Levha, 2020, s. 723-737

¹⁷ Sakarya'da uzun süredir şiddet gören kadının istismarcı eşini, uykusunda boğduğu olayda, sanık kadının berat ettiği benzer karar örneği için bkz. Küçüktaşdemir, 2015: 549; Dilber,2014:73- 74.

Sancar, 2014:191). Taşkın'a göre saldırının mevcut olması zorunluluk koşulunun tespitini kolaylaştırmakta ve gelecekteki muhtemel saldırıyı bertaraf edebilmek için başka bir alternatifin bulunmaması halinde savunmaya geçmek zorunluluk olarak değerlendirilmektedir (Taşkın, 2012:112).

Türkiye’de birçok yargı merciinde kadının saldırıyı başka türlü defetme olanağının olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Kadın şiddet gördüğü ilişkiden ayrılabilir, sığınma evine gidebilir veya polise başvurabilir, denmektedir. Kısacası şiddete maruz bırakılan bir kadının muhtemel gelecekteki bir saldırıdan kamu kurumlarına başvurarak korunabileceği ifade edilmektedir (Küçüktaşdemir,2015:565, Ergüne ve Demirel, 2020:173). Kadınların ilişkiden ayrılmasının önündeki engellere ve sendromun psikolojik sonuçlarına yönelik Walker’ın ve diğer araştırmacıların tespitlerine “Örselenmiş Kadın Sendromu” başlığı altında detaylı yer verilmiştir. Bu çalışmalarla şiddet mağduru kadının her ne kadar pasifize olduğu yaygın kanaati olsa da kadınların kolluktan, ailelerinden, çevrelerinden yardım istediği ortaya konmuştur. Ancak bu döngüden çıkmak için gösterilen çabaya rağmen kadınların karşılaştıkları duygusal, sosyal, ekonomik vb. engeller ilişki içinde kalmalarına neden olmaktadır. Şehir değişiklikleri, sığınma evleri, koruma tedbirleri dahi saldırganlara karşı kadını korumayabilmektedir. Örneğin Taşkın, defalarca evden kaçan ancak istismarcı eşi tarafından bulunarak tekrar şiddet döngüsüne geri dönen ve şiddeti önlemekte kolluk birimlerinin desteğinin yetersiz kaldığı bir durumda kadının savunmada bulunmasında zorunluluk koşulunun gerçekleştiğini belirtmiştir (Taşkın, 2012:113).

Yargıtay kararlarında ve yerel mahkeme kararlarında da adli birimlere ve kolluğa yapılan başvuruların neticesiz kalmasının akabinde gerçekleştirilen öldürme eylemi, failin, makul, haklı ve kabul edilebilir tehlike altında olduğuna inandığı tespitiyle birlikte meşru savunma kapsamında değerlendirilmiştir. Emsal teşkil edecek bir karara konu somut olay ise şu şekilde gerçekleşmiştir: Tarım işçisi olan ve akıl zayıflığı bulunan kadın aynı bahçede çalışan ve bekçilik yapan erkek tarafından tehdit ve cebirle cinsel saldırıya maruz bırakılmıştır. Cinsel saldırı esnasında genç kadının görüntülerini de çeken saldırgan daha sonra bu görüntüleri mağdur kadının

eşi ve ailesine göndermekle tehdit ederek cinsel saldırı eylemlerine devam etmiştir. Üç kez şehir değiştirmesine, şikâyetçi olmasına rağmen saldırganın ısrarlı tacizleri bitmek bilmemiş ve şikâyetleri takipsizlikle sonuçlanmıştır. Genç kadın saldırganın saldırılarının bitmeyeceğine kanaat getirerek bir otobüs terminalinde saldırganla buluşmuş ve saldırganı yanında getirdiği bıçakla öldürmüştür. Mahkeme heyeti kadının şehir değiştirmesini, yapmış olduğu başvuruların sonuçsuz kalmasını ve mevcut akıl sağlığı da dikkate alarak kadının makul, haklı ve kabul edilebilir tehlike altında olduğuna inandığını belirterek kadının “kendisine yönelmiş tekrarı muhakkak bir haksız saldırıyı defetme zorunluluğu ile öldürme eylemini gerçekleştirdiği”ne kanaat getirerek beraat kararına hükmetmiştir.¹⁸

Eroğlu ve Özeroğlu’na göre mahkeme kadının şehir değişiklikleri ve şikâyetleri gibi objektif koşullar ile birlikte akıl zayıflığı gibi sübjektif koşulları da dikkate almıştır. Bu örnek olay da gözetilerek örselenmiş kadın sendromunun varlığı halinde somut olayın objektif unsurlarının yanı sıra fail kadının özellikleri, maruz kaldığı şiddet nedeniyle saldırıyı başka türlü bertaraf edebilme gibi bir seçeneğinin kalıp kalmadığına ilişkin değerlendirmesi ve bu değerlendirmenin makul olup olmadığı gibi sübjektif unsurlar bütüncül olarak değerlendirilmelidir. Yine Eroğlu ve Özeroğlu’na göre adli mercilerin etkin bir şekilde görevini yerine getirmediği her halde meşru savunmanın kabulü gibi genel kapsamlı bir sonuca varılmaktan ziyade mağdur/fail kadınların başvurularının sonuçsuz kalması zorunluluk unsurunun varlığının tespitinde bir ölçüt olarak değerlendirmeye alınabilir (Eroğlu ve Özeroğlu,2020:1426)

Örselenmiş kadın sendromunun tartışıldığı birçok olayda, sistematik şiddetin devam eden bir saldırı olarak gündeme gelmesi ve savunma ânında saldırganın mevcut bir saldırıda bulunmamasına rağmen ölümcül bir kuvvete maruz kalması, Türk doktrininde örselenmiş kadın sendromunun meşru savunma kurumuna dahlinin intikam duygusuyla işlenmiş öldürme eylemlerini maskeleyen sonucunu doğuracağı

¹⁸ <https://www.haberturk.com/gundem/haber/783825-tecavuzcusunu-oldurdu-beraat-etti> Erişim Tarihi: 07.12.2021

ve meşru savunma kapsamını haddinden fazla genişleteceği endişesinin ifade edilmesine yol açmıştır (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020:1412).

Kanaatimizce saldırının mevcut olup olmadığına ilişkin tereddüte Ann Scales'in *Legal Feminism: Activism, Lawyering and Legal Theory* (2006) kitabından bir alıntıyla cevap vermek öncelikle uygun olacaktır: "Gerek duyulduğunda inançlarımızı ve stratejilerimizi gözden geçirmeye hazır olmalıyız, çünkü tecrübe herhangi bir indirgeyici veya katı yaklaşım tarafından kavranamayacak kadar karmaşıktır" (Scales, 2006:27). Şiddet mağduru kadının şiddet döngüsünden çıkmasının önündeki psikolojik, bireysel ve toplumsal engeller çalışmamızda "Kadının İstismar Edildiği İlişkiden Ayrılmasının Önündeki Engeller ve Davranış Modelleri" adlı başlıkta detaylı açıklandığından tekrara düşmemek için burada yer vermeyi uygun bulmadık. Saldırının tamamlandığını düşünmek iyi niyetli bir okumayla aynı evde yaşayan ve sürekli irtibat halinde olan mağdur/fail kadın ile istismarcının ilişkisinin dinamiklerinin, kanun koyucu ve uygulayıcılar bakımından anlaşılmadığını veya bilgi eksikliğini göstermektedir. Diğer yandan bu kanaat, kadına şiddetin normalleştirildiği ve küçümsendiği bir algının da tezahürüdür. Yüzyıllardır şiddete uğrayan kadınlar istismarcılarını öldürmüyor da bu kadınlar neden öldürüyor sorusuna verilen cevap ise bu yeni model kadının fazla hassaslığı olarak zımni olarak ifade edilmektedir. Peki ya gerçek bu değilse canına tak eden kadınlar hep var olmuş ise?¹⁹ Örneğin Guilina Tofana adlı ünlü bir zehir satıcısı İtalya'da 17. yy.'da eşlerinin şiddetinden ve zulmünden bıkmış kadınlara Tofana Suyu adlı kendi ürettiği zehri satmasıyla bilinmektedir. Yakalandığında ise 600 evli erkeğin ölümünden sorumlu tutulmuştur. 19. yy'da eşlerinden boşanamayan, eziyet gören onlarca kadının arsenikle, aksülümenle eşlerini öldürdüğü Osmanlı Mahkeme kayıtlarına yansımıştır (Türker, 2011:265-302). Eşlerini öldüren farklı tarihlerdeki bu kadınların deneyimi ile 21. yy'daki kadının deneyimi kamusal alanda farklılaşsa da özel alanda maalesef tam olarak farklılaşmamıştır. 17. yy'da eşinden şiddet gören ve boşanamayan kadın, 21. yy'da da benzer bir pozisyondadır. Kadına şiddetin feministlerce deşifre edilerek kamusal müdahaleye ilişkin ihtiyaç çağrısı, bugün

¹⁹ Bkz. Sibel Hürtaş, *Canına Tak Eden Kadınlar*, 3. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

halen tam olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayamamıştır. Bu nedenle kanaatimizce saldırının varlığını ve tekrarının muhakkak oluşunu kabul etmek için sadece hukuk pratiğine değil, toplumsal alana biraz olsun bakmak yeterli olacaktır.

Örselenmiş kadın sendromunun meşru savunma kapsamında değerlendirilmesine ilişkin görüşün, Türk Ceza Hukuku öğretisinde taraftar bulamayışının esas sebebi kamu vicdanını rahatsız eden bir sosyal olguya, feminist analiz yapılmadan mevcut hukuk ile çare bulunmaya çalışılmasıdır. Erkek egemen toplumlarda, erkek görüşü nesnel ölçüt olarak kabul edilmektedir. Feminizm ise nesnel ölçütün bir mit olduğunu ortaya koyar. Nasıl ki hukuk, hayat ile kanunlar arasındaki ilişkinin kuramıysa, feminist bir perspektiften bakıldığında, erkek üstünlüğüne dayalı hukukun hayat ile hukuk arasındaki asli ölçütünün yine erkek bakış açısı olduğu tespit edilir (Mackinnon, 2015:272). Erkek iktidar sahiplerinin hazırlamış olduğu yasaların erkek gerçekliğini yansıttığı açıktır. Erkeklerin dünyasında şiddet ve şiddet deneyimleri kadınların maruz kaldığı şiddet deneyimleri ile paralellik göstermez. Kadınlar, bu nedenle maruz kaldığı şiddeti mevcut hukuk sisteminde bir yere yerleştirmekte güçlük çekmektedir. Türk Ceza Kanunu'nun uygulama ve pratiği de bu durumu ortaya koymaktadır.

Türk Ceza Kanunu bakımından bir kadına yönelik tokat, yumruk gibi bir şiddet eylemi gerçekleştirilmesi kasten yaralama suçu kapsamında değerlendirilmektedir. Kadına yönelik bu eylemlerin uzun süreli hale gelmesi ise eziyet suçunu oluşturmaktadır. Ancak uygulamada birçok şikâyet yahut şiddet eyleminin tespitine rağmen kadınların maruz kaldığı şiddete ilişkin etkin ve kapsamlı bir müdahale yürütülmemektedir. Çünkü kanun koyucu ve uygulayıcılar için kadının deneyimleri veya ısrarlı şikâyetleri daha büyük bir suçun öncüsü olarak nitelendirilmemektedir. Israrlı takibin veya uzun süreli sistematik şiddetin nihayetinde öleceğini belirten kadınların beyanları ciddiye alınmamaktadır. Çünkü mevcut hukuk sistemi bu deneyimi gözetmemektedir. Bu deneyimi gözetmeyen bir hukuk düzeni içinde, şiddet sarmalından mustarip bir kadının eylemleri, meşru savunma gibi sadece erkek deneyimini gözetten bir içtihat hukukunda da yerini

alamamaktadır. Bu nedenle geleneksel meşru savunma doktrininin değiştirilmesi gerektiğini savunan görüşe katıldığımızı belirtmeliyiz.

Erkek deneyiminden ibaret olan geleneksel meşru savunma doktrini, kadın deneyiminin farklılığını gözetememektedir. Kadın deneyimini meşru savunma içtihadına yerleştiremediği ve diğer hukuki araçlarla da adaleti sağlayamadığı açıktır. Kadınların maruz kaldığı şiddeti istisnai bir durum olarak görme yanılgısı meşru savunma doktrininin kadın deneyimini eşit derecede makul görmesinin önünde bir engel olarak durmaktadır.

Kadınların deneyimlerinin farklılığı makul insan kavramının sınırlarına dahil edilememektedir. Örselenmiş kadın sendromunun tespiti kadınların uzun süreli sistematik şiddet neticesinde nasıl makul bir insan gibi davranamadıklarının tespiti değil, aksine kadınların yaşam deneyimlerinin bir serencamıdır. Kadınlar az veya çok, yoğun veya seyrek olarak şiddete maruz kalabilmektedir. Bu deneyim kadınların hukuki düzlemde kendi dillerini, kendi tanımlarını oluşturmalarına sebep olmaktadır. Nasıl ki ısrarlı takip daha çok kadın deneyimini yansıtmaktaysa yani mağdurları daha çok kadınlar olan bir suç tipiye, kadına yönelik şiddetin mevcut olduğu bir durumda, saldırının halen mevcut olduğuna ilişkin tehdidi hissetme ve buna ilişkin savunmanın zorunlu ve orantılı olduğuna ilişkin kavrayış ve idrak bir kadın deneyimidir. Her sabah kapısının önünde eski eşini gören kadınların, boşanmasına rağmen eski eşinin cinsel saldırısına maruz kalan kadınların, aynı evin içinde yemek tuzlu oldu diye gün aşırı şiddet gören kadınların sayılarının azımsanmayacak kadar çok olduğuna ilişkin deşifasyon, saldırının halen mevcut olduğuna ilişkin kabulü tekrar düşünmeye sevk etmelidir. Bu nedenle de kadınların başka bir gerçekliğinin var olduğu kabul edilerek, meşru savunma doktrinde saldırının halen mevcut olduğuna ilişkin hususta kadın deneyimi eşit derecede makul görülmelidir. Uzun süredir şiddet uygulayan, tehdit eden, ısrarlı takipte bulunan eş/partner, kadına yönelik saldırısını devam ettirdiği müddetçe bu eylemlerin kesintisiz olarak bir saldırıyı oluşturduğu kabul edilmelidir.

Örselenmiş kadın sendromunun meşru savunma kapsamında sayılmasının intikam saikiyle işlenen cinayetleri maskeleyeceği iddiası ise kanaatimizce hukuki ve

nesnel bir kaygı olmaktan ziyade erkek imtiyazlarının zedelenmesi korkusundan ibarettir. Örneğin, kadın mücadelesi ataerkil kodları arkasına alan haksız tahrik kurumunun topyekûn kaldırılması için bir mücadele verseydi bu bir hukuk normuna ilişkin haksız bir mücadele olacak ve politik olarak daha evvel kadınlara zarar vermiş bir müesseseye hukuk gözetmeden saldırmak olacaktı. Ancak feminist kadınların meşru savunmanın koşullarının cinsiyet temelli değerlendirilmesine ilişkin talebinin böyle bir kaygısı veya hukuk araçlarını işlevsizleştirme gibi hukuk dışı bir talebi yoktur. Bu eleştiri, evlilik içi cinsel saldırıyı kabul edersek boşanma davalarında intikam saikiyle kadınlar bu kanunu kullanır demekle aynı tarihsel korkudan beslenmektedir.

c. Örselenmiş Kadın Sendromunu Mazeret Nedeni Olarak Değerlendiren Görüş

Artuk-Gökçen-Alşahin-Çakır ve bazı yazarlara göre meşru savunmada sınırın aşılması kusurluluğu etkileyen hallerden biri olarak kabul edilirken, Dülger, Sözüer, Koca ve bazı yazarlar bakımından mazeret nedeni olarak kabul edilmektedir (Artuk ve ark., 2019:566; Dülger, 2014:148; Sözüer, 2011:266; Koca, 2006:147). Biz çalışmamız bakımından doktrindeki bu ayrımı temel aldığımızdan bu başlık altında meşru savunmada heyecan, korku, telaş nedeniyle sınırın aşılması müessesesini işlemeyi uygun bulduk.

1. Mazeret Nedeni

Mazeret nedeninin tanımı ve hukuki niteliği hakkında hukuk sistemlerinde ortak bir kabul olmamakla birlikte iki önemli tartışma söz konusudur. İlki kusurluluğu kaldıran ve azaltan haller dışında mazeret nedenlerinin var olup olmadığı tartışmasıdır. Bir diğer tartışma ise mazeret nedeninin varlığı halinde hukuki niteliğinin ne olduğudur (Dülger, 2014:126). Kanundaki suç tanımına uygun ve hukuka aykırı her hareket cezalandırılmaz, kimi zaman failin gerçekleştirdiği eylem haksız ve kusurlu gibi görünse de bir hukuka uygunluk nedeni söz konusuysa hukuka aykırılık ortadan kalkar ve buna hukuka uygunluk nedenleri adı verilir. Hukuka uygunluk nedenlerinde hareket maddi bir haksızlık içermediği için cezasız

kalır. Mazeret nedenlerinde ise hareketin yöneldiği amaç nedeniyle haksızlık içeriği ve failin içinde bulunduğu istisnai nitelikteki zorlayıcı psikolojik şartların etkisiyle kusur içeriği de azaldığından ilgili hareket mazur görülür ve faile ceza verilmez. Mazeret nedenlerinin varlığı halinde faile ceza verilmemesinin nedeni, failin bulunduğu koşullar altında hukuk kurallarına uygun davranmasının mümkün olmamasıdır (*Unzumutbarkeit normgemäßen Verhaltens*). Mazeret nedenlerinin temelini oluşturan bu ilke objektif bir içeriğe sahip olmadığı için bu ilkenin tek başına varlığı failin cezasız kalmasını sağlamaya yeterli değildir. Dolayısıyla bu ilkenin genel ve düzenleyici bir ilke olmadığı kabul edilir çünkü aksi durumda belirgin bir çerçevesi olmayan mazeret nedenleri oluşturularak hukuk güvenliğinin zedelenmesine mahal verilebilir. Dölger'e göre bu nedenle davranışın haksızlık ve kusur içeriğinin azalmasının sonucu olarak kişinin "mazur" görülmesi gerektiğini savunan görüşün mazeret nedenlerinin hukuki niteliğini en iyi şekilde açıklayan görüştür (Dölger, 2014:128).

Failin saldırıya yönelik savunma yahut tehlikeden korunma gibi amaçlarını gerçekleştirmek için gerçekleştirdiği eylem bir kısım değerleri korumaya çalışırken bazı değerleri de ihlal eder. Ancak eylemin amacı hukuka uygunluğa yaklaştığından hareketin haksızlık içeriğini azaltır. Bu durumda hareketin amaçlanan neticeye ulaşması da zorunlu değildir, önemli olan meşru bir amaca yönelmiş bir eylemin varlığı ve eylemin haksızlık içeriğinin azalmış olmasıdır. Failin içerisinde bulunduğu olağandışı psikolojik durumu nedeniyle eylemi gerçekleştirmiş olması da hareketin kusur içeriğinde azalmaya sebep olur (Dölger, 2014:129):

Mazeret nedeni oluşturan zorunluluk halinde fail ve yakını öyle bir tehlike altında bulunmaktadır ki bu tehlike altında hukuk düzeni failin kurtulma ya da kurtarma fiillerini yasaklasa ve bu fiillere hiçbir istisnai hukuki sonuç tanımasa da fail içinde bulunduğu psikolojinin baskısı ve zorlaması ile yine de bu eylemleri gerçekleştirir. Dolayısıyla bu gibi durumlarda failin eyleminin kusur içeriği azalır. (Dölger,2014:129)

Mazeret nedeninin varlığının kabulündeki etkenlerden biri olan kusur içeriğindeki azalmanın da kusurluluğu tamamen ortadan kaldıracak seviyede olması

aranmaz. Kusurluluğu kaldıran nedenlerden farklı olarak mazeret nedeninin varolduğu durumlarda kusur ceza verilmesinin artık gerekli olmayacağı seviyededir ve fiilin haksızlık içeriği de azaldığından failin cezalandırılması hakkaniyete aykırı neticeler doğurabilir ve ceza adalet sistemi faili mazur görür (Dülger, 2014:129).

2. Meşru Savunmada Heyecan, Korku ve Telaş Nedeniyle Sınırın Aşılması

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 27. maddesinde sınırın aşılması halleri, *“(1) Ceza sorumluluğunu kaldıran nedenlerde sınırın kast olmaksızın aşılması halinde, fiil taksirle işlendiğinde de cezalandırılıyorsa, taksirli suç için kanunda yazılı cezanın altıda birinden üçte birine kadar indirilerek hükmolunur. (2) Meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmiş ise faile ceza verilmez.”* şeklinde düzenlenmiştir. Birinci fıkrada bütün hukuka uygunluk sebeplerine ilişkin sınırın aşılması düzenlenmiştir. İkinci fıkrada ise sadece meşru savunmada mazur görülebilecek bir heyecan korku veya telaştan ileri gelen sınırın aşılması düzenlenmiştir. İkinci fıkradaki düzenlemeyi birinci fıkradan hukuki nitelik bakımından ayıran özelliği ise mazeret sebebi niteliğini barındırmasıdır (Tütüncü, 2019:116).

Meşru savunmada sınırın aşılmasına ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için öncelikle meşru savunma koşullarının var olması ve bu savunmada sınırın aşılması gerekmektedir. Aksi takdirde failin ortada hukuka uygunluk sebepleri varmışçasına davranması halinde hata hükümleri dikkate alınacaktır (Sancar, Köprülü, 2014:196). Doktrinde meşru savunmada sınırın aşılmasında, saldırının mevcudiyeti ve savunmanın gerekliliği şeklinde iki sınırın bulunduğu belirtilmiştir. Bunlar oranda/araçta (intensive) veya zamanda (extensive) maddi şartların sınırının aşılmasıdır. Daha hafif bir savunma eylemi ile haksız saldırı bertaraf edilebilecekken, saldırıya daha ağır bir savunma eylemi ile karşılık verilmesi durumunda orantısızlıktan bahsedilir. Savunmayı gerçekleştirmek için kullanılan araçlardan en tehlikelisini kullanmak veya uygun aracı gereğinden yoğun bir şekilde kullanmak sınırın nitelik bakımından aşılmasıdır. Zamanda sınırın aşılması ise saldırı bittikten sonra savunmanın yapılmasıdır. Zaman bakımından sınırın aşılmasında tartışmalı

olmakla birlikte baskın görüş kısıtlayıcı bir teorinin kabulü olan saldırının halen devam ediyor olması gerekliliğidir. Bir diğer görüş ise saldırının mevcut olduğu ve sürdüğü kanaatindeki kişinin gerçekleştirdiği eylemin hata hükümlerine göre değerlendirmesidir (Tütüncü, 2019:117).

TCK'nın 27/2'ye göre meşru savunmada sınırın aşılması mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelmişse faile ceza verilmez. Sözüer'e göre meşru savunmada sınırın aşıldığı bir savunma eyleminin haksızlık içeriği ve failin bu eylem bakımından kusurluluğu azalmıştır. Bu nedenle cezalandırılma sınırına ulaşılmadığından faile ceza verilmez (Sözüer, 2006:231). Bu nedenle meşru savunmanın koşullarının var olduğunun kabulü halinde CMK m. 223/2.d'de belirtilen yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen bir hukuka uygunluk nedeni bulunması nedeniyle beraat kararı verilirken, meşru savunmada sınırın aşılması halinde kusurun bulunmaması nedeniyle CMK m. 223/3.c'ye göre ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmektedir (Tütüncü, 2019:116).

3. Örselenmiş Kadın Sendromunun Türk Ceza Kanunu Kapsamında Mazeret Nedeni ve/veya Meşru Savunmada Sınırın Aşılması Olarak Değerlendirilmesi

Uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış kadının, saldırının geleneksel meşru savunma doktrininde tasvir edilen şekliyle mevcut olduğu bir anda saldırıyla orantılı olarak gerçekleştirdiği savunma eylemi meşru savunma kapsamında; yaşadığı mazur görülebilecek panik, korku ve heyecan ile saldırıyla orantılı olmayan bir savunma eyleminde bulunduğu ise meşru savunmada sınırın aşılması kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak saldırının sona erdiği bir esnada mağdur/fail kadının şiddet uygulayan eşini öldürmesi eylemi meşru savunma veya meşru savunmada sınırın aşılması kapsamında değerlendirilmemektedir. Tütüncü'ye göre mağdur/fail kadın gerçekte sona ermiş bir saldırının devam ettiğine ilişkin bir hataya düşmekte veya savunmada zaman bakımından sınırı aşmış bulunmaktadır. Kadının maruz kaldığı sistematik şiddetten kaynaklı olarak o an için bitmiş olan saldırıyı, devam edecek saldırılar bakımından bir ara olarak nitelendirme ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle her ne kadar saldırının sona erdiği düşünülse de

mağdur/fail kadının tekrarlanması muhakkak bir saldırı ile karşı karşıya kaldığı açıktır. Tütüncü, savunmada zorunluluk koşulunun gerçekleşmediğine ilişkin ileri sürülebilecek görüşler açısından ise uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan kadının kolluk kuvvetlerine, yetkili makamlara başvurmak gibi yolları denemesine rağmen başarısız olabileceği gerçeğine dikkat çekmiştir (Tütüncü, 2019:476-478). Bu nedenle doktrinde bir kısım yazar, mağdur/fail kadının orantısız olarak değerlendirilebilecek eyleminin mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan kaynaklı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Tütüncü, 2019, Küçüktaşdemir, 2015:581).

Doktrindeki bir görüşe göre kadının şiddet uygulayan eşini/partnerini uyurken, yemek yerken veya olay esnasında somut herhangi bir saldırının olmadığı durumlarda öldürmesine ilişkin değerlendirme bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmelidir. Savunmanın zorunlu olduğuna ilişkin inancın var olduğunun tespitinde failin olayı nasıl algıladığı ve değerlendirdiğine bakılmalıdır. Örneğin istismarcı eşini her an kendisine saldırabilir olarak algılayan kadın, psikolojik olarak yolunda gitmeyen ruhsal bir durum içerisinde ve içinde bulunduğu ruh halinden kaynaklı olarak belirli bir süre davranışlarını kontrol edecek güçte değildir. Bu durum da meşru savunmaya değil, mazeret nedenlerine işaret etmektedir. Eşin pasif olduğu bir andayken öldürüldüğü durumlarda muhakkak bir saldırı da olmadığı için meşru savunma tespiti yapılmamalıdır (Taşkın, 2012:114-115). Sadece tahmin edilen veya beklenen, fakat dışsal anlamda kişinin şahsı üzerinde harekete geçirilmemiş saldırı veya reaksiyonlar, tahrik edici eylemler meşru savunma için yeterli değildir. Tehdit edilen hukuki değer akut bir biçimde tehlikeye düşürülmelidir. Mevcut bir saldırı olmadığından meşru savunma sınırının aşılmasından da söz edilemez. Bu durumda mazur görülebilecek bir heyecan da söz konusu değildir ve aksinin kabulü meşru savunmanın sınırlarını belirsizleştirecektir (Ergüne ve Demirel, 2020:173-174, Taşkın, 2012:114-115).

Doktrinde bir görüş ise Alman doktrinde olduğu gibi zorunluluk hali tartışmasına işaret etmiş ve Türk hukuk sisteminde hukuka uygunluk nedeni olarak

zorunluluk hali müessesesinin bulunmaması nedeniyle yasak hatası çerçevesinde bu tartışmanın yapılması gerektiğini belirtmiştir (Ergüne ve Demirel,2020:175).

Yasak hatası, kişinin yalnızca hareketiyle ihlal ettiği yasak normu bilmemesini ifade etmez. Kişinin, hatalı şekilde haksız bir davranış sergilediğini ancak buna hukuk düzeni içerisinde izin veren bir norm olduğunu düşünmesi de yasak/haksızlık hatası olarak nitelendirilebilir. Zira failin genel olarak norma aykırı olduğunu bildiği bir hareketine hatalı şekilde bir hukuka uygunluk nedeni olduğundan bahisle istisnai olarak izin verildiği düşüncesinde bulunması söz konusu olabilir. Yasak hatasının bir diğer türü olan ve “dolaylı haksızlık hatası” da denilen bu hata türünde fail, norm üzerinde bir değerlendirme hatasına, izin hatasına düşerek hukuk düzeni tarafından tanınmayan bir hukuka uygunluk nedeninden hareket etmektedir ve haksız bir davranış sergilediğini düşünmemektedir (Ergüne ve Demirel,2020:175).

Fail, bir hukuka uygunluk sebebinin kendi eylemi bakımından da mevcut olduğunu zannederek söz konusu hukuka uygunluk nedeninin uygulama alanını genişletilebilir ve eylemini hatalı şekilde hukuka uygun görebilir. Bu kapsamda bir kişi meşru savunma hükmüne aykırı şekilde gerçekleştirdiği eylemini meşru savunma kapsamında olduğunu ya da kendini tahrik eden provoke eden saldırıya karşı meşru savunmada bulunabileceği kabulünden hareket ederse dolaylı haksızlık hatası söz konusu olabilecektir (Ergüne ve Demirel,2020:175). Bu nedenle yasak hatasının gündeme gelmesi gerektiğini belirten doktrindeki görüşe göre gelecekte gerçekleşme ihtimali olan bir saldırıya karşı savunma hareketi gerçekleştirebileceğini düşünerek bir kişinin saldırması halinde meşru savunma değil yasak hatası söz konusu olmalıdır. Bu kapsamda 5237 sayılı TCK 30. Maddesinin 4. Fıkrası gereği işlediği fiilin haksızlık oluşturduğu hususunda kaçınılmaz bir hataya düşen kişi, cezalandırılmayacağından bu hatanın kaçınılmaz olması durumunda failin kusuru bulunmaması nedeniyle kişinin cezalandırılmaması gerekmektedir. Kaçınılmazlık tespitinde failin kişisel durumu, hayatı, mesleki deneyimi, hukuksal ve ahlaki değerleri dikkate alınarak kişi hareketinin haksızlık teşkil edebileceğini düşünemeyecek koşullar altındaysa failin içerisine düştüğü hata kaçınılmaz olarak kabul edilmelidir. Hatanın kaçınılabılır olması halinde ise TCK’da açıkça bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak failin kusurunda bir azalma olduğundan TCK md.

61 hükmünden hareketle fail yararına cezayı hafifletecek takdiri nedenlerin varlığı nedeniyle yalnızca cezada belli bir oranda indirim yapılabilecektir (Ergüne ve Demirel,2020:176-177).

Kadının gerçekleştirmiş olduğu öldürme eyleminin mazeret nedenlerinden biri olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşü Türk doktrininde de eleştirilmiştir. Şiddet döngüsüne sıkışıp kalmış ve uzun süreli istismarın sebep olduğu duygu durumunun bir akıl hastalığı olarak görülmemesi gerektiği ifade edilmiştir (Tütüncü,2019:480). Taşkın da örselenmiş kadın sendromunun meşru savunma kapsamında değerlendirilmemesi kanaatinde olsa da sadece geleneksel çözüm yolları olan haksız tahrik ve akıl hastalığına bağlı mazeret nedenleri bağlamında ele alınmasına itiraz eden yaklaşımların da dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir (Taşkın, 2012:117).

Türkiye’de son zamanlarda basına yansıyan ve kadın örgütlerinin takipçisi olduğu dosyaların bazılarında yerel mahkemeler sistematik şiddet mağduru kadınların önceki yaşam deneyimlerini de gözeterek olay ânında kadının ruh haline, olay sonrası kadının davranışlarına odaklanarak bütüncül bir yaklaşım gerçekleştirmeye çalıştığı görülmektedir. Antalya 3. Ağır Ceza Mahkemesi 2021/62 Esas ve 2021/165 Karar Numaralı 26.04.2021 tarihli emsal niteliğindeki kararı şu şekildedir:

“Kanun koyucu tarafından sadece meşru savunmaya ilişkin olarak kabul edilen ve TCK’nın 27/2 maddesinde düzenlenen mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan ileri gelen nedenlerle sınırın yine yukarıda ayrıntılı olarak yer verildiği üzere kendisine karşı en azından geceden uyguladığı doktor raporu ile sabit sistematik cinsel ve fiziksel şiddetin elleri kelepçeli ve çıplak olarak bırakmak ve bu yönde tehdit etmek suretiyle tekrarı muhakkak olmakla, sanığın bir nevi maktulü tanıdığı günden itibaren kendisine de uygulaması nedeni ile şiddete meyilli özelliğini iyi bildiği maktulün özellikle akşam saat 21:00 sularından itibaren tehdit ve silahla ateş etme ile başlayan ve dozu saat ilerledikçe gerek fiziksel ve gerekse cinsel olarak artan şiddetin de etkisi ve özellikle evden ayrıldığı sırada sanığı çıplak ve elleri kelepçeli olarak bırakıp sanık ve çocuklarına hitaben geldiğinde annenizi de sizi de öldüreceğim, evden dışarıya adımınızı atmayın dışarı çıkmayın” şeklinde tehditle servis işinin saat zorunluluğundan dolayı evden ayrılan maktulün bu kez eve döndüğünde ise “sizi öldüreceğim, bekleyin beni geberteceğim hepinizi, inşallah bir yere gitmemişsinizdir, beni başkalarını da öldürmek zorunda bırakmazsınız ” şeklinde tehditler ile eve

gelmesinden dolayı sanığın korku ve panik ile evde ortada duvarda dayalı bulunan tüfeği kelepçeli takılı ellerine aldığı sert bir şekilde kapıyı açarak içeri giren maktulün içeri girmesi ile dış kapıdan girdikten sonra iç oda kapısında maktulün elinde tüfek bulunan sanığı gördüğü ve sanığa hitaben Beni mi öldüreceksin nasıl yapacaksın"diyerek güldüğü ve silahı almak üzere sanığın üzerine doğru geldiği yüksek sesle hayır"diye bağırdığı ve özellikle maktulün sanığın Bizden uzak dur"şeklinde talebine rağmen sanığın üzerine doğru ilerleyip aradaki mesafenin kısalması ve silahı almaya yönelmesi ile iradi olarak elindeki bitişğe yakın bir mesafeden tüfeği ateşleyerek maktulü hayati bölgesinden vurmak suretiyle ölümüne neden olduğu olayda; sanığın öç alma ve sanıktan kurtulma ve özellikle nede olsa meşru müdafaa halindeyim irade ve kanaati ile hareket etmediği, sanığın niyetinin, fiilin icra tarzına ve ruh haline göre ciddi bir saldırının defedilmesinden ziyade sanığın uğradığı şiddetin oluşturduğu kin ve nefret duygusunu tatmine yönelik olarak kabul edilemez. Zira sanığın böyle bir niyeti olsa bu niyetini tatmine yönelik uğradığı sistematik şiddetin hemen sonrasında uğradığı haksızlık karşısında öfkeye kapılarak evde birden fazla tüfek ve bıçak bulunmakla ve yine sanığında tüfek kullanmaya bildiği anlaşılmakla daha geceden maktulün bir nevi yorgun düşüp uyuması sonrasında bu niyetini uygulama imkânı vardır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun öğretide de kabul görmüş ve bir çok defa atıf yapılmış 03/06/1985 tarih ve 185/333 esas ve karar sayılı ilamında sınırı aşma halinin değerlendirilme ölçütüne ilişkin olarak; "Meşru müdafaaada sınırın aşılması konusunda failin o anda içinde bulunduğu ruh halini adil bir tarzda göz önünde tutmak lazımdır. Hâkimin, failin zaruret sınırını aşma derecesini doğru olarak takdir edebilmesi için, kendisini, tecavüze uğrayan ve o anda ruh hali değişmesi icap eden failin yerine koyması gerekir. Zaruret sınırını aşma derecesi ve cezadan yapılacak indirim nisbeti, böyle bir inceleme ile tayin ve takdir olunmalıdır. Failin niyeti, fiilin icra tarzına ve ruh haline göre ciddi bir tehlikenin def'inden ziyade kin duygusunu tatmine matuf ise, 'zaruret sınırını' aşma değil; ancak tahrik bahse konu olur..." (Savaş/Mollamahmutoğlu 1, sh.670-674) şeklinde açıklama ve kabule yer verilmiştir. Yine sanığın içerisinde bulunduğu durumun değerlendirilmesi ile ilgili olarak ise öğretide "Heyecan, korku ya da telaşın mazur görülebilecek nitelikte olması gerekir. O halde heyecan, korku ya da telaş mazur görülebilecek bir nitelik taşımıyorsa hüküm uygulanamaz. Heyecan, korku ya da telaşın ne zaman mazur görülebilecek nitelikte olduğu somut olaya göre hakimce belirlenmelidir. Önemli olan kişinin iradi hareket edebilme yeteneğinin, savunma esnasında devam etmekte olan saldırının neden olduğu hissiyatla sekteye uğraması ve bu nedenle savunma sınırının aşılmasıdır." (Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, 406-408 shf) ... Çünkü, burada önemli olan failin böyle bir heyecan durumunun etkisi altında bulunmasıdır. Bu psikolojik durumda hareket eden failin davranışının bilinçli veya bilinçsiz olması önem taşımaz. Örneğin savunma durumunda bulunan failin, saldırganı karşı kendisin yumruklarıyla savunabilecek iken, o anda içerisinde bulunduğu şaşkınlık veya panik dolayısıyla eline geçirdiği makasla saldırganı yaralamasında olduğu gibi, gerçekten de burada fail heyecan durumunda bulunmakla birlikte, makası kullanma biçim bilinçlidir."(Ceza Hukuku Genel Hükümler, Timur Demirbaş 315. shf)

Sanığın saldırıyı def etmeye yönelik tek atış yapıp maktulü etkisiz hale getirdikten sonra daha fazla atış imkânı var iken nede olsa meşru müdafaa halindeyim fırsat bu fırsat iradesi ile yerde yatmakta olan maktule karşı öfke ve gazap ile hareket ederek tüfek, fişek ve bıçak gibi yeterli aleti de olduğu halde ve 112 kayıtlarındaki hırıltı ve inleme seslerinden maktulün henüz ölmediğinin belli olduğu ortamda ölüm sonucunu almaya yönelik riske girmeyip eylemine devam etme imkânı var iken devam etmeyip tek atışla eylemini sınırlandırması ve sonrasında en hızlı şekilde 112 acil servis hattını arayarak olayı ihbar etmesi, söz konusu ihbar ile yardım talep etmesi hatta olayın gerçekleştiği evin ekipler tarafından bulunmasına yönelik görevlilere ısrarlı yer ve yön tarifinde bulunması hususları hep birlikte değerlendirildiğinde sanığın öç alma güdüsü ile hareket etmediği yönünde tam bir kanaat edinilmiştir. Yine sanığın maktule dış kapıdan girer girmez tereddütsüz ateş etme imkânı var iken böyle bir durum olmadığı ve özellikle atış mesafesi ve el swaplarına yönelik tespitlerden sanık ile maktulün arasındaki mesafenin kısaldığının sabit olduğu, yine sanığın maktulün henüz olmadığı ortamda silahı alması yada aramasının doğrudan öldürme kastını ortaya koymayacağı, bu durumun somut olayda sabaha kadar şiddete maruz kalmış, çıplak ve kelepçeli bırakılmış sanığın tekrar şiddete maruz kalması muhakkak olmakla kendini koruma içgüdüsünden kaynaklanan doğal bir davranış olduğunun kabulünde zorunluluk bulunmaktadır.

'Ancak bir kimsenin muhtemel saldırıya karşı hazırlık yapması ve savunma araçlarını önceden hazırlaması halinde de meşru müdafaa kabul edilmelidir. Bazı hallerde saldıran durumda bulunan kişinin hareketi müphem nitelikte olabilir. Ancak bu durumda bulunan kimsenin maksadının saldırı olduğuna inandıracak dış alametler varsa saldırı şartı gerçekleşmiş sayılabilir.'(Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Dönmezer/Erman 2.C 113-115 shf) Esasen bu şekilde gerçekleşen olayda sınırın öfke gazap gibi nedenlerle aşıldığına ilişkin delil mevcut olmayıp bu yönde ortaya çıkan şüpheden de sanığın yararlanması gerekmektedir. Neticeten meşru savunmada sınırın mazur görülebilecek bir heyecan, korku ve telaş ile aşıldığının kabulü zorunludur. Sanığın, maruz kaldığı saldırının etkisiyle içine düştüğü psikolojik hal nedeniyle heyecanlanması, paniğe kapılması ve hatta korkması, bunun sonucunda da meşru savunma sınırını aşması hayatın olağan akışında beklenebilecek bir durum olup, somut olayda TCK'nun 27. maddesinin 2. fıkrasının uygulanma şartlarının gerçekleştiği ve kin ve öç alma güdüsü ile hareket edilmediği konusunda mahkememizde tam bir vicdani kanaat oluşmuş ve sanık hakkında bu yönde aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur."

Örselenmiş kadın sendromundan mustarip olma ihtimali bulunan uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış kadınların yargılandığı davalarda Türk hukukunda uzlaşma bulunmamakla birlikte meşru savunmaya ilişkin koşulların tartışmaya açılması, kadının özgül koşulları ve şiddet karşısında yardım mekanizmalarının yetersizliği ve etkililiğinin sorgulanıyor olması kanaatimizce kadın suçluluğu bakımından önemli bir gelişmedir.

İKİNCİ BÖLÜM

II.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

A. Araştırmanın Problemi

Suçluluk temelde bir erkek alanı ve erkek deneyimi olarak görülmüştür (Saruç, 2013). Bu nedenle kadın suçluların özgül koşulları, toplumun ataerkil yapısı, kadına yönelik şiddetin etkileri suçluluk alanında dikkate alınmamıştır. Suçluluk alanındaki düzenlemelerin kadını göz ardı eden yapısı, feminist kriminologların odağını suç işleyen kadınların özgül koşullarına ve yargılama sürecindeki yaşadıkları sorunlara çevirmiştir. Kadın suçluluğu incelendiğinde, çoğunlukla sistematik şiddete maruz kalan kadınların eşlerine veya partnerlerine yönelik özellikle öldürme veya ağır yaralama gibi suç davranışlarını, kendilerini korumak ve şiddet döngüsünden çıkabilmek için gerçekleştirdikleri görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, fiziksel güç asimetrisi, ekonomik olarak dezavantajlı pozisyon, sosyal hayata katılımın azlığı gibi nedenler, kadınların yaşam koşullarını zorlaştırmakta ve suç davranışlarının değerlendirilmesinde önem arz etmektedir. Sanık kadınların yargılama süresince tâbi oldukları sadece erkek deneyimini temel alarak oluşturulmuş düzenlemelerin, önyargılardan uzaklaşarak kadının özgül koşullarını gözetmesi eşit ve adil bir yargılama açısından önemlidir. Sistematik şiddete maruz kalan kadının istismarcısı ile yaşamış olduğu ilişkiden ayrılmak yerine bir suç davranışını gerçekleştirmesinde sadece suç davranışından hemen önceki veya suç davranışının gerçekleştiği esnadaki durum ve koşullara odaklanan yargı sistemi kadının yaşamış olduğu süreci tam olarak değerlendirememektedir. Kadının istismar içeren ilişkiden ayrılmasının önündeki bireysel, duygusal ve toplumsal engellerin göz ardı edilmeden değerlendirilmesi kadının suç davranışının ve kadın suç deneyiminin anlaşılması bakımından önemlidir. Bu sayede kadını suça sürükleyen izlekler doğru bir şekilde analiz edilerek kadınlara yönelik güçlendirme stratejileri geliştirilebilir. Bir başka deyişle kadınların şiddete maruz bırakıldığı durumlarda istismar içeren

ilişkiden ayırlamama sebeplerinin ortaya konması eşit ve adil bir yargılama ile ne tür desteklerin sağlanabileceği meselesi bakımından önemlidir.

Kadın suçluluğunun giderek yükselmesi, ancak çok fazla araştırılmayan bir olgu olması ve odağın erkek suçluluğuna yoğunlaşması sebebiyle kadınların özgül koşullarının dikkate alınmaması ve bu durumun da kadın mağduriyetlerini arttırması araştırmacının dikkatini çekmiştir. İşte bu sebeple çalışmanın temel problematiği, sistematik şiddetten mustarip kadınların suç davranışları ile ilgili bireysel, psikolojik ve toplumsal koşulların göz ardı edilmesine yol açan ceza adalet sistemindeki bilimsel bilgi yetersizliği olarak belirlenmiştir.

B. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı; istismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan sanık kadınların suç davranışlarının psikolojik, bireysel, toplumsal sebeplerinin ve ceza adalet sisteminde karşılaştıkları sorunların sanık kadınların savunmasını üstlenen avukatların bakış açısıyla değerlendirilmesidir. Çalışma, istismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan sanık kadınların savunmasını üstlenen avukatları kapsamaktadır. Araştırmada öncelik olarak, Türkiye’de sistematik şiddet uygulayan eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan sanık kadınların şiddet döngüsünden çıkmak için karşılaştığı engeller ve savunmasını üstlenen avukatların karşılaştıkları zorluklar ve ceza adalet sisteminin mevcut duruma yaklaşımı ve eşit ve adil bir yargılamaya yönelik ihtiyaçlarının betimlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bu amacını desteklemek amacıyla kamusal alanda yankı uyandıran, basın ve toplumun dikkatini çekmiş, öğretilerde tartışmalara sebep olmuş davalardaki sanık avukatları ile nitel yöntemler kullanılmak suretiyle görüşmeler yapılmıştır.

Kadın suçluluğunun disiplinler arası bir çalışma alanı olmasına rağmen kadın suçluluğu alanındaki bilgi birikimi yetersizliğinin aşılabilmesi için kadın suçluluğunun feminist kriminoloji perspektifinden araştırılmasının, suçun önlenmesi ve yargılama sürecine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmüştür. Bu çalışma ile kadın sanıkların suç davranışı öncesindeki şiddet geçmişleri ve yargılama sürecinde karşı karşıya kaldıkları sorunların belirlenmesi ve eşit ve adil bir yargılamanın

önyargısız olarak geliştirilmesinin önündeki engellerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra istismarcısını öldüren veya ağır yaralayan kadınların yargılama esnasında psikolojik, bireysel ve toplumsal koşullarının göz ardı edilmesinin ceza adalet sisteminde üzerindeki olumsuz etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

C. Araştırmanın Önemi

Kadın suçluluğu hakkındaki literatüre bakıldığında önemli bilgi birikimi eksikliği ile karşılaşmıştır. Suçluluk alanındaki çalışmaların özellikle kadın suçluluğu bakımından oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın bahse konu bilgi eksikliğini giderecek oluşu önemini ortaya koymaktadır. Ceza adalet sistemindeki mevcut bakış açısının barındırdığı önyargılar incelenerek sistemdeki eksikliklerin neler olduğunun tespitinin, kadın suçluluğu alanında eşit ve adil bir yargılama yapılabilmesi için öneriler geliştirmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın bulguları, mevcut ceza adalet sistemindeki önyargıların aşılması ve şiddet mağduru kadınların istismar içeren ilişkiden ayrılabilmeleri için etkin tedbirlerin geliştirilmesi bakımından önemlidir.

D. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın yürütüldüğü dönemde Covid-19 pandemisi tüm dünyada ve ülkemizde zorunlu önlemlerin alınmasına sebep olmuştur. Bunlardan biri de cezaevlerinin yüksek riskli yerler olması nedeniyle avukat görüşmelerinin kısıtlanmasıdır. Bu nedenle cezaeviyle iş birliği içerisinde yürütülmek istenen bu araştırmanın çalışma grubu, uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış ve eşini/partnerini öldürmüş veya ağır yaralamış hükümlü yahut tutuklu kadınlar iken başlangıçta hedeflenen araştırma grubundaki kadınların savunmalarını üstlenen avukatlar olarak araştırma grubu değiştirilmek zorunda kalmıştır.

Araştırmanın sınırlılıklarından bir diğerini de uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış kadınları temsil eden avukatların iletişim bilgilerine ulaşmak oluşturmuştur. Basına yansıyan dosyalardan avukatların bir kısmının iletişim bilgilerine erişilebilse de isimleri bilinen ve basında çokça yer almış kadınların avukatlarına ulaşılmakta zorluk çekilmiştir. Olayın gerçekleştiği şehirlerin CMK

birimleri tek tek aranmasına ve birçok hukuki platformda benzer dosyalarla ilgilenen avukatlara ulaşılmaya çalışılmışsa da hepsinde başarılı olunamamıştır. Bu nedenle uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan kadınları temsil eden avukatlarla yapılan görüşmeler kadın örgütleri ve dernekleri ile bağlantısı olan veya iletişim bilgilerine ulaşılabilen avukatlarla sınırlı kalmıştır.

Katılımcıların paylaştığı şiddet öykülerinin bir kısmı basın ve medyaya çokça yansıdığı için basınla paylaşılmayan kısımlarının bu çalışmayla ifşa olmaması için bazı şiddet öykülerine ilişkin süreçler derinlemesine paylaşılmamıştır.

E. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel bir araştırmaya başlamadan önce araştırmacı kendisini sosyal gerçekliğe ulaştıracak yöntemi belirlemelidir. Kendine özgü avantajları ve dezavantajları olan nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin gerçekliği ele alış şekilleri birbirinden farklıdır. Gerçekliğin nesnel bir olgu olarak görüldüğü nicel araştırma yönteminin aksine nitel araştırma yöntemi gerçekliği zaman ve kültüre bağımlı olan ve bizim tarafımızdan oluşturulan bir olgu olarak varsayar (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 56- 57).

Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008:39). Nitel araştırma, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla inceler. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar, neden-sonuç ilişkisi kurulmadan bağlam içinde değerlendirilir. Ortaya çıkan sorunlar, oluşup geliştiği koşullardan ve değerler sisteminden ayrı ele alınmaz. Durumlara egemen olan ilişkiler ağı, kendi doğal ortamında yorumlanmaya yahut anlamların ortaya çıkarılmasına çalışılır (Neuman, 2012:224). Ürünler veya çıktılarından çok süreç ile ilgilenen nitel araştırmalarda anlamlar önem arz etmektedir (Yılmaz ve Altinkurt, 2011).

Nitel araştırmalarda çoğunlukla çevreyle ilgili veri, süreçle ilgili veri, algılara ilişkin veri olmak üzere üç tür veri toplanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:40).

Araştırmacı bu üç tür veriyi toplamak için yaygın olarak görüşme/mülakat, gözlem ve yazılı materyalleri inceleme yöntemlerini kullanmaktadır. Derinlemesine mülakatlar ise nitel araştırmalarda en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Mülakat, kişilerin duygu ve deneyimlerinin, bakış açılarının ortaya konulması bakımından oldukça güçlü bir yöntemdir. Başlangıçta kolay bir veri toplama tekniği olarak gözüксе de görüşme formlarının hazırlanışı ve görüşmelerin gerçekleştirilmesi yoğun çalışma gerektirmekte ve gözlem ve yazılı dokümanlardan elde edilen verilerle mülakat sürecinin desteklenmesi araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40-41).

Nitel araştırmalar, ölçülebilir, nesnel davranış ve tutumlara odaklanmaz. Nicel araştırmada, araştırmacının yanıt kategorilerini tanımladığı daha kapalı uçlu sorular yer alır. Nitel araştırmada ise yanıt olasılıklarının katılımcılar tarafından şekillendiği daha açık uçlu sorular ile karmaşık yapısı gereği tahmin edilemeyen sosyal olguların keşfi gerçekleştirilir. Nicel araştırmaya göre daha esnek bir çerçeve sunan nitel araştırma, sürekli değişim içeren sosyal olguların geliştiği ortamdan bağımsız bir yaklaşım sergilemediğinden araştırmanın her aşamasında yeni yöntem ve yaklaşımların geliştirilmesine, araştırma deseninde değişiklikler yapılmasına imkân sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 52).

Kadına yönelik şiddetin tarihsel ve toplumsal izdüşümlerinin derinliği ve faile yönelik suç davranışına ilişkin sebepler örgüsünün karmaşıklığı ve spesifik bir konuda derinlemesine bilgi elde edilmesi ihtiyacı, bu çalışmada nitel yöntemin kullanılmasını gerekli kılmıştır. Mevcut ceza adalet sistemindeki sorunları, sistematik şiddet mağduru olan fail kadınların savunmalarını üstlenen avukatlar açısından ele almak ve mağdur/fail kadınların suç davranışlarını bireysel, psikolojik ve toplumsal sebepleriyle ilişkilendirerek anlamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Mülakatlarda elde edilen verilerden yararlanılarak şiddet mağduru kadınların suç davranışının ardındaki nedenler ve savunmasını üstlenen avukatların ceza adalet sisteminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

F. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulmasıdır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Seçilecek durumların bilgi elde edebilme bakımından zengin olması ölçüt örneklemedeki esas noktadır. Çünkü seçilen durumlar program veya kurumsal iyileştirmeler için birer fırsat haline dönüşebilme ve temel eksiklikleri ortaya çıkarabilme işlevi gören araçlardır (Baltacı, 2018:255).

Araştırmacı tarafından belirlenen temel ölçüt, sistematik şiddete maruz kalmış ve partnerine yönelik ağır yaralama veya kasten öldürme suç davranışını gerçekleştirmiş kadınların ceza yargılamasında savunmasını üstlenen avukatların seçilmesidir. Çünkü bu araştırmada katılımcıların temsil ettikleri kadınların psikolojik, bireysel ve toplumsal arka planına hakimiyetlerine ilişkin gözlemleri ve görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Mülakat yapılan avukatlara kartopu yöntemiyle ulaşılmış ve irtibata geçilen katılımcılar dava dosyası süresince görüş ve hukuki destek aldıkları benzer dosyalara sahip bir başka katılımcıya araştırmacıyı yönlendirmişlerdir. Toplamda 1 erkek 11 kadın, 28-45 yaş grubunda ve 4-15 yıl meslekte kıdem aralığında olan katılımcıyla derinlemesine mülakat yapılmıştır.

G. Veri Toplama Aracı

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve elde edilen bulgular yapılan literatür taramasıyla birlikte değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ve araştırma soruları literatürdeki bilgiler doğrultusunda eşlerine/partnerlerine yönelik öldürme veya yaralama eylemi gerçekleştirmiş kadınların savunmalarını üstlenmiş avukatlar için geliştirilmiştir. Görüşme formunda “kadına yönelik şiddetin nedenleri, şiddet mağduru kadınların reaksiyonları, yardım talebinde bulundukları kişi ve kurumlar, şiddet geçmişinin suç davranışına etkisi ve ceza adalet sisteminin yaklaşımları” konularını ele alan sorular yer almaktadır. Araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme sorularının hazırlanmasında; soruların çok boyutlu olmaması, yanıtlayıcıyı-yönlendirici olmaması, kolay anlaşılır olması

gibi ilkelere dikkat edilmiştir. İkinci aşamada araştırma kriterlerine uygun bir avukatla pilot görüşme yapılmış ve herhangi bir sorun yaşanmadığı görülmüştür. Katılımcılarla yapılan mülakatlar pandemi nedeniyle ülke genelinde uygulanan dışarı çıkma yasağı nedeniyle “zoom” uygulaması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Dört farklı ilde bulunan avukatlarla görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formunun geliştirilmesinde kullanılan kuramsal çerçeve ile bulguların uyumluluğu sürekli olarak kontrol edilmiş ve araştırmacı mülakat esnasında ek sorular sorarak ve katılımcılardan daha geniş bir çerçeve çizmelerini istemiştir.

H. Verilerin Toplanması

Katılımcılarla yapılan mülakatlar, katılımcıların uygun oldukları ve kendilerini rahat hissedebilecekleri bir zaman diliminde görüntülü görüşme şeklinde gerçekleştirilmiş ve ses kaydı alınarak veriler toplanmıştır. Katılımcıların bir kısmı müvekkillerinin isimlerinin ve basına yansımış spesifik şiddet öykülerinin özellikle anonimleştirilmesini istemiştir. Katılımcılardan üçü başlangıçta dava dosyasına henüz yansıtılıp yansıtılmayacağı konusunda müvekkili ile net bir karara varmadığı için müvekkilinin aktarmış olduğu şiddet döngüsünün kayıt altına alınmasından çekindiğini belirtmiştir. Ancak ilerleyen dakikalarda araştırmacı tarafından kişisel bilgilerin anonimleştirileceğine ilişkin güvenin verilmesiyle katılımcılar, müvekkillerinin aktarmış olduğu şiddet öyküsünü dile getirmiştir. Mülakatların en kısası 40 dakika en uzun 95 dakika sürmüştür. Mülakatların ortalama süresi 54 dakikadır.

I. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır. “Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılarının kullanıldığı ve elde edilen sonuçların neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde yorumlandığı analiz tekniğidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2003). İçerik analizi ise mesajın göndereni, mesajın kendisi ve mesajın alıcısı hakkındaki metinden elde edilen geçerli yorumların bir dizi işlem sonucu ortaya konulduğu bir tekniktir (Cartwright, 1953:421, akt. Koçak ve

Arun, 2006:22). İlk olarak derinlemesine mülakatların ses kayıtları deşifre edilerek veriler araştırma sorularının oluşturulduğu temalara göre düzenlenmiştir. Elde edilen verileri düzenli ve yorumlanmış bir şekilde ortaya koymak ve görüşmecilerin ifadelerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. BULGULAR VE YORUM

Bu çalışmada istismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan sanık kadınların savunmasını üstlenen avukatların ceza adalet sisteminde karşılaştıkları sorunlar değerlendirilerek mağdur/fail kadınların suç davranışlarının psikolojik, bireysel, toplumsal sebepleri ele alınarak anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu amaçla eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan sanık kadınların savunmasını üstlenen avukatlarla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilerek söz konusu katılımcıların kadına yönelik şiddet ve örselenmiş kadın sendromunun tartışıldığı veya savunma stratejisine katkı sağladığı davalara ilişkin deneyimleri üzerinden çalışmanın sorularına cevap aranmıştır. Bu kapsamda toplam on iki avukatla derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu mülakatların tamamında ses kaydı alınmış ve kayıtlar deşifre edilmiştir. Deşifre edilen içerikler temalara ayrılmış ve nitel araştırma veri analiz tekniklerinden “betimsel analiz” tercih edilerek elde edilen veriler analiz edilmiştir. En temelde görüşmecilerin kadına şiddete yönelik görüşleri, örselenmiş kadın sendromu ve dava süreçlerine ilişkin deneyimler temaları belirlenmiş ve veri içeriğine göre alt temalar düzenlenmiştir. Alt temaların bir kısmı görüşme formunun hazırlık aşamasında belirlenmiş, bir kısmı verilerin yorumlanma aşamasında oluşturulmuştur.

Bu bölümde saha çalışmasından elde edilen bulgular paylaşılacaktır. Çalışmamızın bütünlüğü açısından görüşmecilere ilişkin genel bilgilerin paylaşılması uygun olacaktır. Görüşmecilerin²⁰ cinsiyet, yaş, kıdem bilgilerine Tablo 2’de yer verilmiştir.

Güldünya	Kadın	5 yıl
----------	-------	-------

²⁰ Etik kaygılar dolayısıyla katılımcıların gerçek isimlerine yer verilmemiş, araştırmacı tarafından belirlenen takma isimler kullanılmıştır.

Helin	Kadın	4 yıl
Yeldana	Kadın	12 yıl
Gülistan	Kadın	4 yıl
Kadir	Erkek	8 yıl
Saynur	Kadın	5 yıl
Merve	Kadın	2 yıl
Şule	Kadın	7 yıl
Emine	Kadın	8 yıl
Dilek	Kadın	2 yıl
Edanur	Kadın	14 yıl
Kader	Kadın	19 yıl

Tablo 2: Katılımcıların Genel Özellikleri

Buna göre katılımcıların on biri kadın, biri erkektir; yaşları ise 26 ile 40 arasında değişmektedir. Katılımcıların üçü Ankara’da, biri Antalya’da, biri Mersin’de ve yedisi İstanbul’da yaşamaktadır. Katılımcıların kıdemleri 5-15 yıl arasında değişmektedir.

A. Görüşmecilerin Kadına Şiddete Yönelik Görüşleri

Katılımcıların örselenmiş kadın sendromu ve sendromun kısmen tartışıldığı davalara ilişkin deneyimlerini ele almadan önce kadına şiddete yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi uygun bulunmuştur. Sistematik şiddete maruz kalan kadınların şiddet eylemlerinin anlaşılmasına çalışıldığı bu çalışmada, katılımcıların kadına yönelik şiddete ilişkin deneyimleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda görüşmecilerin kadına yönelik şiddete ilişkin algıları ve şiddet mağduru kadınların şiddetle mücadele ederken karşılaştıkları zorluklar ve şiddet mağduru kadının şiddeti paylaştıklarında çevresinin ve resmî kurumların yaklaşımlarına dair algıları değerlendirilmiştir.

1. Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Algılar

Çalışma kapsamında mülakat yapılan görüşmecilerin kadına yönelik şiddetin sebeplerine ilişkin görüşlerinde bazı noktalarda ortaklaşan algılara sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu ortak algıların önemli olduğu kanısıyla bu başlık altında ele alınmıştır. Bu noktada katılımcıların hemen hemen hepsinin kadına yönelik şiddeti “ataerkil sistem” ile ilişkilendirdiği söylenebilir. Katılımcıların hemen hemen hepsi kadına yönelik şiddetin cinsler arasındaki eşitsizliği besleyen ataerkil sistemin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olduğunu düşünmektedir. Şiddetin tarihsel süreçte ataerkil ve kapitalist yapı içerisinde kökleştiğini ve toplumsal alana hükmettiğini belirtmişlerdir:

Esasında kadın erkek arasında cinsler arasında eşitsizlik erkek daha güçlü kadın daha zayıf olduğu için biyolojik bir özellikten bahsetmiyorum toplumsal olarak bir eşitsizlik söz konusu olduğu için şiddet buradan kaynağını alıyor. Sizde biliyorsunuz çeşitli şiddet türleri var. Bunlar hangi coğrafyada hangi boyutlarda olduğuna göre değişebiliyor. Türleri, niteliği ve şiddeti de değişebiliyor. Ama asıl kaynağını kadına yönelik şiddetin ve diğer şiddet türlerinin

cinsler arasındaki, cinsel yönelimler, cinsel kimlikler arasındaki eşitsiz ilişkiden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Çok eski yani kapitalist patriarkal sistemde bir cinsin eşitlik mücadelesi var. Aslında biz görüyoruz süregelen bir eşitlik mücadelesi var yani sistemin kendisi sadece kadınlar üzerinde değil erkek olmayan ve birtakım unsurlarını barındırmayan kişilerin tamamını bir şiddete uğrattıyor ve dışlıyor. Yani bunu dediğim gibi genel nedeni eril zihniyet ve kapitalist patriarkal sistem olarak niteliyorum. Helin, Kadın, 4 yıl

Şule de ataerkil ve kapitalist sistemin kadına yönelik şiddeti beslediğini belirterek erkeğin kapitalist sistem içerisindeki sınıfsal pozisyonunun da kadına şiddette önemli bir yer kapladığını dile getirmiştir. Erkeğin iş hayatındaki çatışmasının, ses çıkaramayışının ve hiyerarşik olarak ezilmişliğinin öfkesini kadına yönlendirdiğini düşünmektedir:

Nerede haykıracak nerede hegemonyasını işletecek çünkü işletmesi gerekiyor bir yerde varlık bulması gerekiyor aslında bir yerde sesini çıkaramıyor ya bir yerde kişinin karakterini tatmin etmesi gerekiyor ama o tatmini şiddette buluyor işin özeti. Şule, Kadın, 7 yıl

Bununla birlikte katılımcılardan Gülistan, Emine, Güldünya ve Dilek'in kadına yönelik şiddeti "süregelen ataerkil pratikten vazgeçmeme" ile ilişkilendirdiği söylenebilir. Ataerkilliğin kamusal ve özel alandaki hakimiyetini sürdürmek istemesi ve bu hakimiyet altında ezilen, yok sayılan öznelerin taleplerini kabul etmek, öğrenmek istememesi de şiddetin önemli bir parçası olabilmektedir. Kadınların özgürleşmeye ilişkin her hamlesinin toplumsal olarak özümsemesi yerine bir dirençle karşılaştığını çeşitli katılımcılar şu şekilde ifade etmektedir:

Her dinde olan şeyler var bunların tamamı aslında nesiller boyu birbiri içerisinde aktararak geldiği için bir noktada zaten dışavurum şeklinin bu olması da makul kabul ediliyor ve yüzyıllardır süregeliyor. Bu aktarımdan da vazgeçmek istemiyorlar. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Toplumumuzun maalesef daha ataerkil bir toplumdan yeni yeni kadının daha değerli olduğu, kadının daha iş hayatına adapte olduğu, özgürlük alanlarında daha çok ses çıkarması sebebiyle o evrimleşmeyi yapamadığımız için bence bu erkekliği rahatsız ediyor ve kullanabilecek en kolay yöntem olan şiddete başvuruyor. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Kadınların şiddete ilişkin itirazları alışlagelmiş bir pratik olarak algılanmadığından şiddet düzeyini arttıran bir eylem de olabilmektedir. Katılımcılardan bazıları, kadınların maruz kaldığı şiddeti kabul etmemesi ve karşı çıkmasının bazı durumlarda şiddeti engelleyen bir unsur olmaktan ziyade şiddetin gerekçesi haline gelebildiğini belirtmiştir. Emine, Kader ve Yeldana, kadın cinayetlerinin de kadınların ataerkil sistemin beklentilerini karşılamak yerine maruz kalınan şiddeti reddetmesinin bir sonucu olarak okunabileceğini düşünmektedir:

Yani mesela kadın katliamların bu kadar çok artmasının aslında nedenlerinden biri de artık itiraz ediyor kadınlar. Bu şu anlama da gelmiyor. İtiraz etmek tek başına şiddeti durduran bir şey de olmuyor bazen itiraz etmek şiddetin gerekçesi kaynağı da olabiliyor biraz söylemek istediğim yaşadıkları şey kadınlar artık daha fazla farkındalar ve bu hani hayatlarında daha önemli bir yerde duruyor karşı koyuş daha önemli bir yerde duruyor. Yeldana,Kadın,12 yıl

Yeldana uzun süreli şiddete uğrayan ve istismarcılarını öldürerek medyanın dikkatini çeken Yasemin Çakal ve Nevin Yıldırım davalarını hatırlatmıştır. Bu olayların örgütlü olmasa da bireysel olarak kadınların şiddet karşısında itirazlarının güçlendiğini gösterdiğini belirtmiştir:

Kadınların meşru savunma öz savunma eylemlerinin yaygınlaşmasının nedeni de bu daha çok şiddet görme ve bu şiddete itirazı güçlendirme. Yani bunun illa örgütlü olarak yapılmasına da gerek yok tek tek kadınların eylemin toplamı da toplumsal gelişmeye ve örgütlü bir tutuma da tekabül edebilir. Ki nitekim böyle Yasemin'in Nevin'in arka arkaya bu eylemlerinin gerçekleşmiş olması, dosyaların bu kadar gündem olmasının nedeni de biraz bu. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Kadir'e göre kadına yönelik şiddet ataerkil sistemin kuruluşundan itibaren var olmuştur ancak kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte görünür hale gelmiştir. Kitle iletişim araçlarının ulaşılabilirliği kadınların şiddete ilişkin örtük tarihini ortaya çıkarmıştır. Şiddetin bu denli görünür kılınmasının avantajlarından birini toplumsal bilincin oluşması olduğunu belirten Kadir, görünürlüğün dezavantajını ise faillerin şiddet yelpazesini genişletecek yaratıcı eziyet biçimlerini öğretmesi olarak değerlendirmiştir. Faillerin internet aracılığıyla doktor muayenesinde fark edilmeyecek, ölüme de sebebiyet vermeyecek eziyet yöntemlerini kolayca öğrenebildiğini düşünmektedir:

Çağımızda iletişim olanakları çok fazla yani bir olayın hemen Türkiye ve dünya gündemine yayılması an meselesi, dakikalarla sınırlı. Bu sebepten dolayı bir kere kadına yönelik şiddetin bu kadar çok olması bu dönemde çokluğundan değil daha önce de vardı dünyanın her ülkesinde ve özellikle ülkemizde de vardı ama şu an daha bir gündemimizde. Daha bir ilgi çekici bir haber ve insanların içini biraz da acıtan bir olay olduğu için. Kadir, Erkek, 8 yıl

Görünürlüğün artmasının oluşturduğu toplumsal bilincin şiddet konusunda eğitimin gerekliliğini bir kez daha vurguladığını düşünen Kadir'in aksine Gülistan kadına yönelik şiddetin eğitimle çözülemeyeceğini düşünmektedir. Eğitimli erkeklerin de kadınlara şiddet uyguladığını ve çözümün ise caydırıcı cezalar ve etkin uygulamalarla gelebileceğini düşünmektedir.

2. Şiddet Mağduru Kadının İlişkiden Ayrılmasının Önündeki Engeller

Çalışma kapsamında uzun süre sistematik şiddete maruz kalmış kadınların istismarcılarına yönelik gerçekleştirmiş oldukları suç eylemleri değerlendirilirken kadınların şiddet döngüsünden çıkabilmek için ekonomik, psikolojik ve toplumsal koşullarının elverişliliği önem teşkil etmektedir. Katılımcıların ifade ettiği ilgili koşulların elverişsizliğinin kadının istismar edildiği ilişkiden ayrılmasını zorlaştıran veya imkânsız hale getiren faktörler olduğu fark edilmiştir. Bu sebeple katılımcıların işaret ettiği kadınları şiddet döngüsüne hapseden ve çıkmasını zorlaştıran engeller başlıklar halinde incelenmiştir.

a. Şiddetin Farkında Olmamak

Çalışma kapsamında katılımcıların bazıları şiddet mağduru kadının maruz kaldığı istismarı idrak edebilmesi için şiddetin türlerine ilişkin bilgi birikiminin belirleyici olduğunu belirtmiştir. Şiddet kavramı geniş anlamı ile sadece fiziksel şiddeti barındırmamaktadır. Artık şiddet, psikolojik, cinsel, toplumsal, sembolik gibi türleri olan bir kavram olarak ifade edilmektedir. Kadınların maruz kaldığı şiddet türleri de ayrıştırılmaktadır (Afşar, 2015:727). Yaygın olarak şiddetin sadece fiziksel şiddet olarak uygulanabileceğine ilişkin ön kabul, mağdur kadının yaşadığı durumu nitelendirmesini zorlaştırmaktadır. Kadının fiziksel olarak beden bütünlüğüne bir saldırının olmamış olması partnerin veya eşin şiddet uygulamadığı yönünde bir algının oluşmasına sebep olmaktadır. Helin, kadın müvekkillerinin birçoğunun

şiddeti sadece fiziksel şiddet olarak değerlendirdiğini ve şiddetin ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet olarak da uygulanabileceğinin farkında dahi olmadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Şunu da fark ediyorum ki kadınlar genel olarak şiddete uğradığını farkında değil. Bu toplumsal tabulara göre kadınlar fiziksel bir şiddete uğradıklarında şiddete de uğradıklarını düşünüyorlar. Sürekli olarak parasal parasal konuda sıkıntı yaşıyor eşi bir müvekkilime bunun bir şiddet olduğunu söylediğimde hayır hiç şiddete uğramadım beni hiç dövmedi dedi. Yani ne yazık ki sadece fiziksel şiddete uğradıklarında bunun bir şiddet olduğunu biliyor kadınlar. Helin, Kadın, 4 yıl

Edanur, evlilik içi cinsel saldırının bir şiddet olarak kadınlar tarafından algılanmadığını, cinsel birlikteliğin her iki kişinin de iradesiyle kurulduğu fikrinin yerleşmediğini ifade etmiştir. Kadınların evlilik birliği içinde bunu bir görev olarak gördüklerini belirten Edanur, kadınlara ancak böyle bir durumun cinsel saldırı olduğu anlatılınca rahatlayarak kendilerini ifade ettiklerini söylemiştir. Şule ise bazı kadınların içinde bulunduğu şiddet döngüsünün dahi farkında olmadıklarını belirtmiştir. Eşi tarafından her fiziksel şiddet sonrası cinsel saldırıya maruz kalan müvekkilinin anlatımlarından bu döngünün varlığını fark eden Şule, müvekkilinin şiddet döngüsünü sorduğu sorularla ancak fark edebildiğini belirtmiştir:

Tabii kadının anlatımdan rutini sen çıkarıyorsun görüşmenin sonunda. Kadın bunu böyle anlatmıyor. Kadın şunu yapıyor bunu yapıyor diyor. Ben sordum artık. Peki birlikteliğiniz nasıl yatak odası hani oraya girince? Kadın diyor ki hepsinden sonra zaten birlikte oluyor benle. Kadın bunu söyleyene kadar ne yaşadığının farkında değil. Ben deyince jeton düştü mesela “aa evet ya” falan dedi. Aslında bu bir döngüye dönmüş falan yaptı böyle. Kadın tabii bunu tiksiniyor anlatıyor istemiyorum çünkü diyor. Şule, Kadın, 7 yıl

Kadınlar maruz kaldıkları psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddeti ilişki sürecinin bir parçası olarak değerlendirebilmektedir. Partnerin veya eşin talep ve davranışları ataerkil anlayış ile normalleştirildiğinden bir şiddet biçiminden ziyade karakter ve kişilik özellikleri olarak algılanabilmektedir. Ataerkil yapı, kadın özne üzerinde erkek şiddetini normalleştirerek başka bir normalin mümkün olmadığına da kadınları inandırabilmektedir. Edanur, evlilik içi cinsel saldırının birçok kadın tarafından şiddet olarak algılanmadığını belirtmiştir:

Bir de bunu şey olarak da görüyorlar evleneceksin yapacaksın bir görev olarak görüyorlar o yüzden bunu bazen bir şiddet olduğunu anlamıyorlar. Ama biz bunu açınca Sen istemediğin de buna hayır dediğinde bunun adı tecavüzdür dediğimizde sonra açılabilirler o güven ilişkisi kurulduktan sonra olabiliyor bazen. Edanur, Kadın, 14 yıl

Katılımcılardan Güldünya, müvekkilinin suç teşkil eden bir eylemi nasıl normalleştirdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Mahkeme tarafından da neden şikâyet etmedin diye soruldu, cevap veremedi. Ben de sordum. Şey diyor bunları herkes yaşamıyor mu zaten evlenecektik, diyor. Ona göre işte bu çok normalleşmiş bu. Tehdit edilebilir yani mesela sizde ilişkinizde tehdit edilebilirsiniz başka türlü bir ilişki olabileceğini düşünmüyor. Güldünya,, Kadın, 5 yıl

Şiddet mağduru kadınların bir kısmı yaşadıklarının şiddet döngüsü veya şiddet türlerinden biri olduğuna ilişkin bilgi eksikliği yaşamaktadır. Görüldüğü üzere, uğradığı şiddeti fark edemeyen kadınlar, şiddeti normalleştirebilmekte veya şiddeti uzun süredir birlikte olduğu kişinin bir karakter özelliği olarak algılayabilmektedir. Gülistan, şiddetin farkında olmayan kadınların yaşadıkları duygu durumu veya şiddetin etkilerini nitelendirmekte de zorlandığını belirtmiştir.

b. Aile Desteğinden Yoksunluk

Şiddete maruz kalan kadının şiddetten kurtulabilmesi ve güçlenebilmesi için ailenin desteğinin olup olmaması önem teşkil etmektedir. Katılımcılar için kadınların aileyle kurduğu iletişim şekli ve ailenin şiddete yaklaşımı şiddet karşısında kadınların tepkilerinde belirleyici olabilmektedir. Kadir, kadınların destek alabilecek bir aile üyesinin yaşamamasının veya aileyle zayıf ilişkilerinin olmasının kadını şiddet karşısında tek başına mücadeleye zorladığını düşünmektedir. Aileden destek bulamayacağını veya bulma imkânının olmadığını düşünen kadının bireysel direnişinin hezimetle sonuçlanmasının ardından da pasifize olduğunu belirtmiştir:

Bir kere ailesi ile bağları zayıf, anne babası olmayan kadından bahsediyoruz. Zayıf olduğu zaman iletişim az olduğu zaman yani yöresel ve Yörük ifadesiyle kadının arkasında arkam yok diye bir algısı olduğu zaman uzun bir süre şiddete maruz kalıyor ve şiddeti kabulleniyor. Kendi bireysel olarak direniyor, kavga ediyorlar, fiziksel olarak karşılık veriyorlar. Sindirildiği zamanda bundan vazgeçiyor. Kadir, Erkek, 8 yıl

Evlilik kurumunun devamlılığının şiddete maruz kalmaktan daha elzem olduğuna ilişkin ön kabullerin yaygın olması şiddet karşısında aile desteğinden yoksunluğa sebep olabilmektedir. Ailelerin şiddete ve evlilik kurumuna yaklaşımı kadınların açıkça veya zımni olarak talep ettikleri desteğin karşılanmamasına da neden olabilmektedir. Emine ve Edanur ailesinin yanında dahi şiddet gören bazı kadınların aileleri tarafından korunmadığını, şiddeti engellemek için çaba göstermediklerini ve şiddet uygulayana ses çıkartmadıklarını belirtmiştir.

Gülistan da erkek üyelerinin uyguladığı şiddeti normalleştiren bir ailenin, eşinden şiddet gören bir kadına vereceği tepkiyi kadının zaten tahmin edebileceğini düşünmektedir. Ataerkil aile yapısının ağabey ve babanın şiddetini kadın için normalleştirdiğini belirten Gülistan, ailenin diğer erkek üyelerinin şiddeti karşısında kadını korumamış bir ailenin şiddete maruz kalan kadını eşine karşı korumayacağı önbilgisinin kadınlarda zaten mevcut olduğunu belirtmiştir:

Ailede karşılaşılabilecek tepkinin daha çok onların beklediği tepki olmayacağını onlar da sezgisel olsa bile biliyorlar. Çünkü aman o senin baban o senin abin ile başlayan bir süreç sonrasında aman o senin kocan vb. gibi idare et yavrum diye devam edecek. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Savnur, ailenin şiddeti öğrenmesine rağmen gerekli desteği vermediği durumlarda kadının duygu durumuna dikkat çekerek kadının daha fazla yalnızlaştığını dile getirmiştir. Savnur'a göre ailesinin dahi normalleştirdiği bir durumun içinde olmayı kabul etmek zorunda kalan kadın, sosyal ve psikolojik olarak yalnızlığa itilebilmektedir:

Kadınlar bundan bahsetmek istemiyorlar. Bahsetmek istemediklerinde üstelemiyorum. Bahseden kadınlarda ise ayırım var. Bir kısmında ailenin, özellikle annenin kendilerini desteklediklerini görebildim. Diğer tarafta ise ailesinin öğrenmesiyle daha derin bir yalnızlığa itilen kadınlar da gördüm. Savnur, Kadın, 5 yıl

Şiddetin normalleştiği ve kesinlikle haklı bir nedeninin olduğuna ilişkin kökleşmiş inançların bulunduğu bir aile ile kadının maruz kaldığı şiddeti paylaşması oldukça zor olabilmektedir. Bazı aile üyeleri istismarcı ile empati yapmaya meyilli olabildiğinden mağdur suçlayıcılık yapabilmektedirler. Bu nedenle de kadın uğradığı

şiddetin haklı bir gerekçesinin olmadığını açıklamak gibi bir süreci yaşamak yerine bahsetmemeyi de tercih edebilmektedir:

Ailedeki erkek bireyler genel olarak bir şey yapmasa neden dövsün yapmış ki dövmüş düşüncesinde olduğundan kadın da bir şey yaptım ki dayak yedim düşüncesinden dolayı dayak yediğini ya da işte şiddete uğradığını söylemiyor. Çünkü bu sefer kendisi sorguya çekilecek ne yaptım korkusundan kadın uğradığı şiddeti söylemek istemiyor. Belki de şiddete uğramaması gerektiğini anlatmak zorunda kalıyor kadınlar. Helin, Kadın, 4 yıl

Helin gibi Şule ve Dilek'te şiddetin bir sebebinin olduğuna ilişkin bu yerleşik algının bir süre sonra kadının şiddete kendisinin sebep olduğuna ilişkin bir suçlamayı da ardından getirdiğini göstermiştir. Kadınlar, ailesi ve yakın çevresinden aldığı bu dönütler sonrasında, şiddet eylemini gerçekleştiren faile ve eylemine değil, şiddet öncesindeki kendi davranışlarına odaklanabilmektedir. Böylece şiddetin sebebini kendi davranışlarında bulan kadın suçlamayı kendine yöneltmektedir:

Ama bazen de işte ne yazık ki o toplumsal tabularla hepinize yettiğimiz için bazen bir işte evet bak doğru ben de bunu yaptım, o da ne yaptı dayanamadı, beni dövdü. Ya işte keşke ben de bunu yapmasaydım fikrini oluşturuyor ama tabii ki bu Tamamen toplumsal Baskıdan dolayı oluşuyor. Helin, Kadın, 4 yıl

Diyor ki mesela beni dövüyor ben diyorum ki hala onu sevdiğini mi düşünüyorsun diyor ki bende onu çıldırttım gerekçe buluyor. Şule, Kadın, 7 yıl

Evlilik birliğinin başlangıç şekli aile ve kadın arasındaki destek mekanizmasının şeklini değiştirebilmektedir. Emine, evliliğin geleneklere uygun olmayan şekilde, kaçarak veya ailenin rızası alınmadan gerçekleştirilmesinin de aile desteğinde belirleyici olduğunu düşünmektedir:

Kaçtın artık hani geriye dönemezsin mantığı oluşuyor ailede. Emine, Kadın, 8 yıl

Emine, kadının kaçarak evlenmiş olması nedeniyle ailenin kadına boşanma gibi bir hakkının olmadığını her zaman hatırlatabildiğini ve bu durumun kadını şiddete katlanmaya mecbur bıraktığını düşünmektedir. Emine gibi Kader ve Kadir de ailenin rızasının alınmadığı evliliklerde ailenin kadına uzun süre tepkili olması, küsmesi, görüşmemesi gibi faktörlerin kadının yardım istemesini zorlaştırdığını ifade etmiştir:

Babasını karşısına alarak evleniyor. Babası da onunla görüşmüyor şiddete uğradığında da babası “sen seçtin katlanacaksın”, diyor. Kader, Kadın, 19 yıl

Kadın evden kaçarak evlenmiş aile rızası olmamış yani anne babasına karşı bir ayıbbı günahı kötü bir şey varmış gibi istenmeyen bir evlilikle gittiği için. Evliliğindeki her şey de eşinin yaptığı her şeyde şunu düşünmüş “Sen bunu naneyi yedin, bunu yaptın ailenin iznini almadın, istemiyordun o zaman buna katlanacaksın.” İki yıl katlanmış. Kadir, Erkek, 8 yıl

Kadir’in anlattığı vakada, yaşamış olduğu şiddeti ailesinin rızasını almamasının bir cezası olarak değerlendirebilen kadının şiddete uzun süre dayanabileceğini ve ailesinin desteğinin asla alamayacağını düşündüğünü belirten Kadir gibi, Merve de özellikle kırsal bölgelerdeki evliliklerde kaçmak, ailenin istediği bir kişiyle evlenmek gibi eylemlerin şiddet karşısında ailenin desteğine başvurmadan kadını alıkoyabildiğini belirtmiştir.

Mağdur kadının şiddeti önlemek için ailesinden yardım istemesine rağmen gerekli desteğin verilmemesi kadını şiddet karşısında daha güçsüz bir duruma getirmektedir. Kadın aileden evlilik kurumunun devamlılığına ilişkin talebi, mağdur suçlayıcılık yapması veya şiddeti normalleştirmiş olması gibi nedenlerle gerekli desteği alamayarak sistematik şiddete boyun eğebilmektedir.

c. Ekonomik Destekten Yoksunluk

Şiddet mağduru kadının ayrılık sonrası eşi veya partneri dışında geçimini sağlayacak bir kaynağa yahut bir mesleğe sahip olmaması şiddet karşısındaki tepkisinde belirleyici olmaktadır. Ayrılma veya boşanma gibi seçenekler kadın için hayatını sürdürmesi için elzem olan ihtiyaçların dahi giderilmesinin zorlaşacağı bir seçenek olarak karşısına çıkabilmektedir. Savnur, ekonomik özgürlüğün kadın için istismar edilen bir ilişkiden gidebilme özgürlüğünü ifade ettiğini ama tek başına da yeterli bir unsur olmadığını belirtmiştir:

Ekonomik özgürlük demek gidebilmek demek ancak tek başına bunun yeterli bir dinamik olduğunu düşünmüyorum. Savnur, Kadın, 5 yıl

Emine, ekonomik özgürlüğe sahip olsun olmasın kadınların ekonomik olarak birçok gerekçeyle istismar içeren ilişkiden ayrılamadığını belirtmiştir. İstismarcı eşin

müşterek çocukların ekonomik olarak ihtiyaçlarını karşılayan tek kişi olması da mağdur kadının tepkisinde belirleyici olabilmektedir. Şule, Dilek, Helin, Savnur ve Emine ekonomik özgürlüğü olmayan kadınların boşanma sonrasında çocukların masraflarını karşılayamayacağından veya velayeti babaya bırakamayacağından boşanma girişiminde dahi bulunamadıklarını ifade etmişlerdir:

Ama ailesi kadına destek olmayacaksa ve çocuklar da varsa kadın için ayrılma gibi bir seçeneğin kolay kolay oluşacağını sanmıyorum. Savnur, Kadın, 5 yıl

Ekonomik olarak güçlü olan ve ayrılık sonrası da çocuklarına bakabilecek olanağa sahip kadınlar dahi istismarcı eşleri tarafından yüklü krediler çekilerek, borçlandırılarak ekonomik açıdan zor duruma sokulabilmektedir. Boşanma gerçekleştiği anda kadın adına çekilen yüklü kredilerin taksitlerini ödemeyecek olan istismarcı eş, kadını ayrılırsa veya boşanırsa o borçla baş başa bırakacağını söyleyerek tehdit edebilmektedir. Kadının kazancı her ne kadar kendine ve çocuklara yetebilecek miktarda olsa da yüksek miktarda kredi ödemeleri kadının gözünü korkutabilmektedir. Katılımcılardan Kadir, müvekkilinin maruz bırakıldığı ekonomik kıskacı şu şekilde ifade etmiştir:

Kredi kartlarını kullanıyor. Senet alıyor, icraya veriyor. Boş senet alıyor, ona ailesine dahil kredi çektiriyor. Yani sen benim yanımda olacaksın bana yanlış yapmayacaksın yoksa ekonomik olarak mahvolursun. Kadir

Katılımcılar, genel düşüncelerinden de anlaşılacağı üzere ekonomik özgürlüğün kadının şiddetten kurtulabilmesi için önemli bir faktör olduğunu düşünmektedirler. Ekonomik özgürlüğün bu denli önemli olması katılımcılara göre kadının ayrılık sonrası yeni bir hayat kurabilmesi ve çocuklarının bakımını üstlenmesi bakımından en önemli faktörlerden biridir. Ancak kadının ekonomik özgürlüğünün olduğu koşullarda dahi istismarcı eşin borçlandırarak, kredi çektirerek oluşturduğu ekonomik kıskac kadınların istismar edildiği ilişkiden kurtulabilmesinin önünde bir engel olabilmektedir.

d. İntikam Korkusu

Şiddet mağduru kadının fail tarafından sadece kendisine yönelik değil, aile üyeleri ile de tehdit ediliyor oluşu kadının maruz kaldığı şiddete karşı çıkamamasına sebep olabilmektedir. Şiddete maruz kalan bir kadın yaşamış olduğu şiddetten ailesini korumak isteyebilir. Bu nedenle de şiddet karşısında tepkisiz kalarak ailesini koruduğu gibi bir inanca kapılabilir ve şiddete uzun yıllar katlanabilir. Kadir, istismarcı bir eşin, müvekkilini tüm ailesini öldürmekle tehdit ettiğini ve bu tehdidin yaratmış olduğu korkuyu şu şekilde ifade etmiştir:

Eğer beni şikâyet edersen kız kardeşini getiririm. Bunu iki kadını da yapıyor, kız kardeşini getiririm seni burada kelepçeyle bağlarım, kız kardeşine tecavüz ederim diyor artık kadın yalnızlaşma ya ve o acıya katlanması gerektiğini bilinçaltında kabulleniyor. Yani o anki yaşadığı acı, şiddet çok normal normalleştiriyor. Aileme zarar vermesin, çocuğuma zarar vermesin, bana tecavüz etti, kız kardeşime de olabilir. Ben bir hata işledim, mikrop bir insanı, kişilik sorunu olan bir insanı hayatıma aldım. Ailesi oluyor sonuçta evlenince. Ben bunu yaşadım benden dolayı da kız kardeşime, erkek kardeşime, anne, babama musallat olmasın şeklindeki de bir tehdit üzerinden dolayı bir şiddet var. Kadir, Erkek, 8 yıl

Şiddet mağduru kadının yaşamış olduğu bu süreci psikolojik şiddetle bütünleşen bir tehdit süreci olarak değerlendiren Kadir, görünür olduğu için fiziksel şiddete daha duyarlı olan sistemin görünmeyen psikolojik şiddeti daha iyi analiz etmesi gerektiğini düşünmektedir.

Akyüz'e göre kadınların şiddete dayanmalarındaki en önemli nedenlerden biri istismarcı eşin "çocuklarını elinden alırım" tehdididir (Akyüz ve ark., 2014:45). Kadir ve Dilek'e göre çocuklarını göremeyeceğini düşünen mağdur kadın için böyle bir tehdit şiddete dayanma mecburiyetini oluşturmaktadır. Mağdur kadının çalışıp para kazanmazsa yeni doğan çocuğunun istismarcı eşin annesinin altsoyu olarak kaydettirileceği veya eşi tarafından fuhşa sürükleneceği gibi bir korkuyla uzun süre şiddete katlanan müvekkilinin yaşadığı korkuyu Helin, şöyle ifade etmiştir:

Ekonomik olarak durumları kötü. O nedenle ekonomik şiddete maruz kalıyor. Eşi zaten çok çalışmayan biri çalışmıyor. Açıkçası müvekkilim kundaktaki bebeğini bırakıp işe gidiyor. Çünkü müvekkilim şununla tehdit ediliyor. Gelmezsen de bugün de çalışmazsan, çocuğu anneme vereceğim kimlikte bile anne babasının adını değiştirmeyi teklif ediyor. Helin

Şiddet mağduru kadın istismarcı partner veya eşin daha önceki anlatımlarından ve kendisine uygulamış olduğu şiddetin boyutunu da gözeterek istismarcı eşin/partnerin ailesine yönelik tehditlerini ciddiye alabilmektedir. Güldünya, şiddet mağduru bir müvekkilinin partneri tarafından sürekli olarak başka ülkede işlediği suçların hatırlatıldığını ve bahsettiği suçların onun için çok kolay bir eylem olduğunu yineleyerek tehditlerin müvekkili üzerinde derin bir korku yarattığını ve onu psikolojik olarak tahrip ettiğini düşünmektedir:

Babanı da öldüreceğim. Ailenden birine zarar vereceğim. Zaten o baban seni bana vermedi gibi sürekli baskılar artıyor. “Ben Arabistan'da çok kişi ortadan kaldırdım sıra senin babana da gelecek” diyerek tehdit ediyor sürekli. Ölüm tehditleri de ailesine yönelik çok fazla. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Gülistan ise istismarcının tüm aileye ve çevreye yönelik tehditlerinin şiddet mağduru bir müvekkilinde yaratmış olduğu korkuyu daha da arttırdığını düşünmektedir. Yaşadığı çevrede birçok insanla sorun yaşayan ve korkulan biri olan istismarcı hakkında görüştüğü köy halkının şu ifadelerini dile getirmiştir:

Kimse yapmamıştır demiyordu yapmıştır diyordu. Ya bu hani bundan her şey beklenir, her türlü pislik beklenir gibi tavırları vardı. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Helin müvekkillerinden birinin bir yılı aşkın süredir uğradığı psikolojik şiddet karşısında herhangi bir yardım mekanizmasına başvurmama sebebinin istismarcının ailesiyle tehdit etmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Evliliğinin bozulacağını düşünen mağdur kadının herhangi bir hukuki sürece girmekten şikâyetçi olmaktan dahi çekindiğini ifade etmiştir:

6284 sayılı yasaya bağlı koruma tedbirleri talebinde bulunmak için bile annesi zorla ikna etti yani. Neden, eşime gidip başka şeyler anlattırsa ben üzerime sürülen iftirayı nasıl temizlerim. Mesajlar var, mesela işte başka şeyler anlatırım diye mesajlar var yani. Helin, Kadın, 4 yıl

Katılımcılardan bazıları ise müvekkillerinin doğrudan başkasına uygulanan şiddete tanıklık ettiğini ve bu durumun mağdur kadınlarda korku yarattığını belirtmiştir. Kadir, istismarcı eşin başka bir kadını, müvekkilinin gözünün önünde domuz bağıyla bağlayarak işkence yapmasının müvekkilinin istismarcıya yönelik korkusunu daha da pekiştirdiğini belirtmiştir. Katılımcılar, kadınların ayrılma

girişiminde bulunmaları halinde istismarcı eş veya partnerlerinin, ailelerini veya kendilerini daha büyük bir şiddete maruz bırakacağını düşündüklerinden şiddet döngüsünde kalmaya devam ettiklerini belirtmiştir.

e. Yardım Mekanizmalarının Yetersizliği

Katılımcıların önemli bir kısmı resmî kurumlara başvurunun önleyici olmadığına ilişkin kanaatin şiddet mağduru kadınlar arasında yaygın olduğunu belirtmiştir. Bu durumun kadınların şiddet sonrası tepkilerinde ve yardım arayışlarında belirleyici olduğu ifade edilmiştir.

Şiddet mağduru kadının şikâyeti sonrasında faile caydırıcı olmayan yaptırımlarda bulunulması veya hiçbir yaptırımın uygulanmıyor olması mağdur kadında ümitsizliğe sebep olabilmektedir. Kolluk birimine gidip imza atmak veya uyguladığı şiddetin başkaları tarafından öğrenilmiş olması faili öfkeliendirip kadına daha büyük bir şiddetle dönebilmektedir. Kadının şikâyetçi olmaması için birçok tehditte bulunabilen fail, şikâyet sonrası hiçbir yaptırımla karşılaşmadığını görünce daha da öfkelenebilmektedir.

Katılımcılardan Helin, Dilek, Gülistan, Kadir, Merve, Savnur, Emine resmî kurumlara şiddetin bildirilmesinin, şiddetin önüne geçilmesinin aksine şiddetin düzeyinin artmasına sebep olabilecek bir olgu olarak algılandığını belirtmişlerdir. Herhangi bir etkililiği olmayan bu mekanizmalara mağdur kadınların başvurmuyor oluşunu sonrasında yaşayacakları muhtemel daha şiddetli eylemlere yönelik korkudan kaynaklandığını belirtmişlerdir:

Ama özellikle polis merkezinde veya savcılıkta ya da koruma kararlarının yetersizliği sebebiyle başvurmayan birçok kadın var. Hepimizin bildiği gibi polise başvuruda geri çıkacağı düşüncesi hiçbir sonuç alamama, şikâyet ederse daha kötü bir şiddetle karşılaşma yani. Dilek, Kadın, 2 yıl

Yani ben dediğim gibi genel olarak devlet kurumları yani işte bu mahkemedir savcılıktır karakoldur çok fazla başvurduklarını görmedim. Başvurduğumda ben korunamayacağına düşünen çok fazla kadına o denk geldim. Helin, Kadın, 4 yıl

Bu anlamda zaten herhangi bir koruma mekanizmasını devreye sokmak istediğinde başına o ana kadar geldiklerinden muhtemelen daha kötüsünün geleceğini düşündüğü için hiçbir başvuruyu gerçekleştiriyor. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Başka bir dosyamızda otobüsten iniyor annesine dışarıyı kontrol ettiriyor. Dışarıda var mı sürekli ondan bir yardım talebinde bulunuyor algısı o. Karakola gitmeyi kesinlikle veya kolluk kuvvetine gitmeyi aklından bile geçirmiyor. Yaşayabilecekleri çok korkunç olarak öğretildiği için annesinden alıyor yardımı. Kadir, Erkek, 8 yıl

Şiddet sonrası resmî kurumlara başvuran kadınların, başvuruları neticesinde şiddetin önlenmediği, 6284 Sayılı Kanun kapsamında alınan koruma kararlarının faili durduramadığını ve etkin bir şekilde uygulanmadığını fark eden mağdur ların tekrar eden şiddet sonrası resmi kurumlara başvurmaktan kaçındıkları katılımcıların bazıları tarafından belirtilmiştir. Merve ve Şule kadınların şehir değiştirmek vb. kendi yöntemleri ile şiddetten kurtulmaya çalıştığını ifade etmişlerdir:

Güven kayboluyor açıkçası. Koruma kararı varken dahi mağdurun başına şiddet uygulayanlar tarafından hala şiddet eylemleri geliyor koruma kararı çok da etkin koruyamıyor maalesef ve bunu bilen kadınlarda kendilerini kendi başlarına korumaya veya kendi kaçarak isim gizleyerek birçok müvekkilimiz var şehir değiştiren kaçmak için şiddet uygulayan taraftan. Yani ya artık kaçarak ya da artık boyun eğerek veya ailelerine sığınma tarafını seçenler de var. Merve, Kadın, 2 yıl

Özellikle 6284 Sayılı Kanun kapsamında alınan koruma tedbirlerinin süresinin uzatılmasında yaşanan güçlüğü dikkat çeken Merve ve Şule, sistematik şiddete maruz kalan kadınların koruma taleplerinin uzatılması için güçlü delillerin varlığını arayan mahkemelerin kadınları şiddet karşısında daha da korumasız hale getirdiğini ifade etmişlerdir:

Mesela delilleri sunuyoruz vs. Fakat devam ettiğine dair kanaat oluşmadığına diye genel şablonlarla işte kopyala yapıştır yöntemiyle ret durumları maalesef başımıza geliyor. Bu çok yaşanan bir olay. Tamam bir aylık koruma kararı veriliyor fakat bir aylık koruma kararı devam mı? Sistematik şekilde şiddet gören yani bir defa şiddete uğradıktan sonra bu sürecin son bulmayacağı devam edeceği muhakkak olsa dahi koruma kararının devamına karar vermiyor hakimler böyle bir mağduriyetimiz var. Merve, Kadın, 2 yıl

Kadının beyanı esassa direkt veriyor koruma kararını ama ne de zorlanıyoruz? Biz koruma kararını uzatma kararı alamıyoruz. Orada ne devreye giriyor hakimlerin çalışma sistemi.

Diyor ki uzatma vermiyorum sıfırdan isteyeceksiniz diyor. Ya kardeşim yasa bu yetkiyi vermiş, devam ediyor bu şiddet sarmalı. Çünkü ayda bir kontrol etmesi gerekiyor, bir sürü evrak falan. Sıfırdan başlat ki benim bir dosyam eksilsin böyle bakıyor adam. Şule, Kadın, 7 yıl

Katılımcılardan Savnur, şiddetten korunmak için sığınma evine giden kadınların deneyimlerinin de pek iç açıcı olmadığını belirtmiştir. Sığınma evlerinin kadınları şiddet karşısında güçlendirmekten ziyade bir süre kötü koşullarda yaşatarak evlerine dönmeye zorladığını ifade etmiştir:

Türkiye’de kadınlar devlet koruma altındayken de öldürüyorlar ya da şiddete maruz bırakılıyorlar. Ne harika bir sistem. Kaldı ki, şiddet görmesi nedeniyle evlerinde kalamayan kadınların gönderildiği sığınma evleri adeta devletin “ evine ve kocana dön, sana başka bir hayat şansı tanımıyorum” demek. Oldukça yetersiz ve kötü yerler. Savnur, Kadın, 5 yıl

Şiddetten kaçarak sığınma evlerine gelen kadınların yaşamış oldukları koşulların yeterince güvenilir olmadığını belirten Savnur ve Edanur, mağdur kadınların kaldıkları sığınma evlerinin adreslerinin istismarcılara verildiği birçok örneği hatırlatmıştır. Kadınların şiddet karşısında devlet tarafından korunmadığını düşünmektedirler. Kadir de devletin koruması altında olmasına rağmen öldürülen birçok kadını hatırlatarak çözümün şiddet konusunda toplumsal bir dönüşümle ancak mümkün olabileceğini, hukuki korumanın dahi çözüm olmadığını belirtmiştir.

Katılımcılardan Helin, kadınların şiddet sonrası darp raporu almasına rağmen şikâyetçi olmaktan imtina ettiğini belirtmiştir. Kadınların uğradıkları şiddeti kimse inanmaz düşüncesiyle belgelemek istediklerini, bu nedenle darp raporu aldıklarını ancak şiddeti polis veya jandarmayla çözemeyeceklerine inandıklarından sadece ellerinde bulundurduklarını ifade etmiştir:

Sağlık ocağına gitmiş, karakol vasıtasıyla. Darp raporu alıyım da bir dursun. Şikâyetçi olur muyum olmaz mıyım bir bakayım. Bir darp raporu dursun ama ondan sonrasını getirmeye cesaret edemiyor mesela. Helin, Kadın, 4 yıl

Kadına şiddete yönelik yardım mekanizmalarının yetersizliği ve şiddet geçmişi olan kadınların yardım mekanizmalarının şiddete karşı bir koruma sağlamadığına ilişkin deneyimleri, katılımcıların hemen hemen hepsi tarafından

belirtmiştir. Kadına şiddete yönelik yardım mekanizmalarının etkinliğinin artırılması kadının şiddet döngüsüne hapsolmasının önüne geçilebilmesi için önemli bir noktadadır.

f. Toplumsal Baskı

Şiddetin toplum tarafından nasıl algılandığı da şiddet mağduru kadının şiddetten kurtulabilmesi noktasında önem arz etmektedir. Meşru görülen ve kabul edilen şiddet algısı kadının uğradığı şiddetin yok sayılmasına ve kurtulma çabalarına destek bulamamasına neden olabilmektedir. Yerleşik bir unsur haline gelen ve yüzyıllardır meşrulaştırılan kadına yönelik şiddet, uygulayana değil, mağdura “ne yaptın da bu şiddete maruz bırakıldın” sorusunu yönelttiğinden toplumsal dönüşüme doğası gereği karmaşık yollar izleyerek direnmektedir. Toplumsal olarak kadının uğradığı şiddet, olay özelinde değerlendirilmekten ziyade alâkasız birçok unsurla değerlendirildiğinde mağdurun tekrar travmatize edilmesine sebebiyet verebilmektedir. Savnur, toplumun şiddetten haberdar olduktan sonra mağdura destek vermesi için belli kriterler gözettiğini belirtmiştir:

Toplumsal bir kadına karşı şiddeti kucaklamasının da bu ülkede kriterleri var. Yeterince masumsan ve namusluysan, öldürüldüğünde ya da şiddete maruz bırakıldığın anda ahlaklıysan toplum seni daha çok kucaklıyor. Ancak hatırlarsan, Şule Çet dosyasında “ama binaya gülerken girmişti” “zaten içki de içmişti” gibi bir savunma yapılmıştı. Savnur, Kadın, 5 yıl

Mağdur kadınların yargılamaları esnasında sosyal medyadan mahkeme salonlarına kadar uğradıkları şiddeti hak etmediklerini ispatlamaya çalıştıklarını belirten katılımcıların önemli bir kısmı, şiddetten daha büyük muhtemel bir toplumsal baskıdan kadınların çoğu zaman korktuğunu belirtmiştir. Gülistan, “bu sistemden nasıl bir yardım bekleyebilir bu kadınlar”, diye sormaktadır. Farklı sosyo-kültürel ve ekonomik yapıya rağmen kadınların maruz kaldığı şiddetten dolayı mağdur suçlayıcılıkla karşılaşabilme ihtimallerine ilişkin korku, mağdur kadının hak arayışından vazgeçmesine sebep olabilmektedir. Katılımcılardan Dilek, bir müvekkilinin istismarcı eşi tarafından fuhşa sürüklendiğini anlatmaktan çekindiğini ve uğramış olduğu şiddetin sırf ona çevresi tarafından bir damgalama ile dönecek

oluşunu düşündüğünden çevresiyle paylaşmaktan çekindiğini ve yardım isteyemediğini belirtmiştir. Helin ise uzun süredir tacize uğrayan yüksek eğitilmiş bir müvekkilinin elinde birçok delil olmasına rağmen toplumsal baskıdan korktuğu için hukuki olarak hakkını aramadığını belirtmiştir:

Herkes der ki demek ki gitmiş oturduğunda bir şeyler hissettirmiş karşındakine. İşte farklı bir hissiyat vermiş gibi öyle bir şey yapıyor. Herkes bana bu tarz davranışlarda bulunur diye. Bırakın ceza davasını şiddete uğradığına dair şikayetçi olmadı 6284'e dayalı yani delil dahi istenmeyen bir koruma kararını bile almak istemedi. Helin, Kadın, 4 yıl

Helin gibi Şule de kadınların maruz kaldıkları şiddeti toplumsal baskı nedeniyle paylaşmadıklarını belirtmiştir. Toplumun şiddete maruz kalana yüklemiş olduğu utanç duygusunun ve suçluluk hissinin kadının özgüvenini zedeleyerek şiddet döngüsünde kalmasına sebebiyet verdiğini düşünmektedir:

Ya kadınlar belki bin tane şey yaşıyor birini ancak açıklıyor o utanç duygusu çok ağır bir duygu yani ben bunu nasıl anlatacağım diyor. Şule, Kadın, 7 yıl

Görüldüğü üzere katılımcılar mağdur kadınların toplumsal baskıdan korktukları için şiddet karşısında pasifize olabildiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların birçok toplumsal statüden olan müvekkillerinde aynı korkuyu gözlemlemiş olmaları dikkat çekicidir. Şiddet karşısında bilinçli olan eğitilmiş kadınların dahi böyle bir korku nedeniyle hak arayışına girmekten çekindiği görülmektedir.

3. Şiddet Mağduru Kadının Çevresinin Tepkileri

a. Şiddeti İlk Kiminle Paylaşıyorlar?

Katılımcılara şiddete maruz kalan kadınların uğradıkları şiddeti yakın çevresiyle paylaşıp paylaşmadığına ilişkin doğrudan veya dolaylı olarak fikirlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Mağdur kadınların maruz kaldığı şiddet karşısında nasıl mücadele edebileceğini veya onu destekleyeceğini düşündüğü insanların kimler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların çoğu, şiddet mağduru kadınların uğradıkları şiddeti paylaşmak istediklerinde öncelikle annelerine, kız kardeşlerine veya çok yakın buldukları bir komşularına anlattıklarını belirtmiştir:

Yani genellikle paylaşmış oluyor. Bir avukata gelmeden önce bazen paylaşmış kişinin tavsiyesi üzerine genelde avukata gelinmiş oluyor. Genelde aile varsa kız kardeşle paylaşmış oluyor abla varsa abla, kız kardeş varsa kız kardeş destek görebileceği eltisi oluyor örneğin evliyse eşin kardeşi, eşi. Benim en azından karşılaştığım örnekler böyle ya da yakın bir arkadaş hem arkadaş hem komşu olan birisi daha çok böyle destek alabileceği teşvik alabileceği biriyle paylaşmış oluyor. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Ama benim karşılaştığım şeyler de ailenin içerisinde akran olarak küçük kardeş varsa ve kız kardeş varsa ilk paylaşım bunlarla oluyor. Bununla paylaşıyor sonra annenin teması önemli. Kadir, Erkek, 8 yıl

Toplumsal yapı nedeniyle genelde kadınlar bunu çok fazla paylaşmıyor. Özellikle daha geniş çaplı aileyse. Komşuyla da çok yakın çok samimi olduğu bir komşusu değilse gene paylaşmıyor. Şöyle babaya iletmemekle birlikte anneye genelde annelerini haberdar ediyorlar. Helin, Kadın, 4 yıl

Katılımcılardan Güldünya mağdur kadınların şiddetin sonlanması için istismarcının ailesinden de yardım isteyebildiğini belirtmiştir. Ancak istismarcının ailesinin mağdur kadını desteklemek yerine istismarcının yanında yer aldığı ve mağdur kadını ve ailesini bulunduğu durum nedeniyle suçladığını belirtmiştir:

Bu durumda yardımı sevgilisinin ailesinden de hep istemiş. Komşu olmaları sebebiyle sevgilisinin ailesi gelinim diyorlarmış. Bizim gelinimiz diye tanıtıyorlarmış herkese. Doğal olarak böyle şeyler yaşandığında annesinden ablasından beklentilere girmiş. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Güldünya partnerinin ailesinden beklediği desteği alamayan mağdur kadının sonrasında psikolojik olarak daha kötü bir hale geldiğini ifade etmiştir. Katılımcıların hemen hemen hepsi mağdur kadının öncelikle annesi ve varsa kız kardeşleri veya yakın buldukları bir komşusunu/arkadaşını şiddetten haberdar ettiğini belirtmiştir.

b. Her Kadın Benzer Şeyler Yaşıyor, Sabret!

Mağdur kadınların yaşadıkları şiddet eylemini paylaştıkları aile üyelerinin ve komşularının genel olarak evlilik birliğinin devamlılığı için şiddete göz yumması ve sabretmesinin telkin edildiği katılımcıların çoğu tarafından belirtilmiştir. Her evlilikte benzer durumların yaşandığını, birçok kadının daha ağır deneyimlere

rağmen evlilik birliğini sürdürdüğünü belirten çevrenin şiddeti genelleştirip değersizleştirmeye çalıştığı ifade edilmiştir. Yeldana, Şule, Edanur ve Helin mağdur kadınların maruz kaldıkları şiddeti aileleri ile paylaştıklarında sırf evlilik birliğinin devam etmesi için desteklemek yerine mağdur kadına sabretmesinin telkin edildiğini belirtmişlerdir:

Ailesine dönse dönemiyor ailesinden şu tepkiyi alan çok oluyor işte evin yıkılmasın o muhabbet vardır ya hep yuvan yıkılmasın, katlan devam et, düzelir. Onun nedense şiddet uygulama lüksü var ama kadının işkenceye dur deme lüksü yok enteresan bir biçimde ya da ayrılma lüksü. Şule, Kadın, 7 yıl

Aile bireylerin almış olduğu tavırdaki aslında biraz toplumsal. Mesela müvekkilim eşinden şiddet gördüğünde, boşandıktan sonra da şiddet gördüğünde aslında aile üyelerinin tavrı evliliğini sonlandırması yönünde olmuyor. Biraz daha sabret, aslında zaman verirse düzeleceği şeklinde. Evliliğini bitirmemesi şeklinde telkinde bulunuyorlar. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Hani bir sebeple olmadığını, hani biraz daha alttan alarak evliliği devam ettirmesi gerektiğini söylemişler. Annesinin mesela böyle söylediğini bana söyleyen müvekkillerim oldu. Helin, Kadın, 4 yıl

Emine, anlatmış olduğu bir olayı örnek vererek kadının ailesinin sırf boşanmaması için şiddete asla ses çıkarmadığını ve kadının yüzündeki morlukların sebebini dahi sormadıklarını belirtmiştir. Psikolojik şiddetin daha belirgin olduğu ve fiziksel şiddetin daha az olduğu ilişkilerde ise her iki aile de şiddetten haberdar olsa bile, şiddeti kadın ve erkeğin yaşlarının getirmiş olduğu ufak tefek anlaşmazlıklar olarak değerlendirebilmektedir. Edanur, bir müvekkilinin şiddetten kaçarak sığınma evinde kaldığını ve sığınma evinin adresinin abisi tarafından bulunarak müvekkilinin istismarcı eşe ailesi tarafından teslim edildiğini belirtmiştir. Güldünya bir müvekkilinin uğramış olduğu şiddeti kendi ailesi ve istismarcının ailesiyle paylaştığında ailelerin nasihatler vererek sadece gözlemci pozisyonunda kaldığını belirtmiştir:

Sürekli evlenecekler düşüncesiyle sürekli böyle bir şey tutmaya çalışıyorlar, diri tutmaya çalışıyorlar ama. Gençtir olur böyle şeyler, yani zaten evlenirler. İşin bu raddeye dönebileceğini anlamıyorlar. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Katılımcılar ailelerin genel olarak şiddeti değersizleştirdiğine dair ortak bir noktada buluşsa da kızlarının şiddete uğradığını öğrendikten sonra aksi bir tutumda bulunan ailelerin varlığı da dikkat çekmektedir. Kadir, mağdur kadının babasının şiddetten haberdar olduktan sonra, kızını bu eziyetten kurtarmak için damadını öldürmek istediğini ve bunu da mağdur kadına bildirdiğini belirtmiştir:

Babasının ifadesi var ben şunu söyledim diyor. Ben yaşayacağımı yaşadım. Ya ben evlatlarım için ya şimdi bir bu kadar da yaşamayacağım ben bunu bir temizleyeyim. Hiçbir şeyden korkma. Kadında diyor ki baba dur ben halledeceğim. Bu bizden ayrılıp gidecek zaten bir kadın var. Kadir, Erkek, 8 yıl

Kadir'in anlattığı olay çerçevesinde şiddetin boyutunun büyüklüğü bazen aile üyelerinin dahi müdahale edemeyeceği bir psikoloji yaratabilmektedir. Mağdur kadının babasının teklifine ilişkin cevabı ise failin sürmesi muhtemel istismarına sadece kendisi için değil tüm ailesi için katlanmayı kabul ettiğini göstermektedir.

c. Çevrenin Tutumu Ne Zaman Değişiyor?

Şiddete maruz kalan kadınların aileleri boşanma kararının kesinleştiği, fail erkeğin kadını evden kovduğu, fail erkeğin kadını öldürdüğü veya mağdur kadının ona şiddet uygulayan eşini ya da partnerini öldürdüğü yahut ağır yaraladığı durumlarda kadına yönelik şiddete daha belirgin tepkiler verdiği katılımcılar tarafından gözlemlenmiştir. Helin, mağdur kadının boşanma kararının kesinleşmesiyle birlikte ailenin daha öncesinde “sabret” telkininde bulunduğu kadına yönelik daha korumacı bir tavır takındığını hatta hukuki mücadele için daha istekli olduğunu belirtmiştir.

Emine, uzun süredir sistematik şiddete uğrayan mağdur kadının ailesinin birçok kez kadının uğradığı şiddete tanıklık etmesine rağmen kızlarını korumak için hiçbir tavır almadıklarını ancak mağdur kadın istismarcı eşini öldürdükten sonra kadına hukuki ve maddi olarak destek verdiklerini belirtmiştir:

Şu cümleyi kuramıyorlar bilseydik böyle olduğunu ona yardım ederdik cümlesini kuramıyorlar çünkü biliyorlardı onun neler yaşadığını. Emine, Kadın, 8 yıl

Dilek, istismarcı eşini öldüren müvekkilinin ailesinin daha öncesinde kadının ayrılma girişimlerinde çocuklarının bakımını üstlenmek istemediğini ancak mağdur kadının istismarcı eşini öldürdükten sonra ailesinin çocuklarının bakımını üstlendiğini ifade etmiştir. Güldünya ise partnerini yaralayan mağdur kadının annesinin başlarda “olur öyle şeyler” dediği şiddet eylemlerinin yaratmış olduğu psikolojik tahribatı kızının partnerini yaraladıktan sonra idrak ettiğini ve bu süreçte kızını desteklemeye çalıştığını belirtmiştir:

Annesi bu arada çok dik duruyor. Kızım benim kızımdır diyor ne olursa olsun ne yaptıysa benim umurumda bile değil diyor. Ancak aileden korkuyor, dışarıdan utanıyor Güldünya, Kadın, 5 yıl

Yeldana ise boşanma öncesinde ve sonrasında şiddete rağmen mağdur kadına evlilik birliğini sürdürmesini telkin eden ailenin tavrını değiştiren olayın mağdur kadının eski eşini öldürme eylemini gerçekleştirmesiyle meydana geldiğini dile getirmiştir:

Yani evet doğru olanı yaptı, zorunda olduğu için yaptı gibi. Onların bilinçlerin de öyle bir dönüş oluyor ama ilk başta yani o ilk şiddeti gördüğü zaman kadını güçlendiren arkasında duran kararlarına saygı duyan bir noktada olmamışlar maalesef. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Ailelerin tutumlarının değişmesinin ardındaki nedenlerin ne olduğuna ilişkin sorulan sorulara katılımcılar farklı cevaplar vermiştir. Savnur, Gülistan, Kader ve Yeldana kadın örgütlerinin aileyle kurduğu iletişimin ve bilinç yükseltme sürecinin önemli olduğunu belirtirmişlerdir:

Bir de kadını onaylamıyorlar yaptığı davranış karşısında daha sonra kendisi böyle bir eylem gerçekleştiriyor. Kadın dayanışması ve güçlü bir sahiplenmenin de oluşu kadın için yargılama sürecinde ve daha sonrasında ailesinin yaklaşımı da değiştiriyor. Daha dayanışmaya yönelik daha hak veren bir yerde durmaya başlıyorlar. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Bununla birlikte Kadir, ailenin çocuğuna tamamen destek olmasına ilişkin farkındalığının süreç içerisinde geliştiğini belirtmiştir. Şiddete maruz kalan kadınlar, uğradıkları şiddeti çevresiyle paylaştıklarında şiddeti değersizleştirip normalleştiren tutumlarla karşı karşıya kalmakta, yardım talepleri nasihatlerle geri çevrilmektedir.

Şiddete maruz kalan kadınların şiddet kısı kacından kurtulabilmesi için yakın çevrenin şiddeti normalleştiren, yardımı reddeden tutumlarının değışmesi gerekmektedir.

4. Şiddete Resmî Kurumların Tepkileri

Şiddetin resmî kurumlara bildirilmesi, şiddetin önlenmesi ve caydırıcılığı noktasında kilit bir rol oynamaktadır. Bu nedenle katılımcılara şiddetin resmî kurumlara bildirildiğı durumlarda resmi kurumların şiddete ilişkin tepkileri ve yaklaşımlarının nasıl olduğı sorulmuştur. Katılımcıların önemli bir kısmı şiddetin resmî kurumlara bildirilmesine ilişkin kompleks düşüncelere sahiptir. Katılımcılar için resmî kurumların şiddet karşısındaki tutumları farklı nedenler silsilesine bağılı bir şekilde tezahür edebilmektedir. Bu başlık altında katılımcıların resmî kurumlara başvuru ile ilgili değerdendirmelerine yer verilmiştir.

a. Kırsal-Kent Ayrımı

Katılımcıların bazı değerdendirmelerinde kırsal-kent ayrımı yaptıkları görölmüştür. Buna göre kırsal kesimde ve büyükşehirdeki resmî kurumların yaklaşımlarının bazı noktalarda farklılıklarına vurgu yapılarak ele alınmaktadır. Kırsal kesimde yahut daha küçük yerleşim alanlarında yaşayan kadınların şiddet eyleminden sonra karakola veya jandarmaya başvuru dahi yapmadığı durumlar söz konusudur. Kırsaldaki nüfus azlığı, kolluk ve jandarma mensuplarıyla daha kolay irtibat ve yakınlık kurulmasına sebebiyet vermektedir. Bu kesimlerde yaşayan kadınların çekinceleri, o bölgedeki polis ve jandarmaların fail veya yakınları ile kurduğı yakın ilişkiden kaynaklanabilmektedir. Mağdur kadın da fail ile şikâyetçi olacağı birimlerin yakın ilişkisi şikâyetinin sümen altı edilebilir yahut ciddiye alınmayabilir endişesini barındırmaktadır. Yakın ilişkilerin daha kolay kurulduğı küçük yerleşim yerlerindeki resmî kurumların tepkisi kadınlar için birçok çekinceyi içinde barındırmaktadır:

O bölge jandarma bölgesi zaten kadınların hani çoğı böyle şey hem eğitim seviyesi olarak düşük kadınlar tarlalarda falan çalışan işçi kadınlar. Çok muhafazakâr bir çevre sosyal hayatları vesaire yok ama o erkek profili, köydeki erkek profili de bu jandarma ile ve diğer muhtarlarla vesaire falan da oradan muhabbeti olan arada bir selamlaşan ya da ne bileyim kahvehanede belki tavla oynayan insanlar ve bu anlamda bu kadınlar da onu biliyorlar.

Oradan birine gittiğinden “aa o yapmaz ya, öyle bir şey olmaz” diyecektir ya da gidip ya böyle bir şey olduğunda üstünü kapatabileceklerini de biliyorlar. O küçük yerlerde dar bölgelerde muhafazakâr küçük yerlerde bunlar daha sıkıntılı. Hem sahil tarafından hem de diğer hani o koruma mekanizmalarında çalışan işte jandarmadır polistir vesaire onlar tarafından iki taraflı ablukaya alınıyorlar aslında. Gülistan, Kadın, 5 yıl

Katılımcıların önemli bir kısmı, kentte yaşayan kadınların kırsalda yaşayan kadınlara kıyasla şiddeti resmî kurumlar aracılığıyla engelleyebileceklerine daha fazla inandıklarını belirtmiştir.

Daha büyük bir direnç var şiddet karşısında. Tabi ağırlıklı olarak İstanbul özelinde söylüyorum. Karşılaştığım ya da benle durumu paylaşan yardım mekanizmasına taşımak isteyen kadınlar özelinde konuşuyorum. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Şiddetle mücadelenin büyük şehirlerde daha görünür olması ve büyükşehirde yaşayan kadınların kitle iletişim araçlarına erişilebilirliği de katılımcıların belirleyici bulduğu hususlardandır. Kentte yaşamın zorunluluk haline getirdiği telefon, internet gibi araçlar kadınların yardım mekanizmalarına erişilebilirliğini kolaylaştırmaktadır. Katılımcılar bu sayede kadınların yardım talep edecekleri kişilerin istismarcı eş veya partner ile tanışıklığı veyahut yakınlığının olması kaygısını da taşımadıklarını belirtmişlerdir.

b. Resmi Kurum Personelinin Sağduyulu Olmayan Yaklaşımları

Resmi kurum personelinin şiddet sonrası kuruma başvuran kadınlara yaklaşımı kadınların daha sonrasındaki eylemlerini etkileyebilmektedir. Karakola, jandarmaya vb. resmî kurumlara başvuran kadınların şikâyetlerinin gayriciddi bir şekilde değerlendirildiği, personelin olayla alakalı espriler yaptığı, personelin barıştırmak veya dosya açmamak için faili hemen bilgilendirmesi gibi durumların yaşandığı katılımcılar tarafından belirtilmiştir:

Eğer kadın kendi başına gittiğinde jandarma veya polis kolluk gücü ona yardımcı olmamakta diretiyorsa ki bu çok sık başımıza gelen bir şey evine git ailedir kocandır yuvanı yıkma bak sorun çıkar vs. gibi caydırmak için ellerinden gelen ikna yöntemlerini kullanıyorlar. Emine, Kadın, 8 yıl

Ama biliyorsun ki feministlerin hep söylediği gibi mevzuat var, uygulama yok! Bu olayların birinde polis kadına şikayetiyle ilgili inançlı yaklaşmamıştı ve bir şekilde “evine gidip” bu sorunu “kocasıyla aile arasında” çözmesi gerektiğine dair “abilik” yapmıştı. Savnur, Kadın, 5 yıl

Emine, resmî kurumlarda sağduyulu olmayan bir muameleyle karşılaşan bazı kadınların, kadın derneklerine ulaştıklarını ve ilgili kurumla derneğin irtibata geçmesiyle kadının şikâyetinin ciddiye alındığını belirtmiştir. Resmi kurum personelinin tavırlarının kadının mağdur veya şiddet faili olduğu durumlarda da değişmediği katılımcıların bazıları tarafından belirtilmiştir. Katılımcılardan Gülistan, istismarcısını öldüren mağdur kadına jandarmanın oldukça kötü davrandığını belirtmiştir. İlk ifadesinde istismarcısını öldürdüğünü ifade eden müvekkiline, zaten müebbet hapis cezası alacaksın tavırlarına dikkat et gibi nasihatler vererek sindirmeye çalıştığını ifade etmiştir:

Buradan kesinlikten ceza alacaksın ya anlattığın hiçbir şey ispat etmek gibi bir imkânın yok Bunu unut müebbet hapisle yargılanıyorsun. İşte en iyi ihtimalle ikna edebilirsek haksız tahrik alırız ama onun haricinde kendini de çok zorlama. Bence işte birazcık şey ol böyle müzakereci uzlaşmacı ol, denmiş. Gülistan, Kadın, 4 yıl

c. Resmî Kurumlarda Erkek Personel Çokluğu

Mağdur kadınların resmî kurumlarda uğradığı şiddeti paylaşabilmesi karakol, jandarma gibi kurumların erkek personel çokluğu nedeniyle zorlaşabilmektedir. Özellikle cinsel şiddetin yoğun olduğu istismar ilişkisinde mağdur kadınlar durumu açıkça anlatmaktan çekinebilmektedir. Savnur, Gülistan ve Helin istismarcısını ağır yaralayan veya öldüren müvekkillerinin emniyette alınan ifadelerinde erkek polis memurlarının veya erkek bir avukatın bulunmasının müvekkillerinin ifadesini etkilediğini belirtmişlerdir. Müvekkillerinin kendini ifade edemediğini, çekindiğini ve savunmayı zorlaştıracak beyanlarda bulunduklarından bahsetmişlerdir:

Kadın yüzü gözü kan revan içinde gidince açıkçası polisler biraz böyle şey babayı falan da hani çok uzaklaştırmamış. Genç de bir kadın bu arada yani bayağı genç bir kadın çok şey yapmak istemiş polisler babayı falan da çok uzaklaştırmak istememişler. Koridorun orada babam orada erkek bir avukat geldi ben bunların hiçbirini anlatamadım dedi. Helin, Kadın, 4 yıl

İlk ifadelerinde maruz bırakıldığı o cinsel saldırı eylemleri ile ilgili detaylı beyanda bulunamamış çünkü ifadeye alanlar yanına CMK'dan gelen avukatı vesaire herkes tamamen erkek. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Gülistan ve Helin mağdur kadının cinsel şiddeti dile getirmekten çekinmesini erkek çoğunluğun muhtemel önyargılı tutumlarından kaynaklanmış olabileceğini düşünmektedir:

Kadınlarda şöyle bir şey oluyor, kendisini sürekli olarak cinsel yönden koruma içgüdüsüyle hareket ediyorlar. Bence orada da belki sürekli olarak böyle bir cinsellik teklifinde bulunulduğu söylendiğinde belki de oradaki erkeklere karşı da kendisini korumasız hissediyor. Genel olarak “Bu kadına niye sürekli böyle teklif edilmiş? Demek ki bu kadın böyle bir kadın” zihniyetinden aslında kaçınmak istiyor. Helin, Kadın, 4 yıl

Tek başına kalmış bir kadın olarak ve tahmin edebiliyorum nasıl baktıklarını ve beden dilleri ile bile o kadına nasıl hissettirdiklerini az buçuk tahmin edebiliyorum. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Gülistan ve Helin gibi Dilek de erkek personelin çok olduğu bir kurumda kadınların, uğradıkları cinsel şiddeti toplumsal baskıdan korktukları ve karşısındakiler erkek olduğu için anlatamadıklarını belirtmiştir.

Şiddetin önlenmesine ilişkin başvurulabilecek kurumların erkek personel çokluğu kadınların yaşadıkları şiddeti doğrudan ifade etmesinde engel olabilmektedir. Mağdur kadın erkek kurum personelinin duygudaşlık kuramayacağını, onu anlamayacağını ve ailesinden yahut çevresinden duyduğu önyargılı tutumların tekrarlanabileceğini düşünebilir. Bu nedenle şiddetle mücadele için başvurulacak kurumların personel sayılarında cinsiyet eşitliğini gözetmesi gerekmektedir.

B. Katılımcıların Örselenmiş Kadın Sendromunun Tartışıldığı Davalara İlişkin Deneyimleri

Katılımcıların şiddete yönelik algı ve deneyimleri çalışma kapsamının içerisinde kalınarak ele alınmasının ardından örselenmiş kadın sendromunun kısmen tartışıldığı davalara ilişkin deneyimleri incelenmiştir. Şiddet mağduru kadınların ölüm veya ağır yaralanma ile sonuçlanan şiddet eylemlerinden sonra, katılımcıların soruşturma ve kovuşturma süreçlerindeki deneyimlerine ilişkin gözlemleri bu başlık

altında tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların bir kısmı mağdur/fail kadınla olayın akabinde irtibata geçebilmişken, bazı katılımcılar yargılama aşamasının sonuna doğru irtibata geçebilmiştir. Katılımcılardan Yeldana, Gülistan, Kadir, Güldünya Savnur, Merve ve Emine'nin savunmasını üstlendiği kadınların yerel mahkemede yargılamaları bitmiştir. Savnur, Edanur, Gülistan, Merve ve Kadir'in savunmasını üstlendiği kadınların istinaf aşaması bu tezin yazıldığı tarihte henüz tamamlanmamıştır. Yeldana ve Emine'nin savunmasını üstlendiği kadınların dosyaları temyiz aşamasındadır. Şule, Nazlıcan, Helin ve Dilek'in savunmasını üstlendiği kadınların yargılamaları yerel mahkemede bu tezin yazıldığı tarihte halen devam etmektedir.

Katılımcıların ilgili aşamalarda mağdur/fail kadına ilişkin gözlemleri, örselenmiş kadın sendromuna ilişkin bilgi birikimi ve yargı mensuplarının davranışlarına ilişkin gözlemleri yapılan derinlemesine mülakatlarda bazı tematik başlıkların oluşmasını sağlamıştır. Bu tematik başlıklar adli sürecin başlangıcından sonuna kadar mağdur/fail kadının duygu durum ve davranışlarına ilişkin gözlem ve yargı mensuplarının yaklaşımlarına ilişkin deneyimlerden oluşmaktadır.

1. Şiddet Mağduru Kadınlar Neden Şiddet Eylemi Gerçekleştiriyorlar?

Katılımcılara uzun süreli sistematik şiddetten mustarip bir kadının öldürme veya ağır yaralanmayla sonuçlanan şiddet eylemini neden gerçekleştirmiş olabileceği sorulmuştur. Katılımcıların mağdur/fail kadının gerçekleştirdiği eylemin hangi saikle gerçekleştirdiğine ilişkin deneyimlerinin önemli olduğu anlaşıldığından katılımcılardan müvekkillerinin şiddet öykülerini de paylaşmaları istenmiştir.

Sistematik olarak artan şiddetin dozu ve yoğunluğu kadının psikolojisine zarar verebilmektedir. Sağlıklı düşünemeyen ve artan şiddet karşısında çözüm bulamayan kadının, istismarcının tehditleri ile öldürülme korkusu artabilmektedir. Katılımcıların hemen hemen hepsi, mağdur/fail kadının eylemini sistematik şiddetin bir sonucu olarak görmektedir.

Katılımcılardan Emine, birlikteliğin başından itibaren şiddete maruz bırakılan müvekkilinin şiddet öyküsünü dile getirmiştir. Tanıştığı günden beri müvekkile

takıntılı olan istismarcı, mağdur/fail kadını kaçırmış ve cinsel saldırı eylemi gerçekleştirerek evlenmeye zorlamıştır. Toplumsal baskıyı kaldıramayacağını düşünen mağdur kadın istismarcı ile evlenmiştir. Uzun yıllar süren ve gitgide dozu artan şiddet türlü eziyetlerle birlikte kadın için çekilmez hale gelmiştir. Çok iyi silah kullanmasıyla bilinen istismarcı hatta bir keresinde kadının bacağını ateşli silah ile yaralamıştır. Boşanma girişiminde bulunduğu anda ise daha büyük bir şiddetle karşılaşmış ve boşanma dilekçesi kadına istismarcı tarafından yedirilmiştir. Her şeye rağmen şiddet döngüsünden çıkmak isteyen mağdur/fail kadın, sonrasında evi terk ederek başka şehre ailesinin yanına gitmiştir. Mağdur/fail kadını gittiği şehirde de rahat bırakmayan istismarcı, çeşitli sevgi gösterileri ve pişmanlık dolu özürlerle kadını ikna etmiş ve yaşadıkları şehre geri getirmiştir. Geldikleri gün ise kadını ormanlık bir alana götürerek saatlerce işkence etmiştir. Kadın saatler süren işkencenin ardından istismarcının her istediğini yapmayı kabul ederek terk ettiği eve dönmüştür. Yaklaşık bir hafta on gün boyunca istismarcının her talebini, isteğini yerine getiren kadın, istismarcının şiddetine o süre zarfında maruz kalmamıştır. Olay günü istismarcı mağdur/fail kadınla gezmeye gitmiş, ona hediyeler almış ve akşam arkadaşlarıyla buluşmak için kadını eve bırakmıştır. Gece geç saatlere kadar alkol alan ve eve alkollü bir şekilde gelen istismarcı, kadına onu öldüreceğini söylemiştir:

Kadın şu şekilde açıklıyor seni dövmekten elim acıdı. O yüzden seni dövmeyeceğim öldüreceğim. Kişinin söylediği şey bu kadına. Bir pompalı tüfek var evde kişi bunu hazırlıyor doldur boşalt yöntemiyle ve kadına dayıyor. Seni nerenden vurayım diye böyle bir zaman geçirme durumu var O sırada kadın da işte can havliyle silahı alıp tek atış ve hani. Bu şekilde bir ölüm gerçekleşiyor tabi. Emine, Kadın, 8 yıl

Emine, kadının istismarcı tarafından maruz bırakıldığı şiddetin boyutunu ve daha öncesinde istismarcının kadını öldürmeye teşebbüs ettiğini hatırlatarak kadının o silah çıkartıldığında ateşleneceğini bildiğini belirtmiştir. Bu nedenle kadının bulunduğu ruh halinin öldürülmekten korktuğu için can havliyle silahı almasına ve ateşlemesine sebep olduğunu belirtmiştir.

Kadir de birlikteliğin başlangıcından olay gününe kadar her geçen gün daha da yoğun şiddete maruz bırakılan müvekkilinin şiddet öyküsünden bahsetmiştir. Mağdur kadın lise yıllarında tanıştığı ve birlikteliğe başladığı istismarcıyla bir süre

sonra ayrılmak istemiş ancak ayrılma kararını faile iletğinde cinsel saldırıya uğramıştır. Mağdur kadın toplumsal baskıdan korktuğu için kendini evlenmek zorunda hissetmiş ve saldırganla evlenmiştir. Bir süre sonra şiddet yoğunlaşmaya başlamış ve saldırgan başka bir kadını da cebir ve tehditle alıkoyarak yaşadıkları eve getirmiştir. Mağdur iki kadında benzer travmalara maruz kalarak aynı evde yaşamak zorunda bırakılmıştır. Kadir'e göre kadının bunca eziyet ve işkenceye rağmen olay günü istismarcı eşini öldürmesinin nedeni yaşam hakkına yönelik daha büyük bir saldırının gerçekleşmesidir. Olay günü süregelen şiddetin artık sıradanlaşan şiddet eylemleri gibi olmadığını, saatlerce devam eden işkence ve eziyetin mağdur/fail kadında yarattığı travmayı ve ölüm korkusunu şu şekilde anlatmıştır:

İlk önce silah doğrultuyor, çocukların öldüreceğim diyor ki çok büyük bir şiddet yani çocuklarımı vururum diyor. Araya giriyor bir silah sıkılıyor o silah normal bir silah değil, çıkan ses inanılmaz derecede büyük. Mavzer dediğimiz bir silah burada büyük domuz avında kullanılan barut kalibresi farklı olan bir silah. Sonra bir dipçikle vuruluyor, bıçakla alını çiziliyor, telefon da kırılıyor. Burada adam kendini geliştiriyor. Ne yapıyor, kelepçe takıyor daha etkisiz bir hale getiriyor. Boynundan ellerine ellerinden ayaklarına ip bağlıyor. Orada kadın yok hayatta muhtemelen tecavüze uğradığı tersten cinsel saldırıya uğradığı hissi var. Uyanıyor, rambo bıçağı var elinde şöyle keserim, böyle keserim, buradan sokarsam böyle böyle ölürsün, buradan sokarsam hiçbir şey hissetmezsin. Yani kadını ne şekilde öldürüleceğini artık hayal ediyor. Onun dünyasında bıçakla mı silahla mı... Çocuklara bağırdığında kadın mutlu oluyor ha çocuklar yaşıyormuş ilk uyandığında çocuklarım öldü sanıyor. Anlatabiliyor muyum? Çocuklarına babası küfredince sizin kafanızı keserim dediğinde oh diyor çok şükür. Oradaki sevincinin algısı farklı ve kadın geldiği nokta artık bu öldürecek bizi o zaman en tabi hak olan yaşam hakkının savunulması meşru savunma değil adını her ne dersiniz değil benim canım acıyacaksa onun canı acısın, benimki gidecekse onunki gitsin temel en büyük değere geliyor mevzu. O sebepten o anki içinde bulunduğu korku şiddet. Belki sabah vazgeçti adam ama 23:30 dan almışsın sabah 6 ya kadar dövmüşsün tecavüz etmişsin sabahta belki yapmayacaksın. Ama kadın onu bu şekilde algılayacak durumda değil ki. Kadir, Erkek, 8 yıl

Kadir, sabaha kadar işkence ve eziyete maruz bırakılan mağdur kadının elleri kelepçeli bir şekilde akşama kadar beklediğini ve tüm gün boyunca istismarcı eşin onu nasıl öldüreceğini düşündüğünden bahsetmiştir. Kadının o süre zarfında sağlıklı bir psikoloji ile yardım talebinde bulunma ihtimalinin olmadığını belirten Kadir, istismarcı eşin akşam eve geldiğinde kadının öldürülme korkusuyla istismarcı eşini

öldürdüğünü ve kadının en temel hakkı olan yaşam hakkını savunduğunu belirtmiştir.

Şule ise uzun süredir sistematik şiddete maruz kalan müvekkilinin istismarcı ile mutfakta yaşamış olduğu basit bir tartışma sonucu istismarcı eşini bıçakladığını dile getirmiştir. Olay ânı her ne kadar kadına yönelik büyük bir saldırı unsuru barındırmıyormuş gibi gözüксе de Şule'ye göre mağdur/fail kadın daha önceki şiddet olaylarında istismarcı tarafından hastanelik olacak kadar büyük bir şiddete maruz kaldığı için istismarcıdan gelen en ufak saldırının sonucunu tahmin edemeyecek bir hale gelmiştir. Uzun yıllardır yaşamış olduğu sistematik şiddetin bir sonucu olarak basit bir tartışmada kadının yaşamış olduğu korku nedeniyle yaralama eylemini gerçekleştirdiğini belirtmiştir:

Kadına soruyorsun mesela niye yaptın o an tekrar döveceğini düşündüm diyor çünkü en son dövdüğünde hastanelik olmuştum dedi mesela. Yani diyor ki yapmama ihtimalim yok ben onu bıçaklamasaydım ya ben ölecektim ya o ölecekti diyor o raddeye gelmiş. Şule, Kadın, 7 yıl

Edanur, acele bir evlilik sonrasında müvekkilinin, istismarcı eşi tarafından şiddete maruz bırakılmaya başladığını ve mağdur kadının polis, jandarma, sığınma evi gibi yardım mekanizmalarına başvurmasına rağmen istismarcı ile iş birliği yapan ailesi tarafından veya direkt istismarcı tarafından şiddet döngüsüne tekrar hapsedildiğini belirtmiştir. Takıntılı olan istismarcı eş mağdur kadını balkondan atmaya çalışmış, ölüm tehditleriyle hayatını yaşanılmaz hale getirmiştir. Olay günü ise istismarcı sarhoş bir şekilde geç vakitte eve dönmüş mağdur kadını darp etmiş ve çocuğuyla birlikte odaya kilitlemiştir. Aç kalan çocuk o gece ağlayarak uyuyakalmış ve mağdur kadın da ağrılarına rağmen uyuyabilmiştir. Sabah uyandığında odanın kapısının açık olduğunu fark eden ve çocuğunu göremeyen mağdur/fail kadın telaşlanmıştır. Bir süre sonra istismarcı eş, çocukla birlikte eve dönmüştür. İstismarcı eş, mağdur kadının odadan çıktığını görünce sinirlenmiş ve tekrar darp etmeye başlamıştır. Mağdur kadın istismarcının çocuğunu da darp edeceğini bildiğinden çocuğunu istismarcıdan kurtarmaya çalışmış ancak istismarcı kapıyı kilitleyerek anahtarı dışarı atmıştır. İstismarcı her üçünün de o gün öleceğini söyleyerek mağdur

kadını savurmuştur ve çocuğa yönelmiştir. Çocuğunun istismarcının darbeleri karşısında mosmor kesildiğini gören kadın bıçağı alarak can havliyle istismarcıyı öldürmüştür. Edanur, mağdur/fail kadının eylemini şiddetten kendisini ve çocuğunu koruyabilmek adına can havliyle gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Helin, uzun süredir psikolojik ve cinsel şiddete maruz bırakılan müvekkilinin yaşadığı travmatik sürecin ağırlığını dile getirmiştir. Mağdur kadın evliliğinin başından beri eşi tarafından istemediği cinsel deneyimlere zorlanmıştır. Mağdur kadın eşinin isteklerini reddettiğinde aşağılanmakta ve aldatılmakla tehdit edilmektedir. Mağdur kadının arkadaşlarının dahi eşin cinsel taleplerine alet edilmeye çalışılması, mağdur kadının birden fazla kişiyle cinsel birlikteliğe zorlanması yıllar sürse de kadın bu psikolojik şiddete küçük çocuğu için dayandığını belirtmiştir. Olay günü ise ortak konuta istismarcının arkadaşım olarak tanıttığı kişiler gelmiş ve istismarcı eş kadını fuhşa zorlamıştır. Helin, mağdur/fail kadının uğradığı şiddet karşısında artık yeter dediği son raddenin fuhşa zorlanmak olduğunu ve şiddetten kendini korumak amacıyla can havliyle eylemi gerçekleştirdiğini belirtmiştir:

Şey yapmamış kendisini korumak ve savurmak maksadıyla yapmış. Artık yeter öldüreyim gibi de yapmadım aslında yeter diyor, artık yeter. Bir kurtulayım ben bundan. Savurayım kendi üzerimden de dedim diyor. Yani son olayda da kendisine bıçak çekiliyor kendisi O bıçağı can havliyle eşine savuruyor. Helin, Kadın, 4 yıl

Kader, istismarcı eşini öldüren müvekkilinin şiddet döngüsünden çıkmak için tüm yardım mekanizmalarını denediğini, istismarcıya yönelik aldırış olduğunu koruma tedbirlerine rağmen istismarcının hiçbir şekilde mağdur/fail kadının peşini bırakmadığını belirtmiştir. Mağdur/fail kadın, ailesinin rızasını almadan istismarcı ile evlenmiştir. İstismarcının uyguladığı şiddeti ailesi ile paylaşan kadın beklediği desteği görememiştir. Mağdur/fail kadın sonrasında şiddetten kurtulabilmek için karakol, jandarma, koruma tedbiri gibi birçok yardım mekanizmasına başvurmuş ancak başarılı olamamıştır. İstismarcı eş, yaşamış olduğu yerde nüfuz sahibi olduğu için kolluk kuvvetleriyle de yakın ilişkiler kurabilen biridir. Birçok ağır suçu işleyen ve gayrimeşru yollarla güç ve itibar edinen istismarcı eşten tek kurtuluşunun tutuklanması olduğunu düşünen mağdur kadın, polisle iş birliği yaparak istismarcı

eşi için muhbirlik dahi yapmıştır. Kolluk kuvvetlerine istismarcı eşin işlemiş olduğu suçlara ilişkin bilgi vermiş ve istismarcı eşin tutuklanmasını beklemeye başlamıştır. Olay günü ise daha öncesinde gündeme gelmeyen bir yolculuktan bahseden istismarcı, mağdur kadına hazırlanmasını söylemiştir. Mağdur/fail kadın istismarcının muhbirlik yaptığını öğrendiğini ve başka bir şehre götürüp kendisini öldüreceğini düşünmüştür. Mağdur/fail kadının gitmemek için direnmesi üzerine istismarcı eş, kadını darp etmeye başlamış ve arbede sırasında bulduğu silahla mağdur/fail kadın istismarcı eşini öldürmüştür. Kader, mağdur/fail kadının daha öncesinde almış olduğu koruma tedbirlerine de işaret ederek, kadının günbegün öldürülme korkusunun arttığını ve olay günü öldürüleceği korkusuyla istismarcıyı öldürdüğünü belirtmiştir.

Katılımcılardan Gülistan, istismarcısını öldüren müvekkilinin uğramış olduğu cinsel ve psikolojik şiddetin içinden çıkılmaz bir hal aldığını belirtmiştir. Boşandıktan sonra aile evine dönen müvekkilinin yaşadığı şiddeti paylaştığında toplumsal baskıyla ve mağdur suçlayıcılıkla karşılaşacağını düşündüğünden şiddetin başladığı andan itibaren kimseyle paylaşmadığını belirtmiştir. Mağdur kadın olay günü, istismarcı tarafından yine cinsel saldırıya uğramış ve sonrasında ahırdan aldığı tarım ilacını şırıngayla sakinleştirici diyerek istismarcısına enjekte etmiştir. Gülistan'a göre herhangi bir yardım mekanizmasına başvurduğunda yaşadığı cinsel şiddeti babasının öğreneceğini bilen mağdur kadın babasının başının belaya girmesini istememiştir. Gülistan, mağdur kadınla yaptığı görüşmelerde bu nedenle istismarcısını öldürdüğünü söylediğini belirtmiştir.

Dilek, henüz 14 yaşındayken istismarcı tarafından uğradığı cinsel saldırı sonucunda hamile kalan ve toplumsal baskıdan korktuğu için istismarcıyla evlenen mağdur/fail müvekkilinden bahsetmiştir. Evlilik birliğinin başlangıcından itibaren türlü eziyetlere maruz kalan kadın, istismarcının ekonomik olarak güçlük çektiği zaman dilimlerinde fuhşa zorlanmıştır. İstismarcının kabul etmediği cinsel taleplerine şiddete maruz bırakılarak katlanan kadın için eziyetin boyu dayanılmayacak seviyelere ulaşmıştır. Boşanma girişiminde bulunduğu ise ailesi çocuklarını bırakmasını, aksi takdirde çocuklara bakamayacağını belirtmiştir.

Çocukları da istismarcı tarafından şiddete maruz bırakıldığından çocukların velayetini istismarcıya bırakmak istemeyen kadın boşanamamıştır. İstismarcının küçük yaştaki kız çocuklarına sarkıntılık yapması, mağdur kadını planladığı çocuk istismarına dahil etmeye çalışması gibi türlü eziyetler yıllarca sürmüştür. Olay günü ise istismarcı, mağdur/fail kadını fuhşa sürüklemeye çalışmış ve kadının rıza göstermemesi üzerine şiddet uygulayarak cinsel saldırı teşebbüsünde bulunmuştur. İstismarcının bıçağı çekmesi üzerine kadın can havliyle sert bir cisimle istismarcısını öldürmüştür. Dilek, mağdur/fail kadının olay günü yapılan muayenesinde tespit edilen çürük ve darp izlerinin istismarcının maruz bıraktığı şiddetin büyüklüğünü ortaya koyduğunu belirtmiştir. Mağdur/fail kadının bedenindeki kalıcı izlere dikkat çeken Dilek, olay günü onca şiddetten sonra bıçak çekerek kadının üzerine yürüyen istismarcının kadında öldürülme korkusu yarattığını ve kadının öldürme eylemini bu nedenle gerçekleştirdiğini düşünmektedir.

Şiddet mağduru kadınların ailesinden ve çevresinden gerekli desteği göremediği hallerde gerçekleştirdiği eylem maruz kaldığı istismar karşısında birikmiş öfkenin ve intikam duygusunun bir sonucu da olabilmektedir. Şiddeti önleyecek maddi ve manevi olanaklardan yoksunluğun şiddet eylemine sebebiyet verebileceğini düşünen Güldünya, istismarcı partnerini ağır yaralayan mağdur kadının anlık bir kararla birikmiş öfkesini intikam amacıyla kendisinden istismarcıya yönelttiğini düşünmektedir. Henüz 15 yaşındayken cinsel birlikteliğe ikna edilen ve evleneceklerine inandırılan mağdur kadın, yıllardır cinsel olarak istismar edilmesine rağmen failin aşağılamalarına ve tehditlerine maruz bırakılmıştır. Fail, mağdur kadınla cinsel birliktelik yaşadıktan sonra onunla kimsenin evlenmeyeceğini ve kendisine bu saatten sonra itaat etmesi gerektiğini mağdur kadına empoze etmiştir. Mağdur kadın yaşadığı tehditlere ve istismara rağmen şiddet döngüsünden yıllarca çıkamamış, önce kendine daha sonra da faile şiddet eylemlerini yöneltmiştir. Gülistan, olay günü müvekkilinin duygu durumunu şu şekilde ifade etmiştir:

Kendini halk ağzı ile kirletilmiş hissediyordu. Bu kelime için bir türlü temiz diyemiyordu ve bunun intikamını alırsın. Yani yılların intikamını almak istedim sen eğer benimle evlenmiyorsun benim namusum temizlemiyorsan bunun karşılığı bu olacak, dedi. Ama şunu da söyledi ve buna inanıyorum. Aslında amacım gözlerinin önünde kendime zarar vermektir

Mağdur kadının olay günü faile zarar vermek gibi bir planının olmadığını düşünen Güldünya olay ânında failin tehditlerinin şiddeti kendine yönelttiğini düşünmektedir. Çünkü müvekkili ona göre o gün faile zarar vermeyi düşünecek ne beden yapısına ne de psikolojik güce sahiptir.

2. İstismarcısını Öldüren veya Ağır Yaralayan Kadınlar Eylemin Akabinde Ne Yapıyorlar?

158

olayın hemen akabindeki tepkilerinin katılımcılar ve mahkeme tarafından nasıl değerlendirildiği çalışma bakımından önem arz etmektedir.

Katılımcılardan Güldünya, partnerini ağır yaralayan müvekkilinin olay sonrası sinir krizi geçirdiğini ve yaralanan istismarcı tarafından ayıltıldığını belirtmiştir. Olayın adli mercilere taşınmasını istemeyen istismarcı, suç aleti olan bıçağı saklamış ve tüm kanı temizleyip mağdur kadını karakolda vereceği ifade için hazırlamıştır. Tanımadıkları kişiler tarafından gasp edildikleri söyleyerek hastaneye giden mağdur kadın ve partnerinin ifadeleri alınmıştır. Mağdur/fail kadının partneri planlandığı gibi ifade vermiştir. Ancak mağdur/fail kadın ifade esnasında çözülme yaşayarak olayları olduğu gibi anlatarak suçunu itiraf etmiştir. Güldünya, müvekkilinin oldukça korktuğunu ve travmatik olayın etkisinden hemen çıkamadığını belirtmiştir:

Sevgilisi ifadesinde gasp edildiklerini söylüyor. Kadın ifadesinde dayanamayıp yalan söyleyemediği için her şeyi tabiri caizse yumurtluyor polise. Yok hayır o böyle böyle söylememi istedi ama ben hani yapamıyorum, ben yaptım diyor. Her şeyi bıçağı evden getirdim korktum söylemeye diyor. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Mağdurun olay sonrasındaki duygu durumundaki çözümler kafa karışıklığına sebep olabilmektedir. Suçu örtbas edebilme imkânı varken kadının suçunu itiraf etmiş olması Güldünya açısından da anlaşılabilir olmayan bir durum olarak nitelendirilmiştir. Helin ise eşini ağır yaralayan müvekkilinin eylemden sonra şok geçirdiğini ve polisler olay yerine gelene kadar elinde bıçakla beklediğini belirtmiştir. Mağdur/fail kadın, elinde bıçakla uzun süre beklemiş ve polisler olay yerinde eylemi kendinin gerçekleştirdiğini söylemiştir. Mağdur kadının eylemin hemen akabinde yaralı haldeki faili kurtarmaya ve suç unsurlarını karartmaya çalışmaması da Helin'e göre mağdurun eyleminin planlanmadan gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Mağdur/fail kadın can havliyle kendini kurtarmak için eylemi gerçekleştirmiştir. Emine ise müvekkilinin eşini öldürdükten sonra çocuğunu alarak karakola giderek teslim olduğunu belirtmiştir:

Ve teslim oluyor. Teslim olduğunda polislerin mahkemede yansıttığı ifadeler bunlar. Kadın bize doğru gelmeye başladığında biz şunu düşündük. Sığınma evi talep edecek çünkü o kadar

şıklık ve morluk vardı ki vücudunda, sığınma evine gitmek istiyor sandık; ama işte o “Eşimi vurduğum ölmüş olabilir. Eve gidip bakın.” dedi bize. Biz de şaşırdık buna diye öyle bir polis ifadesi var. Emine, Kadın, 8 yıl

Mağdur/fail kadının koşarak karakola sığınmasını ve haber vermesini eylemi planlamadığını gösteren bir delil olarak nitelendiren Emine, kadının evden kaçma fiilini ise ölmemişse beni öldürecek korkusuyla gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Kadının istismarcının yakın ilişkiler kurduğu karakola değil de başka bir karakola gitmesini ise istismarcı ölmediyse kendini koruyabilecek bir resmi kuruma gitme kaygısıyla yaptığını belirtmiştir.

Bir gece önce ağır eziyet ve işkenceler uygulayan eşini, ertesi gün kamera kayıtlarınca sabit olan eve giriş saatinden birkaç dakika sonra öldüren mağdur/fail kadının, öldürme eyleminin hemen ardından ambulansı araması Kadir’e göre olayın planlanmadığını gösteren bir delildir. Tasarlayarak gerçekleşmiş bir eylem olsaydı eve giriş saati ile 112 Acil’in aranması arasında daha büyük bir zaman dilimi olacağını belirten Kadir, eylemin öfke ve kinin neticesinde değil, anlık olarak geliştiğini belirtmiştir:

Yani ölmesini istese o hınçla, öfkeyle yapılırsa bu eylem bir dursun gebersin. Ondan sonra bir arayalım derdi ve eşim öldü acil ambulans diyor, jandarma demiyor, acil ambulans diyor. Kadir, Kadın, 8 yıl

Katılımcılardan sadece Dilek’in mağdur/fail müvekkili suçu saklamaya çalışmıştır. İstismarcı eşini ağır yaraladıktan sonra bayılan müvekkilinin şoka girdiğini belirten Dilek, ayıldıktan sonra eşini kurtarmaya çalıştığını, sonra öldüğünü anlayınca suç aletini gizlediğini sonra tekrar belki ölmemiştir diyerek etraftan yardım istediğini belirtmiştir. Mağdur/fail kadının yardım istediği kişinin ambulansı arayalım demesi üzerine ambulans gelene kadar eşinin ölebileceğini söyleyen mağdur/fail kadın, istismarcısını hastaneye arabayla götürme teklifinde bulunmuştur. Eşini öldürme eylemini gerçekleştirdiğini daha sonra itiraf eden mağdur/fail kadın, suçu gizlemesinin gerekçesini ise olayın hemen akabinde gözaltına alındığında karakolda polislerle yaşamış olduğu bir diyalog neticesinde karar verdiğini ifade etmiştir:

Polis şöyle demiş. Senin çocuklarının hiç mi akrabası yok. Babaları öldü, sen de ifadedesin. Biz yemek ısmarladık, akrabaların yok mu çocuklarına bakacak? Kimsesiz mi bu çocuklar, demişler. Ben aslında orada itiraf edecektim yaptığımı ama çocuklarını kimse almaya gelmedi. Biz yemek verdik dediklerinden sonra söyleyemedim. Dilek, Kadın, 2 yıl

Dilek, mağdur/fail kadının suç eylemini gerçekleştirdiği andan itiraf ettiği güne kadar defalarca intihar girişiminde bulunduğunu ve çocuklarının bakımını güvenebileceği bir kişinin üstlenmesi durumunda daha erken itiraf edeceğini belirtmiştir. Dilek'e göre kadının suçu saklama davranışı cezadan kurtulmaktan çok, çocuklarına kimsenin bakmayacağını düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Boşanma girişimlerinde de kadının ailesi çocuklara bakmayacaklarını belirttiğinden annelik içgüdüleriyle kadının suçu gizlemeye çalıştığını düşünmektedir. Suçu itiraf etmesi durumunda çocuklarının yurda veya evlatlık olarak verileceğini daha önceki boşanma girişimlerinden bilen mağdur/fail kadının suçu itiraf etmemesinin anlaşılır olduğunu belirtmiştir.

3. Ölmeyip Yaralanan İstismarcıların Tepkileri

Uzun süreli sistematik şiddete uğrayan kadınların hepsinin gerçekleştirmiş olduğu eylem ölümle sonuçlanmamaktadır. Ağır yaralanan ve sonrasında iyileşen istismarcı erkeklerin sonrasında mağdur/fail kadına yaklaşımları değişmektedir. Mağdur/fail kadınla yargıya yansıyan süreçle ilgili pazarlık yapılması, birlikteliğe devam etmeyi istemek, tehdit ve şantajın daha şiddetli olarak devam etmesi gibi davranışlar istismarcı tarafından sergilenebilmektedir. Katılımcılardan sadece Helin, Şule ve Güldünya'nın savunmasını üstlendiği mağdur/fail kadınların istismarcıları şiddet eylemi sonucunda ağır yaralanmıştır.

Güldünya, partnerini ağır yaralayan müvekkilinin ve ailesinin istismarcı tarafından iyileştikten sonra daha büyük bir tehdide maruz kaldığını dile getirmiştir. Mağdur/fail kadının tutuklu olarak yargılanmasını fırsat bilen istismarcı, maddi durumu iyi olan mağdur/fail kadının ailesinden şikâyetini geri çekmek için çok yüksek miktarda para talep etmiş ve hatta kendince indirim dahi yapmıştır:

Şikâyetlerini geri çekmek için 500.000 TL para istediler. İlk celseden sonra karara çıkınca kendilerini geri çektiler. Muhtemelen tahliye olacaktı, haber gönderiyorlar ve 500.000 TL

verirsen şikâyeti geri çekerim gerçekten en son 250'ye kadar düştüler hatta. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Helin, eşini ağır yaralayan müvekkilinin istismarcı tarafından taciz edilmeye devam ettiğini, evliliklerinin devam etmesi için süregelen ceza dosyasını bir tehdit olarak kullandığını belirtmiştir. İstismarcı eş yargılama süresince bazen şikâyetçi olmadığını ve onu yaralayanı görmediğini belirtse de evlilik birliğinin devam etmemesi konusunda ısrarlı olan mağdur/failin davranışları neticesinde tekrar şikâyetçi olmuştur. Helin, istismarcı tarafından müvekkili gibi kendisinin tehdit edildiğini belirterek boşanma gerçekleşmiş olmasına rağmen istismarcının barışma girişimlerinin sürdüğünü ifade etmiştir:

Boşanmaya kadar şey yapıyor sürekli barışmak için duruşmaya geliyor. Beni öldürmek istedi diyor, duruşmadan sonra sen avukatına güveniyorsun. Başına çok kötü şeyler gelecek diyor ama sürekli benim üzerime oynuyor. Küçük bir kadın bir avukatla gelmişsin, işte bak senin başına çok kötü şeyler getirecek, gel barışalım benim söylediklerimi söyle duruşmada dosyadan kurtul. Sürekli bunlar ama sürekli yani. Hani ara ara böyle şey. Akşamları, geceleri sürekli seni ben hala unutamadım da ben seni çok seviyorum mesajları geliyor. Hala geliyor, boşandılar hala geliyor yani. Helin, Kadın, 4 yıl

Şule ise eşini ağır yaralayan müvekkilinin telefonuna ses kayıt programlarını kurduğunu ve akabinde ses kayıtlarını dinlediğinde istismarcı eşin daha ağır tehdit ve hakaretlerle kadını sindirmeye çalıştığını belirtmiştir:

Dinlediğim ses kaydında şu var ağır küfür ağır çok ağır yani hadi hadi bunu da polis de götür hadi tekrar bıçakla beni yani anlatabiliyor muyum hadi sıkıyorsa başka bir adamla bul. Şule, Kadın, 7 yıl

Şule, mağdur/fail kadınların eylemlerinin ölümle sonuçlanmadığı durumlarda her ne kadar kadın kendince istismarcıda bir korku yaratmış olduğunu düşünse de gerçeğin böyle olmadığı kanaatindedir. Benzer durumda olan üç kadın müvekkilinin de yaralama eyleminden sonra istismarcının tehdit ve şiddetinden kaçmak veya istismarcının ilgisinin başkasına yönelmesini beklemek dışında bir şey yapamadıklarını belirten Şule, kadınların şiddetin başka bir kadına yönelmesini bekleyecek kadar sistemde çaresiz oldukları düşünmektedir.

4. Öldürmekten Başka Çareleri Yok Muydu?

Katılımcılara eşlerini veya partnerlerini öldüren ya da yaralayan kadınların şiddet döngüsünden çıkmak için ne gibi girişimlerde bulundukları yahut çıkabilecek imkânlarla sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Katılımcılar mağdur/fail kadınların şiddet döngüsünden çıkmak için birçok farklı yolu denediklerini ifade etmişlerdir. Güldünya, müvekkilinin ailesinden ve partnerinin ailesinden yardım istediğini ancak her iki ailenin de psikolojik şiddetin yaratmış olduğu tahribatı yeterince ciddiye almadığını belirtmiştir. Bu nedenle de gitgide yalnızlaşan müvekkilinin psikolojisinin bozulduğunu ifade etmiştir. İstismarcı ile cinsel birliktelik yaşayan ve yaşadığı çevrede evlenmeden önce cinsel birlikteliğin tasvip edilmediğini bilen mağdur/fail kadının evlenme vaatleri ile yıllardır oyalanması ve istismarcının aileye ve kendisine yönelik tehdidi karşısında yaşadığı zulme dur demek isteyen mağdur/fail kadının yalnızlaştığı bu süreçte doğru bir yönlendiricinin olmaması ve kadının psikolojik olarak şiddetten başka bir imkânının olmadığını düşünen Güldünya, kadının yaralama eylemini yıllardır birikmiş bir öfkenin kontrolsüz bir şekilde dışavurumu olarak nitelendirmektedir. Yaşamış olduğu psikolojik ve cinsel şiddetin içinden çıkmak için uğraşan kadının kendince başka bir yolunu bulamadığını düşünen Güldünya, dava dosyasının da onda farkındalık yarattığını belirtmiştir. Eylemin hukuki olarak suç teşkil etmesi ve makul bir insan için mantıklı bir çözüm yolu olmayışının altını çizen Güldünya, ancak mağdur/fail kadının gözünden durumun neden böyle değerlendirilemediğini de anladığını ifade etmiştir:

Ben bu dosyada şunu anladım. Ben hayata kendi hayat standartlarımda bakamam çünkü insanlar bambaşka bir hayatta yaşıyor ve belki de beni etkilemeyecek bir şey onların hayatını mahvediyor. Yani kız diyor ki ben sürekli işte arkadaşımın düğünü oldu bakar bakar ağlardım. İşte hani benim hiç olmadı zaten o da evlenmeyecek beni kimse almazdı ki bu saatten sonra. Evlenmez değil farkındaysanız almayacak, diyor. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Helin ise müvekkilinin içinde bulunduğu şiddet döngüsünden çıkmak için boşanma girişiminde bulunduğunu ancak failin boşanmamakta direnerek kadını tehdit ve baskılarla yıprattığını belirtmiştir. Psikolojik ve cinsel şiddeti de paylaşmaktan utanan mağdur/fail kadının fiziksel şiddet olmadığı için de kolluk kuvvetlerinden yardım isteyemediğini belirtmiştir. Mağdur/fail kadının yaşamış

olduğu şiddeti polisler dahi anlatamayışını vurgulayan Helin, kadının yaşamış olduğu bu döngüyü kırmasının önündeki toplumsal ve psikolojik engellerin büyüklüğünün önemini belirtmiştir. İstismarcı eşten ayrılmak veya şikâyetçi olmak için ailesine dahi anlatmaktan utandığı şiddetin kadın için dışavurumunun şiddetten başka bir yolunun o an düşünülmemesini normal karşıladığını ifade etmiştir.

Yeldana, mağdur/fail müvekkilinin ailesinin ısrarına rağmen boşanarak şiddet döngüsünden çıkmaya çalıştığını, birçok kez koruma tedbiri almasına ve yeni bir hayat kurmasına rağmen istismarcı eski eşin mağdur/fail kadının peşini bırakmadığını belirtmiştir. Hukuki olarak elinden gelen her şeyi yapan kadının şiddetten yine de kaçamadığını belirtmiştir. Çocukları görmek gibi bahanelerle eve gelerek cinsel şiddete maruz bırakılan kadının koruma tedbiri almasına rağmen korunamayışı ve psikolojik olarak son raddeye gelişinin öz savunmayla bertaraf edildiğini ve sonucunun ya kadının ölümü ya da erkeğin ölümü olarak gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu nedenle kadının öz savunma dışında bir çözümünün o koşullarda bulunmadığını belirtmiştir.

Kadir ise mağdur/fail kadının şiddetin dozundan kaçabilmek için ikinci bir kadınla yaşamayı dahi kabul ettiğini, sosyal izolasyona ve her türlü şiddete boyun eğen kadının istismarcıyı dinginleştiremediğini ve boşanma girişimlerinin de yine şiddetle engellendiğini belirtmiştir. İstismarcının olay günü uzun süre şiddet uygulaması ve mağdur/fail kadına onu ve çocuklarını öldüreceğini söylemesinin akabinde evden çıkıp işe gitmesini, aslında yöneldiği hak bakımından ortaya çıkardığı etkilerin sürmesi nedeniyle bir bakıma varlığını devam ettirdiğini ifade etmiştir. Bu nedenle kadının yaşamış olduğu travmanın etkisiyle ya öleceğim ya öldüreceğim noktasında olmasını ve başka bir ihtimali o psikolojiyle değerlendiremeyeceğini belirtmiştir.

Edanur, mağdur/fail kadının defalarca polise, jandarmaya başvurduğunu, ailesinden yardım istediğini hatta iki defa sığınma evine gittiğini belirtmiştir. Her seferinde istismarcı veya istismarcıyla iş birliği yapan ailesinin sığınma evlerinin adreslerini tespit ederek sığınma evlerinden çıkarttıklarını, şikâyetleri, darp raporlarını ciddiye almadıklarını belirtmiştir. Resmî kurumların da gayri ciddi

tavırları eklendiğinde mağdur/fail kadın psikolojik olarak işin içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Edanur'a göre sistematik şiddetin içine bu denli hapsolmuş bir kadının öldürme eylemi dışında başka çaresinin olmadığını düşünmesi gayet olasıdır.

Emine, mağdur/fail kadının ailesinin defalarca tanık olduğu şiddete ses çıkarmadığını ve istismarcının evin yakınındaki karakoldaki polislerle yakın ilişki kurması nedeniyle yakındaki karakola dahi gidemediğini belirtmiştir. Kadının istismarcıdan kurtulmak için evini terk ettiğini, boşanma davasını açtığını ve elinden gelen her şeyi yapmaya çalıştığını belirtmiştir. Kadının olay günü doğrultulan silahı sadece bir tehdit olarak algılayacak gücünün kalmadığını ve her seferinde şiddetin dozunu arttıran istismarcının alkolün de etkisiyle onu öldürebileceğini düşünmesinin gayet anlaşılır olduğunu belirtmiştir. Emine, kadının öldürülme korkusuyla başka bir tepki vermesinin mümkün olmadığını düşünmektedir.

Gülistan, istismarcının çevreye yaydığı korku nedeniyle mağdur kadını korkuttuğunu ve polis veya jandarmaya giderse kadının babasının istismarcıyı öldüreceğini düşündüğünden işin içinden uzun süre çıkamadığını belirtmiştir. Mağdur/fail kadının boşanmış bir kadın olarak küçük bir yerde böyle bir şiddet iddiasıyla ortaya çıkmasının da toplumsal yükünü hatırlatan Gülistan, kadının yaşamış olduğu cenderede elleri kolları bağlı şekilde yapabilecek hiçbir şeyi yokmuş gibi hissetmesinin oldukça normal olduğunu belirtmiştir. Bir yandan uğradığı şiddete dur demek isteyen kadın bir yandan da yakınlarına zarar gelmesini istemediği için uğradığı zulümden ancak böyle çıkabileceğini düşündüğünü söylemiştir. Gülistan, kadının yaşamış olduğu psikolojik girdabın tek başına başka bir çözüm yolu sunmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların anlatımları şiddet döngüsünden çıkabilmenin maddi ve psikolojik imkânlar dahilinde ne kadar zor olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte katılımcılardan Savnur, kadının şiddet eyleminin sebebinin devlet politikaları olduğunu düşünmektedir. Kadının hiçbir yardım çağrısına gerektiği gibi cevap vermeyen kuruluşların payının büyük olduğunu belirten Savnur, kadınların şiddetten kurtulmak için öldürmek dışında seçeneklerinin olmadığını belirtmiştir. Adalet arayışının yardım mekanizmalarınca cevapsız kalması ve kadınları ilkel bir hak

arayışına iten sistemin bu eyleme sebebiyet verdiğini düşünmektedir. Kolluğa başvurup cevapsız kalan, sığınma evlerinin faillere adresini veren bir sistemde kadınların başka bir çaresinin kalmadığını düşünmektedir:

Bir kadın uzun süre şiddete maruz bırakılmışsa ve bir noktada artık bundan şiddet uygulayanı ortadan kaldırmadan kurtulamayacağını düşünüyorsa, o noktada öldürüyor. Devlete başvursa, muhtemelen kendisi ölecek. Yetişemeyecek devlet. Kadınlar kendi adaletlerini sağlama peşine düşmekten başka bu ülkede ne yapabilirler? Bu saldırıyı nasıl durdurabilirler? Elbette saldırıyı defederek. Savnur, Kadın, 5 yıl

Şiddetle mücadelede Almanya'nın yardım mekanizmalarının daha etkili olduğunu belirten Savnur, Almanya'daki bir yargılamada mağdur/fail kadına "Devlete başvursaydın biz seni korurduk ancak sen öldürmeyi seçmişsin." şeklinde bir cevabın verilmesini haklı bulabilirken, Türkiye'de devlet korumasında öldürülen kadınları hatırlatarak Türk Yargı Sistemi'nin bunu demeye hakkının olmadığını belirtmiştir.

5. Kadınlar Uğradıkları Şiddetin Yargıya veya Kamuya Yansımaları Ne Kadar İstiyor?

Katılımcıların bazıları kadınların şiddet öyküsünü paylaşıırken öykünün anonimleştirilmesini ve özgül durumların teze ancak bu şekilde yansıtılmasını istemiştir. Katılımcıların kaygılarının sebebi sorulduğunda ise mağdur/fail müvekkillerinin çoğu zaman onlara yaşamış oldukları şiddeti yüz yüze dahi anlatamadıklarını ve mektuplar aracılığıyla şiddet öyküsünü paylaştıklarını belirtmişlerdir. Mağdur/fail kadınların birçok farklı sebepten kaynaklı olarak yaşamış oldukları şiddetin kamuoyuna ve yargılamaya yansımaları istemediklerini belirtmişlerdir.

Helin, mağdur/fail müvekkilinin yaşamış olduğu cinsel şiddeti sadece kendisiyle paylaştığını ve durumun yargılamaya yansımamasını istediğini belirtmiştir. Mağdur/fail kadının bu konudaki çekincelerini paylaşırsa birçok erkeğin ondan böyle taleplerde bulunacağını düşünmesine ve utanmasına bağlamaktadır.

Dilek de müvekkilinin uğramış olduğu cinsel şiddeti kendisiyle paylaştığını ancak yargıya yansır ve yaşadığı çevrede duyulursa çocuklarının ve ailesinin

mağdur kadından utanacağını düşündüğünü belirtmiştir. Bu nedenle mağdur/fail kadının anlattıktan sonra mahkemede kesinlikle paylaşılmasını istemediğini belirtmiştir.

Güldünya, müvekkilinin uğramış olduğu cinsel şiddeti kendisiyle dahi paylaşmadığını ancak ilk duruşmadan sonra karşı tarafın avukatının sunmuş olduğu deliller neticesinde aktarabildiğini belirtmiştir. Güldünya, mağdur/fail kadın, karşı tarafın savunmalarını çürütme ihtimali olmasına rağmen uğramış olduğu cinsel şiddetin yargıya yansımalarını istemediğini belirtmiştir.

Emine, müvekkilinin maruz kaldığı fiziksel şiddeti üç kez ifadesi alınmasına rağmen çelişkisiz bir şekilde rahatlıkla anlatabildiğini, ancak uzun cezaevi görüşmelerine rağmen yaşadığı cinsel şiddeti ancak mektuplarla anlatabildiğini belirtmiştir. Maruz kaldığı cinsel şiddetin ise yargılamaya yansımalarını istememiştir.

Yeldana, müvekkilinin uğramış olduğu şiddeti anlatmakta çekindiğini ve bunun kendi değerlerinden kaynaklı olabileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Kader ise müvekkilinin bir istisna olduğunun altını çizerek her şeyi açıklıkla anlatmaktan asla çekinmediğini belirtmiştir.

6. Yargı Mensuplarının Yaklaşımlarına İlişkin Deneyimler

Mağdur/fail kadının gerçekleştirdiği eylem neticesinde kovuşturma ve soruşturma aşamasında karşılaşmış olduğu yargı mensuplarının yaklaşımları çalışmamız için önem arz etmektedir. Yargı mensuplarının şiddet ve evlilik kurumuna yaklaşımları örselenmiş kadın sendromunun kısmen tartışıldığı davalarda önemli bir mihenk taşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların hemen hemen hepsi yargı mensuplarının eşini ya da partnerini öldüren veya yaralayan kadınlara karşı farklı tutumlar sergilediğini belirtmiştir. Yargı mensuplarının yaklaşımları yargı mensubunun cinsiyetine, şiddetin düzeyi, şekli ve süresine göre değişmektedir.

Yargılama sürecinde uygulayıcıların toplumsal cinsiyete dayalı önyargıları ve geleneksel alışkanlıkları kadınların ceza adalet sisteminde eşit ve adil yargılanmasının önünde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargılama süreci

bütünsel bir yaklaşıma dayanmadığından inceleme ve değerlendirmeler pek çok aşamada kadınların cinsiyete dayalı şiddet geçmişlerini yok sayabilmektedir. Geleneksel kalıp ve yargılarla yürütülen yargılama sürecindeki bu yetersiz inceleme ve değerlendirmelere sık sık rastlanılmaktadır (Kapasite Geliştirme Derneği- Kadın Dayanışma Vakfı, 2018:41-42). Helin, mağdur/fail müvekkilinin ilk duruşmasından önce hâkimin nasıl biri olduğunu gözlemlemek amacıyla bir duruşmasını seyretmeye gittiğini dile getirmiştir. Bir aile içi şiddet dosyasında hâkimin çiftleri barıştırmak için çabaladığını, hatta çocukların babalarının uyguladığı şiddete tanıklık etmesine rağmen erkeğe alt sınırdan ceza veren bir hâkim olduğunu görünce kendi dosyası için endişelenmeye başladığını belirtmiştir. İlk duruşmada ise aynı kadın hâkimin müvekkiline barışıp barışmadıklarını, boşanma davasının açılıp açılmadığını sorduğunu ve hâkimin yaşanan olayı küçümseyerek evliliğin birliğinin devamına ikna etmeye çalıştığını ifade etmiştir:

Asliye ceza hâkimi ilk şey sizin boşanma davasınız var mı barışacak mısınız dedi. Yani biri birini öldürme noktasına gelmiş insanlar. Hâlâ siz barışacak mısınız, boşanma davamız var mı, barışacak mısınız diye soruyor. Ya ben inanmadım O raddeye gelsen bile evliliğe devam edebilirsin, diyor. Evlilik kutsal, çocuğunuz varmış filan diyor. Helin, Kadın, 4 yıl

Helin gibi Şule de özellikle yaralama ile sınırlı kalan eylemlerde mahkemelerin çiftleri barıştırmak ve evlilik kurumunun devamlılığını sağlamak gibi bir tutumlarının olduğunu belirtmiştir:

Aynen acı olan bu kadınlar hep şey diyor ölmem mi gerekiyor yani ölmekten beter oluyorlar ama hakimler ısrarla işte o aile bütünlüğünü koruma mevzusuna o kadar takılmış durumdalar ki bir kere olmuş iki kere olmuş acaba barışırılar mı şeyi soruyor mesela hakimler böyle hakimler de var tabii istisna da olsa şey diyor mesela devam ediyor mu boşanma davanız .Şule, Kadın, 7 yıl

Gülistan, yargılama esnasında cinsel saldırıya ilişkin dosyanın muhtevasında etkili olmayacak ve mağduru tekrar travmatize edecek soruların sorulması için iki erkek üyenin mahkeme heyetinden talepte bulunduğunu ancak kadın mahkeme başkanı tarafından sorunun sorulmasına izin verilmediğini belirtmiştir. Gülistan, kadın hâkimin bir kadın olarak müvekkili ile daha kolay empati kurabildiğini düşünmektedir:

Bunları biz niye tartışıyoruz, bu konular üzerine cinsel birliktelik bakire olmamasına ilişkin sorularla sıkıştırmaya çalıştı o üye. Ama orada da mesela şey başkan kadın. Bazı yerlerde mesela bazı sorular sordurmadı. O kendisi müdahale etti yani. Eline inisiyatifini aldı bir iki soru sordu sonra hiçbir şey sordurmadı yani girmede bizim oradaki tek avantajımız oydu zaten. Yoksa orada daha neler soracaklar ya. Bütün özel hayatını masaya yatırıp her şeye önce mahvedeceklerdi orada yani. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Gülistan gibi Savnur da istismarcı ile mağdur/fail arasında yaşanan ilişkinin toplumsal olarak makbul bulunmaması yani kadının bulunduğu ilişkinin kabul edilemez bir ilişki oluşunun mahkeme üyelerince bir önyargıya sebep olabildiğini belirtmiştir. Seks işçisi veya makul olmayan kadın profilinin yaşadığı şiddetin tarafsız olarak değerlendirilmesinin zorluğuna değinen Savnur, savunmasını üstlendiği müvekkiline yönelik önyargılı yargılamayı şu şekilde ifade etmiştir:

Dosyamızda mahkeme bunun bir “ihtiras” cinayeti olduğundan oldukça emin görünüyordu. İddianamede taraflar arasında bir gönül ilişkisi olduğunun kanıtını ölen adamın telefonunun mesaj taslakları bölümünde “canım” mesajına dayandırdılar. Gerçekten bir noktada dalga geçtiklerini sandık ama mahkeme çok emindi. Savnur, Kadın, 5 yıl

Suç eyleminin sistematik şiddet geçmişiyle bağlantılı olduğunun iddia edildiği yargılama sürecinde, hâkim ve savcıların tavrı kadını suça sürükleyen süreci anlamak yerine eylemin hukuk tekniği bakımından mahiyetini tespit etmeye yönelik olabilmektedir. Eylemin kasten mi yoksa taksirle mi gerçekleştiği, haksız tahrik unsurlarının oluşup oluşmadığı gibi teknik bir yaklaşımın hâkim olduğu katılımcıların bazıları tarafından özellikle belirtilmiştir. Şule, mağdur/fail müvekkilinin şiddet öyküsünün mahkeme tarafından önemsenmediğini belirtmiştir. Güldünya, savunma yaptığı esnada müvekkilinin şiddet geçmişini ve yaşamış olduğu psikolojik durumu anlatmaya çalışırken, müvekkilinin şiddet öyküsünün laf kalabalığıymış gibi hızlıca geçiştirilmeye çalışıldığını ve hâkim tarafından defalarca sözü kesilerek müvekkilin kastının varlığını anlamak için suç aletine odaklanıldığını belirtmiştir:

Ve mahkeme benim iki üç kez savunmamı bölerek sürekli şunu sordu bana. Ya avukat hanım onu bunu bırakın da bıçağı niye getirdi, onu söyleyin gibi cümleler söyledi. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Karşı taraf avukatının ilk duruşmada müvekkil ile partneri arasındaki konuşmaları delil olarak sunduğunu belirten Güldünya, müvekkilinin olay günü buluşmayı organize etmiş olduğunu ve öncesinde partneri ile herhangi bir sorun olmadığını gösteren delillerin mahkeme heyetinin önyargılı bir tutum sergilemesine sebep olduğunu belirtmiştir. Olayın hemen öncesindeki yaşananlara odaklanan mahkemenin bu delillerle birlikte önyargılı bir tutum sergileyerek şiddet döngüsünü umursamadıklarını düşünmektedir:

Peki ne giymemi istersin gibi bir soru sormuş olması bu aslında mahkemede şey algısını yarattı. Çok çirkin bir algı yarattı hani orada başına gelen her şey haklı gibi bir duruma getirdiler olayı. Bu noktada mahkeme öylesine taraflıydı ki ben tehdide ilişkin savunma yaptığımda bana şunu söylediler. Tehdit edildi benim müvekkilim siz telefon kayıtlarını bile çıkarmıyorsunuz. WhatsApp'tan 3-4 tane ekran görüntüsü. Ben nerden bileceğim ismin değiştiğini ismini başka yazar bu onun gibi gösteririz. Böyle delil mi sunulur dedim ya ben dedim savcılığın başından beri sizden iletişimin tespit edilmesini istiyoruz kim kimi aramış ve bunları çıkarmıyor musunuz dedim Burada iki tane WhatsApp konuşmasıyla ifade alıyorsunuz dediğimde, aynen mahkeme başkanı bana şunu söyledi. Avukat hanım tehdide ilişkin şikâyetiniz varsa gidin başka mahkemeye burada adam öldürmeye teşebbüsü yargılıyoruz. Dedim ki başkanım tehdit edildiği için kendini korumak amacıyla yapıldığını söylüyorum bu başka bir şikâyetin konusu değil. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Güldünya, yerel mahkemedeki yargılamada SEGBİS'ten ifadesi alınan müvekkilinin olayı anlatırken ağlamaya başladığını ve mahkeme başkanının sürekli olarak kendisini ifade etmesini engelleyerek tekrar travmatize ettiğini belirtmiştir. Mağdur kadının yaşadığı şiddetin kendini anlatmaya çalıştığında da umursanmadığını şöyle ifade etmiştir:

Hani SEGBİS'ten kız ifade veriyor. Zaten sesi kesiliyor, ağlıyor ne dediği anlaşılmıyor. Geç geç geç diyor. Bıçağı niye getirdin diyor, oraları anlatma bana diyor bıçağı niye getirdin diyor. Güldünya, Kadın, 5 yıl

Bu bağlamda katılımcılardan Helin, eşini ağır yaralayan müvekkilinin savcı tarafından ifadesinin alınmasını beklerken savcının müvekkiliyle özel olarak görüşmek istediğini ve görüşme esnasında uğradığı şiddeti daha evvel polislerle anlatamayan müvekkilinin savcıya durumu izah etmesine rağmen ek ifade almakta direndiğini belirtmiştir:

Savcı ben ifade almayı düşünmüyorum dedi. Müvekkilinizle kısa bir görüşme yapsam sorun olur mu dedi yani sorun değil ifade alacaksak alalım ama niye konuşmak istiyorsun değil mi. Ama kötü niyetli yaklaşmadığı fark ettim hani anlamak istiyor. Erkek bir savcıydı. Çünkü çok genç bir kadın, küçücük çocuğu var. Çocuğun olduğu bir evde kocasına karşı böyle bir şiddet uygulamış. Öyle de söyledi hani anlamak istediği çok belli. Müvekkile şey niye böyle bir şey yaptın dediğinde şifahen orada aslında savcıya söyledi. Ama ek ifadeyi yapalım dedim onu bir türlü kabul ettiremedim yok dedi almayacağım dedi çünkü ben adli kontrolle bırakılmasını isteyeceğim, dedi. Helin, Kadın, 4 yıl

Helin, savcının adli kontrolle bırakılmasını talep etmesindeki esas sebebin ise hastanede tedavisine başlanan istismarcı eşin hayati tehlikesinin olmadığına ilişkin bilgilendirmenin yapılmış olması olduğunu ifade etmiştir. Durumu sulh ceza hakimliğinde öğrenen Helin, savcının davranışını şiddet mağduru ve çocuğu olan bir kadına anlayışlı yaklaşmasından değil de hukuk tekniği bakımından ceza usul hukukuna uygun bir karar verdiğini belirtmiştir.

Emine, hâkimin mahkeme disiplininin kaynaklı olarak mağdur/fail kadını tekrar travmatize edecek ve dosyanın muhtevasıyla ilgili olan soruları sordurtmamış olduğunu belirtse de mahkemenin kadının özgül koşullarını anlamak gibi bir kaygısının olmadığını ve ceza tayinine bu tutumu yansıttığını belirtmiştir.

7. Örselenmiş Kadın Sendromu Nedir?

Araştırma kapsamında katılımcılara örselenmiş kadın sendromu hakkında sorular sorulmuştur. Katılımcıların bazıları örselenmiş kadın sendromu tanımını kendisi kullanmış, diğer katılımcıların ise neredeyse tamamı soru yöneltildikten sonra örselenmiş kadın sendromu tanımının dosyaları kapsamında açıklayıcı olduğunu dile getirmişlerdir. Her ne kadar tüm katılımcılar dosyaları kapsamında örselenmiş kadın sendromunun uygunluğu konusunda ortaklaşa da çok çeşitli tanımlamalar yapmışlardır. Katılımcılardan hemen hemen hepsi örselenmiş kadın sendromunu sistematik şiddetin bir sonucu olarak tanımlamıştır:

Bu terim yavaş yavaş hayatımıza girdi. Örselenmiş kadın sendromu bence nedir, eş veya partner tarafından kadına uygulanan sistematik şiddetin bir sonucudur. Savnur, Kadın, 5 yıl

Yıllarca sistematik şiddete uğramış kadınların yaşadığı bir sendromdur. Kadının içinde bulunduğu şiddet döngüsü zamanla öğrenilmiş çaresizliğe dönüşmektedir. Helin, Kadın, 4 yıl

Merve ise örselenmiş kadın sendromunu, uzun süreli sistematik şiddet sonrası mağdur kadının öğrenilmiş çaresizlikle birlikte şiddet karşısında pasifize olarak şiddetten ancak istismarcının veya kendisinin ölmesiyle birlikte kurtulabileceğini düşündüğü psikolojik durumda olması olarak tanımlamaktadır:

Yıllardır yani belki partner ilişkilerinin en başından beri, belki ilişkiye başlama şekli de şiddet ile başlayıp, psikolojik olarak yıllarca veya günlerce hiç fark etmez, belli bir süre o kişide psikolojik olarak çaresizliğin öğrenildiği sürece kadar psikolojik, fiziksel şiddet baskı unsurlarıyla ona karşı koymamaya, şiddet uygulayana karşılık vermemenin öğretildiği psikolojik bir süreç olarak, yani o işkencesini artık ben karşımdaki o ölmeden veya ben ölmeden kurtulamam gibi bir psikolojik durum içerisine girmesidir aslında benim açımdan. Merve, Kadın, 2 yıl

Katılımcıların bazısı, örselenmiş kadın sendromunu uzun süre sistematik şiddete maruz kalan kadınlar olarak tanımladığından bu tanım doğrultusunda Türkiye’de birçok kadının örselenmiş kadın sendromundan mustarip olduğunu düşünmektedir:

Ben Türkiye'deki birçok kadının kesinlikle örselenmiş kadın sendromunu yaşadığını düşünüyorum. Helin, Kadın, 4 yıl

Katılımcılardan Savnur, örselenmiş kadın sendromu tanımının kadını istismar eden kişileri eş veya partner olarak sınırlandırmasını doğru bulmadığını belirtmiştir. Kadınların daha farklı kişiler tarafından da sistematik şiddete maruz kaldığını ve sonuç olarak benzer bir ruh halinde olabildiklerinden tanımın genişletilmesi gerektiğini ifade etmiştir:

Ancak bu şiddetin tek başına bir eşe ve partnere yıkılması bana sorunun çözümü için yeterli gelmiyor. Bu ülkede kadınlar en başta babaları, ailedeki erkek akrabalar, abiler tarafından şiddete maruz bırakılıyorlar. Savnur, Kadın, 5 yıl

Helin, örselenmiş kadın sendromu kavramının fiziksel şiddete çok daha fazla odaklandığını, kadınların uğramış olduğu psikolojik ve cinsel şiddet bakımından yetersiz kalabildiğini düşünmektedir. Kadınların psikolojik ve cinsel şiddet

kavramını tam olarak bilmediği veya idrak edemediği hallerde kavramın kısıtlı kalabileceğine inanmaktadır:

Ben çok araştırdım, çok baktım. Bana anlatılan itibariyle yıllarca şiddete uğramış bir kadının direkt bana bunu çağrıştırdı. Bunun üzerine bir araştırma yoğunlaşmaya gittim. Genel olarak orada incelediklerimin çoğunda hep ciddi bir fiziksel şiddet olduğunu gördüm ama benim dosyam da fiziksel şiddetten ziyade psikolojik ve cinsel şiddet vardı. Şiddetin diğer tanımları için de önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu hep gölgede kalıyor. Yani hep fiziksel şiddetin gölgesinde kalıyor. O yüzden aslında dosya benim için buradan bir önem kazandı. Helin, Kadın, 4 yıl

Gülistan ise uzun süreli sistematik şiddete maruz bırakılan kadınların karar alma mekanizmalarındaki zayıflamayı daha önce görmediği bir yönden görmesini sağladığı için örselenmiş kadın sendromunu oldukça aydınlatıcı bulduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Şiddetin herkesi olumsuz etkilediğini elbette biliyordum ama örselenmiş kadın sendromunun tüm aşamaları; failin ve mağdurun davranışlarını, aşamalarda meydana gelen değişimleri, sonuca etki eden her şeyi psikolojik açıdan değerlendirilmesi çok kıymetli. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Bununla birlikte Gülistan, sendromun az biliniyor oluşunu oldukça sorunlu bulmaktadır. Yeldana ise örselenmiş kadın sendromunu uzun süreli sistematik şiddete maruz kalınması olarak tanımlamanın indirgemeci olabileceğini ifade etmiştir. Kadınların şiddete ilişkin algılarında yetiştiği kültürel yapı, kişisel özellikler gibi birçok farklı dinamiğin söz konusu olduğunu söyleyen Yeldana, bu nedenle şiddetin psikolojik etkisinin klinik kriterlere göre belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir:

Mesela her yaşanan olay aynı etkiyi yaratmıyor kadınlarda. Tecavüz, yaralama vs. Kadında bıraktığı ruhsal ve psikolojik etki ağırlaştırıcı neden olup olmaması gördüğü şiddet sonucunda ruh sağlığının bozulmadığına dair raporlarda görüyoruz. Gerçekten bozulmamış da olabilir. Hani bunun kategorileri var ruh sağlığının nasıl etkilendiği dair her kadının yaşadığı coğrafya farklı aldığı kültür farklı onda yarattığı etki farklı. Bu nedenle indirgemeci yaklaşıma eşitlemekte doğru değil yani. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Yeldana gibi Merve de sistematik şiddet öyküsünün kadında yarattığı psikolojik durumun klinik kriterlere göre belirlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Klinik kriterlere göre belirlenen örselenmiş kadın sendromu tespitinin de böylece delil niteliği kazanmasının önemli bir adım olabileceğini ifade etmiştir:

Belki adli tıpta psikolojik süreçte bu sistematik şiddet öyküsünün kadın üzerinde etkisini ortaya koyacak bir rapor, adli tıpta bir uzmanlık alanı psikolojik anlamda ve raporunda kesin delil niteliğini kazanması örselenmiş kadın sendromunda bir adım olabilir gibi geliyor bana kendi görüşüm açısından. Merve, Kadın, 2 yıl

Katılımcıların örselenmiş kadın sendromu tanımı yaparken aynı kaynaklara atıf yaptıkları görülmüştür. Katılımcılar, örselenmiş kadın sendromuna ilişkin Türkçe yazılmış teorik kaynakların yetersiz olduğunu, alanda daha fazla çalışmanın yapılması gerektiğini dile getirmişlerdir:

Çünkü bu anlamda da gerçekten mesela kaynaklar kararlar olabilir o yüzden gerçekten bilimsel çalışma anlamında da sahada çalışan ortakları katkı sunabilecek şey son derece sınırlı o yüzden. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Genelde yabancı kaynaklar var. Bu anlamda benim İngilizcem çok iyi olmasa da okuyabildiğim kadarıyla bende tabii ki tam anlamıyla öğrenememişimdir birçok boyutu vardır. Bilgi veren arkadaşlarım olduğu için arkadaşlarımla birlikte konuşabileceğimiz bir ortamımız olduğu için bu kadar etken oldu öğrenmeme. Merve, Kadın, 2 yıl

Katılımcılardan bazıları örselenmiş kadın sendromunun eril hukuk pratikleri ile mücadelede önemli bir araç olduğunu belirtmiştir. Kadınların fail veya mağdur olması fark etmeksizin yargılamanın tüm aşamalarında tekrar travmatize olduğunu belirten katılımcılar, bu nedenle örselenmiş kadın sendromunun daha fazla dile getirilmesinin elzem olduğunu belirtmişlerdir. Hukukun şiddete maruz kalmış kadınların psikolojilerini anlamaktan imtina etmemesi gerektiğini Savnur şu şekilde ifade etmiştir:

Politikalar yetersiz, dosyalar etkin yürütülüyor. Adil yargılanma hakkı ihlal ediyor. Hukuk kendini psikoloji biliminden ayrı bir yere koyarak büyük hata ediyor. Savnur, Kadın, 5 yıl

Görüldüğü üzere katılımcılar, örselenmiş kadın sendromunun tanımı noktasında genel olarak sistematik şiddette fikir birliğinde olsalar da tanımın teorik

temeline çok hâkim olmadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılar, sistematik şiddetin etkisinin büyüklüğünün azımsanmayacak kadar önemli bir yapıya sahip olduğunu belirtirken tanının tespiti ve tesisi konusunda fikir birliğine varamamışlardır.

8. Örselenmiş Kadın Sendromu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Katılımcıların neredeyse tamamı, eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların şiddet geçmişlerinin gerçekleştirdikleri eylemle doğrudan ilgisinin olabileceğini düşünmektedir. Bu nedenle müvekkillerinin olay ânındaki psikolojik durumlarının tespitinin yargılama için büyük öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu maksatla katılımcıların bazıları, örselenmiş kadın sendromunu temel alarak mağdur/fail müvekkillerinin psikolojik olarak zarar gördüğünü ve travmatize edildiğini belirgin kılmak için öncelikle mahkeme kanalıyla müvekkilin psikolojik durumunu belirtir adli tıp raporu almaya çalıştıklarını belirtmiştir. İlgili raporun tanık veya sanık anlatımıyla ortaya konulan şiddetin yarattığı tahribatı belgelemek için oldukça önemli olduğunu düşünmektedirler. Ancak Savnur, Kadir ve Yeldana ilgili taleplerinin mahkeme tarafından reddedildiğini belirtmişlerdir.

Mahkeme tevsii tahkikat taleplerimizi reddederek, mağdur kadının olay esnasındaki psikolojik durumuna ilişkin rapor alma talebimizi de reddetmiş oldu. Savnur, Kadın, 5 yıl

Edanur ise ilk taleplerinin reddedildiğini ancak ısrarcı bir tutum sergileyerek mahkemeyi adli tıp raporu almaya ikna ettiklerini belirtmiştir. Merve mağdur/fail kadının eşini öldürme eyleminin akabinde alınan adli tıp raporunda müvekkilinin gözünün çevresinde ve vücudunda tırnak veya bıçak ucu ile oluştuğu ifade edilen lezyon ve yaraların sistematik şiddet eylemi olabileceğine ilişkin şerhin düşüldüğünü belirtmiştir. Kadının şiddet öyküsüne ilişkin adli tıp raporunun mahkeme tarafından yeterli bulunduğunu ifade etmiştir. İlgili rapor sadece mağdur kadının maruz kaldığı fiziksel şiddeti gösterdiğinden mahkemenin adli bir psikologla görüştürmemiş olmasını Merve, önemli bir eksiklik olarak nitelendirmektedir. Bu nedenle yargılamanın son aşamasında dahi kapsamlı bir rapor istediklerini ancak mahkeme tarafından taleplerinin reddedildiğini belirtmiştir.

Yeldana müvekkilinin psikolojik durumu gösterir adli tıp raporuna ilişkin talebinin reddedilmesi üzerine bağımsız bir uzman kurulundan rapor alarak müvekkilinin sistematik şiddet sonucu psikolojik durumunun bozulduğunu belgelediğini belirtmiştir. Yeldana alınan bu raporun her ne kadar tanısai olarak örselenmiş kadın sendromu tanısını barındırmasa da mağdur kadının yaşamış olduğu psikolojik zedelenmeyi ortaya koyduğundan yargılama için çok önemli bir konumda olduğunu belirtmiştir:

Yani bağımsız heyetten aldığımız o rapor hem fiziksel hem psikolojik rapor bunu belgeliyordu. Geçmişte yaşadığı tüm şiddet fiziksel ve psikolojik olarak onda bıraktığı etkilerine dair bir rapor. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Dilek ise bu tezin yazıldığı esnada halen yargılaması devam eden müvekkili için ilgili taleplerine ilişkin kararı beklediklerini belirtmiştir.

9. Meşru Savunma mı Değil mi?

Katılımcıların belirlenmesindeki ölçütlerden biri avukat olmaları olduğundan Türk Ceza Kanunu'ndaki meşru savunma hükümlerine vâkıf oldukları varsayılmıştır. Katılımcılara müvekkillerinin gerçekleştirmiş oldukları eylemi hukuk tekniği bakımından nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Katılımcılar kadının eyleminin uzun süreli şiddet geçmişiyle bağlantılı olduğu konusunda hemfikirdir. Sistematik şiddetten mustarip kadının gerçekleştirdiği eylemin olay ânıyla sınırlanması katılımcıların tamamı açısından doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilmemektedir. Bu bağlamda Güldünya dışında katılımcıların hepsi müvekkillerinin eyleminin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu bağlamda yargılama esnasında meşru savunma hükümlerinin olay ile uygunluğunun değerlendirildiği aşamada katılımcıların yaşadıkları zorluklar çalışmamız bakımından önem teşkil etmektedir. Çalışmamızın ikinci bölümünde Türk Ceza Kanunu'nda meşru savunma koşullarına değinildiğinden bu bölümde katılımcıların eyleminin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi taleplerinin hangi gerekçelerle yadsındığı veya kabul edildiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

a. Meşru Savunma Koşulları Geniş Yorumlanmalıdır.

Türk Ceza Kanunu'ndaki meşru savunma koşullarından mevcut bir saldırının bulunması ve savunmada zorunluluk koşullarının dar yorumlanması bazı katılımcılar tarafından eleştirilmiştir. Kadir, meşru savunma koşullarından güncel bir saldırıdan ne anlaşılması gerektiği hususunda TCK madde 25'i hatırlatarak tekrarı muhakkak olan bir saldırı söz konusu olduğu sürece, diğer koşulların da varlığı halinde meşru savunma bağlamında hukuka uygun bir eylemin icra edildiğinin kabul edilmesinin gerektiğini düşünmektedir:

Meşru savunmada; saldırı fiilen icra edilip sonlanmış olmakla birlikte, bunun devam edilen etkilerinin defedilmesi bakımından bir savunma fiilinin icra edilmesi zorunluluk arz ediyorsa bu durum zaten TCK madde 25 gereği meşru savunma kapsamında değerlendirildiğinden zamansal sınırın aşılmasından bahsedilmesi mümkün değil. Kadının görmüş olduğu eziyet insan akıl ve ahlâkının algılamakta zorluk çektiği her türlü işkence, tecavüz ve eziyeti içerdiğinden maktulün evden uzaklaştığı anda dahi kadının kurtulmak için makul bir insan gibi düşünmesi muhtemel değil. Kadını çıplak ve kelepçeli bırakmış adam eve gelene kadar zaten saldırı özünde devam ediyor. Kadir, Erkek, 8 yıl

Kadir, müvekkilinin eylem öncesi, eylem sırası ve eylemden sonraki davranışlarının kapsamlı bir şekilde ele alındığında olayın aslının ancak anlaşılacağını belirtmiştir. Kadir gibi istismarcının hangi eyleminin kadın açısından artık dayanılmaz veya ölüm tehdidi yaratacak düzeyde olacağını anlayabilmek için mağdur kadının ilişkideki şiddet geçmişine, ruhsal durumuna, çocuklukta şiddet görüp görmediğine ve birçok dinamiğe bakılması gerektiğini düşünen Yeldana, meşru savunma koşullarının geniş yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir:

Öncesinde de şiddet görmüş olabilir uzun yıllar geçmişte olabilir ama bu tehlikenin olmadığı ya da tehlikenin sadece o anda olduğu anlamına gelmez ya da daha hafif bir hareketle tehlikenin bertaraf edilebileceği anlamına gelmez. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Emine, Kader ve Edanur, Türk Ceza Kanunu'ndaki meşru savunma hükümlerinin olay ânıyla kısıtlı kalmasının, olaydaki bağlantıları dikkate almamasının adil olmayan kararlara sebebiyet verdiğini belirterek meşru savunma koşullarının geniş yorumlanması gerektiğini söylemektedir:

Bizim maalesef ceza yargılama sistemimizde şöyle bir durum var: Olay ânına odaklanıyor yani öncesi sanki hiç önemli değilmiş gibi. Bizim de zaten ortaya çıkarmak istediğimiz şey bu. Çünkü olay ânından önceki meseleler önemli oldukça önemli. Çünkü bu otomatik uygulanan iyi hal indirimidir falandır bunlar için ayrıca dikkate alınması gereken bir şey. Bize bazen önceden olmuş ne alaka diyen savcı ve hakimler de oldu; ama önemli yani tokatla başlıyor cinayetle bitebiliyor bunların hepsinin bir anlamı var nedensellik var. Edanur, Kadın, 14 yıl

Şule ise şiddet döngüsünü hukuki tedbirlerle ve maddi olanaklarla kıramayan kadınların şiddet eylemlerinin pozitif hukuk içinde meşru savunma kapsamında değerlendirilmemesinin adil olmadığını düşünmektedir. Kadına başka bir imkân bırakmamasına rağmen herhangi bir yasal düzenleme de yapmayan sistemin kadının eylemini meşru savunmada sınırın aşılması olarak değerlendirmesi gerektiğini ifade etmiştir:

Kesinlikle geniş yorumlanmalı, mahkemeler bundan kaçınıyor hep, dar yorumluyorlar maalesef. Adil olan meşru sınırların aşıldığı şeklinde değerlendirilmesi olur. Şule, Kadın, 7 yıl

Savnur ve Kader meşru savunma kavramının erkek temelli bir düzenleme olduğunu düşünmektedir. Meşru savunma kavramının iki erkeğin birbirine yönelttiği saldırı ve savunma anlarındaki bir durumu tasvir ettiğini düşünen katılımcılar, bu nedenle de meşru savunma koşullarına tâbi tutularak kadınların yargılanmasının adil olmadığını belirtmişlerdir.

Meşru savunma nedir? Bir erkek için bunu psikolojik olarak söylüyorum. Hani sana biri saldırı yapar sen de karşılık verirsin. Şimdi bu biraz erkek psikolojisine göre norm çıkarmanın da sebebi. Uzun yıllar bu şiddete maruz kalmış birinin normal bir günde karşı tarafı öldürmesini anlayamayacaktır tabii ki. Bu sistemin koyduğu yasa çünkü birilerinin öfkesini tarif ediyor. Birilerinin meşru savunmasını tarif ediyor. Kastı da erkeğe göre değerlendiriyor. Taahhüdü de erkeğe göre değerlendiriyor. Yargılarken de bir erkek nasıl kasten öldürse o şekilde düşünüyor. Kader, Kadın, 19 yıl

Hukuk cinsiyet dahilinde bakmadığını iddia ederek eylem bazında bir değerlendirme yaptığını ileri sürüyor ama bu doğru değil. Eylemleri kendi güç dengelerine göre oluşturanlar erkekler, erkeklik. Meşru savunmada bulunanın kadın olduğu bir dosyada artık yalnızca eyleme bakarak bir değerlendirme yapabileceğimizi söyleyemeyiz. Bu tamamen adaletsizlik

olur. Bu nedenle geniş yorumlanarak kadına bütüncül bakılması gerektiğini düşünüyorum. Bu kadın aslında kimdir? Hukuk bunu görebilmeli. Savnur, Kadın, 5 yıl

Meşru savunma koşullarının geniş yorumlanması gerektiğini düşünen Savnur, hukukun bu haliyle kadının eylemlerinin bir erkeği değerlendirir gibi yanlış bir değerlendirme yaptığını belirtmiştir.

b. Kadınların Eylemleri Haksız Tahrik Olarak Değerlendirilmemeli

Katılımcıların bazılarına göre kadının yaşamış olduğu şiddet döngüsü yargı tarafından yanlış bir şekilde haksız tahrik unsuru olarak değerlendirilmektedir. Emine, olayı gerçekleştiren sanki bir kadın değil de bir erkekmiş gibi, yargılamanın haksız tahrik kavramları ile yürütülüyor olmasını yargılamanın erilliğinin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Uzun süredir sistematik şiddete maruz bırakılan bir kadının zaten haksız tahrik altında olduğunu ancak olay günü yaşananların farklı bir süreç ve farklı bir psikoloji olduğunu anlamamakta mahkemelerin direndiğini düşünmektedir:

Yani siz eğer o dört yıllık sistematik şiddeti kabul edebiliyorsanız, bu kadının dört yıl boyunca hiçbir şekilde öldürmeye teşebbüs etmemesi kendini savunma mekanizmasına girmemesi, hani bunların hepsinin açıklanması gerekir. Ama bunların hiçbirinin açıklanmadan hani bunlar yaşandı, o gün de uyurken öldürdü. Ama niye o gün uyurken öldürsün hani o günün özelliği ne o gün aslında yaşanan bir şey yok? Emine, Kadın, 8 yıl

Emine, kadınların istismarcılarına yönelik şiddet eylemini, neden uzun süreli sistematik şiddet boyunca değil de o gün gerçekleştirdiğini, mahkemelerin araması gerektiğini belirtmiştir. Kadınların gerçekleştirdiği şiddet eylemini kadın cinayetlerindeki fail erkek savunmaları gibi değerlendirerek haksız tahrik indirimi uygulanmasını doğru bulmadığını dile getirmiştir.

Gülistan da mağdur/fail müvekkilinin eyleminin, içinde bulunduğu şiddet döngüsünün yaratmış olduğu ruh hali ve saldırının devamlılığının meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir:

Haksız tahrik mi meşru savunma mı diye düşündüğümüzde haksız tahriki direkt ortadan kaldırdık. Çünkü hani birden fazla kez 3-4 defa bir cinsel saldırı var ama çok uzun zamana

yayılan psikolojik bir şiddet var. Psikolojik şiddet olaydan bayağı önce başlıyor bu artık sistematik hale geldiği için. Yine ama uzun süre devam eden bu anlamda zaten haksız tarih sınırlarında kalmadı yani meşru savunma sınırlarla girdiği konusunda hepimizde kanaat oluştu. Gülistan, Kadın, 4 yıl

Olay ânında istismarcı erkeğin herhangi bir saldırısının olmamasını daha önceki şiddet eylemlerinden ayırlamayacağını ifade eden Gülistan, kadının eyleminin meşru savunmada sınırın aşılması olarak değerlendirilebileceğini yerel mahkemede belirtmelerine rağmen yerel mahkemenin meşru savunmaya ilişkin bir tartışmayı yapmadığını belirtmiştir. Gülistan, kadının uzun süredir uğramış olduğu şiddetin haksız tahrik kapsamında değerlendirilmesini eril yargı pratiği olarak değerlendirmiş ve kadın özelinde sadece cinsel saldırı ile ilgili haksız tahrik indirimi yapıldığını belirtmiştir.

Dilek, istismarcısını öldüren müvekkilinin eyleminin her ne kadar meşru savunma kapsamında olduğunu düşünse de eril yargının haksız tahrik olarak hazırlamış olduğu iddianame kapsamında bir yargılama yapacağını düşünmektedir.

c. Kadınların Eylemlerine Meşru Savunma Diyelim de Herkes Herkesi Öldürsün Mü?

Sistematik şiddete uğrayan kadınların yargılandığı davalarda kadının eyleminin meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirten katılımcılar, istismarcının avukatları ve mahkeme tarafından savunmalarının yadsındığını belirtmişlerdir. Meşru savunma koşullarının geniş yorumlanması neticesinde şiddete uğrayan herkesin saldırıyı önlemek amacıyla gerçekleştirmesi muhtemel öldürme eylemlerinin topyekûn olarak meşrulaştırılacağı kaygısını taşıyan mahkemelerin ve karşı taraf avukatlarının bu kaygılarını yinelediklerini belirtmişlerdir:

Karşı tarafın avukatlarından ya da mahkeme heyetinden yani biz her şiddet gören kişiyi öldüren ya da işte gördüğü şiddet görme ihtimali olan gördüğü şiddetten daha fazla şiddetle karşı duruş gösteren kadınların dosyalarında beraat kararı alsak, bunun önü alınmaz. Yani pek çok kadın pek çok erkeği bu gerekçeyle öldürebilir. Yani ben şiddet görüyorum

öldürdüm. Evet ben ölüm tehdidi alıyordum öldürdüm gibi yani evet böyle bir karşı koyuş da var. Yeldana, Kadın, 12 yıl

Emine ise mahkemelerin böyle bir kaygıyla emsal oluşturmamak için kadının özgül koşullarını ve sistematik şiddet öyküsünü değerlendirmeden, adil olmayan kararlar verdiğini belirtmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada istismarcı eşini/partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların suç davranışlarının farklı disiplinlerden yararlanılarak kriminolojik analizi amaçlanmıştır. Bu kapsamda araştırmanın temel sorularına cevap vermek üzere öncelikle suç eylemini gerçekleştiren kadınların savunmasını üstlenen avukatların, kadına şiddete ilişkin algı ve deneyimleri ele alınmıştır. Katılımcıların kadına şiddete ilişkin algılarının ele alınmasının ardından istismarcısını öldüren veya ağır yaralayan kadınların dava süreçlerine ilişkin deneyimleri incelenmiştir. Bu başlık kadının suç eyleminin ardındaki psikolojik, sosyolojik, hukuki boyutlarının anlaşılabilmesi için şiddet öyküsü ve yargılama sürecinde karşılaşılan sorunlar üzerinden şekillendirilmiştir.

Kuramsal çerçevede değinildiği üzere feminist kriminologlar kadın suçluluğunun özgül koşullarına işaret etmişlerdir. Kadın suçluluğunda farklı risk faktörlerini belirleyerek kadınları suça sürükleyen tipikleşmiş bazı izleklerin varlığını ortaya koymuşlardır. Daly, kadınları suça sürükleyen beş izleği kategorize etmiştir. Bu izlekler kaçış ve hayatta kalma izleği, kötü muamele gören ve kötü muamele uygulayan kadın izleği, örselenmiş kadın izleği, uyuşturucu bağımlısı kadınlar ve ekonomik sebeplerle motive olmuş kadınlardır. Çalışmanın temellendiği kadınları suça sürükleyen izlekler teorisinin belirginleştirdiği Daly'nin örselenmiş kadın izleği, eşi veya partneri tarafından şiddete maruz bırakıldıkları için kaçma veya misilleyici bir şiddet davranışında bulunan kadınlardır. Örselenmiş kadınlar, evlenmeseydi yahut istismar içeren ilişkide bulunmasaydı genellikle suç davranışı gerçekleştirmeyecek kadınlardır. Daly'nin kategorizasyonu cinsiyete duyarlı politika ve uygulamalar için yol gösterici olmuştur. Daha sonrasında feminist adli psikolog Walker'ın, uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış kadınların bulundukları şiddet döngüsünün yaratmış olduğu travma sonrası stres bozukluklarından biri olarak tanımladığı, örselenmiş kadın sendromu tanısının DSM-III'de yer almasıyla birlikte örselenmiş kadın sendromundan mustarip kadınların şiddet eylemleri kriminolojik incelemelerin konusu olmuştur.

İçli'nin yapmış olduğu çalışmada da şiddete maruz kalmış kadınların istismarcı eşlerine karşı suç eylemleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada da kadın suçluluğu açısından literatür ile paralel doğrultuda uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan kadınların istismarcıya yönelik suç eylemi gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların vekilliğini üstlendikleri kadınların yaşam öyküleri incelendiğinde tamamının birlikte oldukları kişiler tarafından sistematik şiddet, işkence ve eziyete maruz bırakıldığı görülmüştür. Kadınların maruz bırakıldığı şiddet düzeyinin yaralama, tehdit, işkence ve eziyet, öldürmeye teşebbüs, çocuğun nitelikli cinsel istismarı, eşe karşı cinsel saldırı suçu gibi birçok suçu kapsayacak şekilde yoğun olduğu göze çarpmaktadır. Mağdur/fail kadınların şiddet öykülerinin işkence düzeyinde olmasının ve uzun yıllar sürmesinin kadınların suç işleme eğilimini arttırdığı tespit edilmiştir. Radikal feministlerin aile içi şiddet, cinsel saldırı ve taciz gibi kadınlara karşı işlenmiş suçların kadınları suç davranışına ittiğine ilişkin iddialarını bu çalışmanın bulguları desteklemektedir.

Bu çalışmanın önemli bir başka bulgusu ise kadının istismarcı eşini/partnerini öldürme veya yaralama eyleminin ardındaki faktörlerden birinin kadının istismar içeren ilişkiden ve şiddet döngüsünden kurtulma girişimlerinin engellerle karşılaşması olduğudur. Katılımcıların şiddet öykülerini paylaştığı kadınların şiddetten kaçmak için boşanma, koruma tedbiri alma, şikâyetçi olma, aile evine sığınma gibi birçok yolu denediği ancak şiddetten kurtulmayı başaramadıkları tespit edilmiştir. Bu araştırma bulgularına göre kadının istismar içeren ilişkiden ayrılamamasındaki söz konusu engellerden biri kadının maruz kaldığı şiddeti algılayabilecek bilgi düzeyinde olmaması, bir başka deyişle kadının şiddeti sadece fiziksel şiddet olarak tanımladığı için maruz kaldığı psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddeti algılayamıyor oluşudur. Cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddetin ne olduğunu tam algılamayan kadınların tanımlayamadıkları şiddeti normalleştirmeye veya genelleştirmeye çalışarak şiddet döngüsünden çıkamadıkları göze çarpmaktadır. Bir başka engel ise şiddet mağduru kadının aile üyelerinin şiddeti normalleştirip değersizleştirmeye çalışması, evlilik birliğinin devamlılığının sağlanması amacıyla şiddete duyarsız kalması veya evliliğin gerçekleşme şeklinin kaçma vb. istenmeyen yollarla olması nedeniyle şiddet mağduru kadından desteğini esirgemesidir. Ailenin

gerekli destek ve güçlendirmeyi yapmaması kadının şiddet döngüsünden çıkması için önemli bir engel olarak tespit edilmiştir.

Türkiye’de kadının işgücüne katılımı ve istihdamı toplumsal cinsiyet eşitsizliğini aşabilecek seviyede değildir. Türkiye, 2006-2018 yılları arasında OECD ülkeleri arasında kadın istihdam oranı en düşük olan ülkedir (Arslan, 2020:17). Kadınların şiddet gördükleri yahut istemedikleri ilişkilerden ayrılmada güçlü tutumlar sergileyebilmeleri açısından ekonomik özgürlüğe sahip olmaları önem arz etmektedir. Boşanma sonrası karşılaşılan güçlüklerle ilişkin yapılan araştırmalarda kadınların boşanma sonrası ekonomik olarak güçlük yaşama oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatür ile paralel olarak bu çalışmanın bulgularından biri, kadınların şiddet gördükleri ilişkiden ayrılmasının önündeki engellerden birinin ekonomik destekten yoksunluk olduğudur. Katılımcıların yaşam öyküsünü paylaştıkları mağdur/fail kadınların hemen hemen hiçbirisi çalışmamaktadır. Bazı mağdur/fail kadınlar ise istismarcı eşlerine yardım etmek suretiyle çalışmakta ancak kazançlarına istismarcı eş el koymaktadır. Boşanmanın gerçekleşmesi halinde temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorluk çekecek kadınların, çocukların bakımını üstlenemeyecek olması istismar içeren ilişkiden ayrılamamalarına sebep olabilmektedir.

Bu çalışmanın bir başka bulgusu ise kadınların şiddet döngüsünden ayrılırlarsa istismarcılarının daha büyük öfke ve şiddetiyle karşılaştıklarını düşünerek istismar içeren ilişkiden ayrılamadıklarıdır. Ayrılık yaşanırsa istismarcının, kadının aile üyelerinden ve çocuğundan intikam alacağına ilişkin tehditleri ve geçmiş eylemleri kadınların şiddet döngüsünden çıkmalarını zorlaştırmaktadır. Katılımcıların birçoğunun dikkat çektiği üzere kadına şiddet karşısında yardım mekanizmalarının yetersiz kalması, koruma tedbirlerinin etkin bir şekilde uygulanmaması, şikâyetlerin caydırıcı nitelikte bir yaptırımının olmayışı da kadınların şiddet döngüsünden çıkmasını zorlaştırmaktadır. Resmî kurumların kadına şiddete ilişkin önyargılı tutumları, erkek personel çokluğunun kadının şiddeti paylaşmasında çekimser kalmasına sebep oluşu ve evlilik birliğinin devamlılığına ilişkin çabaları kadınları şiddet karşısında güçsüz bırakabilmektedir.

Araştırmada ele alınan bir başka konu ise kadınların suç eylemini neden gerçekleştirmiş olduğuna ilişkindir. Araştırma bulguları mağdur/fail kadınların önemli bir oranının suç eylemini uzun süredir yaşamış oldukları şiddet ve eziyet neticesinde erkeğin eziyetinin artık öldürme noktasına varacağına ilişkin kaygılardan ötürü gerçekleştirdiğini göstermektedir. Her geçen gün artan şiddetin dozu, kadının psikolojisinde erkeğin şiddetinin öldürme noktasına varabileceğine olan inancı ve algıyı yarattığından kadınların ölmekten kurtulabilmek için yahut istismarcıdan korunabilmek için şiddet eylemini gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı, Walker'ın örselenmiş kadın sendromu tanımında işaret ettiği üzere, uzun süreli şiddetin yaratmış olduğu travma neticesinde, kadınların istismarcının şiddetinden hiçbir koşulda kurtulamayacağına ilişkin bir algıya sahip olduğunu düşünmektedir.

Çok sayıda katılımcı, mağdur/fail kadınların maruz kaldığı uzun süreli sistematik şiddetin ve olay esnasındaki eziyetin yoğunluğunun adli tıp raporları, tanık anlatımları ve birçok delille birlikte ispatlandığına işaret etmiştir. Katılımcılar, mağdur/fail kadınların şiddet döngüsünden kurtulabilmek için daha öncesinde birçok girişimde bulunduklarını ancak bu girişimlerin şiddet döngüsünden çıkmayı zorlaştıran, araştırmanın diğer bulgularıyla paralel nedenlerden ötürü başarısız olduğunu belirtmişlerdir. Bu noktada kadının suç eyleminin şiddet döngüsü ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Zira bu çalışmanın temel sonuçlarından biri mağdur fail/kadınların şiddet eylemlerinin maruz kaldıkları sistematik şiddetin bir sonucu olduğudur.

Araştırmada ele alınan bir başka konu ise istismarcı eşini veya partnerini öldüren veyahut ağır yaralayan kadınlara ceza adalet sisteminin yaklaşımlarının nasıl olduğuna ilişkindir. Bu bağlamda mağdur/fail kadınların özgül koşullarının gözlemlenmediğine, katılımcıların önemli bir kısmı tarafından işaret edilmiştir. Katılımcılar, kadınların şiddet geçmişlerini, özellikle cinsel şiddeti, toplumsal baskı ve önyargılar sebebiyle tam anlamıyla kolluk birimlerinde ve mahkemelerde ifade edemediklerini düşünmektedirler. Kadınların özellikle cinsel şiddet öykülerinin açıklanmasını istemediklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle ceza adalet sistemine ve

basına yansımayan birçok şiddet öyküsünün sadece mağdur/fail kadınların avukatları tarafından bilindiği tespit edilmiştir. Nitekim çalışma kapsamında da katılımcıların mağdur/fail kadınların şiddet öyküsünün bir kısmı basına yansıdığı için özellikle anlatmış oldukları cinsel şiddet öykülerine yer verilmemesine ilişkin taleplerinin bu durumun bir sonucu olduğu belirtilmelidir. Mağdur/fail kadınlar ile avukatları arasında adeta bir gizlilik sözleşmesinin yapıldığı söylenebilir.

Mağdur/fail kadının suç davranışından sonra travmanın yaratmış olduğu psikolojik ve davranışsal tepkileri, kadının ceza yargılamasındaki tutum ve davranışlarını etkileyebilmektedir. İntihar girişimi, depresyon, hafıza ile ilgili sorunlar, dissosiyasyon, duygu ve düşüncelerden kaçınma, özgüven eksikliği gibi davranışlar travma sonrasında gözlemlenebilmektedir. Katılımcıların tamamının müvekkillerinin şiddet eyleminden sonra intihar girişiminde bulunma, hafıza sorunu yaşama, sosyal izolasyon, özgüven eksikliği, olayları bir ekrandan okuyormuşçasına duygulardan ayrışma gibi tepkiler verdiği tespit edilmiştir.

Mağdur/faili kadının şiddet eyleminin Türk Ceza Hukuku hükümleri açısından nasıl değerlendirileceği halen önemli bir tartışma konusudur. Kuramsal çerçevede belirtildiği üzere kadının eylemini meşru savunma kapsamında değerlendiren bir kısım savunucular olmakla birlikte meşru savunma kapsamı dışında değerlendirerek kusurluluğu etkileyen bir eylem olduğunu savunanlar ve haksız tahrik kapsamında ve mazeret nedeni meşru savunmada sınırın aşılması olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır. Meşru savunma kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunan görüşe göre 5237 sayılı TCK'nın 25'inci maddesinin ilk fıkrasında belirtilen “gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırının olması” koşulu olay esnasında veya hemen öncesindeki saldırının varlığıyla sınırlı kalmamalı ve geniş yorumlanmalıdır. Bu görüşün destekçileri uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan kadının, bireysel olarak güçlenip şiddet döngüsünden çıkmasının neredeyse imkânsız olduğu hallerde, kadının saldırıyı algılama ve savunma eyleminin meşru savunma koşullarının dar yorumlanarak hüküm tesis edilmesi halinde adil ve eşit bir yargılama olmayacağı kanaatindedirler. Katılımcıların büyük bir kısmı, kadının şiddet eyleminin maruz kaldığı uzun süreli

şiddet geçmişi ile bağlantılı olduğunu düşündüğünden istismarcının saldırısının sadece olay anıyla kısıtlı olarak değerlendirilemeyeceğini düşünmektedir. Kadınların eylemleri sadece olay ânıyla değerlendirildiğinde kadının özgül koşullarının, asimetrik güç ilişkisinin, daha öncesinde maruz kaldığı şiddetin psikolojik yansımalarının anlaşılamayacağına ilişkin bir kanaatin olduğu tespit edilmiştir. Kadının içinde bulunduğu şiddet döngüsünden çıkmak için öldürmek veya yaralamak dışında başka bir seçeneğinin kalmadığını, uzun süreli şiddete maruz kalmış bir kişinin olay günü kendisine yönelen şiddet davranışlarını makul bir insan gibi algılamasının mümkün olmadığını düşünmektedirler. Bu nedenle meşru savunma koşullarının daha geniş bir yorumuna ihtiyaç duyulduğuna işaret etmişlerdir.

Katılımcıların yarısından fazlasının temsil ettiği mağdur/fail kadınların yerel mahkeme nezdindeki yargılama süreçleri sonuçlanmıştır. Katılımcıların bir kısmı uzun süreli sistematik şiddetin mahkeme tarafından sadece bir haksız tahrik unsuru olarak nitelendirildiğini belirtmiştir. Yerel mahkemenin uzun süreli sistematik şiddeti meşru savunma hükümleri dışında tutarak yalnızca haksız tahrik kapsamında değerlendirmesinin katılımcılar açısından adil ve eşit olmayan bir karar niteliğinde olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların kararları adil bulmayışının sebeplerinden birinin müvekkilleri ile kurdukları yakın ilişki nedeniyle yargıya ve basına yansıtmadıkları, araştırmacıyla ancak anonimleştirilmesi veya çıkartılması şartıyla paylaştıkları şiddet öyküsünün kapsamına vâkıf olmalarının bir sonucu olduğu söylenebilir. Mağdur/fail kadınların bir kısmının eyleminin ise mazur görülebilecek bir heyecan, korku veya telaştan kaynaklanan meşru savunmada sınırın aşılması olarak değerlendirilip beraatlerine hükmedildiği tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları uzun süreli sistematik şiddete maruz kalan kadınların suç eylemlerinin hukuki değerlendirmesinde bir uzlaşmanın halen sağlanmadığını göstermektedir.

Türkiye’de kadına şiddetin görünürlüğünün bir boyutu olan istismarcı eşlerini/partnerlerini öldüren veya yaralayan kadınların şiddet öykülerinin kamusal alanda daha fazla gündeme gelmesi ve fakat yargılama süreçlerinde içtihat birliğinin olmaması kadın suçluluğu ve kadına şiddet çalışmalarının yapılmasını zorunlu

kılmıştır. Bu çalışma, uzun süreli sistematik şiddete uğrayan kadınların istismarcılarına yönelik suç davranışlarının kriminolojik yapısını inceleyerek yargılama süreçlerinde karşılaşılan bazı sorunları ortaya koymuştur. Çalışmanın sonuçlarından hareketle uzun süreli sistematik şiddete maruz kalmış kadınların yaşamış olduğu sorunların bir kısmına dair bazı önerilerden bahsedilebilir. Konunun sosyolojik, psikolojik ve hukuki olarak özet bir çerçeve olarak anlatıldığı ikinci bölümde değinildiği üzere, kapsamlı bir konu olan örselenmiş kadın sendromunun kadının suç davranışıyla olan ilişkisinde altı çizilecek ilk öneri, kadınların şiddet döngüsünden çıkabilmesinin önündeki engellerin kaldırılması olacaktır. Çalışmada elde edilen bulgular kadınların şiddetin türleri bakımından bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetlerin yoğunlaştırılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Nitekim katılımcıların savunmasını üstlendiği mağdur/fail kadınların yoğun olarak fiziksel şiddete maruz kaldığı tespit edilse de şiddetin diğer türlerine yönelik kadınların daha fazla bilgi eksikliğine sahip olduğuna ilişkin birçok bulgu ile karşılaşılmıştır. Şiddetin diğer türlerine ilişkin bilinçsizliğin, kadınların şiddet döngüsünden çıkmasını zorlaştıran bir engel olmaktan çıkartabilmek için bilinç yükseltme çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Kadınların iş hayatına katılımı teşvik edilmeli ve boşanma sonrası ekonomik güçlük çekecek kadınlara devlet desteği sağlanarak iş hayatına katılımı sağlanmalıdır. Şiddet bildiriminde bulunan kadınlara yönelik koruma tedbirleri ve yardım mekanizmaları daha etkin uygulanmalıdır. Nihayetinde kadına şiddete ilişkin toplumsal dönüşümün hızlanması için sivil toplum kuruluşları ve çalışmaları desteklenmelidir.

İstismarcı eşini veya partnerini öldüren veya ağır yaralayan kadınların yargılama süreçleri titizlikle yürütülmelidir. Kadınların özgül koşulları gözetilerek feminist kriminolojinin dikkat çektiği cinsiyete duyarlı mekanizmalar kullanılmalıdır. Uzun süreli sistematik şiddet mağduru kadınların yaşamış oldukları travma neticesinde kendilerini ifade etmekte yaşadıkları güçlükler göz önünde bulundurulmalıdır. Maddi gerçeğe ulaşmaya yönelik daha doğru bir yol haritasının belirlenmesi için kadınların ifade ve beyanları 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 236/4 kapsamında özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınmalıdır. Kadınlar mahkemelerde şiddet öykülerini paylaşarak tekrar travmatize

edilmemelidir. Adli psikolog tarafından örselenmiş kadın sendromu teşhisinin konulması halinde delil niteliğinde olmalıdır. Örselenmiş kadın sendromunun travma sonrası stres bozukluklarından biri olması nedeniyle kadının eylemi bu çerçevede değerlendirilmelidir. Mağdur/fail kadınların avukatları şiddet döngüsüne ilişkin net bir çerçeve sunmak amacıyla kadının maruz kaldığı sistematik şiddete tanık olan kişileri mahkeme nezdinde dinletebilmelidir. Nihayetinde kadının şiddet eylemi uzun süre sistematik şiddete maruz kaldığı için saldırının devamlılığı gözetilerek kadının eylemine ilişkin değerlendirme adil ve eşit bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ADLER, F.: *Sisters in crime: The rise of the new female criminal.*
New York: McGraw-Hill.
1975
- AĞAOĞLU CANAY, H.: *Kadın suçluluğu feminist bakış açısından kavramsal bir inceleme.* Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
2004
- AKGÜN, R.: Cinsiyete dayalı patikalar yaklaşımı ve ataerkillik bağlamında kadın hükümlüler. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi, (1)*, 16-32.
2018
- AKYÜZ, H., AYATA, G., BAYRAM, D., BÜYÜKGÖZE, S., ÇAVUŞOĞLU, S., GÖKDEMİR, İ., GÜRKAN, D., IŞILDAK, Z., ÖZDEMİR, D. D., ÖZDEMİR, E., ÖZKAN, Ö., TAYLI, Ü., UÇAN, A. ve YAYINTAŞ, A.: *Adaletin cinsiyeti erkek şiddeti ile mücadelede hukuki deneyimler.* İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Yayınları.
2014

- AKSAKAL, H.:
2017 Yargıtay kararlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği erkekler lehine işleyen haksız tahrik kurumu. *Ceza Hukuku Dergisi*, 1, 25.
- ALTINBAŞ, D.:
2006 Feminist tartışmalarda liberal feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9, 21-52.
- ARAT, N.:
2006 Feminist hukuk. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9, 53-65.
- ARSLAN, M.:
2020 *Türkiye’de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- ARTUK, M.E.,
GÖKCEN A.,
YENİDÜNYA.,
2011 *Ceza hukuku özel hükümler*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- ARTUK, M.E., GÖKÇEN, A.,
ALŞAHİN, A.:
2019 *Ceza hukuku özel hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi.

ATILGAN E.Ü.:

2015

Türkiye'deki iç hukuk kültürü üzerine sosyo-hukuki bir araştırma, haksız tahrik kararlarında eril tahakküm kodları. Ankara: Turhan Kitabevi

BALCIOĞLU, İ.:

2001

Şiddet ve toplum. İstanbul: Bilge Yayıncılık.

BALTACI, A.:

2018

Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.

BAUMAN, S.K.:

2018

Battered women who kill: stereotype influence through the media. Erişim Tarihi: 25.02.2022, <https://commons.und.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3166&context=theses>.

BAYINDIR, S.:

Türk ceza hukukunda akıl hastalığı. İstanbul: Legal Yayıncılık.

2016

BERGMAN, L.R.: The Application of a Person-Oriented approach:
Types and clusters. In L. R. Bergman, R. B. Cairns,
2000 L.-G. Nilsson, & L. Nystedt (Ed.), *Developmental
science and the holistic approach* (pp. 137–154).
Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

BERKTAY, F.: *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul:Metis Yayıncılık.
2003

BLANCHETTE, K., The assessment and treatment of women offenders: an
integrative perspective. Erişim Tarihi:25.02.2022,
BROWN, S. L.: <https://doi.org/10.1002/9780470713013>
2006

BRENNAN, T., *Unraveling Women's Pathways to Serious
Crime:New Findings and Links to Prior Feminist
BREİTENBACH, M., Pathways, American Probation and Parole
DIETERICH, W.: Association Project*, Erişim Tarihi:25.02.2022,
2010 <https://www.researchgate.net/publication/331318603>
Unraveling Women's Pathways to Serious Crime

New Findings and Links to Prior Feminist Pathways/link/5c736202a6fdcc4715990a97/download

BROWN, L. R.:

1980

Admissibility of expert testimony on the subject of battered women. Erişim Tarihi:25.02.2022,
<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/admissibility-expert-testimony-subject-battered-women#:~:text=Admissibility%20of%20Expert%20Testimony%20on%20the%20Subject%20of%20Battered%20Women,-NCJ%20Number&text=This%20note%20argues%20that%20the,defend%20herself%20against%20male%20aggression.>

BURKAY, S.

2008

Teorik çerçevede suç. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar Dergisi*, 2, 4. Erişim Tarihi:25.02.2022,
<http://ethosfelsefe.com/sites/default/files/2021-09/Suc-Senem%20BURKAY%5B1%5D.pdf>

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş.,

ÇAKMAK, E.K.,

Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara:Pegem Akademi.

AKGÜN, Ö.E.,

KARADENİZ, Ş.,

DEMİREL, F.:

2017

CARRABINE, E.:

Power, discourse, and resistance: A genealogy of the strangeways prison riot. Ashgate

2004

CENTEL, N.,

Türk Ceza Hukuku'na Giriş. İstanbul:Beta
Yayıncılık

ZAFER, H.,

ÇAKMUT, Ö. Y.:

2010

CEVİZCİ, A.:

Felsefe terimleri sözlüğü. İstanbul: Paradigma
Yayınları, İstanbul.

1999

CHESNEY-LIND,

Patriarchy, crime, and justice: Feminist criminology
in an era of backlash. *Feminist criminology*, 1(1), 6-
26.

M.:

2006

CHESNEY-LIND, M.: Gender and Crime. J. M. Miller (Ed.), *21st Century Criminology: A reference handbook* (76-84), Sage Publication.

DAVIDSON, J.T:

2009

CODE, L.: *Encyclopedia of feminist theories*. London: Routledge, London.

2002

COKER, D., HARRISON, L.C.: *The story of Wanrow: The reasonable woman and the law of self-defense*. D. Coker, R. Weisberg (Ed.), *Criminal Law Stories*. (213-256) Newyork: Foundation Press/Thomas Reuters.

2013

CUTLER, J. M.: *Criminal law-battered woman syndrome: The killing of a passive victim-A perfect defense or a perfect crime-State v. Norman*. *Campbell L. Rev.*, 11, 263.

1989

ÇAĞLAR GÜRGEY, İ.: *“Feminist Hukuk Teorisi” nedir. Hukuk Kuramı Dergisi*, 1(5), 28-44.

2014

ÇAKIR, S.: *Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi, Modern siyasal düşünceler* (412-475). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

2007

DEĞDAŞ, U. C.:
2018 *Uluslararası hukukta önleyici meşru müdafı hakkı. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(6), 21-40.*

DEİGH, J.,
HOSKİNS, Z.,
TOSİ, J.:
2012 *The rights forfeiture theory of punishment. Ethics, 122(2), 371-393.*

DELAHUNTA, E. A.:
1995 *Hidden trauma: The mostly missed diagnosis of domestic violence. The American Journal of Emergency Medicine, 13(1), 74-76.*

DEMİREL M.,
ERGÜNE E.
2020 *Müteaddit Defa Cinsel Saldırı Suçunun Mağduru Olan Kadının “Muhtemel Cinsel Saldırıya” Binaen Faili Öldürmesine İlişkin “Birbiriyle Çelişen” İki Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi.Prof. Dr. Türkan Rado’nun Anısına Armağan, Prof. Dr. Abuzer Kendigelen, Editor, İstanbul:On İki Levha Yayınları, s..723-737,*

DİLBER, A.:
2014 *Amerikan ceza hukukunda meşru savunma. (Yüksek Lisans Tezi). Özyeğin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*

DOĞRUSÖZ, M.:
2012 *Feminist kuram ve yöntem. Erişim Tarihi:27.02.2021, <http://mahandogruso.net/feminis-kuram-ve-yontem/>*

DONOVAN, J.:

2001

*Feminist teori. (A. Bora, F. Sayılan, M. Ağduk
Gevrek, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.*

DORE, L. K.:

1995

*Downward adjustment and the slippery slope: The use
of duress in defense of battered offenders. Ohio St. LJ,
56, 665.*

DÖNMEZ, D.B.:

2013

*Ceza sorumluluğunu azaltan bir neden olarak haksız
tahrik. Journal of Istanbul University Law
Faculty, 71(1), 267-294.*

DÖNMEZER, S.:

1949

*Cezai mesuliyetin esası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi
Yayınları.*

DÖNMEZER, S.:

1994

Kriminoloji (Sekizinci Bası). İstanbul: Beta Yayıncılık.

DRESSLER, J.:

2006

*Battered women and sleeping abusers: some
reflections. Ohio St. J. Crim. L., 3, 457.*

DRESSLER, J.:

2009

*Feminist (or Feminist) reform of self-Defense law:
Some critical reflections. Marq. L. Rev., 93, 1475.*

- DURAKBAŞA, A.: *Kadınların tarihinden dersler: Feminist bir sosyoloji için notlar. Toplum ve Demokrasi Dergisi, 2(4), 15-26.*
2008
- DURKHEIM, E.: *Dini hayatın ilkel biçimleri. (F. Aydın, Çev.), İstanbul:Ataç Yayıncılık.*
2005
- DURKHEIM, E.: *Sosyolojik metodun kuralları. (E. Aytekin Çev.) İstanbul:Sosyal Yayınları.*
1994
- DÜLGER, M.V.: *Hukuka uygunluk nedenleri ile mazeret nedenleri arasındaki ayrımın tarihçesi, niteliği ve gerekliliği üzerine karşılaştırmalı bir deneme. Journal of Criminal Law, 9(24), 121-180.*
2014
- DÜNYA SAĞLIK
ÖRGÜTÜ *International statistical classification of diseases and related health problems, (ICD-10)). Erişim Tarihi: 27.01.2022, <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/V>.*
2019
- DÜNYA SAĞLIK
ÖRGÜTÜ *What Is domestic abuse? Erişim Tarihi: 25.02.2022, <https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse#:~:text=Domestic%20abuse%2C%20also%20called%20%22domestic,control%20over%20an%20intimate%20partner.&text=Domestic%20abuse%20can%20happen%20to,orientation%2C%20religion%2C%20or%20gender>.*
2021

DÜNYA SAĞLIK

ÖRGÜTÜ

2021

Violence against women prevalence estimates, 2018.
Erişim Tarihi: 25.02.2022,
<https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>

DÜZENLİ, H.:

2017

Türk ceza hukukunda meşru savunma. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EĞRİ, R.,

YÜKSEL, KOÇ.,

2018

(03.01.2018). *Maltepe’de baba Dehşeti:2 kızını öldürüp intihar etti. Hürriyet Gazetesi, Erişim Tarihi:25.02.2022,*
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/maltepede-baba-dehseti-2-kizini-oldurup-intihar-etti-40697930>

ERDEM, B.:

2020

Ceza yargılamasında jüri. (Yüksek Lisans Tezi). İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EROĞLU, F.,

ÖZEROĞLU, A.:

2020

Kötü muameleye maruz kalmış kadın sendromunun meşru savunma açısından değerlendirilmesi. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5(1),1405-1431.

ERMEYDAN, İ.:

2014

Yargıtay kararları ışığında meşru savunmada sınırın aşılması. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, (3), 131-170.

ERSAN, A., *Ceza hukukunda meşru savunma ve meşru savunmada sınırın aşılması. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.*
2013

FISHER, B. S.: *Encyclopedia of victimology and crime prevention (Vol 1), Sage Publications.*
2010

FOOTE, W. W.: *Street Corner Society. Chicago: University of Chicago Press.*
1943

GALANTER, M. E., *The American psychiatric press textbook of substance abuse treatment. American Psychiatric Association*
KLEBER, H. D.:
1994

GEHRING, K. S.: *A direct test of pathways theory. Feminist Criminology, 13(2), 115-137.*
2018

GIDDENS, A.: *Sosyal teorinin temel problemleri. (Ü.Tatlıcan Çev.). İstanbul:Paradigma Yayınları.*
2005

Battered women as survivors: An alternative to

GONDOLF, E. W., *treating learned helplessness. Lexington Books/DC Heath and Com.*

FISHER, E. R.:

1988.

GÜÇLÜ, İ., *Suç sosyolojisi. Ankara:Seçkin Yayıncılık.*

AKBAŞ, H.:

2016

GÜÇLÜ, S.: *Feminist metodoloji tartışmaları. Mediterranean Journal of Humanities, 2(1), 107-120.*

2012

GWYNN, C.: *Women and crime: The failure of traditional theories and the rise of feminist criminology. Monash UL Rev., 19, 92.*

1993

HAFIZOĞULLARI, Z. *Türk ceza hukuku genel hükümler (5. Baskı). Ankara: US-A Yayıncılık.*

ÖZEN, M.:

2010

HAFIZOĞULLARI, Z. *Türk ceza hukuku genel hükümler (12. Baskı). Ankara: US-A Yayıncılık.*

ÖZEN, M.:

2019

- HARTMAN, H.: *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği. (G. Aygen, Çev.). Ankara: Agora Kitaplığı Feminist Kitaplık Dizisi.*
2006
- HEIDENSOHN, F.: *The deviance of women: A critique and an enquiry. The British Journal of Sociology, 19(2), 160-175.*
1968
- HEIDENSOHN, F.: *Women and crime. London: Macmillan Press.*
1996
- HEIDENSOHN, F.: *On Writing ‘The deviance of women’: Observations and analysis. British Journal of Sociology, 61 (1), 127-132.*
2010
- HEYWOOD, A., *Siyaset. (B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu, A. Yayla, Çev.), Ankara: Liberte Yayınları.*
2006
- HÜRTAŞ, S.: *Canına Tak Eden Kadınlar (3. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.*
2018
- HOOKS, B.: *Feminizm herkes içindir. (E. Aydın, B. Kurt.Ş. Özgün, A. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Bgst Yayınları.*
2016

İÇLİ, T.,
ÖĞÜN, A.:
2000

Türkiye'de kadın suçluluğunun çeşitli sosyo-kültürel ve ekonomik belirleyicileri. Ankara: Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası.

İÇLİ, T.:
2021

Kriminoloji (11. Baskı). Ankara:Seçkin Yayınları.

İLBARS, Z.:
2007

Suç antropolojisi: kadın ve suç. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 22,1-13

İLİÇ, D.T.,
YILDIRIM, P.:
2018

Araçsal akla ve pozitivistliğe karşı çıkan bir feminist metodoloji. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 24(96), 201-209.

KAUFMAN, W. R.:
2007

Self-defense, imminence, and the battered woman. *New Criminal Law Review*, 10(3), 342-369.

KIZMAZ, Z.:
2005

Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.

KILINÇ, Y.:
2012
(2012.09.10).*Tecavüzcüsünü öldürdü, beraat etti*, Habertürk Gazetesi. Erişim Tarihi:22.02.2022, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/783825-tecavuzcusunu-oldurdu-beraat-etti>)Erişim Tarihi:22.02.2022

KOCA, M.,
2006
YTCK’da hukuka uygunluk sebepleri. *Ceza Hukuku Dergisi, 1*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

KOCA, M.,
ÜZÜLMEZ, İ.:
2007
Hukuka uygunluk sebeplerinde sınırın aşılması. *EÜHFD.*, 9 (1 -2), 39-46.

KOCA, M.,
ÜZÜLMEZ, İ.:
2012
Türk ceza kanunu genel hükümler. İstanbul: Seçkin Yayınevi.

KOCHAN, D.:
1989
Beyond the battered woman syndrome: An argument for the development of new standards and the incorporation of a feminine approach to ethics. *Hastings Women's LJ, 1*, 89.

- KOÇAK, A.,
ÖZGÜR, A. R. U. N.:
2006
İçerik analizi çalışmalarında örneklem sorunu. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(3), 21-28.
- KÜÇÜKTAŞDEMİR, Ö.:
2015
Ceza hukukunda örselenmiş kadın sendromu. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, 547-585.
- LII.:
2020
Cornell Law School Legal Information Institute, Jury Instructions. Erişim tarihi: 22.02.2022,
https://www.law.cornell.edu/wex/jury_instructions
- MACKINNON, C.A.:
2015
Feminist bir devlet kuramına doğru. (Yöney, S. Yücesoy, Çev.), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- MAHONEY, M. R.:
1991
Legal images of battered women: Redefining the issue of separation. *Michigan Law Review*, 90(1), 1-94.

McLEAN, I., *The concise Oxford dictionary of politics third edition.* OUP Oxford.
McMILLAN, A.:
2009

MILLER, I. W., Learned helplessness in humans: A review and attribution-theory model. *Psychological Bulletin*,
NORMAN, W. H.: 86(1), 93.
1979

MILLER, J.M.: Criminology as Social Science: Paradigmatic Resiliency and Shift in the 21st Century. J. M.Miller (Ed.), *21st Century Criminology: A reference handbook* (2-10), Sage Publication
2009

NEUMAN, W. L.: *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar (Cilt I-II).* (S. Özge Çev.) İstanbul:Yayın Odası Yayıncılık.
2012

MİLLETLER, B.: *Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 sayılı genel tavsiye CEDAW/C/GC/35.*
2017 Erişim Tarihi:04.04.2022,
<https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/CEDAW-General-Recommendation-35-%C3%A7eviri-Nazan-Moro%C4%9Flu.pdf>

- ÖZBAY, Ö.: *Suç teorilerine giriş.* İstanbul: Dilek Ofset Matbaacılık.
2018
- ÖZÇELİK, N.: *Türkiye’de yayın politikaları ve "feminizm"-feminist bir uygulama olarak çeviri.* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
2003
- ÖZDEMİR, Ö.: İki sistemli kuram olarak sosyalist feminizm. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 395-414.
2017
- ÖZGEN, F.,
AYDIN, H.: Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1,34-41.
1999
- ÖZYURT, C.: Durkheim sosyolojisinde ahlâkî kontrol sorunu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(13), 95-121.
2007
- PICCA, G.,
1992 Kriminoloji. (E.Erbaş, Çev.) İstanbul:İletişim Yayınları.

- RIVERS-SCHUTTE, N.:
2013
History of the battered woman syndrome-a fallen attempt to redefine the reasonable person standard in domestic violence cases. Law School Student Scholarship, 618.
- ROSEN, R. A.:
1993
On self-defense, imminence, and women who kill their batterers. NCL Rev., 71, 371.
- ROTHENBERG, B.:
2003
“We don’t have time for social change” cultural compromise and the battered woman syndrome. Gender & Society, 17(5), 771-787.
- SALISBURY, E. J.,
KALANTRY, S.,
BOPPRE, B.,
BRUNDİGE, E.,
MARTİNEZ, S.:
2018
Expanding the feminist pathways perspective beyond the United States: A profile of federal women prisoners in Argentina. Women & Criminal Justice, 28(2), 125-151.
- SANCAR, T.,
KÖPRÜLÜ, T.:
2014
Ceza hukuku genel hükümler uygulamalı çalışmaları. Ankara:Savaş Yayınevi.

- SANDS, R. G.,
NUCCIO, K.:
1992
Postmodern feminist theory and social work. Social Work, 37(6), 489-494.
- SARUÇ, S.:
2013
Kadın hükümlüler: Cezaevi yaşantısı ve tahliye sonrası gereksinimler. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SAYGILI, S.,
ALİUSTAOĞLU, F. S.:
2009
Şiddet içerikli suç işleyen kadın olguların değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi, 23/1, 24-29.
- SCALES, A.:
2006
Hukuki feminizm aktivizm, savunma ve hukuk Kuramı. (F.C. Akçabay, Çev.). Ankara: Dost Yayınevi.
- SCHNEIDER, E. M.:
2002
Battered women and feminist lawmaking. Women's Rights Law Reporter, 23(3), 243-246
- SHARP,
S.F.:
2009
Feminist criminology, J. M. Miller (Ed.), 21st Century Criminology: A reference handbook (245-253), Sage Publication

- SINGER, S. I.:
1997 Control balance: toward a general theory of deviance.
Contemporary Sociology, 26(4), 492.
- SLOBOGIN, C.: 2010 Psychological syndromes and criminal responsibility.
Annual Review of Law and Social Science, 6, 109-127.
- SMITH, B. G.:
2008 The Oxford Encyclopedia of Women in World History (Vol. 1). Oxford University Press, USA.
- SIMON, R. J.: 1975 Women and crime. Lexington, MA: Lexington Books.
- SÖZÜER, A.:
2006 Yeni Türk Ceza Kanunu'nun uygulanmasında sorular ve cevaplar. Hukuki Perspektifler Dergisi, 6, 227-237.
- SÖZÜER, A.:
2011 Einführung in die Gesamtreform des Türkischen Strafrechts (I), İstanbul: Alfa Yayıncılık.

ŞAHİN, F. S.: 2006 Feminist Hukuk Teorisinde Metodoloji. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

TAŞ, G.: 2016 Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. Akademik Hassasiyetler Dergisi, 3(5).

TAŞDEMİR AFŞAR, S.: 2015 Türkiye’de şiddetin kadın yüzü. Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferansları, (52).

TAŞKIN, O. E.: 2012 Kötü muameleye maruz kalmış kadın reaksiyonu: Meşru savunma mı, mazeret Nedeni mi. Ceza Hukuku Dergisi, 7/20, 43-58.

THRASHER, F. M.: 2013 The gang: A study of gangs 1,313 in Chicago. University of Chicago Press, Chicago.

TOROSLU, H.: 2015 Ceza hukukunda isnat yeteneği. Ankara: Savaş Yayınevi.

TOROSLU, N.: Ceza hukuku genel kısım. Ankara: Savaş Yayınevi.
2005

TOROSLU, N.: Ceza hukuku genel kısım. Ankara: Savaş Yayınevi.
2012

TITTLE, C. R.: Control balance: Toward a general theory of
deviance. Newyork, Routledge.
2018

TREADWELL, J.: Criminology: The essentials (second edition). Sage
Publications.
2013

TÜRKER, E. A.: Alternative claims on justice and law: Rural arson and
poison murder in the 19th century Ottoman Empire.
2011 (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Boğaziçi Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

TÜTÜNCÜ, E. E.: “Örselenmiş kadın sendromu” argümanının Türk
hukukunda meşru savunma kapsamında
2019 uygulanabilirliği üzerine düşünceler. Fasikül Hukuk
Dergisi, 11/ 111, 469-482.

US DEPARTMENT OF
JUSTICE (DOJ).:
1996

The validity and use of evidence concerning battering and its effects in criminal trials. National Institute of Justice Research Report.

Vakfı, K. G. D.-K. D.
(2018).

Cinsiyete dayalı şiddetle mücadelede yargılama standartları-avukatlar için kılavuz. Erişim Tarihi:25.02.2022,
<http://kadinlaricinhukuk.org/wpcontent/uploads/2019/02/avukat-ic%CC%A7in-k%C4%B1lavuz.pdf>

VAN VOORHİS, P.,
SALISBURY, E.,
WRIGHT, E.,
BAUMAN, A.:

Achieving accurate pictures of risk and identifying gender responsive needs: Two new assessments for women offenders. University of Cincinnati Center for Criminal Justice Research, National Institute of Corrections, Washington DC.

2008

WALKER, L. E.:
2009

The battered woman syndrome (Third Edition). Newyork, Springer Publishing Company.

WALKER, L. E.:
2016

The battered woman syndrome (Fourth Edition). Newyork, Springer Publishing Company.

WALLACE, S.:
2004
Beyond imminence: Evolving international law and battered Wwmen's right to self-defense. U. Chi. L. Rev., 71, 1749.

WALLERSTEIN, S.:
2005
Justifying the right to self-defense: A theory of forced consequences. Va. L. Rev., 91, 999.

WATTANAPORN, K.A.,
HOLTFRETER, K.:
2014
The impact of feminist pathways research on gender-responsive policy and practice. Feminist Criminology, Vol. 9(3), 191-207.

WELLMAN, C. H.:
2012
The rights forfeiture theory of punishment. Ethics, 122(2), 371-393.

WHYTE, W.F.:
2012
Street corner society: The social structure of an Italian slum (Fourth Edition). Chicago: University of Chicago press.

WILLIAMS, K. M.:
1992
Using battered woman syndrome evidence with a self defense strategy in Minnesota. Law & Ineq., 10, 107.

WOLLSTONECRAFT, S.: Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi, (D. Hakyemez,Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
2012

YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H.: *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
2003

YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H.: *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
2008

YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H.: *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
2013

YILMAZ, K. ALTINKURT, Y.: Göreve yeni başlayan özel dersane öğretmenlerinin kurumlarındaki çalışma koşullarına ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 635-650
2011

YÜKSELBABA, Ü.: Feminist perspektiften hukuk. *Journal of Istanbul*

2016 *University Law Faculty, 74(1), 123-138.*

ZAFER, H.: *Ceza hukuku genel hükümler.* İstanbul: Beta
2012 Yayınevi.

